

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Δ. ΜΠΟΥΣΜΠΟΥΚΗ

**ΤΟ ΡΗΜΑ ΤΗΣ ΑΡΩΜΟΥΝΙΚΗΣ
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΘΗΝΑ 1982

ΤΟ ΡΗΜΑ ΤΗΣ ΑΡΩΜΟΥΝΙΚΗΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Δ. ΜΠΟΥΣΜΠΟΥΚΗ

ΤΟ ΡΗΜΑ ΤΗΣ ΑΡΩΜΟΥΝΙΚΗΣ

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΘΗΝΑ 1982

Εισηγητής: καθηγητής Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ

Έγκρίθηκε κατά τήν συνεδρία τής Φιλοσοφικής Σχολής τής 15 - 1 - 1982

« Η έγκρισις διδακτορικῆς διατριβῆς ὑπό τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καί Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν δέν ὑποδηλοῖ τήν ἀποδοχήν τῶν γνωμῶν τοῦ συγγραφέως»

(Νόμος 5343/32, ἄρθρ. 202, §2).

Στή μνήμη
του ἀδελφοῦ μου
Γιώργου

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

A	:	Ἄριθμός
ΑΕ	:	Ἀρχαία Ἑλληνική
Ἄλβαν.	:	Ἀλβανική
Ἄρωμ.	:	Ἀρωμουνική
Β	:	Βόρεια(ὀμάδα)
Γαλλ.	:	Γαλλική
ΔΣ	:	Διαφοροποιητικά Στοιχεῖα
Ε	:	Ἐπίθημα
Θ , Θ ₁ , Θ ₂	:	Θέμα , Θέμα Ἐνεστ. , Θέμα Ἄορ.
Ἰσπ.	:	Ἰσπανική
Ἰταλ.	:	Ἰταλική
Κ	:	Κατάληξι
ΚΝΕ	:	Κοινή Νέα Ἑλληνική
Λατιν.	:	Λατινική
Ν	:	Νότια(ὀμάδα)
ΝΕ	:	Νέα Ἑλληνική
ΠΕ	:	Ποιόν Ἐνεργείας
Πορτ.	:	Πορτογαλική
Ρουμ.	:	Ρουμανική
Ρωμαν.	:	Ρωμανικές(γλῶσσες)
Τ	:	Τέρμα
τέλ.	:	τέλειο(ποιόν ἐνεργείας)
Φ	:	Φωνή
Φρ.	:	Φρασσαριώτικη(ἰδίωμα Β ὀμάδας)
Χ	:	Χρόνος

ΣΥΜΒΟΛΑ

- : Τίθεται στά πλάγια ενός συμφώνου πού προφέρεται ως ού-
 ρανικό, λ.χ. n 'ári(= μέλι), h'er^u(= σίδηρο), fol'ũ
 (= προσώλι), l'ar^u(= παρδαλός).
- ~ : Σημειώνεται μεταξύ δύο φωνημάτων και δηλώνει τήν αντί-
 θεσι (άλλόφωνα), λ.χ. aflát_;-ī / aflát_;-ī / afl'át_;-ǎ (= βρι-
 σκετε) [-ī ~ i ~ ǎ]
- ∞ : Σημειώνεται μεταξύ δύο μορφημάτων και δηλώνει τήν άν-
 τιθεσι(άλλόμορφα), λ.χ. áfl-u , áfl'-i, áfl-ǎ (= βρι-
 σκω, -εις, -ει) [-u ∞ i ∞ ǎ].
- / / : Φωνολογική απόδοσι, λ.χ. τό /-ǎ/ ως βασικό φώνημα(άρ-
 χιφώνημα).
- [ ] : Φωνητική απόδοσι, λ.χ. τά [-ǎ] και [-ī] ως πραγμα-
 τώσεις τοῦ βασικοῦ φωνήματος /-ǎ/.
- { } : Μόρφημα , άλλόμορφο.
- = : Οί τύποι ταυτίζονται πρός τούς αντίστοιχους τύπους τοῦ
 πρώτου παραδείγματος ή εκείνου πού γράφεται δλόκληρο.
- / : 1. Έλευθέρα έναλλαγή, παράλληλη χρῆσι, λ.χ. tuş-
 ésku/tuş-éđ^u(= βήχω)
 2. σέ περιβάλλον, λ.χ. p→ k'/i , δηλ. μεταβολή τοῦ
 /p/ σέ k'πρό τοῦ /i/ : arap-U (=άρπάζω), arak'-I
 (=άρπάζεις).

- $\emptyset$: Μηδενισμένης μορφής (μόρφημα, τύπος, τεμάχιο).
- $+$: Χαρακτηρισμένο μέλος αντιθέσεως
- $-$: Μή χαρακτηρισμένο μέλος
- $> <$: Προερχόμενο από
- $*$: Ύποθετικός
- $\rightarrow$: Γίνεται , μεταβάλλεται σέ

ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΑΛΦΑΒΗΤΟΥ

Τό λατινικό ἀλφάβητο στό όποιο γράφεται ή Ἄρωμ. κατέστη ἀναγκαῖο νά συμπληρωθῆ μέ χαρακτηριστικά σύμβολα, πού ἀποδίδουν τά φωνήματα τῆς γλώσσας αὐτῆς. Τά ἰδιαίτερα αὐτά σύμβολα καθιερώθηκαν στό Λεξικό τῆς Ἀρωμουνικῆς τοῦ T. Parahagi, στό ἔργα τῆς M. Caragiu καί ἄλλων προσφάτων ἐργασιῶν.

Θεωροῦμε ἀπαραίτητο νά ἐρμηνεύσουμε φωνητικά μόνον τά ἀκόλουθα σύμβολα :

1. Φ ω ν ἤ ε ν τ α

[ǣ] : Κεντρικό, μέσου ἀνοίγματος, πβ. e τῆς Γαλλ. στήν λέξι que(= πού, τί).

[î] : Κεντρικό, ἐλαχίστου ἀνοίγματος, πβ. î τῆς Ρουμ. στίς λέξεις romîh (român) (=Ρουμάνος), rîhă(= ἔως).

2. Ἦ μ ἶ φ ω ν α

[ɛ̃ , ɨ̃ , ɔ̃ , ɤ̃] : Τά φωνήεντα αὐτά συνδυάζονται μέ τό a : ɛ̃a , ɨ̃a , ɔ̃a , ɤ̃a , καί μεταξύ τους βρίσκονται σέ σχέσι ἐλευθέρας ἐναλλαγῆς τά: ɛ̃a/ɨ̃a , ɔ̃a/ɤ̃a . Τό ἰ καί υ τά συναντοῦμε καί στό τέλος τῶν λέξεων, ὅταν πρό αὐτῶν ὑπάρχη φωνῆεν : ʒtɨ̃(= ξέρεις), hiɤ̃(= εἶμαι).

[-i] [-ī] [-u] : Βρίσκονται στο τέλος λέξεων, όταν πρό αυ-
των υπάρχει ένα σύμφωνο : adár^í (=κάνεις),
roť^ī (=μπορείς), lukréd^u (=δουλεύω).

3. Σ ύ μ φ ω ν α

ĉ : Άηχο, προστριβόμενο, προουρανικό : ĉáfi
(=παγωνιά), ĉok^u (=σφυρί), roáĉi (=κανάτες),
ĉéfiǎ (=τσώφλι), alǎĉésku (=θολώνω), πβ. ι-
ταλ. cembalo (=κύμβαλο), cento (=έκατό), cioc-
colata (=σοκολάτα).

g : +a, ǎ, o, u, ī και πρό συμφώνου = ήχη-
ρό, υπερωικό : gáibin^u (=κ(τρι)νος), gúřǎ
(=στόμα), gřásǎ (χοντρή), πβ. γκαράζ,
γκόλ.

ǵ : +e, i = ήχηρό, κλειστό, ούρανικό : ǵéiǎ
(=φατ), ǵíni (=καλά), nǵíds^u (=κάτω), πβ.
γκέμι, γκίνια.

ǧ : Άχηρό, προστριβόμενο, προουρανικό : ǧóni
(=παλληκάρι), aǧún^u (=νηστικός), ǧámi (=τζά-
μι), πβ. ιταλ. gente (=κόσμος), giovane
(νέος).

h' : Άηχο, τριβόμενο, ούρανικό : h'er^u (=σίδη-
ρο), h'ári (=χολή), ah'ursésku (=ἀρχίζω) πβ.
χέρι, χιόνι.

k' : Άηχο, κλειστό, ούρανικό : k'áli (=δέρμα),
k'értu (=στῆθος), k'úpi (=κιοῦπι), πβ.
κιάλας, κεφτές.

l' : Άγγρό, πλευρικό, ούρανικό : l'aǵ (=παίρνω),
l'értu (=συγχωρώ), l'undár^u (=λιοντάρι), πβ.
λιοντάρι, ήλιος.

- n' : Ἠχηρό, ἔρρινο, οὐρανικό : arn'uzésku(=μου-
ρίζω), n'eí^U(= ἄρνι), n'álǎ(=ἀρνάδα), πβ.
νιός, νοιάζομαι.
- d : Γράφεται καί dz , ἦχηρό, προστριβόμενο ,
φατνιακό : dǎṭi(=δέκα), iskéd^U(=ισιάζω) ,
dǎǎhǎ(=βουνό), πβ. τζάκι, τζιτζικας.
- t : Ἄηχο, κλειστό ,προστριβόμενο, φατνιακό :
ṭǎrǎ(=τσάπα), ṭǎrář(=κρεμμύδι), ṭir^U (=κό-
σκινο), πβ. τσάπα, ἔτσι.
- s : Ἄηχο, τριβόμενο, φατνιακό : kásǎ(=σπίτι),
sak^U(=σάκκος), mési(=μέση), πβ. μέση, σάκ-
κος.
- š : Ἄηχο, τριβόμενο, παχύ συριστικό, οὐρανο-
φατνιακό : šǎrti(= ἑφτά), šǎrik^U(= πον-
τικός), πβ. γαλλ. charme(=χάρμι), chien
(=σκύλος), ἰταλ. scenario(=σκηνικό), scio-
pero(= ἀπεργία).
- z : Ἠχηρό, τριβόμενο, φατνιακό : gaz^U (=γκά-
ζι), zpǎlgu(=μαδάω), zudǎh^U(= καύσωνας), πβ.
ζῶο, ζημία.
- j : Ἠχηρό, τριβόμενο, παχύ συριστικό, οὐρα-
νοφατνιακό : jar^U(=θράκα), jáli(=πένθος),
jǎmbǎ(=καρούμπαλο), πβ. γαλλ. journal(=ἑφη-
μερίδα), je(=ἐγώ).
- y : Ἠχηρό, τριβόμενο, οὐρανικό : anyéd^U(=ζων-
τανεύω), yilǐi(=γυαλι), yahníi(=γιαχνλι) ,
πβ. νιός, γιατρός.
- x : (ks) : taxirǎti(=δυστυχία), tufixésku
(=τουφεκίζω), πβ. ξανθός, ἔξω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- A N A G N O S T O P U L O S G. 1930 : Die Erforschung des Mittelgriechischen und die neugriechischen Dialekte, Byzantinische Zeitschrift 30, 220-224.
- A N Δ Ρ Ι Ω Τ Η Σ N. 1930 : Περί τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Ἴμβρου. Ἄθηνᾶ 42, 146-187.
- A N Δ Ρ Ι Ω Τ Η Σ N. 1960 : Τό ὁμόσπονδο κράτος τῶν Σκοπίων καί ἡ γλώσσα του (Θεσσαλονίκη).
- A N D R I O T I S N. 1974 : Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten (Wien).
- A N Δ Ρ Ι Ω Τ Η Σ N. 1976 : Ἀρχαϊσμοί τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας, στό Ἀντιχάρισμα στό Ν. Ἀνδριώτη, 239-244 (Θεσσαλονίκη) (ἀνατύπωσι ἀπό τό Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον 1949, 171-176).
- A I Λ Ἀρχεῖον Κέντρου Συντάξεως Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
- A T A N A S O V P. 1976 : Infinitivul meglenoromân. Στό SCL (Studii și cercetari lingvistice), 2, 137-150.
- B O U R C I E Z E. 1967 , Éléments de linguistique romane (Paris).

- B R O W N I N G R. 1972 : 'Η 'Ελληνική γλώσσα, Μεσαιωνική καί Νέα .
Μετάφρασι από τά 'Αγγλικά από Δ.Σωτηρόπουλο ('Αθήνα) .
- C A P I D A N T H. 1932 : Aromâni, dialectul aromân(București).
- C A R A G I U M. 1968: Fonomorfologie aromână (București).
- C A R A G I U M. 1975 :Compendiu de dialectologie română (Bucu-
rești).
- C I L : Corpus Inscriptionum Latinarum I-XVI, 1862, K.ξξ.(Berlin) .
- C O T E A N U I. 1961 : Elemente de dialectologie a limbii române
(București).
- C O T E A N U I. Recueil: Le roumain et le développement du latin
balkanique, Actes IX.
- D D A : Βλ. Papahagi T.
- Δ Ε Φ Ν Ε Ρ Μ. 1923 : Λεξικόν τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου ('Αθήνα) .
- D E I : Dizionario etimologico italiano τῶν C.Battisti-G.Alessio,Fi-
renze:Εκδ.Barbera, 1950 κ.ξξ.
- D E X : Dictionarul explicativ al limbii române, București, 1975 .
- E L C O C K W. 1975 : The romance languages (London).
- G A L D I L. 1939 : Les mots d'origine néo-grecque en roumain à
l'époque des phanariotes(Budapest).
- G E A G E A C H. 1931 : Elementul grec în dialectul aromân, "Codrul
Cosminului", VII , 207-432.
- G J I N I N. 1971 : Fjalor Shqip-Greqisht (Λεξικό ἀλβανο- ελληνι-
κό)(Τίρανα).

- G L R : Gramatica limbii române, I , II, București, 1972 .
- H A E B L E R C. 1965 : Grammatik der albanischen Mundart von Sa-
lamis (Wiesbaden).
- X A T Z I Δ A K I Σ Γ. 1905-1907 : Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά ,
2 τόμ., I : 1905 , II : 1907 (Ἄθηναι).
- X A T Z I Δ A K I Σ Γ. 1930 : Βιβλιοκρισία. Ἄθηνᾶ 42, 86-110.
- H A T Z I D A K I S G. 1892 : Einleitung in die neugriechische
Grammatik(Leipzig)Φωτοτυπική ἀνατύπωση Ἄκαδ. Ἄθηνῶν
(1975).
- X A T Z I Δ A K I Σ Γ. 1977 : Γλωσσολογικαὶ ἐρευναι. II τόμος.(Πα-
ράρτημα 2 Λεξικογραφικοῦ Δελτίου). Ἐκδ. Ἄκαδ. Ἄθηνῶν.
- X P I Σ Τ Ο Δ Ο Υ Λ Ο Υ Μ. 1972-73 : Σκέψεις τινές περὶ τοῦ ἱστο-
ρικοῦ περιβάλλοντος τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων, στήν Ἑ-
πετηρίδα Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου, 109-
124(Λευκωσία).
- I Λ : Ἱστορικόν Λεξικόν τῆς Ἀκαδημίας Ἄθηνῶν.
- I L R 1965-69 : Istoria limbii române, 2 τόμ., I:1965, II:1969. Ἐκδ.
τῆς Ρουμαν. Ἀκαδημίας (Bucuresti).
- J I R E Ć E K C. 1901-03 : Die Romanen in den Städten Dalmatiens
Während des Mittelalters(Viena).
- K A P A N A Σ Τ Α Σ Η Σ Α. 1958 : Τό ἰδίωμα τῆς Ἀστυπάλαιας, στό
Λεξικογραφικόν δελτίον 8, 59-144.
- K A T Σ A N Η Σ Ν. 1977 : Ἑλληνικές ἐπιδράσεις στά Κουτσοβλάχικα
(Θεσσαλονίκη).
- K A T Σ Ο Υ Λ Ε Α Σ Σ. 1977 : Τό προθετικόν "α" εἰς τὰ παρακαμβού-
νια γλωσσικά ἰδιώματα, στά πρακτικά Α'συμποσίου Γλωσ-
σολογίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου, 1976, 193-208. Ἐκδ.
ΙΜΧΑ(Θεσσαλονίκη).

- Κ Ο Ν Τ Ο Σ Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ Ν. 1973 : Παθητικοί τύποι αντί ένεργη-
τικῶν εις τήν Κρητικήν διάλεκτον, στά Κρητικά Γράμμα-
τα, 9, 9-10.
- Κ Ὶ Ὶ Ε Ρ Ι Ν Σ Κ Ὶ Μ. 1958 : La naissance des langues romanes et l'e-
xistence d'une période de leur évolution commune: latin
vulgaire, période romane, Rozprawy Československé Aka-
demie Ved, ročn 68, sesit 13 .
- Κ Ω Σ Τ Α Κ Η Σ Θ. 1951 : Σύντομη γραμματική τής Τσακωνικής δια-
λέκτου (᾿Αθήνα).
- Λ Α Ζ Α Ρ Ο Υ Α. 1976 : ᾿Η᾿Αρωμουνική καί αί μετά τής ᾿Ελληνικῆς
σχέσεις αὐτῆς (᾿Αθήνα).
- Λ Ε Α Κ Ε W. 1814 : Researches in Greece (London).
- Λ Ι Α Κ Ο Σ Σ. 1965 : ᾿Η καταγωγή τῶν ᾿Αρμονίων (Θεσσαλονίκη).
- Μ Α Ν Ο Λ Ι Ο Υ Μ. 1971 : Gramatica comparata a limbilor romanice
(București)
- Μ Α Ξ Ι Μ Ο Υ Ι. 1862 : Σύντομος ιδέα τής μακεδονορουμανικῆς γραμ-
ματικῆς (Βουκουρέστι).
- Μ Ι Η Α Ε Σ Ο Υ Η. 1966 : Influența grecească asupra limbii române
pînă în secolul al xv-lea (București)
- Μ Π Α Μ Π Ι Ν Ι Ω Τ Η Σ Γ. - Κ Ο Ν Τ Ο Σ Π. 1967 : Συγχρονική
Γραμματική τής Κοινῆς Νέας ᾿Ελληνικῆς (᾿Αθήναι).
- Μ Π Α Μ Π Ι Ν Ι Ω Τ Η Σ Γ. 1969 : ᾿Ο διά συνθέσεως ύποκορισμός εις
τήν ᾿Ελληνικήν (᾿Αθήναι).
- Μ Π Α Μ Π Ι Ν Ι Ω Τ Η Σ Γ. 1972 : Τό ρῆμα τής ᾿Ελληνικῆς, δομικαί
έξελέξεις καί συστηματοποίησις τοῦ ρήματος τής ᾿Ελλη-
νικῆς (᾿Αρχαίας καί Νέας) (᾿Αθήναι).
- Μ Π Α Μ Π Ι Ν Ι Ω Τ Η Σ Γ. 1976 : ᾿Ιστορική Γραμματική τής ᾿Αρχαίας
᾿Ελληνικῆς γλώσσης, Ι Φωνολογία (᾿Αθήναι).

- Μ Π Ο Υ Σ Μ Π Ο Υ Κ Η Σ Α. 1972 : Πρωτοαρχαιοελληνικές λέξεις, κοινές στον Όμηρο και τη Λατινομακεδονική(=Κουτσοβλάχικη) , (Θεσσαλονίκη).
- Ν Α Ν Δ Ρ Ι Σ Ο. 1963 : Phonétique historique du roumain (Paris).
- Π Α Ν Τ Ε Λ Ι Δ Η Σ Χ. 1929 : Φωνητική των Νεοελληνικών ιδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου και Ίκαρίας(ΊΑθήνα).
- Π Α Π Α Β Α Σ Ι Λ Ε Ι Ο Υ Α. 1969 : Ίστορικά σημειώματα για τους Βλάχους ή Κουτσοβλάχους(Βέροια).
- Π Α Π Α Δ Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ Α. 1927 : Γραμματική των βορείων ιδιωμάτων της Νέας Έλληνικής Γλώσσας (ΊΑθήνα).
- Π Α Π Α Δ Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ Α. 1940 : Ίπιρρήματα εις -α . Στο Λεξικογραφικόν δελτίον 2,3-74 .
- Ρ Α Ρ Α Η Α Γ Ι Ρ. 1905 : Basme aromâne și glosar (București).
- Ρ Α Ρ Α Η Α Γ Ι Τ. 1974 : Dicționarul dialectului aromân (București).
- Ρ Α Σ C U G. 1916 : Sufixele românești (București).
- Ρ Ε Ρ Ν Ο Τ Η. 1934 : Introduction à l'étude du dialecte tsakonien (Paris).
- Ρ Ε Τ Κ Α Ν Ο Β Ι. 1965 : Les éléments romans dans les langues balkaniques, Actes du Xe Congrès international de linguistique et philologie romanes. Strasbourg (Paris).
- Ρ Η Ι Λ Ι Ρ Ρ Ι Δ Ε Α. 1923-1927 : Originea românilor, 2 τόμ. , I: 1923, II : 1927 (Iași).
- Π Ο Υ Λ Ο Σ Ι. 1939 : Γλωσσικά έκ Σίφνου. Στο Λεξικογραφικόν δελτίον 1, 143-149 (ΊΑθήνα).

- P O A L E L U N G I G. 1962 : Istoria limbii române (Gramatică istorică și dialectologie). I τόμος (București).
- P R O B U S 1864-1874 : Grammatici latini, εκδ. H. Keil 7 τόμοι (Leipzig).
- R O H L F S G. 1958 : La perdita dell'infinito nelle lingue balcaniche e nell'Italia meridionale. Στο Omagiu lui Iorgu Iordan, 733 (București).
- R O H L F S G. 1964 : Lexicon graecanicum Italiae inferioris (Tübingen).
- R O H L F S G. 1966 , Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti, II Morfologia(Torino).
- R O S E T T I A. Schiță : Schiță de istorie a limbii române , de la origini si pînă zilele noastre(București)
- R O S E T T I A. 1968 : Istoria limbii române.
- R U S S U I. 1970 : Elemente autohtone în limba română (București)
- S A N D F E L D K. 1930 : Linguistique balkanique. Problèmes et résultats(Paris).
- S C H W Y Z E R E. 1934-1971 : E.Schwyzler-A.Debrunner, Griechische Grammatik, 1-4 (München).
- T Z A P T Z A N O Y A. 1909 : Περί της συγχρόνου Θεσσαλικής διαλέκτου ('Αθήναι).
- T P I A N T A Φ Υ Λ Λ Ι Δ Η M. 1949 : Νεοελληνική Γραμματική ('Αθήνα).
- T S O P A N A K I S A. 1940 : Essai sur la phonétique des parlers de Rhodes (Athènes).

Τ Σ Ο Π Α Ν Α Κ Η Σ Α. 1970 : Γλωσσικά Μακεδονίας, Ἐρχαία Μακε-
δονία, Συμπόσιον Θεσσαλονίκης, 334-352.

V Ä N Ä N E N V. 1974 : Introduzione al latino volgare(Bologna).

W E I G A N D G. 1888 : Die Sprache der Olympo-Walachen(Leipzig).

Ψ Α Λ Τ Ο Υ Σ. 1905 : Θρακικά (ἘΑθήναι).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μέχρι σήμερα τό ρήμα τής Ἀρωμουνικῆς(=Κουτσοβλαχικῆς) ἐξεταζόταν ἀπό κοινοῦ μέ τά λοιπά συστήματα τής γλώσσας(= μέρη τοῦ λόγου) σέ μελέτες πού ἀφοροῦσαν τήν λατινογενῆ αὐτή γλώσσα. Μέ τήν παροῦσα μελέτη ἀποσκοποῦμε σέ μιά συστηματική κι ὅσο γίνεται ἐξαντλητική ἀνάλυσι τοῦ ρήματος τής Ἀρωμουνικῆς. Οὐσιαστικό μας ἐφόδιο στάθηκε ἡ μητροδίδακτη γνῶσι τής Ἀρωμουνικῆς, σημαντική ὅμως ὑπῆρξε καί ἡ συμβολή τοῦ ὕλικου πού συγκεντρώσαμε στά διάφορα βλαχοχώρια. Τό ὕλικό αὐτό μας βοήθησε στήν ἐπαλήθευσι γλωσσικῶν πληροφοριῶν πού ἀντλήσαμε ἀπό τήν ὑπάρχουσα βιβλιογραφία, καθώς καί στήν ἐπισήμανσι νέων στοιχείων γιά τό ρήμα τής Ἀρωμουνικῆς, πού δέν εἶχε ἀνακαλύψει ἡ ἔρευνα.

Μέχρι τώρα ἔχουν γραφτῆ ἀρκετές μελέτες μέ ἀντικείμενο τήν γραμματική τής Ἀρωμουνικῆς. Ἀπό τίς πρῶτες εἶναι ἡ γραμματική τοῦ Μιχάλη Μποῦατζῆ "Γραμματική ρωμανική, ἤτοι Μακεδονοβλαχική". Τό ἔργο γράφτηκε στήν Ἑλληνική καί Γερμανική γλώσσα κι ἐκδόθηκε στήν Βιέννη τό 1813. Χαρακτηρίζεται ἀπό μεθοδικότητα στήν περιγραφή τῶν γραμματικῶν φαινομένων κι ἀποτελεῖ ἕνα πρῶτο θετικό βῆμα στήν προσπάθεια νά συνταχθῆ ἡ γραμματική τής γλώσσας αὐτῆς. Στό ἔργο ὅμως αὐτό ἀναμειγνύονται καί τύποι ἀπό τήν Ρουμανική, καθώς καί πλῆθος νεολογισμῶν μέ ἀποτέλεσμα νά μειονεκτῆ στήν πιστή ἀπόδοσι τῶν ἀρωμουνικῶν τύπων καί νά μειώνεται ἔτσι ἡ ἀξία του.

Μέ τό ίδιο πνεῦμα γράφτηκε καί ἡ γραμματική τοῦ Ι.Μαζίμου, 49 χρόνια ἀργότερα, στό Βουκουρέστι. Τό ἔργο εἶναι δίγλωσσο. Ἀριστερά τῆς σελίδας τό κείμενο εἶναι γραμμένο σέ μιά τεχνητή ἀρωμouno-ρουμανική γλῶσσα, ἐνῶ δεξιά ἀποδίδεται στήν Ἑλληνική. Τό ἔργο φέρει καί τόν ἑλληνικό τίτλο "Σύντομος ἰδέα τῆς μακεδονορουμανικῆς γραμματικῆς". Χαρακτηριστικό τῶν ρυθμιστικῶν προθέσεων τοῦ συγγραφέα εἶναι καί ὀρισμένοι ρηματικοί τύποι πού δίδονται μέ βάσι τούς ἀντιστοιχοῦς ρουμανικούς. Ἔτσι λ.χ. ὁ τύπος τοῦ Μέλλοντος μέ τό νόιμ(=θέλω)+Ἀπαρέμφατον, πού δίδεται στήν γραμματική αὐτή εἶναι ἀνύπαρκτος στ' ἀρωμounικά ἰδιώματα, καί θυμίζει τόν ἀντίστοιχο ρουμανικό. Κι ἐδῶ ἡ εἰσαγωγή δακορουμανισμῶν ἀφαιρεῖ μέρος ἀπό τήν ἀξία τοῦ ἔργου.

Ὁ D. Atanasescu ἐκδίδει τό 1865 στό Βουκουρέστι τήν σχολική γραμματική "Gramatica românească trã romãnilij d'in dreapta Dunãre-ljei"(Ρουμανική γραμματική γιά τούς Ρουμάνους τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ Δούναβη). Τό ἔργο αὐτό δέν προσθέτει τίποτε τό νέο σέ ὅσα εἶχε γράψει ὁ Μποῦατζῆς καί οἱ προηγούμενες ρουμανικές γραμματικές.

Ἐννέα χρόνια ἀργότερα ὁ Gr. Silași δημοσιεύει στήν Transilvania τήν συγκριτική μελέτη "Studiu asupra dialectului macedo-romanu paralelu cu celu daco-romanu" (Μελέτη ἐπὶ τῆς Μακεδονορουμανικῆς διαλέκτου παράλληλα μέ τήν Δακορούμανική).

Ἀλλά καί οἱ διάλεκτοι τῆς Ἀρωμounικῆς δέν μένουν ἐξω ἀπό τά ἐνδιαφέροντα τῶν ἐρευνητῶν. Ἔτσι γιά τό ἰδίωμα τοῦ Κρουσόβου τῆς Β.Μακεδονίας ἔχουμε τό "Abecedar sau manual de silabismu pentru dialectul Macedo-român (sud-dialectul de Crusiova)", (Ἀλφαβητάριο ἢ ἐγχειρίδιο συλλαβισμού γιά τήν Μακεδονορουμανική διάλεκτο)(ἡ νότια διάλεκτος τοῦ Κρουσόβου), πού ἐξέδωσε ὁ T. Iliescu τό 1883.

Ἀκολουθοῦν κι ἄλλα δημοσιεύματα πού ὅλα εἶναι γεμᾶτα δακορουμανισμούς.

Βάσει τῶν μεθόδων τῆς ἱστορικοσυγκριτικῆς γλωσσολογίας ἔχουν συνταχθῆ, ἀντιθέτως, τά ἔργα τοῦ Miklosich "Die slavischen Ele-

mente in Rumanischen", Vienna, 1861 καί τοῦ Weigand "Die sprache der Olympto-Walachen", Leipzig, 1888 καί "Die Aromunen", Leipzig, I, 1894, II, 1895, μολονότι καί αὐτά τὰ ἔργα δέν ἔχουν μείνει ἀνεπηρέαστα ἀπό ἐξωεπιστημονικές σκοπιμότητες.

Νεώτερα ἔργα μέ γραμματικό γιά τήν Ἀρωμουνική περιεχόμενο ἔχουμε τό "Aromāniī, dialectul aromān" (Ἀρωμοῦνοι, ἡ ἀρωμουνική διάλεκτος), Βουκουρέστι, 1932 τοῦ Th. Capidan. Τό ἔργο αὐτό περιέχει πολλά χρήσιμα στοιχεῖα τόσο ἀπό ἔθνολογικῆς, ὅσο καί ἀπό γραμματολογικῆς καί γραμματικῆς ἀπόψεως. Σημαντικό ἐπίσης εἶναι τό λεξικό τοῦ T. Parahagi "Dicționarul dialectului aromān" (Λεξικό τῆς Ἀρωμουνικῆς διαλέκτου) Βουκουρέστι 1963, 1974. Στήν εἰσαγωγή τοῦ ἔργου αὐτοῦ παρέχονται χρήσιμες γραμματικές πληροφορίες, ἐνῶ στά λήμματά του βρίσκει κανεῖς τήν ὑπάρχουσα ποικιλία τύπων μέ ἱκανοποιητική μάλιστα φωνητική ἀπόδοσι.

Μέ τήν δομιστική πιά μέθοδο εἶναι γραμμένη ἡ "Fonομορφολογία aromānă" (Ἀρωμουνική φωνομορφολογία) Βουκουρέστι, 1968 τῆς M. Caragiū. Πρώτη ἡ συγγραφεύς αὐτή ἐπιχειρεῖ καί κατορθώνει τήν σύνταξι μιᾶς συγχρονικῆς γραμματικῆς τῆς Ἀρωμουνικῆς. Τῆς ἰδίᾳς συγγραφῆς εἶναι καί τό "Compendiu de dialectologie romānă" (Σύνοψι ρουμανικῆς διαλεκτολογίας) Βουκουρέστι 1975. Στό ἔργο αὐτό ἐξετάζονται ὅλες οἱ ρωμανικές διαλέκτοι τῆς Βαλκανικῆς σύμφωνα μέ τίς ἀρχές τῆς περιγραφικῆς καί τῆς ἱστορικοσυγκριτικῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης.

Στόν ἑλληνικό χῶρο ἔχουμε δύο πρόσφατες μελέτες μέ θέμα τίς σχέσεις τῆς Ἀρωμουνικῆς μέ τήν Ἑλληνική. Τά ἔργα αὐτά εἶναι : "Ἡ Ἀρωμουνική καί αἱ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς σχέσεις αὐτῆς" τοῦ Ἀχ. Λαζάρου καί "Ἑλληνικές ἐπιδράσεις στά Κουτσοβλάχικα" τοῦ Ν. Κατσάνη. Τά ἔργα αὐτά φωτίζουν ἱκανοποιητικά τίς σχέσεις μεταξύ Ἀρωμουνικῆς καί Ἑλληνικῆς τόσο στό φωνητικό ὅσο καί στό μορφολογικό ἐπίπεδο.

Πρόσφατα δημοσιεύτηκε καί τό βιβλίο "Γραμματική καί λεξικό τῆς Κουτσοβλαχικῆς" τοῦ Ἀντ. Κολτσίδα. Ἡ ἐπιστημονική ἀξία τοῦ ἔργου τούτου περιορίζεται ἀπό τήν ἑλλειψι βιβλιογραφίας καί τήν μὴ χρησιμοποίησι νεωτέρου ὕλικου.

Στήν παρούσα μελέτη μας, πέρα από τήν δομική ανάλυσι του ρήματος τῆς Ἀρωμουνικῆς, ἐπιχειροῦμε νά δώσουμε τήν πρώτη ὀλοκληρωμένη, πιστεύουμε, εἰκόνα του. Γιά τόν σκοπό αὐτόν προβαίνουμε κατ'ἀρχάς σέ ἀνάλυσι τῆς δομῆς ἐξετάζοντας τά μορφήματα, δηλαδή τά συστατικά στοιχεῖα τοῦ ρήματος τῆς Ἀρωμουνικῆς καί τήν λειτουργία τους. Στό κεφάλαιο αὐτό βασικό βοήθημα εἶχαμε τό ἀντίστοιχο ἔργο τοῦ Γ.Μπαμπινιώτη "Τό ρῆμα τῆς Ἑλληνικῆς (Δομικά ἐξελίξεις καί συστηματοποίησης τοῦ ρήματος τῆς Ἑλληνικῆς)".

Μετά προχωροῦμε σέ συστηματική ἐξέτασι τῆς μορφολογίας, τῆς κατανομῆς καί λειτουργίας τῶν μορφημάτων τοῦ ρήματος τῆς Ἀρωμουνικῆς. Ἐδῶ λάβαμε ὑπ'ὄψιν τό ἔργο τῆς Caragiu "Fonομορφολογία" καί τήν "Συγχρονική γραμματική τῆς ΚΝΕ" τῶν Μπαμπινιώτη-Κοντοῦ. Ἡ "Συγχρονική γραμματική" μᾶς βοήθησε εἰδικώτερα νά ἐπισημάνουμε τίς ἀντίστοιχες σημασιολογικές λειτουργίες τῶν ρηματικῶν τύπων τῆς Ἀρωμουνικῆς καί νά δείξουμε ἔτσι σαφέστερα τίς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο γλωσσῶν στό μορφολογικό ἐπίπεδο. Στό μέρος αὐτό ἰδιαίτερα χρήσιμο ἀποδείχτηκε καί τό ἀξιόλογο ἔργο "Aromâni" τοῦ Cipidan.

Τέλος, στήν ἐξέτασι τῶν σχέσεων τῆς Ἀρωμουνικῆς μέ ἄλλες γλώσσες, λάβαμε ὑπ'ὄψιν κυρίως τήν "Istoria limbii române" (Ἱστορία τῆς Ρουμανικῆς γλώσσας) τοῦ Rosetti, τήν "Grammatica storica italiana" τοῦ Rohlfs, τό Compendiu τῆς Caragiu καί τίς μελέτες τῶν Λαζάρου καί Κατσάνη πού προαναφέραμε.

Στίς σχέσεις τοῦ ρήματος τῆς Ἀρωμουνικῆς μέ τό ρῆμα τῶν ἄλλων ρωμανικῶν γλωσσῶν ἐπιχειροῦμε ἐκτενέστερη σύγκρισι πού μᾶς ὀδηγεῖ σέ σαφή καί λεπτομερῆ ἐκτίμησι τῶν σχέσεων αὐτῶν.

Ὡς πρός τό θέμα τῶν ἐπιδράσεων τοῦ ρήματος τῆς Ἑλληνικῆς στό ρῆμα τῆς Ἀρωμουνικῆς, ἄν καί ὑπάρχη πρόσφατη ἀξιόλογη βιβλιογραφία (Λαζάρου, Κατσάνη), εἶχαμε τήν εὐκαιρία νά διευρύνουμε καί νά παρουσιάσουμε λεπτομερέστερα τίς ἐπιδράσεις αὐτές. Πλήθος ἄλλωστε παραδειγμάτων καί ἰδιορρυθμιῶν τῶν ἰδιωμάτων τῆς ΝΕ, πού ἀντλήσαμε ἀπό

τά ἀρχεῖα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, μᾶς βοήθησε νά τεκμηριώσουμε εὐρύτερα τίς σχέσεις αὐτές.

Κύριος στόχος τῆς μελέτης μας εἶναι, ὅπως ἀναφέραμε, ἡ συστηματοποίησι τῆς μορφολογίας τοῦ ρήματος τῆς Ἀρωμουνικῆς, μέ παράλληλη διερεύνησι τῶν ἐπιδράσεων πού δέχτηκε ἀπό τήν Ἑλλην. κυρίως. Ἀπό τήν συστηματοποίησι αὐτή ἐν συνδυασμῶ καί πρός τήν ἀναζητήσι δομικῶν σχημάτων, πού δέν εἶχε ἐπισημάνει ἀκόμα ἡ ἔρευνα, προέκυψαν ἀρκετά νέα στοιχεῖα, ὅπως λ.χ. ἡ ὑπαρξι καί τετάρτου δομικοῦ σχήματος τοῦ μέλλοντος (σ.82-83), ἡ λειτουργία περισσοτέρων παραλλήλων γερονδιακῶν τύπων (σ.191), ἡ γραμματικοποίησι τοῦ προτρεπτικοῦ ἀἶδε (σ.206), ἡ ἰδιόρρυθμη σύνταξι τῆς ἀντωνυμίας μέ τό ρῆμα hiu (σ. 204), ἡ γραμματικοποίησι ρηματικῶν ἐκφράσεων (σ.143) κ.λπ.

Ἡ μέθοδος ἀναλύσεως πού ἀκολουθήσαμε στήν μελέτη μας εἶναι ἡ δομιστική, τήν ὁποία ἐφαρμόζουμε στά δύο πρῶτα μέρη : " Εἰσαγωγή στήν μορφολογική ἀνάλυσι τοῦ ρήματος τῆς Ἀρωμουνικῆς" καί "Μορφολογική ἀνάλυσι τοῦ ρήματος". Ἀντίθετα, στό τρίτο μέρος, "Σχέσεις μέ ἄλλες γλῶσσες", ἡ διαχρονική φύσι τοῦ θέματος μᾶς ἐπέβαλε τήν ἱστορική-ἐξελικτική θεώρησι μέ παρακολούθησι τῶν ἀντιστοιχῶν φαινομένων σέ ἄλλες ρωμανικές γλῶσσες καί στήν Ἑλληνική.

Τό ρῆμα τῆς Ἀρωμ. ἐμφανίζει μεγάλη ποικιλία τύπων ὡς πρός τήν κατάληξι, τό ἐπίθημα καί τό θέμα. Ἡ δομική ἀνάλυσι πού ἐπιχειροῦμε προβάλλει ἀκριβῶς τά συστατικά πού συνθέτουν τό ρῆμα τῆς Ἀρωμουνικῆς.

Ἡ Ἀρωμ., ὅπως εἶναι γνωστό, δέν χρησίμευσε ποτέ ὡς μέσο ἐπικοινωνίας τῶν Ἀρωμούνων στίς δημόσιες σχέσεις τους (ἐκκλησία, δίκαιο κλπ.), καθόσον τόν ρόλον αὐτόν ἔπαιξε ἡ Ἑλληνική⁽¹⁾. Ἐτσι ἡ Ἀρωμ. παρέμεινε στό ἐπίπεδο τῶν τοπικῶν ἰδιωμάτων χωρίς νά ἐμφανίσῃ παράλληλα καί μιά Κοινή, ὅπως συμβαίνει συνήθως στίς διάφορες γλῶσσες.

Ἀπό τήν σχετική βιβλιογραφία λείπουν, δυστυχῶς, τά κατά

τόπους γλωσσάρια, γεγονός που δυσκολεύει τον αυστηρό καθορισμό των ισογλώσσων μεταξύ των ιδιωμάτων της Ἀρωμουνικής. Ἔτσι στηριχθήκαμε, κατ'ἀνάγκη, στὰ πιό συνήθη καί κοινά γνωρίσματα που υπάρχουν μεταξύ των ιδιωμάτων καί ἀνασυνθέσαμε τό διασύστημα (= γενική μορφή συστήματος που προκύπτει μέ ἀφαίρεσι ἀπό τά υπάρχοντα συστήματα) τῆς Ἀρωμουνικής⁽²⁾.

Στόν χώρο τοῦ διασυστήματος οἱ κατά τόπους ἐν χρήσει τύποι ἀνάγονται στόν πιό ἀρχαϊκό τους τύπο, που στήν προκειμένη περιπτώσει ἐκφράζεται ἀπό τά βόρεια ἀρωμουνικά ιδιώματα (Ἄνω Μακεδονίας καί Β. Ἡπείρου), ὅποτε ὁ τύπος τοῦ διασυστήματος γράφεται μέ κεφαλαῖα γράμματα. Ἔτσι λ.χ. στό τρίτο, ἐνικό πρόσωπο τῆς Ὀριστικής Ἐνεστώτος τῆς Α' καί Β' συζυγίας σημειώνουμε τήν κατάληξι τοῦ διασυστήματος μέ τούς τύπους -Ǻ καί -E ἀντιστοίχως: áf1-Ǻ(=βρίσκει) καί táf-E (=σωπαίνει), μιά που στὰ βόρεια ιδιώματα ἐμφανίζεται ὡς áf1-ǻ καί táf-e, ἐνώ στὰ νότια ὡς áf1-ī καί táf-i .

Πέρα ἀπό τήν ἀνασύνθεσι τοῦ διασυστήματος τῆς Ἀρωμ., γιά τήν πληρέστερη ἐπεξεργασία καί παρουσίασι τοῦ ὕλικού μας ἀκολουθήσαμε τόν χωρισμό τῆς γλώσσας αὐτῆς σέ δύο βασικές διαλεκτικές ομάδες: στήν Β(=βόρεια) καί Ν(= νότια). Στήν Β ομάδα ὑπάγεται καί ἡ Φρασαριώτικη . Τό ἰδίωμα αὐτό μιλοῦν οἱ Φρασαριῶτες ἢ Ἀρβανιτῶβλαχοι, που κατοικοῦν σέ διάφορες περιοχές τῆς Β. Ἡπείρου καί τῆς Ἀλβανίας. Στήν Ἑλλάδα οἱ ἐγκαταστάσεις τους εἶναι διάσπαρτες μέχρι τό Ἡρόμερο τῆς Αἰτωλοκαρνανίας. Τήν Φρ. θά τήν ἀναφέρουμε, ὡς ὅτις παρουσιάζει τύπο διάφορο ἀπό τά ἄλλα ιδιώματα τῆς Β ομάδας.

Τά πιό χαρακτηριστικά γνωρίσματα που μάς βοηθοῦν στή διάκρισι τῆς μιάς ομάδας ἀπό τήν ἄλλη, σύμφωνα καί μέ τά ὅσα παραθέτει ὁ Caridan⁽³⁾, εἶναι :

1. Ἡ σίγησι τῶν ἀτόνων φωνηέντων. Τό φαινόμενο χαρακτηρίζει ὀλόκληρη τήν Ἀρωμ., ἰδιαίτερα ὅμως τήν Ν ομάδα : rutút^u/rtút^u (=ρωμαλέος), mānkáj/mkáj (= ἔφαγα) κλπ.

2. Ἡ ἐξασθένωσι τῶν ἀτόνων φωνημάτων /e/ καί /o/. Αὕτη χαρακτηρίζει ὅλη τήν Ἀρωμονική. Στήν Β ὅμως ὁμάδα τό /e/ διατηρεῖται ὅταν εἶναι μετατονικό : fráte/fráti (= ἀδελφός), veáde/veádi (= βλέπει) κλπ.

3. Τά k, p, t στήν Ν ὁμάδα μεταβάλλονται σέ ἤχηρά, ὅταν προηγῆται ἔρρινο σύμφωνο : nkálikU/ngálikU (=καβαλλῶ), mpártU/ mbártU (=μοιράζω), kítU/kítndU(=τραγουδῶ) κλπ.

4. Ὁ σχηματισμός τοῦ Μέλλοντος. Στήν Β ὁμάδα ἔχουμε τόν ἀρχαϊκώτερο τύπο : va s- kíntU(="θέ νά τραγουδήσω"), ἐνῶ στήν Ν : va(i) kíndU (= θά τραγουδήσω).

5. Οἱ τύποι hiu(=εἶμαι) στήν Ν καί ésku(= εἶμαι) στήν Β.

6. Οἱ τύποι te(=τί) καί aéstu(=αὐτός) στήν Ν ἔναντι ti καί aístu στήν Β, ἀντιθετα μέ τήν τάσι ἐξασθενώσεως τοῦ /e/ στήν Ν καί διατηρήσεώς του στήν Β.

Εἰδικώτερα στήν Β διαλεκτική ὁμάδα ἀνήκουν τά ἰδιώματα : τῶν Φρασαριωτῶν ἢ Ἀρβανιτοβλάχων μέ κέντρο τήν Φράσαρη τῆς Β. Ἡπέλου, τῶν Μοσχοπολιτῶν μέ κέντρο τήν Μοσχόπολι τῆς Β. Ἡπέλου, πού σήμερα εἶναι μικρή πόλιν, ἐνῶ παλαιότερα ὑπῆρξε κέντρο ἑλληνικῆς παιδείας καί ἑλληνοβαλκανικοῦ διαφωτισμοῦ⁽⁴⁾, τῶν Μουζακιάρων τῆς Μουζακιᾶς Ἀλβανίας⁽⁵⁾.

Τό ἰδίωμα τῶν Γραμμουσάνων πού μέ ἀρχικό κέντρο τήν Γράμμουστα τοῦ ὄρους Γράμμου διεσπάρησαν στήν γιουγκοσλαβική Μακεδονία, τήν Βουλγαρία καί σέ πολλά σημεῖα τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας. Εἶναι ὁ δεῦτερος σέ ἀριθμό ἀτόμων κλάδος τῶν Ἀρωμούνων μετά τούς Ἀρωμούνους Ἡπέλου καί Θεσσαλίας⁽⁶⁾. Ἐδῶ ἐπίσης ἀνήκουν καί τά ἰδιώματα τῶν Ἀρωμούνων τοῦ Μεγάροβου, τῆς Μηλόβιστας, τοῦ Γκόπεσι κλπ. τῆς γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας⁽⁷⁾, καθώς καί τά παλιά ἀστικά βλαχοχώρια τοῦ Βαρνοῦντος-Βίτσι (Πισοδέρι, Νέβεσκα).

Στήν Ν διαλεκτική ομάδα ανήκουν τὰ ιδιώματα τῶν Ἀρωμούνων τῆς Δ.Μακεδονίας μέ κέντρο τήν Σαμαρίνα, τῆς Ἡπείρου μέ κέντρο τό Μέτσοβο, καθώς καί τὰ χωριά τῆς ΒΔ ὄρεινῆς Θεσσαλίας(Περτούλι, Κουτσούφλιανη, Γαρδίκι κλπ.). Στήν Ν διαλεκτική ομάδα ἀνήκει καί τό ἰδίωμα τῶν Ἀρωμούνων τῶν ἀντερεισμάτων Ὀλύμπου καί Πιερίων (Λιβάδι, Κοκκινοπλός, Βλαχοπτέρη κλπ.).

Ἐπάρχουν καί μεταγενέστερες ἐγκαταστάσεις Ἀρωμούνων σέ χωριά τοῦ Ὀλύμπου, Βερμίου, Ὀρβήλου καί Ροδόπης καί σέ παρακείμενες πρός τὰ βουνά αὐτά πόλεις. Γιά τὰ βλαχοχώρια ὅμως τοῦ Ὀλύμπου⁽⁸⁾ εἶναι προβληματικός ὁ χαρακτηρισμός τους ὡς μεταγενεστέρων ἐγκαταστάσεων, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα εἶναι πράγματι ἀποικίες τῶν Ἀρωμούνων τῆς Πίνδου. Ἔτσι φορεῖς Ν ἰδιωμάτων βρέθηκαν μεταξύ φορέων Β ἰδιωμάτων καί ἀντίθετα. Στίς περιπτώσεις αὐτές τό ἰδίωμα πού ἔφερε κάθε ομάδα ἀπό τήν ἀρχική της κοιτίδα διατήρησε τὰ βασικά του γνωρίσματα⁽⁹⁾. Πλὴν ὅμως, ὑπό τήν ἐπίδρασι τῶν ἰδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς πού χαρακτηρίζονται ἀπό τόν βόρειο φωνηεντισμό, ἡ ἐξασθένωσι τοῦ καταληκτικοῦ ἀτόνου /e/ τείνει νά γενικευθῆ καί σέ ιδιώματα τῆς Β ομάδας, ὅπως λ.χ. στούς Φρασαριῶτες τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, τούς Γραμμουστάνους τοῦ νομοῦ Πέλλης κ.ά..

Σήμερα στόν ἑλληνικό χῶρο ἡ Ἀρωμ. μιλιέται στά χωριά μονίμου διαμονῆς, ἐνῶ οἱ ἀστικοποιημένοι πιά πληθυσμοί τείνουν νά ὑποκαταστήσουν τήν μητρική τους γλῶσσα μέ τήν Κοινή Νέα Ἑλληνική.

Ὡς πρός τίς λατινογενεῖς γλῶσσες τῆς Βαλκανικῆς σημειώ-
νουμε πῶς ἀνήκουν στήν Ἀνατολική Λατινική⁽¹⁰⁾ καί διακρίνονται στήν Δαλματική, πού ἤδη ἔχει παύσει νά μιλιέται, στήν Ἰστρορουμανική, πού ἀκόμη ἀκούγεται σέ μερικά χωριά τῆς Ἰστρίας, στήν Ρουμανική καί στήν Ἀρωμουνική⁽¹¹⁾.

Στόν ἑλληνικό χῶρο μιλιέται καί ἡ Μογλενίτικη ἀπό κατοί-
κους ὀρισμένων χωριῶν στά βόρεια τοῦ νομοῦ Κιλκίς. Ἡ μορφολογική δομή τῆς διαλέκτου αὐτῆς βρίσκεται μεταξύ Ἀρωμ. καί Ρουμανικῆς καί δέν περιλαμβάνεται στήν Ἀρωμουνική.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΡΩΜΟΥΝΙΚΗΣ

Άμεσα συστατικά τῆς δομῆς τοῦ ρήματος.

Τεμάχια. Ὑποτεμάχια.

Στὴν παροῦσα ἀνάλυσι ἀκολουθήσαμε σέ γενικές γραμμές τὴν δομιστικὴ μέθοδο ἀναλύσεως κατὰ τὸ πρότυπο ἐφαρμογῆς τῆς στό " Ρῆμα τῆς Ἑλληνικῆς" καί στὴν "Μορφολογία" τοῦ Γ.Μπαμπινιώτη. Κατὰ συνέπεια δεχόμαστε ὅτι κάθε ρηματικὸς τύπος τῆς Ἀρωμ. ἀπαρτίζεται ἀπὸ δύο τεμάχια : Τὸ θέμα (Θ) καί τὸ Τέρμα (Τ) μέ περαιτέρω δυνατότητα ὑποκατηγοροποιήσεως τοῦ Τ σέ δύο ὑποτεμάχια : τὸ Ἐπίθημα (Ε) καί τὴν Καταληξι (Κ).

Θ Ε Μ Α	Τ Ε Ρ Μ Α		
	Ἐπίθ.	Καταλ.	
áf1	∅	U	(= βρῖσκω)
af1	á	tI	(= βρῖσκετε)
lăkrăġ	éd	U	(= δακρύζω)
lăkrăġ	á	i	(= δάκρυσσ)
kindis	ésk	U	(= κεντῶ)
kindis	i	rĂ	(= κέντησαν)

Τό ύποτεμάχιο τοῦ Ε τό κατατάσσουμε στό Τ , γιατί εἶναι φορέας μορφοσυντακτικῶν χαρακτηριστικῶν στό ρῆμα τῆς Ἀρωμουνικῆς. Στήν γλῶσσα αὐτή, ἄλλωστε, δέν ὑπάρχει ὁ πλοῦτος τῶν εἰδικῶν ἐκφραστικῶν στοιχείων τοῦ ρήματος τῆς Ἑλληνικῆς⁽¹²⁾. Ἔτσι, ἐνῶ τό μόρφημα τοῦ Ποιοῦ Ἐνεργείας(ΠΕ) στήν Ἀρωμ. δέν ἐκφράζεται παρά ἀπό δλόκληρο τόν ρηματικό τύπο, στήν Ἑλλην. τό μόρφημα τοῦ ΠΕ καί τοῦ Χρόνου (Χ) εἶναι προτιμότερο νά δεχτοῦμε πῶς δηλώνεται ἀπό εἰδικούς φορεῖς τοῦ Τ , δηλαδή ἀπό τό ΠΕ καί τό θεματικό Φωνῆεν (ΘΦ) ἀντιστοιχῶς :

	ΠΕ	ΘΦ	Κ ⁽¹³⁾		ΠΕ	ΘΦ	Κ
γράφ	∅	∅	ο	έ	γράφ	∅	α
	∅	ι	ς	έ	ς	ε	ς
	∅	ι	∅	έ	ς	ε	∅
			κλπ.				κλπ.

Μορφήματα. Γραμματικές Κατηγορίες.

Φορέας τῆς "κυρίως σημασίας" τοῦ ρήματος στήν Ἀρωμ., ὅπως καί στήν Ἑλλην., εἶναι τό μόρφημα πού δηλώνεται ἀπό τό τεμάχιο τοῦ Θ . Τό μόρφημα αὐτό εἶναι λεξικῆς ὑφῆς, ἐνῶ ἐκεῖνα πού δηλώνονται ἀπό τά ὑποτεμάχια τοῦ Τ (Ε, Κ) εἶναι μορφοσυντακτικῆς ὑφῆς κι ἐκφράζουν ὅλες τίς γραμματικές κατηγορίες τοῦ ρήματος, πλὴν τῆς Φωνῆς. Τά μορφήματα τοῦτα εἶναι : τό Πρόσωπο (Π), ὁ Ἀριθμός (Α), ὁ Χρόνος (Χ) καί ἡ Ἐγκλίσι.

Τά μορφήματα τοῦ Π καί Α δηλώνονται ἀπό τό ὑποτεμάχιο τῆς Κ , ἐνῶ τά μορφήματα τοῦ Χ καί τῆς Ἐγκλίσεως δηλώνονται ἐν μέρει ἀπό τό Ε καί ἐν μέρει ἀπό τήν Κατάληξι.

α. Πρόσωπο. Ὅπως καί ὁ Α , τό Π ἐμφανίζεται ἐνίοτε μέ τύπο ἄσαφη, δηλαδή ὁ τύπος ἑνός προσώπου συμπίπτει μορφολογικά μέ τόν τύπο ἄλλου προσώπου. Ἔτσι ἀπό τά 6 πρόσωπα τοῦ ρήματος μορφολογικές συμπτώσεις παρατηροῦνται ἄλλοτε μεταξύ τοῦ 1 ἐν. καί 3 πλ. καί ἄλλοτε μεταξύ τοῦ 3 ἐν. καί 3 πλ. (σ.67), ὁπότε ὁ προσδιορισμός τοῦ Π καί Α γίνεται μέ τήν βοήθεια τοῦ συντακτικοῦ τους περιβάλλοντος.

β. Ἄριθμός . Ἡ Ἄρωμ. διακρίνει τὸ μὲροφημα αὐτὸ σὲ ἔνικό καὶ πληθυντικό, ὅπως συμβαίνει μὲ τὶς ρωμανικὲς γλῶσσες καὶ τὴν ΝΕ.

γ. Χρόνος . Τὸ μὲροφημα τοῦ Χ στοὺς ἀπλοὺς χρόνους (Ἐνεστ., Παρατ. Ἄορ.) προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν Κ, ἐνῶ στοὺς συνθέτους (Μέλλ., Παρακ., Ἐπερσ.) ἀπὸ τὰ διακοπτόμενα μὲροφήματα : va grésku (= θά φωνάξω), am^u grítǎ (= ἔχω φωνάξει), aveám^u grítǎ (= εἶχα φωνάξει). Τὰ ἄλλομὲροφήματα πάλι τοῦ {+ παρελθ.} καὶ {- παρελθ.} δηλώνονται ἀπὸ τὸ Ε (σ. 45).

δ. Ἐγκλισι. Μὲ τὴν ρηματικὴ κατηγορία τῆς ἐγκλίσεως ἐκφράζεται ἡ σχέση τοῦ ὑποκειμένου πρὸς αὐτὸ πού δηλώνει τὸ ρῆμα, καθὼς καὶ ἡ σχέση μεταξύ τῶν ρημάτων μέσα στὸ ἴδιο συντακτικὸ περιβάλλον.

Ἡ ἐγκλισι δηλώνεται ἀπὸ τὰ ἀσυνεχῆ μὲροφήματα (va=θά, vrǎa="ἤθελε", si = νά κλπ.), καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ μὲροφημα τοῦ Ε καὶ τῆς Κ (σ. 34 - 35), δηλαδὴ ἀπὸ ὁλόκληρο τὸν ρηματικὸ τύπο.

Μὲ βάσι τὴν συντακτικὴ τους λειτουργία οἱ ἐγκλίσεις διακρίνονται σὲ δύο κατηγορίες :

I. Κ Ὑ Ρ Ι Ε ⁽¹⁴⁾ : Ὀριστική, Ἐποτακτική καὶ Προστακτική.

II. Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ε Ὀ Ο Σ Ε Σ : Ἐποθετική (1. Δυνητική/Ἐπο - θετική, 2. Πιθανολογική, 3. Ἐποθετική/Ἐποτακτική) καὶ Εὐκτική (Εὐ - χετική).

ε. Φωνή. Μορφολογικά τὸ ρῆμα τῆς Ἄρωμ. ἐμφανίζει δύο τύπους φωνῶν : τὴν Ἐνεργητική καὶ τὴν Παθητική φωνή (σ. 148).

Ἡ ρηματικὴ αὐτὴ κατηγορία δὲν δηλώνεται ἀπὸ κάποιον ἰ - διαίτερο φορέα τοῦ Τ, ὅπως συμβαίνει λ.χ. μὲ τὴν Ἐλλην. καὶ Λατιν. : δέν-ω - δέν-ομαι, leg-o(=δένω) - leg-or(=δένομαι), ἀλλὰ ἀπὸ ὁλόκληρο τὸν ρηματικὸ τύπο. Ἐτσι ἡ διάκρισι μεταξύ τῶν δύο τύπων φωνῶν γίνεται μὲ τὴν παρουσία ἢ μὴ τῆς αὐτοπαθοῦς ἀντωνυμίας (mi, ti, s-, nǎ, vǎ ,

s-) στον ρηματικό τύπο :

légU (= δένω) - μι légU (= δένομαι)
lătI (= πλένετε) - vĂ lătI (= πλένεστε).

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (ΔΣ).

Οι ποικίλοι ρηματικοί τύποι διαφοροποιούνται μεταξύ τους με τό Ε , τήν Κ , τήν τροποποίηση του Θ , με τήν ύπαρξη απλών ή συνθέτων ρηματικών τύπων και με τήν παράθεση του υποκειμένου.

1 Ε(πιθήματα) , χρονικά και έγκλιτικά

Τά Ε , φορείς τών ρηματικῶν κατηγοριῶν τοῦ χρόνου και τῆς έγκλίσεως, ποικίλλουν κατά χρόνο, συζυγία και τάξι ρημάτων, πέρα από όρισμένες εξαιρέσεις. Μεγάλη διαφοροποίηση τών Ε από συζυγία σε συζυγία παρατηρεῖται στον 'Αόριστο (σ. 50), πράγμα πού αποτελεί τό σπουδαιότερο κριτήριο στην διάκρισι τών ρημάτων σε συζυγίες (σ. 125). Τό Ε 'Αορίστου στά ρήματα τῆς Α' συζυγίας είναι [-ά ∞ ά] (af1-á-ī = βρήκα, af1-á-m^U = βρήκαμε), στά ρήματα τῆς Β' συζυγίας είναι [-ύ-] (tăk-ú-ī = σώπασα) στῆς Γ' συζυγίας / -θ ∞ Ε / (aspŕs - θ - u = έδειξα, aspŕs - Ε - ŝi = έδειξες), στῆς Δ' συζυγίας / -ί ∞ Ά / (fud-1-ī = έφυγα, răț-Ă-ī = έπαθα). 'Αντίθετα στον Παρατατικό εμφανίζεται ή πιό μικρή διαφοροποίηση με δύο μόνον άλλόμορφα. 'Ετσι στην Α' συζυγία και στην Δ4,5 συζυγία έχουμε τό Ε [-ά-] (af1-á-m^U = εύρισκα, răț-á-m^U = πάθαινα, nkălđ-á-m^U = ζέσταινα), ένῶ στην Β', Γ' και Δ 1,2,3 έχουμε [-ε ά -] (tăt-εά-m^U = σώπαινα, aspun-εά-m^U = έδειχνα, apir-εά-m^U = ξημέρωνα). 'Ο 'Ενεστώς πάλι εμφανίζει τήν πιό μεγάλη ποικιλία Ε μέσα στις τάξεις ρημάτων τῆς ίδιας συζυγίας. 'Η διαφοροποίηση αυτή, άλλωστε, καθορίζει και τήν διάκρισι τών ρημάτων σε τάξεις. 'Ακόμη μεγάλη είναι ή διαφοροποίηση τοῦ Ε από συζυγία σε συζυγία. Στον 'Ενεστώτα παρατηρούμε και τά μόνα μηδενισμένα Ε (σ. 47), πλην εκείνου τοῦ 1έν. στον 'Αόριστο τών ρημάτων τῆς Γ' συζυγίας (aspŕs-θ-u = έδειξα).

Κατά τήν μετάβασι από τήν 'Οριστική στην 'Υποτακτική έγκλισι εμφανίζεται στην δεύτερη τό άσυνεχές μόρφημα s-(=νά), πού ση-

μειώνει σαφή διάκρισι μεταξύ τῶν δύο ἐγκλίσεων, ἐνῶ τὰ περισσότερα ἀλλόμορφα τοῦ Ε παραμένουν τὰ ἴδια, ἐκτός τοῦ 3 ἐν. καί 3 πλ. προσώπου τῆς Ἰποτ. τῆς Δ2,5 συζυγίας.

- Δ2 kindis-εᾷst-E (=κεντάει) - s- kindis-εᾷsk-Ǻ (=νά κεντήση)
kindis-εᾷsk-U (=κεντοῦν) - s- kindis-εᾷsk-Ǻ (=νά κεντήσουν)
- Δ5 nkǻld-ᾷst-E (=ζεσταίνει) - sǺ nkǻld-ᾷsk-Ǻ (=νά ζεστάνη)
nkǻld-ᾷsk-U(=ζεσταίνουν) - sǺ nkǻld-ᾷsk-Ǻ(=νά ζεστάνουν)

Στὴν Προστακτικὴ τὰ Ε διαφοροποιοῦνται στὰ ρήματα τῆς Α2,3 συζυγίας πού ἐμφανίζουν τὸ ἀλλόμορφο [-εᾷd-] ἀντὶ [-εᾷ-] τῆς Ὀριστικῆς σὸ 2 ἐν.πρόσωπο, καθὼς καί στὰ ρήματα τῆς Δ2,5 συζυγίας, ὅπου ἔχουμε [-εᾷ-] καί [-ᾷ-] ἀντὶ [-εᾷst-] καί [-ᾷst-] ἀντιστοιχῶς :

- Α2 lǻkrǻm-εᾷ-I (=δακρύζεις) - lǻkrǻm-εᾷd-Ǻ!(=δάκρυσε!)
- Δ2 kindis-εᾷst-I (=κεντᾶς) - kindis-εᾷ-∅!(= κέντα!)
- Δ5 nkǻld-ᾷst-I (=ζεσταίνεις) - nkǻld-ᾷ-∅!(=ζέστανε!)

2. Τὸ ὑποτεμάχιο τῆς Κ(αταλήξεως)

Ἡ Κ δηλώνει τὸ μόρφημα τοῦ Προσώπου, τοῦ Ἀριθμοῦ, τοῦ συγκεκριμένου χρόνου (Ἐνεστ., Ἄορ., κλπ.) καί τῆς Ἐγκλίσεως ἐν μέρει, κι ἔχει μεγαλύτερη ὁμοιογένεια ἀπὸ ἐκεῖνη τοῦ Ε, λ.χ. ἡ |K-m^U τοῦ 1πλ. εἶναι κοινὴ στοὺς τρεῖς χρόνους : af1-ᾷ-m^U(βρῖσκουμε), af1-ᾷ-m^U(=βρῖσκαμε), af1-ᾷ-m^U(=βρήκαμε), ἐνῶ ἡ Κ -tI τοῦ 2πλ. εἶναι κοινὴ στὸν Ἐνεστῶτα καί Παρατατικὸ : af1-ᾷ-tI(=βρῖσκετε/βρῖσκατε), καί στὸν Ἀόριστο : af1-ᾷ-t^U(=βρήκατε).

Τὰ ὑπόλοιπα πρόσωπα παρουσιάζουν τοὺς ἐξῆς τύπους κατὰ χρόνο κι ἔγκλισι :

Ὀ ρ ι σ τ ι κ ῆ

1 ἐν. Πρόσωπο

- Ἐνεστ. -U γιὰ ὄλους τοὺς τύπους ρημάτων : ᾷf1-∅-U(=βρῖσκω)κλπ.
- Παρατ. -m^U γιὰ ὄλους τοὺς τύπους ρημάτων : af1-ᾷ-m^U(=εὔρισκα)κλπ.

Ἄορ. $-i$ για ὄλους τούς τύπους ρημάτων, πλὴν ἐκείνων τῆς Γ' συζυγίας πού ἔχουν Κ -U:af1-á- $\check{i}$ (=βρῆκα), διράς - $\emptyset$ -U(=κατέβηκα) κλπ.

2 ἐν.Πρόσωπο

Ἐνεστ. $-i-\check{i}$. Τά ἀλλόφωνα αὐτά διαμορφώνονται ἀπό τό φωνολογικό τους περιβάλλον (σ. 65).

Παρατ. $-i$ για ὄλους τούς τύπους ρημάτων : af1-á- $\check{i}$ (=εὑρίσκες) κλπ.

Ἄορ. $-s$ για ὄλους τούς τύπους ρημάτων : af1á- $\check{s}$ (= βρῆκες) κλπ.

3 ἐν.Πρόσωπο

Ἐνεστ. $-\check{A}-E$ οἱ δύο πρῶτοι τύποι διαμορφώνονται ἀπό τό φωνολογικό τους περιβάλλον (σ. 66)

Παρατ. $-\emptyset$ για ὄλους τούς τύπους : af1-á- $\emptyset$ (=εὑρίσκε) κλπ.

Ἄορ. $-\emptyset$ για ὄλους τούς τύπους : af1-á- $\emptyset$ (= βρῆκε) κλπ.

3 πλ.Πρόσωπο

Ἐνεστ. $-\check{A}-E$ U τά ἀλλόμορφα $-\check{A}$ καί -E συμπίπτουν μορφολογικά μ' ἐκεῖνα τοῦ 3 ἐν. στήν Α' καί Δ_3 συζυγία, ἐνῶ ἡ Κ -U συμπίπτει μέ τήν Κ τοῦ 1 ἐν. στήν Β', Γ', $\Delta_{1,2,4,5}$ συζυγία.

Ἡ διαφοροποίηση ἐδῶ γίνεται μέ τό ὑποκειμένο τοῦ ρηματικοῦ τύπου.

Παρατ. $-\emptyset$ για ὄλους τούς τύπους καί συμπίπτει μορφολογικά μέ τήν Κ τοῦ 3 ἐν.. Ἡ διάκρισι τῶν προσώπων γίνεται κι ἐδῶ μέ τή βοήθεια τοῦ ὑποκειμένου : af1-á- $\emptyset$ (=εὑρίσκε/εὑρισκαν)

Ἄορ. $-r\check{A}$ κοινή για ὄλους τούς τύπους : af1-á- $r\check{A}$ (=βρῆκαν) κλπ.

Ἰ πο τ α κ τ ι κ ῆ

Στήν ἐγκλισι αὐτή οἱ τύποι τῶν Κ εἶναι ὅμοιοι μέ τούς τύπους τῆς Ὅριστικῆς, ἐκτός τοῦ 3 ἐν. καί 3 πλ. προσώπου τῆς Β', Γ', $\Delta_{1,2,4,5}$ συζυγίας, ὅπου ἐμφανίζεται ὁ τύπος $-\check{A}$:

Β' συζ. $t\acute{a}t-\emptyset-E$ (=σπαίνει), $t\acute{a}k-\emptyset-U$ (= σπαίνω/σπαίνουν)- $s-t\acute{a}k-\emptyset$ $-\check{A}$ (= νά σπάση/νά σπάσουν).

Γ' ουζ. asrún-θ-E(=δείχνει) , asrún-θ-U (= δείχνω/δείχνουν) -
si asrún-θ-Ǻ (= νά δείξη/νά δείξουν).

Δ' ουζ. fúǰ-θ-E (= φεύγει) , fúǰ-θ-U (= φεύγω/φεύγουν) -
s-fúǰ-θ-Ǻ (= νά φύγη/νά φύγουν) κλπ.

Ύποθετική

Ἡ ρηματική αὐτή κατηγορία ἔχει Κ ὅμοιες σχεδόν μέ τοῦ Ἄορίστου πού διαφοροποιοῦνται μόνον στό 1έν. καί 3πλ.πρόσωπο:

af1-ǰ-ǰ (= βρῆκα) - si af1-ǰ-rE-m^U (= ἄν βρῶ/ἄν βροῦμε)
af1-ǰ-rǺ(= βρῆκαν) - si af1-ǰ-rE-θ (= ἄν βρῆ/ ἄν βροῦν)

Προστακτική

Τό 2πλ. πρόσωπο τῆς ἐγκλίσεως αὐτῆς εἶναι ὅμοιο μέ τό ἀντίστοιχο τῆς Ὀριστικῆς σέ ὅλους τούς τύπους ρημάτων. Ἀντίθετα τό 2έν.πρόσωπο διαφοροποιεῖται ἀπό τό ἀντίστοιχό του τῆς Ὀριστικῆς(σ.109)

3. Μεταβολή τοῦ Θ(έματος)

Τό Θ σέ πολλούς ρηματικούς τύπους δέν μένει σταθερό. Μέ τήν τροποποίησί του ἐνισχύεται καί ἡ διαφοροποίησι τῶν τύπων αὐτῶν. Οἱ ἀλλαγές αὐτές στήν μορφή τοῦ Θ ὀφείλονται σέ μορφολογικές μεταβολές, στήν ἀλλαγὴ τῆς θέσεως τοῦ τόνου, καθώς καί στήν ἐμφάνισι ἢ μή ἑνός Θ ὡς συνθέτου (σ. 41).

4. Ἀπλοί καί σύνθετοι τύποι

Οἱ ρηματικοί τύποι διαφοροποιοῦνται μεταξύ των καί κατά τό ὅτι ἄλλοι ἀπό αὐτούς εἶναι ἀπλοί, ἐνῶ ἄλλοι σύνθετοι μέ βοηθητικά ρήματα. Ἔτσι λ.χ. ὁ τύπος τῆς Ὀριστ. Ἐνεστ. εἶναι ἀπλός : áfiu(= βρίσκω), ἐνῶ ὁ τύπος τοῦ Μέλλοντος εἶναι σύνθετος : vaj áfiu(=θά βρῶ).

5. Τό ὑποκείμενο καί οἱ Κ τοῦ βοηθητικοῦ ρήματος στόν ρόλο τῶν ΔΣ

Ὁ Ἄριθμός καί τό Πρόσωπο στό ρῆμα τῆς Ἄρωμ. ἔχουν κύριο ἐκφραστικό τους φορέα τό ὑποτεμάχιο τῆς Κ (σ. 35)

Έτσι σ'όρισμένους σύνθετους ρηματικούς τύπους τόν ρόλο τών ΔΣ έχουν οί Κ τοῦ βοηθητικοῦ am^u(=έχω),πού δείχνουν τό Πρόσωπο καί τόν Ἄριθμό :

am^u fáptǎ́ (=έχω κάνει)
aj fáptǎ́ (=έχεις κάνει) κ.λπ.

Σέ μερικές περιπτώσεις όπου οί ρηματικοί τύποι συμπίπτουν μορφολογικά ή διαφοροποιήσι τών τύπων γίνεται μέ τό ὑποκείμενο, πού έχει ὡς φορέα του τήν προσωπική ἀντωνυμία ή τό οὐσιαστικό :

Mine fáku (= ἐγώ κάμνω)
E1' fáku (= αὐτοί κάμνουν)
Éá va fúgǎ́ (= αὐτή θά φύγη)
Féatíle va fúgǎ́ (= τά κορίτσια θά φύγουν)

Θέματα ὁμαλῶν ρημάτων

Στό κεφάλαιο αὐτό θά μάς ἀπασχολήση ἐπί τοῦ παρόντος ή ἐξετάσι τοῦ θ τῶν ὁμαλῶν μόνον ρημάτων, ἐπειδῆ προσφέρονται καλύτερα γιά ταξινόμησι.

Τό θ τῶν ὁμαλῶν ρημάτων τῆς Α' καί Δ' συζυγίας εἶναι κοινό σ'όλους τούς ρηματικούς τύπους :

Ἔνστ.	Ἔριστ.	Παρατ.	Ἔριστ.
Α' afl - ám ^u	(=βρ(σ)κουμε)	afl - ám ^u	(=βρ(σ)καμε)
Α' lǎkrǎm - ám ^u	(=δακρ(ύ)ζουμε)	lǎkrǎm - ám ^u	(=δακρ(ύ)ζαμε)
Δ' fuǰ - ím ^u	(=φεύγουμε)	fuǰ - eám ^u	(= φεύγαμε)
Δ' kindis - ím ^u	(=κεντᾶμε)	kindis - eám ^u	(=κεντούσαμε)
Δ' nkǎld - ím ^u	(=ζεσταίνουμε)	nkǎld - ám ^u	(=ζεσταίναμε)
Δ' pǎt - ím ^u	(=παθαίνουμε)	pǎt - ám ^u	(= παθαίναμε)

Ἄδρ.	Ἔριστ.	Δ'	Ἔριστ.
Α' afl - ám ^u	(=βρήκαμε)	Δ' kindis - ím ^u	(= κεντήσαμε)
Α' lǎkrǎm - ám ^u	(=δακρύσαμε)	Δ' nkǎld - ím ^u	(= ζεστάναμε)
Δ' fuǰ - ím ^u	(=φύγαμε)	Δ' pǎt - ím ^u	(= πάθαμε)

Ἐνῶ τό θ τῶν ρημάτων τῆς Β' καί Γ' συζυγίας ἐμφανίζει δύο τύπους, ἕναν γιά τόν Ἐνεστῶτα καί Παρατατικό (θ₁) καί ἕναν γιά τόν Ἀόριστο (θ₂):

	Ἐνεστ. Ὅριστ.(θ ₁)	Παρατ. Ὅριστ.(θ ₁)
Β'	tăṭ - ém ^u (=σωπαίνουμε)	tăṭ - eām ^u (=σωπαίναμε)
Β'	akriṣt - ém ^u (=μεγαλώνουμε)	akriṣt - eām ^u (=μεγαλώναμε)
Γ'	asprn - im ^u (=δείχνουμε)	asprn - eām ^u (= δεινχάμε)
Γ'	tīnd - im ^u (=ἀπλώνουμε)	tīnd - eām ^u (= ἀπλώναμε)

Ἀόρ. Ὅριστ.(θ₂)

tăk	- ūm ^u	(=σωπάσαμε)
akrisk	- ūm ^u	(=μεγαλώσαμε)
aspr̄s	- im ^u	(= δείξαμε)
teās	- im ^u	(= ἀπλώσαμε)

Ἀπό τό θ τῆς Ὅριστ. Ἐνεστ. καί μέ βάσι πάντα τόν τύπο τοῦ 1πλ. προσώπου σχηματίζεται τό θ τῆς Ὅριστ. Παρατ., Ὑποτ. Ἐνεστ., καί Παρατ., Ὑποθετ. Ἐνεστ., Προστ, Γερουνδ., Ἀπαρεμφ. ὄλων τῶν τύπων ρημάτων, καθὼς καί τῆς Μετοχῆς τῶν ρημάτων τῆς Α' καί Δ' συζυγίας. Ἀπό τό θ πάλι τῆς Ὅριστ. Ἀορίστου σχηματίζεται τό θ τῆς Ὑποτ. καί Ὑποθ. Ἀορ., καθὼς καί τῆς Μετοχῆς τῶν ρημάτων τῆς Β' καί Γ' συζυγίας (σ.47-60).

Ὁ τύπος τοῦ θ τῶν ρημάτων ὄλων τῶν συζυγιῶν σίς ἐγκλίσεις : Ὅριστ. καί Ὑποτ. Παρατ., Ὑποθετ. Ἐνεστ. καί Ἀορ. παραμένει ἀμετάβλητος σέ ὄλα τὰ πρόσωπα. Τό ἴδιο παρατηροῦμε καί στήν Ὅριστ. καί Ὑποτ. Ἀορίστου, ἐκτός τῶν ρημάτων τῆς Γ' συζυγίας, ὅπου ἡ μετακίνησι τοῦ τόνου δημιουργεῖ στά θ ὄλων τῶν προσώπων, πλὴν τοῦ 1έν., τό φαινόμενο τῆς μεταβολῆς e , o → eā , oā (διφθογγισμός), καί ὅπου ἐπί πλέον παρατηροῦμε τήν μεταβολή s → s ἀπό τό 1 έν. στά ὑπόλοιπα πρόσωπα. Στόν τύπο αὐτῶν τῶν θ ἀνήκει καί τό ρῆμα τῆς Β' συζυγίας arnī^u (=μένω).

tēs - U (=άπλωσα) , kōps - U (=έψησα) , armās - U (=έμεινα)
teās - i_sⁱ (=άπλωσες) , koās - i_sⁱ (=έψησες) , armās - i_sⁱ (=έμεινες)

Ο τύπος του θ της Όριστ. και Όποτ. Ένεστ., καθώς και της Προστακτικής σε όρισμένα ρήματα εμφανίζεται κοινός σε όλα τα πρόσωπα, ενώ σε άλλα πάλι ρήματα εμφανίζει θεματικά αλλομορφα κατά πρόσωπο. Στο 1 και 2 πλ. πρόσωπο εμφανίζεται σταθερά το ίδιο θ σε όλα τα ρήματα (σ. 47, 50, 57).

Η διαφοροποίηση αυτή του θ εντός της ίδιας έγκλίσεως όφείλεται βασικά στην μετακίνηση του τόνου και στην αλλαγή περιβάλλοντος του ληκτικού συμφώνου του θ (=χαρακτήρας θέματος). Η διαφοροποίηση του θ ενισχύει και την όιαφοροποίηση των προσώπων, του αριθμού και των έγκλίσεων και συνίσταται στις έξης μορφολογικές μεταβολές:

- α. á , é , ó → ä , i , u (=κεντρικοποίηση, έξασθένωσι)
káft -U - kǎft - ám^u (=ζητώ - ζητούμε)
kér -U - kir - ém^u (=χάνω - χάνουμε)
aprók' -U - apruk' - ém^u (=πλησιάζω - πλησιάζουμε)
- β. é , ó → eá , oá (=διφθογοποίηση και διατήρηση του τόνου στην νέα συλλαβή)
kér -U - Keár -E (=χάνω - χάνει)
aprók' -U - ap_oák' -E (=πλησιάζω - πλησιάζει)
- γ. î → á , ä
armîⁿ -U - armās -U - armǎn -eám^u (=μένω - έμεινα-έμενα)
- δ. ä → i
akúmpǎr -U - akúmpir -I (=άγοράζω - αγοράζεις)
- ε. t , d → ṭ , ḍ / î , i (=όδοντικά σε φατνιακά πρό -î
pát -U - pǎṭ -îm^u (=πάσχω - πάσχουμε) και -i)
véd -U - véḍ -I (=βλέπω - βλέπεις)

Σημ. Η μεταβολή γ και δ παρατηρείται μόνο στα παρατιθέμενα παραδείγματα.

- στ. $g, k \rightarrow \text{ǵ}, \text{ǥ} / i$ (= οὐρανικά σέ φατνιακά πρό -i)
 alég -U - aléǵ -I (= διαλέγω - διαλέγεις)
 trék -U - tréǵ -I (= περνῶ - περνᾷς)
- ζ. $p \rightarrow K' / i$ (= οὐράνωσι χειλικου̅ πρό -i)
 arúp -U - arúk' -I (= σχίζω - σχίζεις)
 anḡúr-U - anḡúk' -I (= συλλαμβάνω - συλλαμβάνεις)
- η. $m \rightarrow n' / i$ (= ἔρρινο σέ οὐρανικό πρό -i)
 arīm -U - arīn' -I (= ξύνω - ξύνεις)
 dórm -U - dórn' -I (= κοιμᾶμαι - κοιμᾷσαι)
- θ. .... k , l , m , n ..... $\rightarrow k' , l' , m' , n' / e , i$
 (= ὅλα σχεδόν τά σύμφωνα πρό /-e/καί/-i/καί μάλιστα πρό [-e]
 καί [-i]), τρέπονται σέ σχεδόν οὐρανικά).
 áfl -U - áfl' -I (= βρίσκω - βρίσκεις)
 armīn -U - armīn' -I (= μένω - μένεις) κ.λπ.
- ι. $sk, st \rightarrow \text{ʒt} \text{ ἢ } \text{ʒt}' / i \text{ ἢ } \text{ī}$
 kunósk -U - kunóʒt -I ἢ kunóʒt' -ī (= γνωρίζω - γνωρίζεις)
 ngúst -U - ngúst' -I ἢ ngúst' -ī (= προγευματίζω- προγευματίζεις).

Ὁ τύπος τοῦ θ τοῦ Ἄοριστου τῆς Γ' συζυγίας ἀνάγεται στόν τύπο θ τοῦ Ἄοριστου τοῦ ἀντιστοιχοῦ ρήματος τῆς Λατινικῆς:

Λατιν. Ἐνεστ.	duc -O	, Ἄορ.	dux -i	(= φέρνω - ἔφερα)
Ἄρωμ. Ἐνεστ.	dúk -U	, Ἄορ.	dús -U	(= φέρνω - ἔφερα)
Λατιν. Ἐνεστ.	expon-o	Ἄορ.	expos-ui	(= ἐκθέτω-ἐξέθεσα)
Ἄρωμ. Ἐνεστ.	asrún-U	Ἄορ.	asrús-U	(= δειχνω- ἔδειξα)

Ἡ ποικιλία θεματικῶν τύπων ὀφείλεται ἐπί πλέον καί στήν ὑπαρξί ἢ μή συνθετικῶν στοιχείων στό αὐτό θ , ὡς καί στήν κατά ἰδίωμα διαμόρφωσι τοῦ ἰδίου ρηματικοῦ θ . Ἡ ἀλλαγὴ αὐτῆ τοῦ θεματικοῦ τύπου στήν ἴδια ρηματικὴ δομὴ δέν συνιστᾷ ἀσφαλῶς ἓνα ΔΣ οὔτε μεταβάλλει τὴν ἀρχικὴ σημασία τοῦ ρήματος :

pǎrn' -ěskU	/	apǎrn' -ěskU	(=άρχ(ζ)ω)
dúk -U	/	adúk -U	(=φέρνω)
īnvěsk -U	/	nvěsk -U /mvěsk -U/věsk -U	(=ντύνω)
anvét -U	/	nvét -U /vét -U	(=μαθαίνω)
anǎθim -édU	/	nǎθim -édU	(=άναθεματίζω)
nkǎn -ěskU	/	ngǎn -ěskU/angǎn -ěskU	(=άγκομαχῶ)
mutr -ěskU	/	mtr -ěskU/br -ěskU	(=κοιτάζω)
něrg -U	/	n'ěrg -U /n'ég -U	(=πηγαίνω)

Ἐντρίθετα ὄσα θ ἔχουν συνθετικό στοιχεῖο ἀπό τήν Ἑλλην. (σ.140 - 143) διαφοροποιοῦνται ἀπό τά θεματικά τους ἀλλόμορφα κατά τήν σημασία :

addn -U	-	apreaddn -U	(=μαζεύω - συμμαζεύω)
fák -U	-	parafák -U	- xanafák -U (=κάμνω-παρακάμνω-ξανακάνω)
lukr -édU-	paralukr -édU	- xinu lukr -édU	- psiftu lukr -édU (= δου-
λεύω	- παραδουλεύω	- ξενοδουλεύω	- ψευτοδουλεύω)
bǎn -édU-	Kalubǎn -édU	- ftuhubǎn -édU	(=ζῶ- καλοζῶ-φτωχοζῶ).

ΤΟΝΟΣ

Ὁ τόνος στήν Ἄρωμ. εἶναι δυναμικός. Μετακλίση τοῦ τόνου παρατηροῦμε μόνο στά ῥήματα καί σέ ὀνοματικούς τύπους ἀνθρωπωνυμίων (ἐπωνύμων) πού στόν πληθυντικό ἔχουν ληκτικό μόρφημα -ǎđi (<-άδες): Vrǎnǎ - Vrǎnǎđi (= Βράνας-Βρανάδες) κ.λπ.

Στήν Ἄρωμ. ἡ μετακλίση τοῦ τόνου εἶναι ὁ κυριώτερος παράγων στήν διαφοροποίησι τοῦ θ τῶν ῥημάτων. Ἡ θέσι τοῦ τόνου εἶναι στό Ε τῶν ῥηματικῶν τύπων, πού ἔχουν ἐμφανές τό μόρφημα αὐτό. Ὅπου ὅμως τό Ε εἶναι μηδενισμένης μορφῆς, τίθεται σέ μιά ἀπό τίς συλλαβές τοῦ θέματος :

kǐnt -∅ -U	-	kīnt -ǎ -m ^U	(= τραγουδῶ - τραγουδάμε)
isk -éd -U	-	isk -é -m ^U	(= λισιάζω - λισιάζουμε)
ǎpir -∅ -ǎ	-	apir -ǎ -m ^U	(= ξημερώνει- ξημερώνα με)
pitřeǎt -∅ -E	-	pitrik -ú -∅	(= στέλνει - ἔστειλε)

Ἐξαίρεσι ἀποτελοῦν τὰ ρήματα τῆς Γ' συζυγίας πού, καί ὄταν ἀκόμη ἔχουν ἐμφανές τό Ε, τονίζονται στό θ ὄλων τῶν ρηματικῶν τύπων, πλὴν Παρατατικοῦ καί Ὑποθετικῆς, πού τονίζονται στό Ἐπίθημα :

asrún -E -m^U - asrún -E -ṭI (= δείχνουμε - δείχνετε)
 asrús -E -m^U - asrús -E -ṭ^U (= δείξαμε - δείξατε)
 asrún -E -rE (= "δεικνύειν") κ.λπ.

ἐνῶ

asrun -εᾶ -m^U - asrun -εᾶ -rE -m^U (= ἔδειχνα - ἄν δείξω)

Ἡ ἀλλαγὴ θέσεως τοῦ τόνου ὀδηγεῖ σὲ φωνητικές μεταβολές : ἔξασθενώσεις, κεντρικοποιήσεις καί σιγήσεις ἐνλίτε τῶν ἀτόνων πιὰ φωνηέντων, καθὼς καί τῶν συλλαβῶν τους σπανιώτερα. Τό φαινόμενο τῆς σιγήσεως παρατηρεῖται ἐντονώτερα στά Ν ἰδιώματα : K'ér-U - Kir-ém^U (= χάνω - χάνουμε), rórt-U - rurt-á'-m^U (= φέρνω - φέρνουμε), vátám-U - vătám-áj̣ (= σκοτώνω - σκότωσα), bág-U - bǎg-áj̣ (= βάζω - ἔβαλα), adár-U - ad(a)r-áj̣ (= κάνω - ἔκανα), róτ-U - p(u)t-ém^U (= μπορῶ - μποροῦμε), ḍīk-U-(ḍi)ṭ-ém^U (= λέγω - λέμε), adúk-U - a(du)ṭ-ém^U (= φέρνω - φέρνουμε) κ.λπ.

Ἡ διαφοροποιητικὴ ἀξία τοῦ τόνου φαίνεται πιὸ χαρακτηριστικά στὴν περίπτωσι τῶν ρημάτων τῆς Α' συζυγίας, ὅπου ἡ ἀπλή μετακίνησί του στό 3 ἐν. πρόσωπο διαφοροποιεῖ τὴν Ὅριστ. Ἀορίστου ἀπὸ τὴν Ὅριστ. Ἐνεστῶτος : áf1-ǎ - af1-ǎ́ (= βρῖσκει - βρῆκε), kúr-ǎ - kur-ǎ́ (= καθάρζει - καθάρισε) κ.λπ.

Ὁ δυναμικός τόνος εἶναι παράγων ἔξασθενώσεων καί σιγήσεων στὴν Λατιν.⁽¹⁵⁾ καί τὴν σύγχρονη Ἑλλην. καί μάλιστα στά ἰδιώματα, πού χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸν βόρειο φωνηεντισμό⁽¹⁶⁾. Τίς συνέπειες αὐτές (ἐξασθένωσι καί σίγησι) ἀπὸ τὴν μετακίνησι τοῦ τόνου, πού τόσο ἐντονα χαρακτηρίζουν τὰ ἑλληνικὰ ἰδιώματα τοῦ βορείου φωνηεντισμοῦ, καθὼς καί τὴν Ἀρωμ., δὲν τίς παρατηροῦμε στὴν Ρουναμική. Στὴν γλῶσσα αὐτὴ ἡ μετακίνησι τοῦ τόνου ἀπὸ συλλαβὴ σὲ συλλαβὴ ἔχει ὡς συνέπεια τό φαινόμενο τῆς κεντρικοποιήσεως : táie - tǎié (= κόβει - ἔκοψε), fac-fǎcđi (= κάνω -

Έκανα) όχι όμως και της σιγήσεως, ενώ ή εξασθένωσι εμφανίζεται σέ λίγα μόνο παραδείγματα : port-purtãp (=φέρω - φέρνουμε), ενώ cobor-coborítm (=κατεβαίνω - κατεβαίνουμε), trec-treceãm(=περνώ - περνοῦσα).

Ή εξασθένωσι τοῦ φωνήματος /o/ στίς ρωμανικές γλώσσες τῆς Βαλκανικῆς, καθώς και τῆς Ν.Ίταλίας και τῶν παρακειμένων νησιῶν ἀνάγεται σέ πρότυπα τῆς τελευταίας περιόδου τῆς δημῶδους Λατινικῆς⁽¹⁷⁾.

Ἀνάλυσι τοῦ μορφήματος τοῦ Ποιοῦ Ἐνεργείας(ΠΕ):

Τό μόρφημα τοῦ ΠΕ ἐκφράζει τήν διάρκεια τῆς ἐνεργείας τοῦ ρήματος. Ὄταν ή ἐνέργεια αὐτή πληροῦται, τότε ἔχουμε τέλειο ΠΕ ({+τέλ.}), ἐνῶ ὅταν τό ΠΕ δέν δηλώνη τήν πλήρωσι τῆς ἐνεργείας, τότε ἔχουμε μή τέλειο ΠΕ ({-τέλ.}).

<u>Zburăștî</u> multu gîni	= μιλάς πολύ καλά(μή πλήρωσι {-τέλ.})
<u>Lukră</u> ku gîa	= δούλευε μεροκάματο(μή πλήρωσι{-τέλ.})
Fîcîurîklu <u>stîtî</u> pri cîrîri	= τό μωρό στάθηκε στά πόδια (πλήρωσι {+τέλ.})
<u>Anet</u> adășî multî dîrîri	= ἔχετε φέρει πολλά δῶρα (πλήρωσι {+τέλ.}).

Τό μόρφημα τοῦ ΠΕ δέν διαθέτει ιδιαίτερον τύπο-φορέα πού νά τό ἐκφράζη, ὅπως συμβαίνει μέ τήν Ἑλληνική⁽¹⁸⁾. Ἔτσι τά ἀλλομορφήματα τοῦ {+τέλ.} και {-τέλ.}, τόσο στούς ἀπλοῦς ὅσο και στούς συνθέτους χρόνους, δηλώνονται ἀπό τόν ρηματικό τύπο.

Οἱ χρόνοι πού ἐκφράζουν τό {-τέλ.} ΠΕ εἶναι : Ἐνεστώς, Παρατατικός, ἐνῶ τό {+τέλ.} ἐκφράζουν : Ἀόρ., Παρακ., Ἵπερσ. και Τετελ. Μέλλ. Ὁ Ἄπλός Μέλλ. ἐκφράζει ἄλλοτε τό {+τέλ.} και ἄλλοτε τό {-τέλ.} ΠΕ. Τό {-τέλ.} τοῦ Ἄπλοῦ Μέλλ. δηλώνεται μέ τήν παρουσία στό περιβάλλον τοῦ ρηματικοῦ αὐτοῦ τύπου μιᾶς λέξεως ή φράσεως πού ἐκφράζει τήν ἐπανάληψι :

<u>Mîni</u> va fug ^u	= αἶριο θά φύγω ({+τέλ.})
<u>Kăthî</u> gârî țe va dipîn ^u tu pulitîi, va ț-adîk ^u kârtî (= κάθε φορά πού θά κατεβαίνω στήν πόλι, θά σοῦ φέρνω βιβλία {-τέλ.})	

Ανάλυσι τοῦ μορφήματος τοῦ Χ(ρόνου).

Τό μόρφημα τοῦ Χ ἔχει ὡς τύπο-φορέα του τό ὑποτεμάχιο τοῦ Ε , πού διακρίνει τόν Χ σέ παρελθόν ({+παρελθ.}) καί μή παρελθόν ({-παρελθ.}), ἐνῶ ὁ συγκεκριμένος Χ δηλώνεται ἀπό τό ἄλλο ὑποτεμάχιο, τήν Κ (σ. 35).

Κατά τήν ἀνάλυσι τοῦ ὑποτεμαχίου τοῦ Ε διαπιστώσαμε τήν ἐμφάνισι τῶν ἐξῆς ἀλλομόρφων στήν ἀντι(θεσι τοῦ {+παρελθ.} καί {-παρελθ.}) :

{Χ }

{Χ }					{Χ }			
{-παρελθ.}					{+παρελθ.}			
∅	: áfɫ	-∅	-U (=βρ(σκω)	∅	: aspɔ́s	-∅	-u (=ἐδειξα)	
á	: afɫ	-á	-tɪ (=βρ(σκετε)	á	: lǎkrǎm	-á	-i (=δάκρυσσ)	
ášt	: nkǎld	-ášt	-E (=ζεσταίνει)	ǎ	: lǎkrǎm	-ǎ	-m ^u (=δακρύσαμε)	
ǎ	: afɫ	-ǎ	-m ^u (=βρ(σκουμε)	é	: apruk'	-é	-m ^u (=πλησιάζαμε)	
ǎsk	: nkǎld	-ǎsk	-U (=ζεσταίνω)	E	: aspɔ́s	-E	-rǎ (=ἐδειξαν)	
ǎšt	: nkǎld	-ǎšt	-I (=ζεσταίνεσ)	ɛá	: apir	-ɛá	-∅ (=ξημέρωνε)	
é	: apruk'	-é	-m ^u (=πλησιάζουμε)	í	: fuɔ	-í	-∅ (=εφυγε)	
ɛáɔ	: lǎkrǎm	-ɛáɔ	-ǎ (=δακρύζει)	ǎ	: pǎt	-ǎ	-i (=ἐπαθα)	
ɛášt	: kindis	-ɛášt	-E (=κεντάει)	ú	: tǎk	-ú	-i (=σώπασ)	
éɔ	: lǎkrǎm	-éɔ	-U (=δακρύζω)					
ésk	: kindis	-ésk	-U (=κεντῶ)					
éšt	: kindis	-éšt	-I (=κεντᾶς)					
í	: apir	-í	-m ^u (=ξημερώνουμε)					
E	: aspɔ́n	-E	-m ^u (=δε(χ)νουμε)					
ǎ	: pǎt	-ǎ	-m ^u (=παθα(νουμε)					

Όπως φαίνεται και στον ανωτέρω πίνακα τὰ ἀλλόμορφα πού συμπύπτουν μορφολογικά εἶναι τὰ : $\acute{\alpha}$, $\acute{\alpha}$, $\acute{\epsilon}$, $\acute{\iota}$, $\acute{E}$ καί $\acute{A}$.

Τό ἀλλόμορφο $\{\acute{\alpha}\}$ ἐμφανίζεται στό 2 πλ. Ἐνεστῶτος τῶν ρημάτων τῆς Α' συζυγίας πού συμπύπτει μορφολογικά μέ τό 2 πλ. Παρατατικού ($\text{af1-}\acute{\alpha}\text{-}\acute{\tau}\text{I} = \text{βρίσκετε/βρίσκατε}$), ἐνῶ ἀποτελεῖ $\acute{E}$ παρελθοντικῶν χρόνων ὀρισμένων συζυγιῶν (σ. 34).

Τὰ $\{\acute{\alpha}\}$ καί $\{\acute{\epsilon}\}$ ἐμφανίζονται μόνο στό 1πλ. Ἐνεστῶτος τῶν ρημάτων τῆς $A_{1,2}$ καί $A_{3,4}$ συζυγίας ἀντιστοίχως καί στό 3έν. καί 1πλ. Ἄορίστου τῆς ἰδίας συζυγίας ($\text{af1-}\acute{\alpha}\text{-m}^u = \text{βρίσκουμε/βρήκαμε}$, $\text{af1-}\acute{\alpha}\text{-}\theta = \text{βρήκε}$, $\text{aruk}'\text{-}\acute{\epsilon}\text{-m}^u = \text{πλησιάζουμε/πλησιάσαμε}$, $\text{aruk}'\text{-}\acute{\epsilon}\text{-}\theta = \text{πλησίασε}$).

Τὰ $\{\acute{\iota}\}$ καί $\{\acute{A}\}$ τὰ συναντοῦμε μόνο στό 1 καί 2 πλ. Ἐνεστ. τῆς $\Delta_{1,2,3}$ καί $\Delta_{4,5}$ συζυγίας ἀντιστοίχως καί σέ ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ Ἄορίστου τῶν ἰδίων συζυγιῶν (σ. 50). Μεταξύ τοῦ 1πλ. Ἐνεστῶτος καί 1 πλ. Ἄορίστου ἔχουμε μορφολογική σύμπτωση ρηματικῶν τύπων ($\text{fudf-}\acute{\iota}\text{-m}^u = \text{φεύγουμε/φύγαμε}$, $\text{r}\acute{\alpha}\acute{\tau}\text{-}\acute{A}\text{-m}^u = \text{παθαίνουμε/πάθαμε}$).

Τό $\{E\}$ ἀπαντᾷ στό 1 καί 2πλ. Ἐνεστῶτος τῶν ρημάτων τῆς Γ' συζυγίας, σ' ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ Ἄορίστου, πλὴν τοῦ 1έν., καθώς καί στήν Ἐπιθετική ὄλων τῶν συζυγιῶν.

Στίς περιπτώσεις τύπων πού συμπύπτουν μορφολογικά, ἡ ἀναγνώρισι τοῦ συγκεκριμένου τύπου γίνεται μέ τήν βοήθεια τοῦ συντακτικοῦ του περιβάλλοντος.

Τό $\{\theta\}$ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τὰ βασικά ἀλλόμορφα τοῦ $\acute{E}$ τοῦ Ἐνεστ. (σ. 47), ἐνῶ ἐμφανίζεται μόνο σ' ἕνα παρελθοντικό τύπο, τό 1 έν. Ἄορίστου τῶν ρημάτων τῆς Γ' συζυγίας.

Παρά τίς ἀνωτέρω μορφολογικές συμπτώσεις τὰ ἀλλόμορφα τοῦ $\acute{E}$ διατηροῦν ἰσχυρή διαφοροποιητική ἀξία στό ἐπίπεδο τῶν ἀλλομορφημάτων $\{+\text{παραλθ.}\}$ καί $\{-\text{παραλθ.}\}$, ὥστε νά μή μπορούμε νά δεχθοῦμε τήν ἀπόψι τῆς Caragiu⁽¹⁹⁾ ὅτι τό μόρφωμα τοῦ χ δηλώνεται ἀπό ὀλόκληρο τόν ρηματικό τύπο.

ΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΑΠΛΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ
ΔΙΑΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΡΩΜΟΥΝΙΚΗΣ

Ο Ρ Ι Σ Τ Ι Κ Η

Έ ν ε σ τ ώ ς

Συζυγία :	A1			A2			A3				
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A			
	E	K		E	K		E	K			
áfl	∅	U		lǎkrām	éd	U		any	éd	U	
áfl'	∅	I		lǎkrām	éd	I		any	éd	I	
áfl	∅	Ǟ		lǎkrām	eád	Ǟ		any	eád	Ǟ	
af1	á	m ^u		lǎkrām	á	m ^u		any	é	m ^u	
af1	á	tI		lǎkrām	á	tI		any	á	tI	
áfl	∅	Ǟ		lǎkrām	eád	Ǟ		any	eád	Ǟ	
	(=βρ(σκω))			(=δακρύζω)			(=ζωντανεύω)				

A4			B			Γ					
X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A				
E	K		E	K		E	K				
aprók'	∅	U		ták	∅	U		aspún	∅	U	
aprók'	∅	I		tát	∅	I		aspún'	∅	I	
apróák'	∅	E		tát	∅	E		aspún	∅	E	
apruk'	é	m ^u		tăt	é	m ^u		aspún	E	m ^u	
apruk'	á	tI		tăt	é	tI		aspún	E	tI	
apróák'	∅	E		ták	∅	U		aspún	∅	U	
	(=πλησιάζω)			(=σπαίνω)			(= δελχνω)				

Δ1			Δ2			Δ3		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
fúg	∅	U	kindis	esk	U	ápir	∅	U
fúđ	∅	I	kindis	est	I	ápir	∅	I
fúđ	∅	E	kindis	edst	E	ápir	∅	Ǻ
fud	i	m ^u	kindis	i	m ^u	apir	i	m ^u
fud	i	tI	kindis	i	tI	apir	i	tI
fúg	∅	U	kindis	esk	U	ápir	∅	Ǻ
	(= φεύγω)			(= κεντῶ)			(= ξημερώνω)	

Δ4			Δ5		
	X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K
pát	∅	U	nkǻld	ǻsk	U
pát	∅	I	nkǻld	ǻst	I
pát	∅	E	nkǻld	ǻst	E
pǻt	Ǻ	m ^u	nkǻld	Ǻ	m ^u
pǻt	Ǻ	tI	nkǻld	Ǻ	tI
pát	∅	U	nkǻld	ǻsk	U
	(= παθαίνω)			(= ζεσταίνω)	

Π α ρ α τ α τ ι κ ό ς

A1			A2			A3		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
afl	ǻ	m ^u	lǻkrǻm	ǻ	m ^u	any	ǻ	m ^u
afl	ǻ	i	lǻkrǻm	ǻ	i	any	ǻ	i
afl	ǻ	∅	lǻkrǻm	ǻ	∅	any	ǻ	∅
	=		lǻkrǻm	ǻ	m ^u		=	
			lǻkrǻm	ǻ	tI			
			lǻkrǻm	ǻ	∅			
	(= εύρισκα)			(= δάκρυζα)			(= ζωντάνευα)	

A4		X	Π/A
		E	K
apruk'	á	m ^u	
apruk'	á	i	
apruk'	á	∅	
=			

(= πλησ(αζα))

B		X	Π/A
		E	K
tăṭ	ḗá	m ^u	
tăṭ	ḗá	i	
tăṭ	ḗá	∅	
.			
.			
.			

(= σώπαινα)

Γ		X	Π/A
		E	K
aspun	ḗá	m ^u	
aspun	ḗá	i	
aspun	ḗá	∅	
.			
.			
.			

(= ἔδειχνα)

Δ1		X	Π/A
		E	K
fud	ḗá	m ^u	
fud	ḗá	i	
fud	ḗá	∅	
.			
.			
.			

(= ἔφευγα)

Δ2		X	Π/A
		E	K
kindis	ḗá	m ^u	
kindis	ḗá	i	
kindis	ḗá	∅	
.			
.			
.			

(= κεντοῦσα)

Δ3		X	Π/A
		E	K
apir	ḗá	m ^u	
apir	ḗá	i	
apir	ḗá	∅	
.			
.			
.			

(= ξημέρωνα)

Δ4		X	Π/A
		E	K
păṭ	á	m ^u	
păṭ	á	i	
păṭ	á	∅	
=			

(= πάθαινα)

Δ5		X	Π/A
		E	K
nkăṭd	á	m ^u	
nkăṭd	á	i	
nkăṭd	á	∅	
=			

(= ζέσταινα)

Ἄ ὀ ρ ι σ τ ο ς

A1			A2			A3		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
af1	á	i̇	lǎkrām	á	i̇	any	á	i̇
af1	á	ḡi	lǎkrām	á	ḡi	any	á	ḡi
af1	ǎ	∅	lǎkrām	ǎ	∅	any	é	∅
=			lǎkrām	ǎ	m ^u	any	é	m ^u
			lǎkrām	á	t ^u	any	á	t ^u
			lǎkrām	á	rǎ	any	á	rǎ

(= βοήκα)   (= δάκρυσσ)   (=ζωντάνεισσ)

A4			B			Γ		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
apruk'	á	i̇	tǎk	ú	i̇	aspòs	∅	U
apruk'	á	ḡi	tǎk	ú	ḡi	aspús	E	ḡi
apruk'	é	∅	tǎk	ú	∅	aspús	E	∅
apruk'	é	m ^u	.	.	.	.	.	.
apruk'	á	t ^u	.	.	.	.	.	.
apruk'	á	rǎ	.	.	.	.	.	.

(=πλησσασσ)   (= σώπασσ)   (=Ξδειξσ)

Δ1			Δ2			Δ3		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
fud	f	i̇	kindis	f	i̇	apir	f	i̇
fud	f	ḡi	kindis	f	ḡi	apir	f	ḡi
fud	f	∅	kindis	f	∅	apir	f	∅
.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.

(= ξφυγσ)   (= κέντησσ)   (=ξημέρωσσ)

Δ4			Δ5		
	X	Π/A		X	Π/A
	Ε	Κ		Ε	Κ
pǎṭ	Ǟ	i	nkǎlḍ	Ǟ	i
pǎṭ	Ǟ	ṣi	nkǎlḍ	Ǟ	ṣi
pǎṭ	Ǟ	∅	nkǎlḍ	Ǟ	∅
.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.
(= επαθα)			(= ζέστανα)		

Υ Π Ο Τ Α Κ Τ Ι Κ Η

Ἑνεστώς

A1			A2			A3		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	Ε	Κ		Ε	Κ		Ε	Κ
si áfl	∅	U	s-lǎkrǎm	éḍ	U	si any	éḍ	U
si áfl'	∅	I	s-lǎkrǎm	éḍ	I	si any	éḍ	I
si áfl	∅	Ǟ	s-lǎkrǎm	ɛáḍ	Ǟ	si any	ɛáḍ	Ǟ
si afl	ǎ	m ^u	s-lǎkrǎm	ǎ	m ^u	si any	é	m ^u
si afl	á	ṭI	s-lǎkrǎm	á	ṭI	si any	á	ṭI
si áfl	∅	Ǟ	s-lǎkrǎm	ɛáḍ	Ǟ	si any	ɛáḍ	Ǟ
(= νά βρω)			(= νά δακρύσω)			(= νά ζωντανέψω)		

A4

	X	Π/A
	E	K
si aprók'	∅	U
si aprók'	∅	I
si aprók'	∅	E
si apruk'	é	m ^u
si apruk'	á	tI
si aprók'	∅	E

(= νά πλησιάζω)

B

	X	Π/A
	E	K
s-ták	∅	U
s-tát	∅	I
s-ták	∅	Ǻ
s-tăt	é	m ^u
s-tăt	é	tI
s-ták	∅	Ǻ

(= νά σπαράω)

Γ

	X	Π/A
	E	K
si aspún	∅	U
si aspún'	∅	I
si aspún	∅	Ǻ
si aspún	E	m ^u
si aspún	E	tI
si aspún	∅	Ǻ

(= νά δε(ξ)ω)

Δ1

	X	Π/A
	E	K
s-fúg	∅	U
s-fúđ	∅	I
s-fúg	∅	Ǻ
s-fud	í	m ^u
s-fud	í	tI
s-fúg	∅	Ǻ

(= νά φύγω)

Δ2

	X	Π/A
	E	K
s-kindis	ésk	U
s-kindis	éšt	I
s-kindis	εásk	Ǻ
s-kindis	í	m ^u
s-kindis	í	tI
s-kindis	εásk	Ǻ

(= νά κεντήω)

Δ3

	X	Π/A
	E	K
si ápir	∅	U
si ápir	∅	I
si ápir	∅	Ǻ
si apir	í	m ^u
si apir	í	tI
si ápir	∅	Ǻ

(= νά ξημερώω)

Δ4

	X	Π/A
	E	K
s-pát	∅	U
s-păt	∅	I
s-pát	∅	Ǻ
s-păt	Ǻ	m ^u
s-păt	Ǻ	tI
s-pát	∅	Ǻ

(= νά πάθω)

Δ5

	X	Π/A
	E	K
sǺ nkǺłđ	Ǻsk	U
sǺ nkǺłđ	Ǻšt	I
sǺ nkǺłđ	Ǻsk	Ǻ
sǺ nkǺłđ	Ǻ	m ^u
sǺ nkǺłđ	Ǻ	tI
sǺ nkǺłđ	Ǻsk	Ǻ

(= νά ζεστάνω)

Π α ρ α τ α τ ι κ ό ς

A1

	X	Π/A
	E	K
si afl	á	m ^u
si afl	á	i
si afl	á	∅
	=	

(= νά εύρισκα)

A2

	X	Π/A
	E	K
s-lăkrăm	á	m ^u
s-lăkrăm	á	i
s-lăkrăm	á	∅
s-lăkrăm	á	m ^u
s-lăkrăm	á	t̥I
s-lăkrăm	á	∅

(= νά δάκρυζα)

A3

	X	Π/A
	E	K
si any	á	m ^u
si any	á	i
si any	á	∅
	=	

(= νά ζωντάνευα)

A4

	X	Π/A
	E	K
si apruk'	á	m ^u
si apruk'	á	i
si apruk'	á	∅
	=	

(= νά πλησιάζα)

B

	X	Π/A
	E	K
s-tăţ	ea	m ^u
s-tăţ	ea	i
s-tăţ	ea	∅
	.	
	.	
	.	

(= νά σώπαινα)

Γ

	X	Π/A
	E	K
si aspun	ea	m ^u
si aspun	ea	i
si aspun	ea	∅
	.	
	.	
	.	

(= νά εδειχνα)

Δ1

	X	Π/A
	E	K
s-fud̥	ea	m ^u
s-fud̥	ea	i
s-fud̥	ea	∅
	.	
	.	
	.	

(= νά ξεφευγα)

Δ2

	X	Π/A
	E	K
s-kindis	ea	m ^u
s-kindis	ea	i
s-kindis	ea	∅
	.	
	.	
	.	

(= νά κεντοῦσα)

Δ3

	X	Π/A
	E	K
si apir	ea	m ^u
si apir	ea	i
si apir	ea	∅
	.	
	.	
	.	

(= νά ξημέρωνα)

Δ4			Δ5		
	X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K
s-păṭ	á	m ^u	sǎ nkǎld	á	m ^u
s-păṭ	á	i	sǎ nkǎld	á	i
s-păṭ	á	∅	sǎ nkǎld	á	∅
=			=		

(= νά πάθεινα)

(= νά ζέσταινα)

Ἄ ὁ ρ ι σ τ ο ς

A1			A2			A3		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
si afl	á	i	s-lǎkrǎm	á	i	si any	á	i
si afl	á	ṣ ⁱ	s-lǎkrǎm	á	ṣ ⁱ	si any	á	ṣ ⁱ
si afl	á	∅	s-lǎkrǎm	á	∅	si any	é	∅
=			s-lǎkrǎm	á	m ^u	si any	é	m ^u
			s-lǎkrǎm	á	t ^u	si any	á	t ^u
			s-lǎkrǎm	á	rǎ	si any	á	rǎ

(= νά βρῆκα)

(= νά δάκρυσσ)

(= νά ζωντάνεψ)

A4			B			Γ		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
si apruk'	á	i	s-tǎk	ú	i	si aspús	∅	U
si apruk'	á	ṣ ⁱ	s-tǎk	ú	ṣ ⁱ	si aspús	E	ṣ ⁱ
si apruk'	é	∅	s-tǎk	ú	∅	si aspús	E	∅
si apruk'	é	m ^u				si aspús	E	m ^u
si apruk'	á	t ^u				si aspús	E	t ^u
si apruk'	á	rǎ				si aspús	E	rǎ

(= νά πλησιασσ)

(= νά σώπασσ)

(= νά ἔδειξ)

Δ1			Δ2			Δ3		
X		Π/A	X		Π/A	X		Π/A
E	K		E	K		E	K	
s-fud	ɪ	i̇	s-kindis	ɪ	i̇	si apir	ɪ	i̇
s-fud	ɪ	ʃ ⁱ	s-kindis	ɪ	ʃ ⁱ	si apir	ɪ	ʃ ⁱ
s-fud	ɪ	∅	s-kindis	ɪ	∅	si apir	ɪ	∅
.			.			.		
.			.			.		
.			.			.		

(= νά εφουγα)   (= νά κέντησα)   (= νά ξημέρωσα)

Δ4			Δ5		
X		Π/A	X		Π/A
E	K		E	K	
s-pät	Ä	i̇	sÄ nkälđ	Ä	i̇
s-pät	Ä	ʃ ⁱ	sÄ nkälđ	Ä	ʃ ⁱ
s-pät	Ä	∅	sÄ nkälđ	Ä	∅
.			.		
.			.		
.			.		

(= νά έπαθα)   (= νά ζέστανα)

Υ Π Ο Θ Ε Τ Ι Κ Η / Υ Π Ο Τ Α Κ Τ Ι Κ Η

α. Τύπος

A1			A2			A3		
X		Π/A	X		Π/A	X		Π/A
E ₁	E ₂	K	E ₁	E ₂	K	E ₁	E ₂	K
si afl	á	rE m ^U	s-läckräm	á	rE m ^U	si any	á	rE m ^U
si afl	á	rE (ʃ ⁱ)	s-läckräm	á	rE (ʃ ⁱ)	si any	á	rE (ʃ ⁱ)
si afl	á	rE ∅	s-läckräm	á	rE ∅	si any	á	rE ∅
=			s-läckräm	á	rE m ^U	=		
			s-läckräm	á	rE t ^U			
			s-läckräm	á	rE ∅			

(= άν βρω)   (= άν δακρύω)   (= άν ζωντανέψω)

Α4	B	Γ
X Π/A	X Π/A	X Π/A
E ₁ E ₂ K	E ₁ E ₂ K	E ₁ E ₂ K
si apruk' á rE m ^u	s-tăt, eđ rE m ^u	si aspun eđ rE m ^u
si apruk' á rE (s ⁱ)	s-tăt, eđ rE (s ⁱ)	si aspun eđ rE (s ⁱ)
si apruk' á rE ∅	s-tăt, eđ rE ∅	si aspun eđ rE ∅
=	.	.
.	.	.
.	.	.
.	.	.
(= άν πλησιάσω)	(= άν σπαάσω)	(= άν δελεξω)

Δ1	Δ2	Δ3
X Π/A	X Π/A	X Π/A
E ₁ E ₂ K	E ₁ E ₂ K	E ₁ E ₂ K
s-fud eđ rE m ^u	s-kindis eđ rE m ^u	si apir eđ rE m ^u
s-fud eđ rE (s ⁱ)	s-kindis eđ rE (s ⁱ)	si apir eđ rE (s ⁱ)
s-fud eđ rE ∅	s-kindis eđ rE ∅	si apir eđ rE ∅
.	.	.
.	.	.
.	.	.
(= άν φύγω)	(= άν κεντήσω)	(= άν ξημερώσω)

Δ4	Δ5
X Π/A	X Π/A
E ₁ E ₂ K	E ₁ E ₂ K
s-păt, á rE m ^u	sĂ nkăłđ, á rE m ^u
s-păt, á rE (s ⁱ)	sĂ nkăłđ, á rE (s ⁱ)
s-păt, á rE ∅	sĂ nkăłđ, á rE ∅
=	=
(= άν πάθω)	(= άν ζεστάνω)

β. Τύπος

B	X Π/A		
	E ₁	E ₂	K
s-tǎk	ú	rE	m ^u
s-tǎk	ú	rE	(s ⁱ)
s-tǎk	ú	rE	∅
	=		

(= ἄν σπαράσω)

B	X Π/A		
	E ₁	E ₂	K
si av ú	rE	m ^u	
si av ú	rE	(s ⁱ)	
si av ú	rE	∅	
si av ú	rE	m ^u	
si av ú	rE	t ^u	
si av ú	rE	∅	

(= ἄν ἔχω)

B	X Π/A		
	E ₁	E ₂	K
s-f ú	rE	m ^u	
s-f ú	rE	(s ⁱ)	
s-f ú	rE	∅	
	=		

(= ἄν εἶμαι)

B	X Π/A		
	E ₁	E ₂	K
z-vr ú	rE	m ^u	
z-vr ú	rE	(s ⁱ)	
z-vr ú	rE	∅	
	=		

(= ἄν θελήσω)

Π Ρ Ο Σ Τ Α Κ Τ Ι Κ Η

A1	X Π/A	
	E	K
áf1 ∅	ǎ	
si áf1 ∅	ǎ	
áf1 á	tI	
si áf1 ∅	ǎ	

(= βρές, ἄς βρῆ ,
βρῆτε, ἄς βροῦν)

A2	X Π/A	
	E	K
lǎkrǎm	ǎdǎ	ǎ
s-lǎkrǎm	ǎdǎ	ǎ
lǎkrǎm	á	tI
s-lǎkrǎm	ǎdǎ	ǎ

(= δάκρυσε κ.λπ.)

A3	X Π/A	
	E	K
any	ǎdǎ	ǎ
si any	ǎdǎ	ǎ
any	á	tI
si any	ǎdǎ	ǎ

(= ζωντάνεψε κ.λπ.)

A4			B			Γ		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
apɾɔák'	∅	I	tát	∅	I	aspún	∅	E
si apɾɔák'	∅	E	s-ták	∅	Ǻ	si aspún	∅	Ǻ
apɾuk'	á	t̥I	tǽt	é	t̥I	aspún	E	t̥I
si apɾɔák'	∅	E	s-ták	∅	Ǻ	si aspún	∅	Ǻ
(= πλησίασε κ.λπ.)			(= σώπα κ.λπ.)			(= δεῖξε κ.λπ.)		

Δ1			Δ2			Δ3		
	X	Π/A		X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K		E	K
fúɟ	∅	I	kindis	ɛá	∅	ápir	∅	I
s-fúɟ	∅	Ǻ	s-kindis	ɛásk	Ǻ	si ápir	∅	Ǻ
fud	í	t̥I	kindis	í	t̥I	apir	í	t̥I
s-fúɟ	∅	Ǻ	s-kindis	ɛásk	Ǻ	si ápir	∅	Ǻ
(= φύγε κ.λπ.)			(= κέντα κ.λπ.)			(= ξημέρωνε κ.λπ.)		

Δ4			Δ5		
	X	Π/A		X	Π/A
	E	K		E	K
pát	∅	I	nkǽɟ	á	∅
s-pát	∅	Ǻ	sǺ nkǽɟ	ásk	Ǻ
pǽt	Ǻ	t̥I	nkǽɟ	Ǻ	t̥I
s-pát	∅	Ǻ	sǺ nkǽɟ	ásk	Ǻ
(= πάθε κ.λπ.)			(= ζέστανε κ.λπ.)		

Γ Ε Ρ Ο Υ Ν Δ Ι Ο

A1
af1 - Ānda (1uī)
(= βρίσκοντας)

A2
lǎkrām - Ānda (1uī)
(= δακρύζοντας)

A3
any - Ānda (1uī)
(=ζωντανεύοντας)

A4
apruk' - Ānda (1uī)
(=πλησιάζοντας)

B
tǎk - Ānda (1uī)
(=σωπαίνοντας)

Γ
aspun - Ānda(1uī)
(= δελχίνοντας)

Δ1
fuđ - ĩnda (1uī)
(= φεύγοντας)

Δ2
kindis - ĩnda (1uī)
(= κεντώντας)

Δ3
apir - ĩnda (1uī)
(=ξημερώνοντας)

Δ4
pǎt - Ānda (1uī)
(= παθαίνοντας)

Δ5
nkǎld - Ānda (1uī)
(= ζεσταίνοντας)

Μ Ε Τ Ο Χ Η Π Α Ρ Α Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Υ

A1
af1 - átǎ
(="εύρεθεΐσα")

A2
lǎkrām - átǎ
(="δακρυσμένη")

A3
any - átǎ
(="ζωντανεμένη")

A4
apruk' - átǎ
(="προσεγγισμένη")

B
tǎk - útǎ
(="παυμένη")

Γ
aspús - Ā
(="δελγμένη")

Δ1
fuđ - ítǎ
(="φευγάτη")

Δ2
kindis - ítǎ
(="κεντημένη")

Δ3
apir - ítǎ
(="ξημερωμένη")

Δ4
pǎṭ - ĀtĀ
(="παθημένη")

Δ5
nkǎlḡ - ĀtĀ
(="ζεσταμένη")

Α Π Α Ρ Ε Μ Φ Α Τ Ο

A1
af1 - ḍrE
(="εύρ(σκειν)")

A2
lǎkrām - ḍrE
(="δακρύειν")

A3
any - ḍrE
(="ἀναλαμβάνειν")

A4
apruk' - ḍrE
(="πλησιάζειν")

B
tǎṭ - eḍrE
(="σιωπᾶν")

Γ
aspōn - ErE
(="δεικνύειν")

Δ1
fuḡ - 1rE
(="φεύγειν")

Δ2
kindis - 1rE
(="ποικ(λλειν)")

Δ3
apir - 1rE
(="ὑποφώσκειν")

Δ4
pǎṭ - ĩrE
(="πάσχειν")

Δ5
nkǎlḡ - ĩrE
(="θερμαίνειν")

II. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

1. Ο Ρ Ι Σ Τ Ι Κ Η

ΑΠΛΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

α. Όριστική Ένεστιώτος

A. Σημασιοσυντακτικές λειτουργίες⁽²⁰⁾

Οι πιό συνήθεις χρήσεις καί σημασίες τῆς Όριστ. Ένεστιώτος, πού ἔχουν μεγάλη ἀντιστοιχία μέ τό ρῆμα τῆς ΚΝΕ⁽²¹⁾, εἶναι οἱ ἀκολουθεσ :

1. Κ υ ρ ί ω ς Έ ν ε σ τ ώ ς. Έκφράζει αὐτό πού λαμβάνει χώρα στό παρόν .

Ε' stan^u lukréd^u tu xēni = φέτος δουλεύω στά ξένα.

Sīrām^u gīrdīna = σκάβουμε τόν κῆπο.

Σημ. Τά παραδείγματα-φράσεις γράφονται στήν ἰδιόλεκτο τοῦ συγγραφέα(Βέροια), πού ἀνήκει στήν Ν διαλεκτική ζώνη(σ. 28-30). Τοῦτο κρίθηκε ἀναγκαῖο γιά τήν ἀποφυγή λαθῶν καί τεχνητῆς γλώσσας, μιά πού λείπει ἡ "Κοινή" ἀπό τήν Ἀρωμαουνική .

2. Έ π α ν α λ η π τ ι κ ὸ ς. Έκφράζει τήν καθιερωμένη πρᾶξι, τήν ἐπανάληψη, τήν συνήθεια.

Pāsa dāt kāprili bēa arf l-arfu = κάθε μέρα τά γίδια πίνουν νερό στό ποτάμι.

3. Γνωμικός. Δηλώνει κάτι που συμβαίνει γενικά στην φύσι ή στην ζωή των ανθρώπων και τόν συναντούμε στα γνωμικά, ρητά κ.τ.θ. kĩndu kádi nǎu, fáti cǎfi = όταν χιονίζει, κάνει κρύο-παγωνιά. 0'kl'iil' sítulǎǎti nu ǎu = τά μάτια κορεσμό δέν έχουν.

4. Έναρκτικός. Έκφράζει κάτι που αρχίζει νά γίνεται.

Gĩǎǎsti. As isim^u = αιθριάζει(=αρχίζει νά αιθριάζη). "Ας βγοῦμε.

5. Δυνατικός. Έκφράζει τήν δυνατότητα ή μή για κάτι.

A'ma nu rĩltǎsti, nu índrĩ naũndru = αν δέν πληρώσης, δέν μπαίνεις (=δέν μπορείς νά μπής) μέσα.

6. Μελλοντικός ή βεβαιωτικός. Έκφράζει τό έγγύς μέλλον, τήν βεβαία πράξι. Στο συντακτικό του περιβάλλον έμφανίζεται πάντοτε ένα μόρφημα που προσδιορίζει τόν χρόνο τής πράξεως. 'Ο Ένεστώς αυτού του είδους δέν χρησιμοποιεΐται τόσο συχνά όπως στις άλλες ρωμανικές γλώσσες.

Akámbĩr-lu, kí mĩnĩ nu lu áf1'i = αγοράσέ το, γιατί αύριο δέν τό βρλσκεις(= δέν θά τό βρής).

7. Βουλητικός. Έκφράζει τήν βούλησι ή τήν συγκατάθεσι.

Nu pot^u s- rĩngu aftukĩnatlu, bǎǎi s-tĩnĩ ǎnĩ mĩnĩ? = δέν μπορώ νά σπρώξω τό αυτοκίνητο, βάζεις(=θέλεις νά βάλης) κι έσύ ένα χέρι ;

8. Ιστορικός. Χρησιμοποιεΐται άντί του 'Αορίστου για πίο παραστατική απόδοσι.

Aéri imnám^u tu káli, s mĩ aprǎki Tǎsa s n'i da tiliyǎfima di tu Amérikĩ = χθές ενώ βάδιζα στόν δρόμο, μέ πλησιάζει ό Τάκης και μου δίνει τό τηλεγράφημα από τήν 'Αμερική.

9. Αποτελεσματικός. Λαμβάνεται πολλές φορές στην θέσι του Παρακειμένου.

Di kánda s-ársi hōdra, nu kálikī nīr^u amáti = αφότου κήκε τό χω-
ριό, δέν πατάει(=έχει πατήσει) κανείς έδω.

Β. Μορφολογία

Ή δομή τής ΄Οριστ. ΄Ενεστῶτος αναλυτικά έχει ως ακολούθως:

θ_1 + Ε + προσωπικές Κ ΄Ενεστ.

Ι. Τό μόρφημα τής Κ(αταλήξεως).

Οί Κ τοῦ διασυστήματος τής ΄Αρωμ. στήν ρηματική αὐτή δομή
κατά συζυγίες καί τάξεις έχουν τήν ἐξῆς μορφή :

(A ₁ - ₃ , Δ ₃)	(A ₄)	(Β, Γ, Δ _{1,2,4,5})
- U	=	=
- I	=	=
- Ā	-E	-E
- m ^u	=	=
- t̄I	=	=
- Ā	-E	-U

Σημ. Τό σύμβολο = δηλώνει τήν ὁμοιότητα τῶν μορφημάτων πρός τά
μορφήματα τής πρώτης στήλης.

Τά ἀλλόφωνα καί τά κατά τόπους ἀλλόφωνα τοῦ μορφήματος τής
Κ στόν τύπο αὐτό κατά συζυγίες καί τάξεις ρημάτων εἶναι αναλυτικά τά
ἀκόλουθα:

Α΄ Σ υ ζ υ γ ί α

Τάξι 1η : 1έν. -^u-_u-_u , 2έν. -ⁱ-ⁱ-_i-ⁱ , 3έν. -^ǎ-ⁱ ,
1πλ. -m^u , 2πλ. -_{t̄}ⁱ-_{t̄}^ǎ-_{t̄}ⁱ , 3πλ. -^ǎ-ⁱ .

Τάξι 2α : -^u , 2έν. -ⁱ-ⁱ , =

Τάξι 3η : 1έν. -^u , 2έν. -ⁱ-ⁱ , =

τάξι 4η : 1έν. -_u , 2έν. = , 3έν. -e-i , 1πλ. = , 2πλ. =
3 πλ. -e-i .

Β' Σ υ ζ υ γ λ α : 1έν. = , 2έν. = , 3έν. -e-i ,
1πλ. = , 2πλ. = , 3έν. ^{-u}-u-μ .

Γ' Σ υ ζ υ γ λ α : 1έν. ^{-u}-u, 2έν. ⁻ⁱ-i, 3έν. -e-i ,
1πλ. = , 2πλ. = , 3πλ. ^{-u}-u .

Δ' Σ υ ζ υ γ λ α :

Τάξι 1η : 1έν. ^{-u}-u , 2έν. ⁻ⁱ-i , 3έν. -e-i
1πλ. = , 2πλ. = , 3πλ. ^{-u}-u .

Τάξι 2α : 1έν. ^{-u}-u , 2έν. = , 3έν. -e-i ,
1πλ. = , 2πλ. = , 3πλ. ^{-u}-u .

Τάξι 3η : 1έν. ^{-u} , 2έν. ⁻ⁱ , =

Τάξι 4η : 1έν. ^{-u}-u , 2έν. = , 3έν. -e-i ,
1πλ. = , 2πλ. = , 3πλ. ^{-u}-u .

Τάξι 5η : 1έν. ^{-u}-u , 2έν. ⁻ⁱ-ⁱ , 3έν. -e-i ,
1πλ. = , 2πλ. = , 3πλ. ^{-u}-u .

Στό 1 έν.πρόσωπο έχουμε τό άρχιφώνημα /-U/του όποίου ή πραγ-
μάτωση τών άλλοφώνων καί κατά τόπους άλλοφώνων συντελείται ώς έξής:

[^{-u}] Κατόπιν θ μέ ένα ληκτικό σύμφωνο στά ιδιώματα τής Ν καί Β
όμάδας. Σέ μερικά όμως ιδιώματα άπαντά καί κατόπιν δύο συμφώνων. Αύ-
τό παρατηρείται στήν Φρ., στό ιδίωμα Γαρδικιού (Ν ομάδα) καί άλλοι .
Προφέρεται ώς ήμίφωνο.

trék^u(=περνῶ), lăkrăpéd^u(=δακρύζω), kŭr^u(=καθαρίζω), ένῶ port^u
(=φέρνω), kaft^u(=ζητῶ), tuk'ěsk^u(=λυώνω)(Φρ.Γαρδίκι κ. ά.).

[-u] Κατόπιν θ πού λήγει σέ όποιοδήποτε σύμπλεγμα συμφώνων καί
στά δύο συστήματα (Ν καί Β) καί μετά άπό σύμφωνο καί τά ύγρά l ,r στήν
Φρ.,στό ιδίωμα Γαρδικιού κ. ά. Προφέρεται ώς αύτοτελέσ φώνημα.

ándu(=άκούω), káftu(=ζητῶ-), rörtu(=φέρνω) ένῶ áflu(=βρίσκω),
intru(=μπαίνω)(Φρ.Γαρδίκι κ. ά.).

[-υ] Κατόπιν θ μέ ληκτικό φώνημα (=χαρακτήρ θέματος) ξνα φωνήεν καί στίς δύο διαλεκτικές ομάδες. Προφέρεται ως ήμίφωνο.

staυ (=στέκομαι), laυ (=πλύνω), daυ (=δίνω), l'au (=παίρνω).

Στό 2έν. πρόσωπο έχουμε τό άρχιφώνημα /-I/, πού πραγματώ-
νεται μέ τήν άκόλουθη σειρά αλλοφώνων καί κατά τόπους αλλοφώνων:

[-i] Κατόπιν θ μέ ληκτικό φώνημα ξνα σύμφωνο -έκτός άπό τό t καί d- καί στίς δύο διαλεκτικές ομάδες καί μάλιστα κατόπιν διπλού συμφώνου στήν Φρ. Προφέρεται ως ήμίφωνο.

Kurⁱ (=καθαρίζεις), aprókⁱ (=πλησιάζεις), adárⁱ (=κάνεις) ένώ
dornⁱ (=κοιμάσαι), tuk'ésťⁱ (=λυώνεις) (Φρ.)

[-i] Κατόπιν t, d, ένώ σέ μερικές διαλέκτους πραγματώνεται κι έ-
δω ως [-i] . Προφέρεται ως ήμίφωνο.

paťⁱ/paťⁱ (=παθαίνεις), vedⁱ/vedⁱ (=βλέπεις)

Τό φώνημα τοῦτο πραγματώνεται στήν Φρ. κατόπιν ένός ή δύο
συμφώνων + t, d .

porťⁱ (= φέρνεις), alándⁱ (= παινεύεις).

[-i] Κατόπιν συμπλέγματος συμφώνων, έφ'όσον τό τελευταίο δεν
είναι t ή d. Προφέρεται ως αύτοτελές φώνημα /i/.

dórnⁱ (=κοιμάσαι), úmbⁱ (=γεμίζεις) , tórnⁱ (=γυρίζεις),
súflⁱ (=φουσάς), tuk'ésťⁱ (=λυώνεις)

[-i] Κατόπιν ένός ή δύο συμφώνων + t, d. Προφέρεται ως αύτοτελές
φώνημα.

árdⁱ (=καίς), tórtⁱ (=γνέθεις), pórtⁱ (=φέρνεις), tukésťⁱ (=λυώνεις)

Οί τύποι tórtⁱ καί tukésťⁱ άπαντοῦν καί ως torťⁱ καί tuké-
šťⁱ/-šťⁱ (Βέροια).

[-i̇] Κατόπιν φωνήεντος καί στά δύο τά συστήματα.
stai̇(=στέκεσαι), hi̇(=εἶσαι), l'ai̇(=παίρνεις), ſti̇(=ξέρεις).

Στό 3έν.πρῶσωπο ἐμφανίζονται τά περισσότερα κατά τόπους ἀλ-
λόμορφα. Ἔτσι τό ἀρχιφώνημα /-Ǻ/ πραγματώνεται ὡς ἐξῆς:

[-Ǻ] στά ἰδιώματα τύπου Β ομάδας
ǺflǺ(=βρῖσκει), lǺkrǺmǺǺ(=δακρύζει), ǺpirǺ(=ξημερώνει).

[-ī] στά ἰδιώματα τύπου Ν ομάδας
Ǻflī, līkrīmǺǺī, Ǻpirī .

Τό /-Ǻ/ χαρακτηρίζει τά ρήματα τῆς A₁₋₃ καί Δ₃ συζυγίας, ἐ-
νῶ τό /-E/ τίς ὑπόλοιπες συζυγίες καί τάξεις ρημάτων (σ.47). Στήν A₄
συζυγία τό φωνολογικό περιβάλλον, ὕπαρξι οὐρανικοῦ (ĉ, ĝ, k', l', n')ὡς
ληκτικοῦ τοῦ θ , ἐπιβάλλει τήν μεταβολή Ǻ→ e :aprxǺk'E(= πλησιάζει).

/-E/ τό ἀρχιφώνημα τοῦτο ἐμφανίζει τίς ἐξῆς πραγματώσεις:

[-e] στά ρήματα τῆς Β ομάδας
tǺte(=σπαίνει), mxǺl'e(=μαλακώνει), yīne(=έρχεται), tukǺǺste(=λυώ-
νει), nkǺlǺǺste(=ζεσταίνει).

[-i] στά ρήματα τῆς Ν ομάδας.
tǺī, mxǺl'i , yīni, tukǺǺsti, nqīlǺǺsti.

Τό [-i] πού προκύπτει ἀπό ἐξασθένωσι τοῦ φωνήματος / e /
ἀποτελεῖ αὐτοτελές φώνημα καί ὄχι ἡμιφωνική παραλλαγή, ὅπως τό [ⁱ] τοῦ
2έν.προσώπου. Τήν ἴδια ἀκριβῶς ἀντιστοιχία παρατηροῦμε καί στά ἰδιώματα
τῆς ΝΕ πού χαρακτηρίζονται ἀπό τόν βορειοελλαδικό φωνηεντισμό : étrihi<
étrehe, fáǺⁱ< λατιν. facis(=κάνεις), fáǺi < fáǺte(=κάνει).

[-Ǻ] μετά ἀπό τά / ĉ, ĝ, k', l', n' / σέ ἰδιώματα τῆς Β ομάδας
κατά τρόπο προαιρετικό.

mxǺl'Ǻ(=μαλακώνει), aprxǺk'Ǻ(=πλησιάζει), nfǺǺǺ(=φασκίώνει).

/-θ/ ή μηδενισμένη αυτή μορφή Κ πραγματώνεται στα ρήματα: dáμ(=δίνω), beám(=πίνω), stám(=στεκόμαι), lám(=πλύνω), l'ám (= παίρνω).

dáθ , beáθ , stáθ , láθ , l'aθ

Στό 1πλ. πρόσωπο έχουμε τό μόρφημα /-m^U/ πού εμφανίζεται κοινό σέ όλες τίς συζυγίες καί τάξεις ρημάτων.

aflám^U(=βρίσκουμε), mul'ém^U(=μαλακώνουμε), tǎtǎm^U(=σπαίνουμε), fudím^U(=φεύγουμε) , kindisím^U(=κεντούμε) , nkǎlǎím^U(=ζεσταίνουμε)

Στό 2πλ. πρόσωπο τό μόρφημα /-tI/ εμφανίζεται μέ τίς ακό - λουθες πραγματώσεις :

[-t^í] σέ N καί B ιδιώματα
lǎkrǎmǎt^í(=δακρύζετε), tǎtǎt^í(=σπαίνετε), apirít^í(=ξημερώνετε)

[-t^ǎ] σέ B ιδιώματα
lǎkrǎmǎt^ǎ, tǎtǎt^ǎ, apirít^ǎ

"Όσο γιά τόν τύπο Κ [-t^í] είναι άπροσδιορίστου γεωγραφικής κατανομής. Έμεϊς τόν συναντήσαμε στην Φρ.Αίτωλοακαρνανίας.

hi^t^í(=είστε), anvǎt^í(=άκούτε), adu^t^í(=φέρνετε).

Στό 3πλ. πρόσωπο παρατηρείται πάντα μία μορφολογική σύμπτωσι είτε μέ τό 1έν. είτε μέ τό 3έν.πρόσωπο. Έτσι τό /-ǎ/ συμπίπτει πάντα μ'έκεϊνο του 3έν., ένώ τό /-U/ μ'έκεϊνο του 1έν. Τήν τελευταία αυτή μορφολογική σύμπτωσι παρουσιάζουν τά ρήματα πού στό 3έν. λήγουν σέ /-E/.

1 έν. áfIU (= βρίσκω) asrǎnU (=δείχνω)
3 έν. áfIǎ (= βρίσκει) asrǎnE (=δείχνει)
3 πλ. áfIǎ (= βρίσκουν) asrǎnU (= δείχνουν)

II. Τό μόρφημα του E(πιθήματος).

Τά E του διασυστήματος της Άρωμ. στην δομή της Όριστ. Ένεστῶτος παρουσιάζουν, αναλόγως της τάξεως του ρήματος, τά εξής άλλόμορφα:

Α' Σ υ ζ υ γ λ α

Τάξι 1η : -∅ ∞ $\acute{\alpha}$ ∞ $\acute{a}$

Τάξι 2α : - $\acute{e}d$ ∞ $\acute{e}d$ ∞ $\acute{\alpha}$ ∞ $\acute{a}$

Τάξι 3η : - $\acute{e}d$ ∞ $\acute{e}d$ ∞ $\acute{e}$ ∞ $\acute{a}$

Τάξι 4η : -∅ ∞ $\acute{e}$ ∞ $\acute{\alpha}$ ∞ $\acute{a}$

Β' Σ υ ζ υ γ λ α : -∅ ∞ $\acute{e}$

Γ' Σ υ ζ υ γ λ α : -∅ ∞ i - $\acute{e}$

Δ' Σ υ ζ υ γ λ α

Τάξι 1η : -∅ ∞ i

Τάξι 2α : - $\acute{e}sk$ ∞ $\acute{e}st$ - $\acute{e}st$ ∞ $\acute{e}st$ - $\acute{e}st$ ∞ i

Τάξι 3η : -∅ ∞ i

Τάξι 4η : -∅ ∞ i ∞ $\acute{\alpha}$

Τάξι 5η : - $\acute{\alpha}sk$ ∞ $\acute{\alpha}st$ - $\acute{\alpha}st$ ∞ $\acute{\alpha}st$ ∞ i - $\acute{\alpha}$

Παραθέτουμε μερικά ρηματικά παραδείγματα τῶν διαφόρων τύπων Ε , ὅπως ἐμφανίζονται κατὰ συζυγία καί τάξι, ἐνῶ συγχρόνως σημειώνουμε ὀρισμένες παρατηρήσεις ὅπου τοῦτο κρίνεται ἀναγκαῖο.

A₁: ρήματα πού μᾶς δίνουν τήν μορφή Ε αὐτῆς τῆς συζυγίας καί τάξεως εἶναι ὅπως αὐτά τοῦ τύπου : $\acute{a}flU$ (=βρίσκω), $k\acute{r}\acute{e}pU$ (=σκάζω), $k\acute{a}rU$ (=καθαρίζω) κ.τ.δ.

$k\acute{a}r$ -∅ -U , -∅-I , -∅ - $\acute{A}$, - $\acute{\alpha}$ - m^U , - $\acute{a}$ - $\acute{t}I$, -∅ - $\acute{A}$ (=καθαρίζω - ω , -εις, -ει κ.λπ.).

Στήν 1η τάξι ἀνήκουν καί ὅσα ρήματα ἐμφανίζουν σ'ὄλους τοὺς ρηματικούς τύπους, καθώς καί στά παράγωγά τους, τό Ε [- $\acute{e}d$ -]. Τό Ε αὐτό ἐνωματώνεται στό θ τοῦ ρήματος καί δέν λειτουργεῖ ὡς ἀνεξάρτητο μόρφημα ὅπως στά ρήματα τῆς 2ας καί 3ης τάξεως, ὅπου ἐμφανίζεται μόνο στήν Ὀριστ. Ἐνεστῶτος.

Τά ρήματα, ὅπου τό [- $\acute{e}d$ -] ἀποτελεῖ μέρος πιά τοῦ θ τους ,

είναι λίγα : pãtẽđ-U(=βαφτίζω), kutẽđ-U(=τολμῶ), bubunẽđ-U(=μπουμπου-
νίζω) κ.λπ.

A₂: τό Ε αὐτῆς τῆς μορφῆς δίνουσι ρήματα τοῦ τύπου : lãkrãmẽđU
(=δακρύζω), ntinirẽđU(=ξανανιώνω), nkuskřẽđU(=συμπεθεριάζω) κ.τ.θ.

nkuskř-ẽđ-U, -ẽđ- I, -ẽãđ -Ǻ, -ã-m^u, -ã -tI, -ẽãđ -Ǻ(=συμ-
πεθεριάζ -ω, -εις, -ει κ.λ π.).

A₃: Ἡ διαφοροποίησι τοῦ Ε τῶν ρημάτων αὐτῶν σέ σχέσι μέ τό
Ε τῆς 2ας τάξεως ἔγκειται στήν πραγμάτωσι [-ẽ-] τοῦ Ε στό 1πλ. πρό-
σωπο, πού ὀφείλεται στήν ὕπαρξι ἑνός οὐρανικοῦ συμφώνου πρό αὐτοῦ. Τέ-
τοια ρήματα εἶναι τά : anyẽđU(=ζωντανεύω), tuşẽđU(=βήχω), vikl'ẽđU
(=παλιώνω), ngruşẽđU(=χοντραίνω) κ.τ.θ.

vikl'-ẽđ-U, -ẽđ -I, -ẽãđ -Ǻ, -ẽ -m^u, -ã -tI, -ẽãđ - Ǻ
(= παλιών-ω, -εις, -ει κ.λπ.).

Πολλά ἀπό τά ρήματα τῆς ὁμάδας αὐτῆς (A_{2,3}) ἐμφανίζουσι ἐ-
ναλλασσομένους⁽²²⁾ τύπους στό διασύστημα τῆς Ἄρωμ. πού ἀνήκουσι στήν
ἴδια συζυγία, ἐκτός ἂν ὁ ἐναλλασσόμενος τύπος ἐμφανίζῃ Ε -ẽskU, ὅποτε
ἀνήκουσι στήν Δ₂ συζυγία. Ἡ σημασία τοῦ ρήματος μένει ἀμετάβλητη ἀπό
τόν ἕνα τύπο στόν ἄλλο :

aşũnU	aşunẽđU	(=πεινῶ)	
afũndU	afundẽđU	(=βυθίζω)	
anẽgl'U	anigl'ẽđU	(=φυλάγω)	
mũrmurU	murmurẽđU	(=μουρμουρίζω)	
nřãşU	nřãşẽđU	(=φασκιώνω)	
ngrõsU	ngruşẽđU	(=χοντραίνω)	
ntinirẽskU	ntinirẽđU	(= ξανανιώνω)	
tuşẽskU	tuşẽđU	(= βήχω)	κ.λπ.

A₄: Τό ἀλλόμορφο [-ẽ-] στό 1πλ. πρόσωπο ἐμφανίζεται σέ ρήμα-
τα μέ ληκτικό φώνημα θ ἕνα οὐρανικό /c̃, g̃, k', l', ɣ, h, ş/ καί στά
δύο συστήματα, ἐνῶ τό [-ã-] πραγματώνεται στήν Φρ. καί σέ μερικά Β

ιδιώματα. Τέτοια ρήματα είναι τὰ : apɔk'U(=πλησιάζω), tál'U(=κόβω) ,
nkáçU(=μαλώνω), mól'U(=μαλακώνω), nfás U(=φασκιώνω) κ.τ.δ.

tál'-∅-U, -∅ -I , -∅ -E , -é -m^U , -á-ṭI , -∅ -E (κόβ - ω ,
-εις, -ει κ.λπ.), Στήν Φρ. : tál'-á -m^U(=κόβουμε).

B': Τόν τύπο E δίνουν έδω τὰ ρήματα ώς τὰ : tákU(= σωπαίνω),
káðU(=πέφτω), véðU(=βλέπω) κ.τ.δ.

káð -∅ -U , -∅ -I , -∅ -E , -é -m^U , -é -ṭI , -∅ -U (= πέφτ-ω,
-εις, -ει κ.λπ.).

Γ': Στήν συζυγία αυτή ή μετάθεσι τοῡ τόνου από τό θ στό E
μάς δίνει τό άλλόφωνο [-é-] , που χαρακτηρίζει και τό αντίστοιχο 1
και 2πλ. πρόσωπο των ρημάτων τής B' συζυγίας . Τέτοια είναι τὰ
ρήματα τοῡ τύπου : asrãhU(=δέλχνω), plĩngU(= κλαίω), stringU(=σφίγγω)
κ.τ.δ.

string -∅ -U , -∅ -I, -∅ -E , -i -m^U , -i -ṭI, -∅ -U (=σφίγγ -ω,
-εις, -ει κ.λπ.).

string -i-m^U, string -i-ṭI ή string -é-m^U, string -é-ṭI (= σφίγγ-
ουμε, σφίγγετε).

Δ₁: Έχομε ρήματα τοῡ τύπου : fágU(=φεύγω) , mórU(=πεθαίνω) ,
dórmU(=κοιμάμαι) κ.τ.δ.

mór -∅ -U , -∅ -I , -∅ -E , -í -m^U , -í -ṭI , -∅ -U(= πεθαίν -ω,
-εις, -ει κ.λπ.).

Η μηδενισμένη μορφή E [-∅ -] εμφανίζεται σ'όλα τὰ
πρόσωπα μόνον στό ρήμα sṭiç(=ξέρω).

sṭi -∅ -U , -∅ -I , -∅ -E , -∅ -m^U , -∅ -ṭI, -∅ -U (= ξέρ -ω, -εις,
-ει κ.λπ.).

Δ₂: Ό τύπος αυτός E χαρακτηρίζει ρήματα ώς τὰ : kindisékU
(=κεντῶ), tuk'éskU(=λυώνω), hãrnékU(=ταΐζω) κ.τ.δ.

tuk'-ésk -U , -éṣt -I , -éṣt -E , -í -m^U , -í -ṭI , -ésk-U
(=λυών -ω, -εις -ει κ.λπ.).

Στό 2^{ην}. πρόσωπο εμφανίζεται παράλληλα και ό τύπος [-έστ-] tuk -έστ- -ί, ένώ στό 3^{ην}.ή Φρ. εμφανίζει τόν τύπο [-έστ-] mutr -έστ -e (=κοιτάζει), tuk'-έστ -e (=λυώνει).

Οί τύποι /-έσκU, -έστI, -εάστE, -ίμ^U, ίτI, -έσκU / στόν ένικό άντιστοιχοϋν μορφολογικά πρός τούς τύπους τοϋ βοηθητικού έσκU (=είμαι) τής Β ομάδας : έσκU, έστI, εάστE, h-im^U, h-ίτI, súntu(= είμαι, είσαι κ.λπ.).

Στό Γαρδίκι Τζουμέρκων και στήν Κρύα Βρύση Πέλλης από τό έκει ίδίωμα τών Φρασαριωτών καταγράψαμε και τύπους σέ /-έστU/ άντί /-έσκU / : aduk'έστU (=καταλαβαίνω), analiséstU(=λυώνω), véstU(=ντύνω). Παράλληλη μεταβολή τοϋ sk→ st συναντάμε και στήν Κρήτη⁽²³⁾ : βρίστω άντί βρίσκω, πρήστω άντί πρήσκω κ.λπ.

Δ₃ 'Ο τύπος τοϋ E αϋτοϋ είναι όμοιος μέ τό E τής Δ₁ συζυγίας. Τά ρήματα τής 3ης τάξεως διαφοροποιοϋνται από έκείνα τής 1ης τάξεως μέ τήν K κι όχι μέ τό E: ápirU(=ξημερώνω), diskrápirU(= ξεσκεπάζω), askápirU(=άστράφτω).

diskrápir -θ -U , -θ -I, -θ -Ǻ, -ί -m^U , -ί -τI, -θ -Ǻ (= ξεσκεπάζ -ω, -εις, -ει κ.λπ.).

Δ₄ Ρήματα πού εμφανίζουν αϋτόν τόν τύπο E είναι τά : pátu(=παθαίνω), ándU(=άκούω), amrátU(=βρωμιώ) κ.τ.δ.

ánd -θ -U , -θ -I , -θ -E , -ί -m^U , -ί -τI , -θ -U (= άκούω, άκούς, άκούει κ.λπ.).

Στήν Φρ. και σέ Β ιδιώματα έχουμε τό άλλόφωνο [-Ǻ-] : avǺ-Ǻ -m^U, avǺ -Ǻ -τI (=άκούμε, άκούτε).

Δ₅ 'Εδῶ άνήκουν τά ρήματα τοϋ τύπου ώς : nkǺlǺáskU(=ζεσταίνω) zburǺskU(=μιλῶ), amurǺáskU(=μουδιάζω) κ.τ.δ.

zbur -Ǻsk -U , -Ǻst -I , -Ǻst -E , -ί -m^U , -ίτI , -Ǻsk -U (=μιλ-ῶ, -ᾶς , -ᾶει κ.λπ.).

Τά ρήματα τοῦ τύπου αὐτοῦ ἐμφανίζονται στό διασῶστημα τῆς Ἄρωμ. καί ἐναλλασσομένους τύπους χωρίς [-ǎsk-] πού ἀνήκουν στήν ἴδια συζυγία.

amrǎtu	amruǎskU	(= βρωμῶ)
amǎrtU	amurǎskU	(= μουδιάζω)
ǎrdU	urǎskU	(=τακτοποιῶ τό στημόνι γιά τόν ἀρ- γαλειό)
prǎtu	prǎskU	(=παθαίνω) κ.λπ.

Ἡ σημασία τῶν ρημάτων αὐτῶν ἀπό τύπο σέ τύπο μένει σταθερή.

Β. Ὀριστική Παρατατικοῦ

Α. Σημασιολογικές λειτουργίες

1. Κυρίως Παρατατικός. Ἐκφράζει διάρκεια στό παρελθόν.

Pǎrtǎli asunǎ nrǎrteǎ tǎtǎ di mǎltu anǎmtu = οἱ πόρτες χτυποῦσαν ὅλη τήν νύχτα ἀπό τόν πολύ ἄνεμο.

2. Ἐπαναληπτικός. Συνήθεια ἢ ἐπανάληψη στό παρελθόν.

kǎndu hivreǎ, mǎsa-l' aprǎndǎ dǎjma kǎndǎla = ὅταν (=κάθε φορά πού) ἀρρώσταινε, ἡ μητέρα του ἀναβε πάντα τήν καντήλα.

3. Δυνητικός. Λαμβάνεται στήν θέσι δυνητικῆς ἐγκλίσεως.

Nu ristǎpseǎm^U la ǎkl'i-n' =δέν πίστευα (= δέν μπορούσα νά πιστέψω) στό μάτια μου.

4. Ἐναρκτικός. Δηλώνει πώς ἡ πράξι ἀρχίζε νά συντελεῖται.

kǎt^U vidǎm^U kǎ arǎtu lu dǎpuneǎ ǎrǎ mǎltǎ, vdǎm^U di pri rǎndǎ = μόλις εἶδαμε πώς τό ποτάμι κατέβαζε(= ἀρχισε νά κατεβάζη) πολύ νερό, φύγαμε ἀπό τή γέφυρα.

5. Πιθανολογικός. Κάτι τό πιθανόν στό παρελθόν (σπάνια).

Avə́ kahtárⁱ nēvri sə́ara aʒə́ ʒe ti vītī́má, ka s-lu skináʒi = είχε τέτοια νεύρα εκείνη τή βραδυά που σέ σκότωνε(= θά σέ σκότωνε, ίσως σέ σκότωνε), αν τόν πειραζες.

6. Βουλητικός. Θέλησι στό παρελθόν.

Nu yinə́d fīrī́ di noi = δέν έρχόταν (= δέν ήθελε νά έρθη) χωρίς έμας .

7. Άποπειρατικός. Προσπάθεια στό παρελθόν.

Aiʒgá kīt^u rə́ə tra s-lu aʒúngī = έτρεχε (= προσπαθούσε νά τρέξη) όσο μπορούσε για νά φτάση.

8. Παρατατικός του πλ α γ λ ο υ λ ό γ ο υ. Άντι Ένεστώτος.

kīftáʒi s-áflu iú eərə́ káʒə = ζήτησα νά βρω που ήταν(=είναι) ο δρόμος.

B. Μορφολογία

Ή δομή τής Όριστ. Παρατατικού σχηματίζεται αναλυτικά ως ακολούθως :

θ₁ + E + πρσωπικές Κ Παρατ.

I. Τό μόρφημα τής Κ(αταλήξεως).

ΟΙ Κ του διασυστήματος τής Άρωμ. στην δομή αυτή είναι κοινές σ' όλες τις συζυγίες και τάξεις ρημάτων.

afɪ́d -m^u , -j, -θ , -m^u , -ʒI , -θ (= εύρισκ -α, -εϋ, -ε κ.λπ.)

1 έν. - m^u

2 έν. - j

3 έν. - θ

1 πλ. - m^u

2 πλ. - ʒI

3 πλ. - θ

Καθώς βλέπουμε ο Παρατατικός εμφανίζει δύο σειρές συμπίπτοντων μορφολογικῶς τύπων :

1 έν. = 1 πλ.

3 έν. = 3 πλ.

(af1ám^u / af1ám^u) (af1áθ / af1áθ)

II. Τό μόρφημα τοῦ Ε(πιθήματος).

Τό μόρφημα τοῦ Ε στήν δομή αὐτή ἐμφανίζει τά ἐξῆς ἀλλομορφα :

A' : - á -
B' : - έά-
Γ' : - έά-
Δ₁₋₃ : - έά-
Δ_{4,5} : - á -

Τό Ε στόν Παρατατικό ἔχει δύο τύπους [-á-] καί [-έά-]. Ὁ πρῶτος τύπος χαρακτηρίζει τά ρήματα πού στό 2 πλ. Ἐνεστῶτος ἔχουν Ε [-á-] ἢ /-Á-/ .

Ἐνεστῶς

af1 -á -t̥I (=βρίσκετε)
páʔ -Á -t̥I (=παθαίνετε)

Παρατατικός

af1 -á -m^u (=βρίσκαμε)
páʔ -á -m^u (=παθαίναμε)

Ὁ δεύτερος τύπος χαρακτηρίζει τά ρήματα πού στό 2 πλ. Ἐνεστῶτος ἔχουν Ε [-é-] , [-i-] καί [-í-]

Ἐνεστῶς

táʔ -é -t̥I (=σπαίνετε)
aspún -i -t̥I (=δείχνετε)
apír -í -t̥I (=ξημερώνετε)

Παρατατικός

táʔ -έά -mu (=σπαίναμε)
aspún -έά -m^u (= δείχναμε)
apír -έά -m^u (=ξημερώναμε)

γ. Όριστική Άορίστου

A. Σημασιοσυντακτικές λειτουργίες

1. Κ υ ρ ί ω ς Ἄ ό ρ ι σ τ ο ς . Δηλώνει πράξι πού ἔγινε στό παρελθόν ὡς γεγονός τετελεσμένο κι ὄχι ὡς ἐνέργεια πού ἐξελίσσει-ται μέσα στήν διάρκεια τοῦ χρόνου. Σημαίνει τό "ἅπαξ γενόμενον". Ὁ χρόνος αὐτός πάλι δέν ἀποκλείεται νά δηλώνη μαζί καί διάρκεια ἢ ἐπα-νάληψι. Κι ἐδῶ ὅμως μάς ἐνδιαφέρει ἡ πράξι ὡς συνοπτικό γεγονός. Ὁ Ἄόριστος εἶναι χρόνος συχνῆς χρήσεως καί ὑποκαθιστᾶ πολλές φορές τόν Παρακειμένο, ὅπως συμβαίνει καί μέ τόν Ἄόριστο τῆς ΚΝΕ⁽²⁴⁾.

Vđi di t^u hǝrǝi trǝ dǝjma = ἔφυγε ἀπό τό χωριό γιά πάντα
Lu akl'imá pǝlti orⁱ = τόν κάλεσε πολλές φορές.

2. Ἄ π ο τ ε λ ε σ μ α τ ι κ ό ς . Πράξι παρελθοντική πού ἔχει σχέση μέ τό παρόν. Ἄόριστος ἀντί Παρακειμένου.

Tǝra bǝgá mǝndi , ma-ǝ amǝt^u = τώρα ἔβαλε (= ἔχει βάλει) μυαλό, ἀλλά εἶναι ἀργά.

3. Β ε β α ι ω τ ι κ ό ς . Ἐκφράζει βεβαία πράξι στό μέλ-λον. Ἄόριστος ἀντί Μέλλοντος.

Pǝnǝ z- yin' tǝni, gǝla s-adrá = ἕως ὅτου ἔρθῃ ἐσύ, τό φαγητό ἔγινε(=θά γίνῃ).

4. Γ ν ω μ ι κ ό ς . Ἐκφράζει κάτι πού ἔχει γενική ἰσχύ . Ἄόριστος ἀντί Ἐνεστῶτος.

Karⁱ aná ĩnimǝ bǝnǝ pri aǝstǝ lǝmi, nu kirú =ὅποιος "ἔσχε" (=ἔ-χει) καλή καρδιά σ'αὐτόν τόν κόσμο, δέν ἔχασε(=χάνει).

5. Ἄντι Ἰ π ε ρ σ υ ν τ ε λ ί κ ο υ . Κάτι πού ἔχει γί-νει.

L' pitrikǝ kǝrtea, tǝ n' kǝftá di pri yinǝr^u = τοῦ ἔστειλα τό βιβλίο, πού μοῦ ζήτησε (= ἔχει ζητήσει) ἀπό τόν Ἰανουάριο.

B. Μορφολογία

Ἡ δομὴ τῆς Ὑριστ. Ὑορίστου σχηματίζεται ὡς ἑξῆς:

θ_2	+	E	+	προσωπικὲς K Ὑορ.
------------	---	---	---	-------------------

I. Τὸ μὸρφημα τῆς K (αταλήξεως).

Οἱ K τοῦ διασυστήματος τῆς Ὑρωμ. στὴν δομὴ αὐτὴ ἔχουν τὴν ἀκόλουθη μορφή κατὰ συζυγία :

	(A', B', Δ')		(Γ')
α. 1 ἔν.	$-i$	β.	-U
2 ἔν.	$-s^i$		=
3 ἔν.	-∅		=
1 πλ.	$-m^u$		=
2 πλ.	$-t^u$		=
3 πλ.	$-r\check{a}$		=

Ὁ α' τύπος προκύπτει ἀπὸ ρήματα μὲ τονισμένο τό E, ἐνῶ ὁ β' τύπος ἀπὸ ρήματα μὲ ἄτονο E. Ἡ διαφοροποίησι ἀφορᾷ μόνον στὸ 1 ἔν. πρόσωπο, ἐνῶ στὰ λοιπὰ πρόσωπα ἔχουμε κοινὲς καταλήξεις.

af1 $-a -i$, $-a -s^i$, $-a -\emptyset$, $-a -m^u$, $-a -t^u$, $-a -r\check{a}$ (=βρηκ-
-α , -εσ, -ε κ.λπ.).

apréš $-\emptyset -U$, $-E -s^i$, $-E -\emptyset$, $-E -m^u$, $-E -t^u$, $-E -r\check{a}$ (=ἄναψ-
-α , -εσ, -ε κ.λπ.).

Στὸ 3πλ. πρόσωπο ἔχουμε τύπο $[-r\check{a}]$ στὰ N ἰδιώματα καὶ $[-r\check{a}^v]$ στὰ B.

II. Τὸ μὸρφημα τοῦ E (πιθήματος).

Τὸ E τῆς δομῆς αὐτῆς ἐμφανίζει τὰ ἑξῆς ἀλλόμορφα :

$A_{1,2} : [-a \approx \acute{a}]$ 1ukr $-a -i$, $-a -s^i$, $-a -\emptyset$, $-a -m^u$, $-a -t^u$,
 $-a -r\check{a}$ (=δούλεψ -α, -εσ, -ε κ.λπ.).

A_{3,4}: [-á ∞ é- á̇] apruk' -á -i̇ , -á -ṡⁱ , é -∅ / -á̇ -∅ , -é -m^u /
-á̇ -m^u , -át^u , -á -rǺ (=πλησίασ -α, -εσ, -ε κ.λπ.).

B' : [- ú -] kǺd -ú -i̇ , -ú -ṡⁱ , -ú -∅ , -ú -m^u , -ú -t^u , -ú -rǺ
(=έπεσ -α, -εσ, -ε κ.λπ.).

Γ' : [-∅ ∞ e -i ∞ é] árs -∅ -U , -i -ṡⁱ / -é -ṡⁱ , -E -∅ , -E -m^u ,
-E -t^u -E -rǺ (=έκαψ -α , -εσ, -ε κ.λπ.).

Δ_{1,3}: [- i -] mur - i -i̇ , -i -ṡⁱ , -i -∅ , -i -m^u , -i -t^u , -i
-rǺ (=πέθαν -α, -εσ, -ε κ.λπ.).

Δ_{4,5}: [-í- á̇] avd -á̇ -i̇ , -á̇ -ṡⁱ , -á̇ -∅ , -á̇ -m^u , -á̇ -t^u , -á̇
-rǺ (=άκουσ -α , -εσ, -ε κ.λπ.).

Στά ρήματα τῆς Α' συζυγίας τό Ε 1πλ. πρόσωπου Ἐνεστῶτος εἶναι ὁμοιο μέ τό Ε 3έν. καί 1πλ. Ἀορίστου, ἐνῶ τά ὑπόλοιπα πρόσωπα ἔχουν Ε ὁμοιο μέ τοῦ 2πλ. τοῦ ἰδίου χρόνου. Τῆς Δ' συζυγίας εἶναι σ' ὄλα τά πρόσωπα ὁμοιο μέ τοῦ 1πλ. Ἐνεστῶτος. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν Γ' συζυγία, πλὴν τοῦ 1 έν. προσώπου.

Ἐνεστῶς

A_{1,2} : kīnt -á̇ -m^u , -á -t̲I (=τραγουδ- ἄμε , -ἄτε)
A_{3,4} : mul' -é -m^u , -á -t̲I (=μαλακῶν- ουμε , -ετε)
Γ' : árd -E -m^u , -E -t̲I (=καῖ - με, -τε)
Δ_{1,3} : mur -i -m^u , -i -t̲I (=πεθαίν -ουμε , -ετε)
Δ_{4,5} : nkǺl̲d-í -m^u , -í -t̲I (=ζεσταίν -ουμε , -ετε)

Ἀόριστος

A_{1,2} : kīnt -á -i̇ , -á -ṡⁱ , -á̇ -∅ , -á̇ -m^u , -á -t^u , -á -rǺ
(=τραγούδησ -α, -εσ, -ε κ.λπ.)
A_{3,4} : mul' -á -i̇ , -á -ṡⁱ , -é -∅ , -é -m^u , -á -t^u , -á -rǺ
(=μαλάκωσ -α , -εσ , -ε κ.λπ.)
Γ' : árs -∅ -U , -E -ṡⁱ , -E -∅ , -E -m^u , -E -t^u , -E -rǺ
(=έκαψ -α , -εσ , -ε κ.λπ.).

$\Delta_{1,3}$: mur -i -i̇ , -i̇ -ṡⁱ , -i̇ -∅ , -i̇ -m^u , -i̇ -t^u , -i̇ -rǎ
(=πέθαν -α , -εσ, -ε κ.λπ.).
 $\Delta_{4,5}$: nkǎld-í̇ -i̇ , -í̇ -ṡⁱ , -í̇ -∅ , -í̇ -m^u , -í̇ -t^u , -í̇ -rǎ
(= ζέσταν-α, -εσ, -ε κ.λπ.).

Τά ρήματα τῆς Β' συζυγίας ἐμφανίζουν Ε [-ύ-] πού ἀποτελεῖ καί σταθερό τους γνώρισμα, καί δέν ἀκολουθοῦν τόν ἀνωτέρω κανόνα:

Ἐνεστ. tǎt̚ -έ -m^u (=σωπαίνουμε) , tǎt̚ -έ -t̚I (=σωπαίνετε)
Ἀόρισ. tǎk̚ -ύ -i̇ (=σώπασα) , tǎk̚ -ύ -ṡⁱ (=σώπασες) κ.λπ.

Τό Ε στά ρήματα τῆς $A_{3,4}$ καί $\Delta_{4,5}$ συζυγίας ἐμφανίζει τό ἀλλόφωνο [-ǎ̇-] τῆς Φρ. καί ὀρισμένων Β ἰδιωμάτων. Ἔτσι τό 3έν. καί 1πλ. πρόσωπο τῆς $A_{3,4}$ συζυγίας ἔχει τόν τύπο : aruk'-έ -∅ (=πλησίασε), aruk'-έ -m^u (=πλησιάσαμε) στήν Ν ομάδα καί σέ ἰδιώματα τῆς Β ομάδας καί aruk'-ǎ̇ -∅ , aruk'-ǎ̇ -m^u στήν Φρ. καί σέ μερικά ἰδιώματα τῆς Β ομάδας. Ἐνῶ γιά ὄλα τά πρόσωπα στήν $\Delta_{4,5}$ συζυγία ἔχουμε [-í̇-] στά περισσότερα ἰδιώματα καί [-ǎ̇-] στήν Φρ. καί σέ ὀρισμένα ἰδιώματα τῆς Β ομάδας : avđ -í̇ -i̇ (=ἄκουσα), avđ -í̇ -ṡⁱ (=ἄκουσες) κ.λπ., avđ -ǎ̇ -i̇ , avđ -ǎ̇ -ṡⁱ κ.λπ. Στήν Φρ. Αἰτωλοσακρνανίας σημειώσαμε στά ρήματα τῆς $\Delta_{4,5}$ συζ. τήν χρῆσι τοῦ φωνήματος [-ǎ̇-] : avđ-ǎ̇-i̇ κ.λπ.

Τό φώνημα [-e-] ἀποτελοῦσε ἀρχικά τό Ἐπίθημα Ἀορίστου τῶν ρημάτων τῆς Γ' συζυγίας. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ διατήρησί του σέ περιορισμένο ἀριθμό Β ἰδιωμάτων, καθώς καί ἡ ὑπαρξι τονισμένου τύπου Ε στό 2 έν. πρόσωπο τοῦ ἴδιου χρόνου σ' ὀρισμένα ἰδιώματα. Σήμερα τόσο στά Ν ὅσο καί στά περισσότερα Β ἰδιώματα ἔχει ἐπικρατήσει πλέον ὁ τύπος Ε [-i-]. Στήν γραφική, ὅμως, παράστασι τοῦ Ε αὐτοῦ προτιμήσαμε τό ἀρχιφώνημα /E/, καθόσον εἶναι φορέας μεγαλύτερης φωνολογικῆς ἀξίας.

Ὁ τονισμένος τύπος Ε θυμίζει τόν ἀντίστοιχο λατινικό τύπο στό ἴδιο πρόσωπο : addux-í̇-sti (=ἔφερες) καί adus-έ-ṡⁱ (=ἔφερες) στήν Ἀρωνουμική. Ὑπό τήν ἀναλογική, ὅμως, ἐπίδρασι τῆς θέσεως τοῦ τόνου στό θ τῶν ἄλλων προσώπων ἡ ὀπισθοχωρητική κίνησι τοῦ τόνου στό θ τοῦ 2 έν. προσώπου τείνει νά περιορίση σημαντικά τήν χρῆσι τοῦ ἀρχαῖκου αὐτοῦ τύπου στά ἰδιώματα.

ΣΥΝΘΕΤΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Τούς συνθέτους ή περιφραστικούς χρόνους τῆς Ὀριστικῆς ἀ-
παρτίζουν οἱ τύποι : I Μέλλων Ἀπλός , II Μέλλων Τετελεσμένος,
III. Παρακείμενος καί IV. Ὑπερσυντέλικος.

Οἱ ἄνωτέρω τύποι ἀποτελοῦνται ἀπό διακοπτόμενα μορφήματα,
πού προέρχονται ἀπό τά βοηθητικά : am^u < λατιν. habeo, hiμ < λατιν.
fio καί va < νόιμ < λατιν. volo .

δ. Ὀριστική Μέλλοντος Ἀπλοῦ

A. Σημασιολογικές λειτουργίες

Ὁ Ἀπλός Μέλλ. ἐκφράζει ὅ,τι ὁ διαρκῆς καί ὁ συνοπτικός
Μέλλων τῆς ΚΝΕ. Ἡ διαφορά ἐγκρίεται στό γεγονός ὅτι, ἐνῶ στήν ΚΝΕ τήν
διάρκεια ἢ τό στιγμιαῖο μιᾶς πράξεως ἐκφράζει ὁ ἴδιος ὁ ρηματικός τύ-
πος, στήν Ἀρωμ. δηλώνεται ἀπό τό συντακτικό περιβάλλον τοῦ Μέλλοντος.

α. Μ έ λ λ ω ν Δ ι α ρ κ ή ς

1. Κ υ ρ ί ω ς Δ ι α ρ κ ή ς Μ έ λ λ ω ν. Διάρκεια στό
μέλλον.

Νοάρτεα tútī va veágl'i rúndea = ὅλη τή νύχτα θά φυλάγη τήν γέφυ-
ρα.

2. Ἐ π α ν α λ η π τ ι κ ό ς . Ἐπανάληψη στό μέλλον.
Κίτι όρί va ved^u trénu s-fágī, va tí adák^u amíndi = ὄσες φορές
θά βλέπω τό τραῖνο νά φεύγη, θά σέ φέρνω στό νοῦ μου.

3. Ἐ ν ε σ τ ω τ ι κ ό ς . Συνήθεια στό παρόν.
Hrista aéstī hūi ári, tahná va s-l'á próta kafélu s darója va fá-
gī trí la lúkru = Ὁ Χρήστος ἔχει αὐτήν τήν συνήθεια, τό πρωτ θά
πάρη (=παίρνει) πρώτα τόν καφέ καί μετά θά φύγη(= φεύγει) γιά τήν
δουλειά.

4. Πιθανός.

Kīṭé ḡásti kaht̪^u ḡálbín^u tu fáṭī ? -V- áǐbī vīrī līngḡári =γιατί είναι τόσο χλωμός στο πρόσωπο ; -θά ἔχη (=πιθανόν νά ἔχη)καμμιάν ἀρρώστια.

β. Μέλλον Συνοπτικός.

1. Κυρίως Συνοπτικός Μέλλον. Πράξι συνοπτική - στιγμιαία στό μέλλον.

Va kīndī la lāmṭī = θά τραγουδήση στόν γάμο.

2. Βουλητικός. Λαμβάνεται ἀντί Προστακτικής κι ἐκφράζει ἐπιθυμία, διάθεσι, ὑπόσχεσι, ἀπόφασι.

Nu vai adár^uurḡáṭa ṭe n' káṭṭī tíni = δέν θά κάνω τήν παλιανθρωπιά πού μοῦ ζητᾶς ἐσού (= διάθεσι).

Va ṭīnét zḡórlu - vī ? = θά κρατήσετε τόν λόγο σας; (=ὑπόσχεσι).

Va vḡim^u di la pal'ulákrulu aéstu, nu s-arándi áltu =θά φύγουμε ἀπ'αὐτήν τήν παλιοδουλειά, δέν ὑποφέρεται ἄλλο (= ἀπόφασι).

3. Ἄντί Ἐνεστωτός. Κάτι πού συμβαίνει συνήθως.

A'sīnḡī trī kahtárⁱ līḡurii áhrísti vīr^u nu va da paráḡ =σήμερα γιά τέτοια ἀχρηστα πράγματα κανείς δέν θά δώση χρήματα(=δέν δίνει συνήθως).

β. Μορφολογία

Ὁ Ἄπλός Μέλλ. σχηματίζεται μέ δύο εἶδη βοηθητικῶν : τό va(=θά) πού ἐμφανίζεται καί μέ τίς μορφές vai, vī, vu , u καί τό am^u ἢ arE(=ἔχω, ἔχει), πού εἶναι σπανίας χρήσεως καί τίθεται σέ εἰδικές, ὅπως θά δοῦμε περιπτώσεις. Βασικό μόρφημα ἀποτελεῖ ὁ τύπος va(j):

va(j) + (si) + Ἰποτ. Ἰνεστ.

I. vaj áflu	II. va tak ^u	III. vī kīndu
" áfl'i	" taṭ ⁱ	" kīndī
" áflī	" takī	" kīndī
" aflām ^u	" tiṭém ^u	" kīndām
" aflāṭ	" tiṭēt	" kīndāt
" aflī	" takī	" kīndī
(=θά βρω)	(=θά σπαάσω)	(= θά τραγουδήσω)
IV. va s-fug ^u	V. vu se kīntu	VI. u s-avd ^u
" " fuḡ ⁱ	" " kīntī	" " avḡ ⁱ
" " fuḡǎ	" " kīntǎ	" " ávdē
" " fuḡim	" " kīntām	" " avḡém
" " fuḡiṭ	" " kīntāt ⁱ	" " avḡāt ⁱ
" " fuḡǎ	" " kīntǎ	" " ávdē
(="θέ νά φύγω")	(="θέ νά τραγουδήσω")	(="θέ ν'ακούσω")

Οι τύποι χωρίς τό μόριο *si* ανήκουν σε ιδιώματα της Ν ομάδας, ενώ εκείνοι με τό *si* ανήκουν σε ιδιώματα της Β ομάδας. Ο τύπος *va* χωρίς *si* παρατηρείται και στα Β ιδιώματα, όταν μεταξύ μορφήματος *va* και κλινομένου ρήματος παρεμβάλλεται προσωπική αντωνυμία⁽²⁵⁾ : *va z-grésku*(="θέ νά φωνάξω"), ενώ *va l' grésku*(="θά τόν φωνάξω).

Τό παρατηρούμενο σε ιδιώματα της Ν ομάδας φώνημα /i/ δέν είναι παρά ένας συνοδίτης φθόγγος, πού αναπτύσσεται όταν ακολουθή ρήμα πού αρχίζει από φωνήεν. Τό φώνημα τούτο εμφανίζεται προαιρετικά : *vaj áflu/v- áflu*(= θά βρω).

Τόν τύπο *vī kīndu* καταγράψαμε στό Σιράκο, ενώ τού τύπου *u s-avd^u* , πού, απ'ό,τι ξέρουμε, δέν αναφέρεται μέχρι τώρα από τούς έρευνητάς, έπισημάναμε τήν χρῆσι του από τούς Φρασσαριώτες της Αιτωλοακαρνανίας και της Κρύας Βρύσης Πέλλης, καθώς και από τούς ρουμανόγλωσσους Τσιγγάνους τού Γιδά Ήμαθίας.

Τόν τύπο *vu se kīntu* κατέγραψε ο Ucuta και καταχωρίζει ο

Capidan⁽²⁶⁾. Ἐπίσης σημειώνουμε, γιά πρώτη φορά, τήν ὕπαρξι ἑνός σπά-
νιου τύπου Μέλλοντος στήν Ἄρωμ., πού ἡ μορφολογική δομή του καί ἡ ση-
μασιοσυντακτική λειτουργία του ἀντιστοιχεῖ πρός ἀνάλογο τύπο τῆς ΚΝΕ
καί τῶν διαλέκτων της (σ. 186 -187, 189). Ὁ τύπος αὐτοῦ τοῦ Μέλ-
λοντος, ὅπως καί στήν ΚΝΕ, ἐκφράζει τόν θαυμασμό, τήν λαχτάρα, τόν φό-
βο ἢ τήν ἀπειλή γιά κάτι τό ἐνδεχόμενο. Ἡ Ρουμ. διαθέτει παρόμοιο τύ-
πο, συνήθους χρήσεως, ὅπου τό βοηθητικό ρῆμα εἶναι κλιτό. Στήν Ἄρωμ.
καί ΚΝΕ ἔχουμε δύο τύπους : am^U + Ἰποτ.(=κλιτό) καί arE + Ἰποτ. (=ἀ-
κλιτο).

- α. am^U si ándU (=ἔχω ν'ἀκούσω)
ai " ándI (=ἔχεις ν'ἀκούσης)
arE " ándĀ (=ἔχει ν'ἀκούση)
avém^U " ándĭm^U (=ἔχουμε ν'ἀκούσουμε)
avétI " avdĭtI (=ἔχετε ν'ἀκούσετε)
au " ándĀ (=ἔχουν ν'ἀκούσουν)

- β. arE s- trékU (=ἔχει νά περάσω)
" " trétI (=ἔχει νά περάσης)
" " trékĀ (=ἔχει νά περάση)
" " tritĕm^U (=ἔχει νά περάσουμε)
" " tritétI (=ἔχει νά περάσετε)
" " trékĀ (=ἔχει νά περάσουν)

Ka s-ti dútⁱ akló, aj s-mĭtⁱ ĉirĕási mŭlti = ἄν πᾶς ἐκεῖ, ἔχεις
νά φᾶς(=θά φᾶς) πολλά κερᾶσια.

Au s-trágĭ vásani ku kahtári gidéri ŷe l'i aflĀ=ἔχουν νά τραβήξουν
(=θά τραβήξουν) βᾶσανα μέ τό ἀτύχημα πού τοῦς βρῆκε.

Anétⁱ s-avdĭt zbrári kĭ nu vĭ dŭsit^U ásĭndĭ la lŭkru = ἔχετε νά
ἀκούσετε(=θά ἀκούσετε) λόγια(=ἐπιπλήξεις) πού δέν πήγατε σῆμερα στήν
δουλειά.

Ari z-bĕm^U yin^U la nŭma-t, =ἔχει νά πιουῖμε(= θά πιουῖμε) κρασί στήν
ονομαστική σου γιορτή.

Aj s-mi káfti, kíndu va t-fug^u = έχεις να μέ ζητήσης (=θά μέ ζητήσης), όταν θά σοῦ φύγω.

Am^u s-ti dau škóp^u, ka s-ti bág^u tu míni = έχω να σοῦ δώσω (= θά σοῦ δώσω) ξύλο, ἄν σέ βάλω στό χέρι.

A'ri s-trádⁱ násani akló te va ti dáⁱ = έχει να τραβήξης (= θά τραβήξης)βάσασα ἐκεῖ πού θά πᾶς.

ε. Ὀριστική Μέλλοντος Τετελεσμένου

A. Σημασιολογικές λειτουργίες

Ὁ Τετελ. Μέλλον δηλώνει πράξι πού στό μέλλον θά ἔχη ἤδη συντελεσθῆ πρὶν προηγηθῆ αὐτῆς κάποια ἄλλη.

Kíndu va yln' s-l'áj déma di akási, va t-am^u adrátⁱ étmi = όταν ἐρθῆς να πάρῃς τό δέμα ἀπό τό σπίτι, θά σοῦ τό ἔχω κάνει ἔτοιμο.

Píni s-ní t^{em}^u noi akló, e^l^u v-ájbi v^gátⁱ = μέχρι πού να πᾶμε ἐμεῖς ἐκεῖ, αὐτός θά ἔχη φύγει.

B. Μορφολογία

Ἡ δομή αὐτή σχηματίζεται ὡς ἑξῆς :

va(i)	+	(si)	+	Ὑποτ. τοῦ am ^u	+	Μετοχ.
-------	---	------	---	---------------------------	---	--------

I.	va(i)	am ^u	aflát ⁱ	II.	va s-	am ^u	aflátă
	"	aj	"		" "	aj	"
	"	ájbi	"		" "	ájba	"
	"	avém ^u	"		" "	avém ^u	"
	"	avéti	"		" "	avéti	"
	"	ájbi	"		" "	ájba	"
	(=θά ἔχω βρεῖ)				("θέ να ἔχω βρεῖ")		

σι. Όριστική Παρακειμένου

A. Σημασιολογικές λειτουργίες

Στήν Άρωμ., όπως καί στήν ΚΝΕ, ό χρόνος αυτός δέν έχει εύρετα χρῆσι καί στήν θέσι του λαμβάνεται συνηθέστατα ό Άδριστος⁽²⁷⁾. Έκφράζει ό Παρακειμενος τήν τελειωμένη πράξι σέ σχέση μέ τό παρόν :

U κράψιςⁱ rita ? -U am κάρτι = τήν έψησες τήν πίττα; -Τήν έχω ψήσει.

Όταν ή Μετοχή,πού άποτελεϊ τό δεύτερο μόρφημα στήν δομή αυτή, πάρη όνοματικό χαρακτήρα άντί του κοινου θηλυκου τύπου, τότε δηλώνεται άδρότερα μία συντετελεσμένη πράξι(ή χρῆσι σπάνια).

Am^u αστάρσι ratómatli = έχω σφουγγαρίσει τά πατώματα.

Li am^u αστάρσι = τά έχω σφουγγαρίσει

Li am^u αστάρσι = τά έχω σφουγγαρισμένα(σπάνια)

Am^u vγάτι di aerⁱ = έχω φύγει από χθές.

Him^u vγάτ^u di mlrti an' = είμαι "φευγάτος" από πολλά χρόνια.

B. Μορφολογία

Ή δομή αυτή σχηματίζεται ως άκολούθως :

βοηθητικό ρήμα am ^u + Μετοχ.

Ό Παρακειμενος, καθώς ό Ύπερσυντέλικος καί ό Τετελε-σμένος Μέλλων, σχηματίζεται μέ τήν παράθεσι του βοηθητικού am^u καί τήν Μετοχή γένους θηλυκου, πού παραμένει άμετάβλητη (σ. 203).

am^u aflátǎ (= έχω βρεϊ)

ai "

árE "

aném^u "

anétI "

au "

3. Όριστική Υπερουντελίκου

Ἡ δομή αὐτή δηλώνει πράξι πού ἔχει γίνει στό παρελθόν πρὶν ἀπό κάποια ἀλλη.

Ἡ ανεᾶμ^υ kirūtī kárta , kīndu n' Ἡ κιφτάτ^υ = τό εἶχα χάσει τό βιβλίο, ὅταν μοῦ τό ζητήσατε.

Ἡ Ὀριστ.Παρατατικοῦ ανεᾶμ^υ(=εἶχα) τοῦ βοηθητικοῦ am^υ μαζί μέ τήν Μετοχή ἀπαρτίζουν τήν δομή τῆς Ὀριστ.Υπερουντελίκου:

βοηθητικό ανεᾶμ^υ + Μετοχ.

- ανεᾶμ^υ   afiātĀ   (=εἶχα βρεῖ)
- ανεᾶῖ   "
- ανεᾶ   "
- ανεᾶμ^υ   "
- ανεᾶτI   "
- ανεᾶ   "

2. ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ

Ἡ Ὑποτακτική τῆς Ἄρωμ. δέν δηλώνει τό ΠΕ, ὅπως ἡ ἀντιστοιχία ἔγκλισι τῆς ΝΕ⁽²⁸⁾, οὔτε ἐκφράζει σταθερά τόν Χ μέ τόν ὁποῖο συνδέεται μορφολογικά, ὅπως ἡ Ὀριστική. Ἡ χρῆσι τῆς εἶναι συνηθέστατη, ὅπως καί στήν ΝΕ. Αὐτό ὀφείλεται στήν ἀπουσία Ἀπαρεμφάτου⁽²⁹⁾, τήν λειτουργία τοῦ ὁποῖου τελεῖ συμπληρωματικά ἡ ἔγκλισι αὐτή. Ἔτσι εἶναι πολύ πιά συχνή ἀπ'ὄ,τι στίς ἄλλες ρωμανικές γλώσσες, πρὸς τό Ἀπαρέμφατο τῶν ὁποῖων καί ἀντιστοιχεῖ ἡ συμπληρωματική τῆς αὐτή λειτουργία :

Ἄρωμ. νόιμ s-kîntu (=θέλω νά τραγουδήσω)	Ἰταλ. voglio cantare (=θέλω "ᾄδειν")
νόιμ z-ved ^U (= θέλω νά δῶ)	Ἰταλ. voglio vedere (=θέλω "ὄρᾶν")
	Ρουμ. vreau cînta/sa cînt (=θέλω "ᾄδειν"/νά τραγουδήσω)
	Ρουμ. vreau vedea/sa văd (=θέλω "ὄρᾶν"/νά δῶ)

Ἡ Ὑποτακτική χρησιμοποιεῖται στόν σχηματισμό τοῦ Μέλλοντος (σ. 80) μέ τήν παράθεσι τοῦ διακεκομμένου μορφήματος να(=θά).

Στήν Ἄρωμ. ἡ δήλωσι τοῦ μή τέλειου ΠΕ δέν γίνεται παρά μέ τό συντακτικό του περιβάλλον. Ἀντίθετα ἡ Ἑλλ. ἔχει τήν εὐχέρεια νά δηλώσῃ τό ΠΕ μέ τόν ἴδιο τόν ρηματικό τύπο : ἴσως φεύγη(μή τέλ.ΠΕ) ἴσως φύγη(=τέλ.ΠΕ). Μόνο σ'ἐκφράσεις ὅπως : ρῶατί fűđí (= ἴσως "φεύγει(=φεύγη/φύγη), ρῶατί κυρῶατί= ἴσως "γνωρίζει"(=γνωρίζη) ἔχουμε τάσι δηλώσεως τοῦ μή τέλ.ΠΕ ἀπό τόν ἴδιο τόν ρηματικό τύπο, πού στήν προκειμένη περίπτωσι δέν δηλώνει σταθερά τό μή τέλ.ΠΕ καί δέν εἶναι κοινός οὔτε συνήθης. Ὁ ἐγκλιτικός, ἄλλωστε, αὐτός τύπος εἶναι ἡ Ὅριστ. Ἐνεστῶτος. Ἡ δήλωσι τῆς πιθανότητας μέ Ὅριστική ἀντί Ὑποτακτικῆς πρέπει νά ἐγίνε μέ βάσι ἐλληνικά πρότυπα. Σ'αὐτό θά συνέβαλε καί τό γεγονός ὅτι στήν Ἑλλην. ἡ Ὅριστική συμπύπτει μορφολογικά μέ τήν Ὑποτακτική, πλὴν τοῦ Ἀορίστου⁽³⁰⁾, πρᾶγμα πού θά ἐπέτρεψε στούς δίγλωσσους Ἄρωμῶνους νά ἐκλάβουν τήν Ὑποτακτική ὡς Ὅριστική, ἔτσι ἐκφράσεις ὅπως : ἴσως φεύγη, ἴσως κοιμᾶται, ἴσως ἔρχεται κ.λπ. στήν Ἄρωμ. ἀποδίδονται ὡς μεταφραστικά δάνεια μέ τήν Ὅριστική: ρῶατί fűđí , ρῶατί dῶarmí, ρῶατί ylní.

Σπουδαῖο ρόλο στήν σημασιολογική αὐτή λειτουργία παίζει καί ἡ παράταξι πού στόν ἀπλό ἄνθρωπο παρέχει μεγαλύτερη εὐχέρεια ἐκφράσεως ἀπό τήν ὑπόταξι . Ἔτσι σέ ἰδιώματα τοῦ βορειοελλαδί-δοῦ χώρου ἔχουμε ἐκφράσεις ὅπως : μπουρεῖ φεύγ^U(=ἴσως φεύγη/φύγη)

μπορεί σταματά^η (= ίσως σταματάη/σταματήση), μπορεί ήρθιν , μπορεί χάθ'κιν, πού στήν 'Αρωμ. αντιστοιχώς λέγονται : ρατί fúđi , ρατί a-stímfı̄đáđı, ρατί vin'i , ρατί kirú .

Όπως στήν 'Ελλην. έτσι καί στήν 'Αρωμ. οί εκφράσεις μέ τό di(=άπό, καί) έχουν δυνητική σημασία : ρατί di fúđı= "μπορεί κι φεύγ^{εL}"(= νά φεύγη/φύγη), Τόρα ρατί di trəđı kfnđu va="τόρα μπορεί κι πιρνά^{εL}"(=νά περνάη/περάση), όποτε θέλει.

Ό τύπος ρατί συνδυάζεται επί πλέον καί μέ τό μόρφωμα kī (=ότι) + Όριστ. κι εκφράζει τήν πιθανότητα. Ό τύπος αυτός είναι κοινοτέρως σά ιδιώματα καί συνηθέστερος :

Ρατί kī štıu tıná = ίσως νά ξέρουν τίποτε,
Ρατί kī fúđı áđındı = ίσως "φεύγει"(=φύγη) σήμερα.

Μορφολογικά ό τύπος ρατί άπαντά καί συντετμημένος ώς ρα μόνο σέ συνδυασμό μέ τό τελικό sı : ρα s- fúđı =ίσως φύγη, ρα s-kīn-dı = ίσως τραγουδήση.

A. Σημασιολογικές λειτουργίες

Υποτακτική Ένεσιώτος

I. Χρονικές άξίες

Η Υποτακτική δέν διαθέτει μορφολογικό τύπο Μέλλοντος. Έτσι ή χρονική άξία τής 'Υποτ. Ένεσιώτος, πού δέν περιορίζεται μόνο στόν Ένεσιώτα, επεκτείνεται ένλιτε καί στό μέλλον :

S-kīndáđ aksı, kum va kfnđu ió = νά τραγουδάτε(=τραγουδήσετε) έτσι, όπως θά τραγουδήσω έγώ.

Je s-akımbur^u mıni di mbıđarı ?=τί νά αγοράζω(=αγοράσω)αύριο από τό παζάρι ;

Άκόμα εκφράζει πρᾶξι χρονικά άκαθόριστη :

S-lukrəđı đáa-nəđrtı trı éł'sı s-nu l'-u kunəskı? = νά δουλεύη μέρα-νύχτα γι'αυτούς καί νά μή τοϋ τό άναγνωρίζουν;

Ὡς πρὸς τὸ παρελθὸν ἢ Ὑποτ. Ἐνεστῶτος δηλώνει συνήθως πρᾶξι μεταγενέστερη ἀπὸ αὐτῆ τοῦ ρήματος ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξαρτᾶται :

U pitriká s-aspuðixeáskī = τὴν ἔστειλε νὰ σπουδάζη (=σπουδάση)

As̄tirpá s-ájbī hībār^ī di la tini = περίμενε νὰ ἔχη εἰδήσεις ἀπὸ σένα.

II. Ἐγκλιτικές ἀξίες

α. Ἡ Ὑποτ. Ἐνεστῶτος ἔχει ἐνλίστε ἀξία Προστακτικῆς (σ. 108) καὶ δηλώνει :

1. Ἐντολή, προσταγή καὶ προτροπή :

S-nī andréd^ī tīna trī astīseārī = νὰ μᾶς ἐτοιμάζης (=ἐτοίμασε) τὸ δεῖπνο γιὰ ἀπόψε.

Z-dīrunét agón'a = νὰ κατεβαίνετε (=κατεβῆτε) γρήγορα.

S-tī du^ī, eásti anī bānī ifkirī = νὰ πηγαίνης (=πήγαίνε), εἶναι μιά καλή εὐκαιρία.

2. Πρότασι :

S-l'ī pitritém^u próta anī idurīlisi = νὰ τοῦ στέλνουμε (= ἄς στείλουμε) πρῶτα μιά εἰδοποίησι.

3. Εὐχή, κατάρα καὶ ὕβρι :

S-ájbī bānili tuti ngásī -l' ! = νὰ ἔχη ὅλα τὰ ἀγαθὰ στοῦ σπίτι του !

Fókli s-tī árdī ! = φωτιά νὰ σέ καίγη (= κάψη)!

4. Βούλησι:

S-és^u anī gārī di t^u iruhreúseá aéstī = νὰ βγάλω (=ἐπιθυμῶ νὰ βγῶ) μιά φορά ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑποχρέωσι.

β. Ἡ ἔγκλισι αὐτῆ δηλώνει ἀκόμη τὴν :

1. Πιθανότητα :

Práti s-nu nī kunpáskī = ἴσως νὰ μὴ μᾶς ἀναγνωρίζη (=ἀναγνωρίση).

2. Συγκατάθεσι - παραχώρησι :

Z-yinī el^u s-n'i káftī l'irtári ši s-lu l'értu = ἄς ἔρθῃ αὐτός
νά μου ζητήση συγγνώμη καί νά τόν συγχωρῶ (= δέχομαι νά τόν συγχωρέ-
σω).

3. Ἀπορία :

Iá s-hibī ? = ποῦ νά εἶναι ;

4. Ὑπόθεση:

ka s-trēákī dí aμá, grēá-n' = ἄν περνᾶ (=περάση) ἀπό δῶ, φώ-
ναξέ μου.

Ἡ Ὑποτακτική στό παρελθόν

Ἡ Ὀριστική τῶν παρελθοντικῶν χρόνων σέ συνδυασμό μέ τό τελικό μόριο si σχηματίζει τύπους πού εἶναι φορεῖς σημασιουσυντακτικῶν λειτουργιῶν τῆς Ὑποτακτικῆς. Οἱ τύποι αὐτοί λειτουργοῦν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τό παρελθόν, ἐνίοτε ὁμως, χάριν εὐγενείας καί μετριάσμου γενικά τοῦ ἐκφραστικοῦ ὅφους, ἀναφέρονται καί στίς χρονικές βαθμίδες τοῦ παρόντος καί τοῦ μέλλοντος. Τοῦτο κυρίως συμβαίνει μέ τόν τύπο τοῦ Παρατατικοῦ, ἐνῶ οἱ τύποι μέ τόν Παρακεείμενο καί Ὑπερσυντέλικο ἀναφέρονται βασικά στό παρελθόν. Ὁ τύπος μέ τόν Ἀόριστο πάλι δέν ἀναφέρεται παρά μόνο στό παρελθόν.

Οἱ κυριώτερες ἀπό τίς σημασιουσυντακτικές τους λειτουργίες εἶναι :

I. si + Ὀριστ. Παρατατικοῦ

Práti s-nu stēa tinvá = ἴσως νά μήν ἤξερε (πιθανότης).

S-adram^u mīni, vīrī rītī ? = νά κάναμε αὔριο καμιά πίττα ;
(πρότασι στό μέλλον).

ka z-yinēá aérī, vrēá lu afláí aμá = ἄν ἐρχόσουν χθές, θά τόν εὕρισκες ἐδῶ(ὑπόθεσι στό παρελθόν).

Ka z-yineáji mñni, vrea l̥a afláji aμá = αν έρχόσουν αύριο, θά τόν εύρισκες έδῶ (ύπόθεσι στό μέλλον).

Z-biám^u vñr^u laj̥ yin^u ! = νά έπινα/πίναμε κανένα κρασάκι ! (κατά λέξιν : έρμο κρασί !)(έπιθυμία)

Bññt̥ eásti s-fñt̥eá vñr̥t̥ θirar̥ti = καλό είναι νά έκανε καμμιά θεραπεία(προτροπή).

Τόν τύπο αυτό ο Caridan⁽³¹⁾ θεωρεΐ ως τόν πιό διαδεδομένο τύπο 'Υποτακτικής στό παρελθόν. 'Η Caragiú⁽³²⁾ βλέπει ύποθετική άξια στόν τύπο αυτόν. 'Η διαφορά μεταξύ αυτού του τύπου καί της 'Υποθ.Παρατατικού έγκειται στό ότι ή 'Υποτακτική στόν Παρατατικό δηλώνει τίς άξιες της 'Υποτ.'Ενεστώτος (προσταγή, προτροπή, έπιθυμία κ.λπ.), ένῶ ή 'Υποθ.Παρατατικού δηλώνει τό δυνατό νά γίνει. Στόν ύποθετικό πάλι λόγο ή 'Υποτακτική λειτουργεί ως ύπόθεσι ένῶ ή 'Υποθετική ως άπόδοσι. 'Η άξια όμως της πιθανότητας μπορεί νά δηλωθῆ τόσο μέ τήν μία όσο καί μέ τήν άλλη έγκλιση :

R̥áti s-adekeá = ίσως καταλάβαινε

Vreáji adukeá = θά καταλάβαινε , ίσως καταλάβαινε.

II. Si + 'Οριστ.'Αορίστου

Ka s-aflá aτ̥eá t̥e vrea, va s-tourná = αν βρήκε αυτό που ήθελε, θά επέστρεψε(ύπόθεσι).

R̥áti s-amniτ̥á t̥iná = ίσως έμαθε κάτι (πιθανότης).

R̥ñt̥ⁱ s-nu vñn'i ? = λές νά μήν ήρθε ; (άπορία).

Makárⁱ s-anú t̥ihí marátli =μακάρι νά "έσχε" τύχη ο δόλιος(εύχή).

Καί ο τύπος αυτός δηλώνει τίς άξιες της 'Υποτ.'Ενεστώτος , πλήν της προσταγής καί της συγκαταθέσεως. Σημασιολογικά είναι όμοιος πρός τήν 'Υποθ.'Αορίστου(πιθανολογική), όταν δηλώνη κάτι τό πιθανό:

R̥á s-triká = ίσως νά πέρασε

Va triká = θά πέρασε, ίσως πέρασε.

III. Si + 'Υποτ.Παρακειμένου

Id sī s-ájvī dúsī? = πού νά εχη/έχουν πάει; (άπορία).

Pīnī mīnī s-avēt adúsī fičórļu la yátru = μέχρι αύριο νά έχετε φέ-
ρει τό παιδί σέ γιατρό(προτροπή στό μέλλον).

Ka s-ájvī kivrútī kl'ējli di kása-lī , va s-trárnī nīrój = άν έχουν
χάσει τά κλειδιά του σπιτιού τους, θά γυρίσουν πίσω(ύπόθεσι).

'Ο τύπος αυτός δηλώνει ό,τι καί ή 'Υποτ.'Ενεστώτος, αλλά
κυρίως στό παρελθόν. 'Ο Caridan⁽³⁵⁾ τόν θεωρεί σπανίας χρήσεως, ένώ άν-
τίθετα ή Caragiū⁽³⁴⁾ τόν θεωρεί πολύ συχνό, πράγμα πού διαπιστώσαμε κι
έμεϊς.

IV. Si + 'Οριστ.'Υπερουντελικού

Ka sī aveám^u lōátī dāniulu di la trápizī, ʒe áltu vneám^u = άν είχα
πάρει τό δάνειο από τήν τράπεζα, τί άλλο ήθελα (ύπόθεσι).

Mačárⁱ sī aveáj trikútī ʒ tīni bána aláj = μακάρι νά είχες περάσει
κι έσύ τή δική του ζωή (εύχή άνεκπλήρωτη).

'Ο τύπος αυτός χαρακτηρίζεται ώς 'Υποθετική του παρελθόντος
άπό τόν Parahagi⁽³⁵⁾. 'Η Caragiū⁽³⁶⁾ τόν θεωρεί συγχρόνως 'Υποτακτική
καί 'Υποθετική, ιδιότητα πού κατά τήν συγγραφέα προκύπτει άπό τό τελικό
μόριο sī, πού άρχικά ήταν ύποθετικός σύνδεσμος. 'Ο Caridan⁽³⁷⁾ τόν έν-
τάσσει στην 'Υποτακτική καί τόν θεωρεί σπάνιο τύπο, ένώ τοῦτο δέν άντα-
ποκρίνεται στην πραγματικότητα κατά τόν Λαζάρου⁽³⁸⁾. 'Εμεϊς έν τούτοις,
τόσο άπό προσωπική γνώσι τής γλώσσας όσο καί άπό σχετική έρευνα δέν
διαπιστώσαμε τέτοια ύποθετική σημασία, έκτός άπό τήν περίπτωση πού δηλώ-
νει τήν πιθανότητα : Rōati s-aveáj trikútī di dātī hil'ómītri ku čōar-
lī = ίσως νά είχατε ξεπεράσει τά δέκα χιλιόμετρα μέ τά πόδια. Τήν σημα-
σιολογική δμως αυτή άξία εκφράζουν καί οι άλλοι τύποι τής 'Υποτακτικής
σέ συνδυασμό μέ τό μόρφημα rōati.

Διὰ γ ρ α μ α χρήσεων τῆς Ὑποτακτικῆς σέ συνδυασμό μέ τόν τύπο ρῶατι(=μπορεῖ, ἴσως) καί τό ρῶατι s-nu (=ἴσως νά μήν):

ρῶατι { s-fúgī, ka s-l'i da áðii = ἴσως νά φεύγη(=φύγη) ἄν τοῦ
δίνουν(= δώσουν)ἄδεια.
s-fúgī káθi fúf , ka s-l'i da áðii = ἴσως νά φεύγη κάθε
μέρα, ἄν τοῦ δίνουν ἄδεια.
z-v'deá, ka s-l'i dīdeá áðii = ἴσως ἔφευγε, ἄν τοῦ ἔδι-
ναν ἄδεια.
z-v'dī , ka s-l'i deádirf áðii = ἴσως ἔφουγε, ἄν τοῦ ἔδω-
σαν ἄδεια
s-áibī v'dítī, ka s-l'i deádirī áðii = ἴσως νά ἔχη φύ-
γει, ἄν τοῦ ἔδωσαν ἄδεια.
s-aveá v'dítī, ka s-l'i dīdeá áðii = ἴσως νά εἶχε φύγει,
ἄν τοῦ ἔδιναν ἄδεια.
fúdi , ka s-l'i da áðii = ἴσως φεύγει(=φεύγη /
φύγη), ἄν τοῦ δίνουν ἄδεια(fúdi=ὄριστ.)
kī fúdi, ka s-l'i da áðii = ἴσως "ὅτι φεύγει"(=φεύγη/ φύ-
γη), ἄν τοῦ δώσουν ἄδεια.

ρῶατι { s-nu armīnī akló = ἴσως νά μή μένη(=μείνη) ἐκεῖ.
s-nu armīnī akló káθi fúf = ἴσως νά μή μένη ἐκεῖ κάθε
μέρα.
s-nu armīneá akló = ἴσως νά μήν ἔμενε ἐκεῖ.
s-nu armási akló = ἴσως νά μήν ἔμεινε ἐκεῖ.
s-nu áibī armásī akló = ἴσως νά μήν ἔχει μένει ἐκεῖ.
s-nu aveá armásī akló = ἴσως νά μήν εἶχε μένει ἐκεῖ.
nu armīnī akló = ἴσως δέ "μένει" ἐκεῖ(armīni=ὄριστ.).
kī nu armīnī akló = ἴσως "ὅτι δέν μένει"(=μένη/μείνη)ἐκεῖ

Ὁ συνδυασμός τῆς Ὑποτακτικῆς μέ τόν τύπο ρῶατι καί ρῶα-
τι s-nu δηλώνει κάτι τό πιθανό. Ἔτσι στήν περίπτωσι αὐτή ἡ Ὑποτακτι-
κή συμπίπτει σημασιολογικά στό παρελθόν μέ τήν Ὑποθετική πού συνο-

δεύεται από τό να/νρεα (σ.97 - 102). Μέ τήν 'Υποτ.'Ενεστῶτος δηλώνεται τό πιθανόν ὡς στιγμιαῖο, ἐνῶ μέ τήν ἴδια ἐγκλιση καί ἀνάλογο μόρφημα τοῦ συντακτικοῦ περιβάλλοντος, δηλωτικό τοῦ χρόνου, ἔχουμε τό πιθανόν ὡς διαρκές στό παρόν. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τούς συνδυασμούς τοῦ ροάτι kī + 'Οριστική. Τό πιθανόν ὡς διαρκές στό παρόν δηλώνεται σαφῶς μόνο μέ τήν ἔκφραση :

na híbī kī ("θά εἶναι ὅτι", ἴσως, πιθανόν)+ 'Οριστ.'Ενεστῶτος (σ. 99)

B. Μορφολογία

'Υποτακτική 'Ενεστῶτος

'Η δομή αὐτή σχηματίζεται ἀναλυτικά ὡς ἀκολούθως :

τελικός σύνδεσμος si + θ₁ + E + K 'Υποτ.'Ενεστ.

Τό τελικό si , προερχόμενο ἀπό τό λατινικό si(=ἐάν), διατηρεῖ καί τόν ὑποθετικό του χαρακτήρα. Τό γεγονός αὐτό ἐπέφερε καί τήν σύγχυση⁽³⁹⁾ μεταξύ τῆς 'Υποτακτικῆς καί 'Υποθετικῆς κατά τίς προσπάθειες ταξινομήσεώς του.

Τό si κατά τήν κατανομή του στό φωνολογικό περιβάλλον σχηματίζει τούς τύπους :

si → sī (N) καί sǎ(B)/ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα. Ὁ τύπος αὐτός στό διασύστημα γράφεται sǎ :sǎ nkárkU (=νά φορτώσω), sǎ struxéskU (=νά τροχίσω) κ.λπ.

si → z /d,b,g,v,y :z-bágu(=νά βάλω), z-daḡ(=νά δώσω), z-guléskU (= νά ἀδειάσω), z-yīnU(=νά ἔρθω), z-vátǎpU(=νά σκοτώσω),

si → s- ἢ si/φωνῆεν : si adárU/s-adárU(=νά κάνω), si ésU/ s-èsU (= νά βγῶ) κ.λπ.

si → s- /ἀπλό σύμφωνο : s-mīkU(=νά φάω), s-fágu(=νά φύγω)κ.λπ.

Στά παλιά κείμενα παραδίδεται καί ὁ τύπος se . Στό Σιράκο καταγράψαμε τόν τύπο i<si :i sárī(=νά πηδήση), i kíndī(=νά τραγουδήση). Στίς περιπτώσεις πού μέ τήν 'Υποτακτική ἀποδίδεται ὑπόθεσι, εἶ-

ναι συχνή και η παράθεσι μαζί με τό σί του συνδέσμου ka<λατιν. quod. Ο σύνδεσμος αυτός είναι πολύ ασθενής ως υποθετικός και άπαντᾶ μόνο με τό σί : ka s-lu νέρι=άν τον ὄης.

1. Τό μόρφημα τῆς K.

ΟΙ K του διασυστήματος τῆς Ἄρωμ. στην δομή αὐτή είναι οί ακόλουθεσ :

(A ₁₋₃ B', Γ', Δ')		(A ₄)
1 έν.	-U	=
2 έν.	-I	=
3 έν.	- $\check{A}$	E
1 πλ.	-m ^u	=
2 πλ.	- $\check{t}$ I	=
3 πλ.	- $\check{A}$	E

Ἡ K/- $\check{A}$ / χαρακτηρίζει τά ρήματα ὄλων τῶν κατηγοριῶν στό 3έν. και 3πλ. πρόσωπο, ἐκτός ἐκείνων πού τό θ τους λήγει σέ οὐρανικό σύμφωνο και τά ὁποῖα ἐμφανίζουν τήν K/-E/ στά πρόσωπα αὐτά : si áfl- $\check{A}$ (=νά βρη/βροῦν), s-lăkrăpăd- $\check{A}$ (=νά δακρύση/δακρύσουν), s-tăk- $\check{A}$ (=νά σπάση/σπάσουν), s-răt- $\check{A}$ (=νά πάθη/πάθουν), si arpăk'-E (=νά πλησιάση/πλησιάσουν), s-mpăl'-E (=νά μαλακώση/μαλακώσουν), s-înfăş-E (=νά φασκιώση/φασκιώσουν).

Στά ἀνώμαλα ρήματα stau, dau, beău, nóiu, l'ău και lau ἐμφανίζεται μηδενισμένη μορφή K στό 3έν. και 3πλ. πρόσωπο :

să sta -θ (=νά καθήση/καθήσουν), z-da -θ (=νά δώση/δώσουν), z-bea -θ (=νά πιη/πιουν), z-na-θ (=νά θέλη/θέλουν), s-l'ă-θ (=νά πάρη/πάρουν) s-la-θ (=νά πλύνη/πλύνουν).

Στά βοηθητικά πάλι am^u, hiu και στό ρημα στιῦ ἔχουμε τόν τύπο K/-b $\check{A}$ / στά ἴδια πρόσωπα :

si âj-b $\check{A}$ (=νά ἔχη/ἔχουν), s-hl-b $\check{A}$ (=νά εἶναι), să şti-b $\check{A}$ (=νά ξέρη/ξέρουν). Ἡ K/-b $\check{A}$ /ἀποτελεῖ ἀναλογική ἐπέκτασι ἀπό τό âjb $\check{A}$ στούς δύο ἄλλους τύπους.

ΟΙ Κ τῆς Ὑποτ. Ἐνεστῶτος ἐμφανίζουν κοινό τύπο μορφήματος :

3 ἐν. = 3 πλ.

si aprǫák'-E/si aprǫák'-E(=νά πλησιάζη/
πλησιάσουν)
s-kindisǣsk-Ǻ/s-kindisǣsk-Ǻ(=νά κεντήση/
κεντήσουν) κ.λπ.

Ὅσα ρήματα στό 3ἐν. καί 3πλ. πρόσωπο τῆς Ὀριστ. Ἐνεστῶτος λήγουν σέ /Ǻ/, ἔχουν τίς δομές Ὀριστική καί Ὑποτακτική ὁμοιες μέ διακριτικό τους γνώρισμα τό τελικό μόριο si τῆς Ὑποτακτικῆς. Ὅσα ὁμως ρήματα λήγουν στά ἀντίστοιχα πρόσωπα σέ Κ/-E/ στήν Ὀριστ. Ἐνεστῶτος τρέπουν τό φώνημα αὐτό σέ /-Ǻ/ στήν Ὑποτακτική, πλήν τῶν ρημάτων τῆς A₄ συζυγίας.

Ὀριστική

tǫt'-E(=σπαίνει), fǫd'-E(=φεύγει), pǫt'-E(=παθαίνει).

Ὑποτακτική

s-tǫk-Ǻ(=νά σπάση/σπάσουν), s-fǫg-Ǻ(=νά φύγη/φύγουν), s-pǫt-Ǻ(=νά πάθη/πάθουν).

ἐνῶ : tǫl'-E(=κόβει), aprǫák'-E(=πλησιάζει), s-tǫl'-E(=νά κόψη),
si aprǫák'-E(=νά πλησιάζη).

II. Τό μόρφημα τοῦ E.

Τό μόρφημα τοῦ E τῆς Ὑποτ. Ἐνεστῶτος ἐμφανίζει κοινό τύπο μέ τό E τῆς Ὀριστ. Ἐνεστῶτος, ἐκτός τοῦ 3ἐν. καί 3πλ. προσώπου στά ρήματα τῆς Δ_{2,5} συζυγίας, ὅπου ἔχουμε τίς μορφοφωνολογικές μεταβολές -ǣǫt → -ǣǫsk καί -ǫǫt → -ǫsk.

	Ὀριστική	Ὑποτακτική
Δ ₂	kindis -ǣǫt -E(=κεντάει)	s-kindis -ǣǫsk -Ǻ(=νά κεντήση/ κεντήσουν).
Δ ₅	nkǣld -ǫǫt -E(=ζεσταίνει)	sǺ nkǣld -ǫsk -Ǻ(=νά ζεστάνη/ ζεστάνουν)

Υποτακτική Παρακειμένου

Ἐνώ οἱ ἄλλοι τύποι Ὑποτακτικῆς στό παρελθόν σχηματίζονται ἀπό τόν συνδυασμό τοῦ τελικοῦ *si* μέ τήν Ὀριστική διαφόρων χρόνων , ὁ ὑπό ἐξέτασι τύπος εἶναι ὁ μόνος πού ἐμφανίζει μορφολογικά Ὑποτακτική στό 3έν. καί 3πλ. πρόσωπο τοῦ βοηθητικοῦ ρήματός του:

<i>si</i>	+ Ὑποτ. Ἐνεστ. τοῦ <i>am^u</i>	+ Μετοχ.
-----------	--	----------

<i>si</i>	<i>am^u</i>	<i>aflátĀ</i>	(= νά ἔχω βρεῖ).
"	<i>ai</i>	"	
"	<i>áibĀ</i>	"	
"	<i>avém^u</i>	"	
"	<i>avéti</i>	"	
"	<i>áibĀ</i>	"	

Ἡ Ὑποτακτική στούς παρελθοντικούς χρόνους

Ἡ Ὑποτακτική στούς παρελθοντικούς χρόνους σχηματίζεται ἀπό τήν Ὀριστική τῶν χρόνων αὐτῶν καί τό τελικό *si* , πού ἀποτελεῖ καί τό μόνο μορφολογικό γνώρισμα τῆς ἐγκλίσεως αὐτῆς στό παρελθόν.

Οἱ τύποι αὐτοί τῆς Ὑποτακτικῆς εἶναι οἱ ἐξῆς:

I. *si* + Ὀριστ. Παρατατικοῦ

<i>si</i>	<i>aflám^u</i> (=νά εὑρισκα)	<i>s- táteám^u</i> (=νά σώπαινα)
"	<i>aflái</i>	" <i>táteái</i>
"	<i>aflá</i>	" <i>táteá</i>
"	<i>aflám^u</i>	" <i>táteám^u</i>
"	<i>afláti</i>	" <i>táteáti</i>
"	<i>aflá</i>	" <i>táteá</i>

II. *si* + Ὀριστ. Ἀορίστου

<i>si</i>	<i>aflái</i> (= νά βροῦκα)	<i>s- tákúi</i> (=νά σώπασα)
"	<i>aflásⁱ</i>	" <i>tákúⁱ</i>
"	<i>aflá</i>	" <i>tákú</i>
"	<i>aflám^u</i>	" <i>tákúm^u</i>
"	<i>aflát^u</i>	" <i>tákút^u</i>
"	<i>aflárĀ</i>	" <i>tákúrĀ</i>

III. si + 'Οριστ. 'Υπερσυντελλίκου

si	aveám ^u	aflátǻ	(=νά ειχα βρεϊ)
"	aveáí	"	
"	aveá	"	
"	aveám ^u	"	
"	aveátI	"	
"	aveá	"	

3. Υ Π Ο Θ Ε Τ Ι Κ Η

Οί τύποι πού λειτουργοῦν σημασιολογικά ὡς 'Υποθετική μορφολογικά δέν εἶναι παρά συνδυασμός τῶν διακεκομμένων μορφημάτων va(=θά) καί vɾea(si)(=ἤθελε νά, "ἤθελα") καί τῆς 'Οριστ. Παρατ., 'Αόρ. 'Υπερσ., τῆς 'Υποτ. 'Ενεστ. καί Παρακ., καθώς καί τῆς 'Υποθ. 'Ενεστ., ἐνῶ ὁ ἰδιαιότερος μορφολογικά τύπος 'Υποθετικῆς, ἡ 'Υποθ. 'Ενεστῶτος, εἶναι ὁ λιγώτερος σημασιολογικά ὑποθετικός.

'Η βασική σημασία τήν ὁποία δηλώνουν οἱ τύποι αὐτοί εἶναι τῆς δυνατότητας καί τῆς πιθανότητας. Χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη καί ὡς ἀπόδοσι ὑποθετικῶν προτάσεων.

A. Σημασιολογικῆς λειτουργίης

α. Δυνητική / 'Υποθετική

- I. va/vɾea(si) + 'Οριστ. Παρατ.
- II. va/vɾea(si) + 'Οριστ. 'Υπερσ.
- III. vɾea (si) + 'Υποτ. 'Ενεστ.
- IV. vɾea + 'Υποθ./'Υποτ. 'Ενεστ.

I. Ka s-n'i kīftáj brumút^u, va t̄ dʰɛám^u = ἄν μου ζητοῦσες δανεικά, θά σοῦ ἔδιναι ('Υποθετική).

Ku priónɾea vɾea li t̄ɪl'áj ma 'γόν'a lɛánnili = μέ τό πριόνι "ἤθελα"(=θά) τά ἔκοβες (=μποροῦσες/θά μποροῦσες/μπορεῖς νά τά κόψης) πλό γρήγορα τά ξύλα (Δυνητική).

II. Ka s-nu dīdeá p̄lōáí, v̄reáí aveám^U anátī m̄l̄ti fr̄andī = ἄν δέν ἔβρεχε, "ἤθελα" εἶχαμε μαζέψει πολλές ἀγριοφρούλες(Ἵποθετική).

Kahít^U sv̄éltu te eásti , va l̄u aveá aθ̄úptī = τόσο γρήγορος πού εἶναι, θά τόν εἶχε φθάσει(=μποροῦσε/θά μποροῦσε νά τόν εἶχε φθάσει)(Δυνητική).

III. Ku l̄ákrulu aτ̄él^U v̄rea keárī m̄l̄tu pará = μέ τήν δουλειά ἐκεῖνη " ἤθελα χάνη"(= θά ἔχανε : μποροῦσε/θά μποροῦσε νά χάση) πολύ χρῆμα(Δυνητική).

IV. V̄rea s-arkáre n fok ="ἤθελα" νά ριχνόταν(=μποροῦσε/θά μποροῦσε νά ριχτῆ) στή φωτιά(Δυνητική).

V̄rea s-l̄u h̄ideárim tu lok ="ἤθελα" νά τόν ἔμπηγα(= μποροῦσε/θά μποροῦσε νά τόν μπήξω) στή γῆ(Δυνητική).

Κατά τόν Caridan⁽⁴⁰⁾ ὁ τύπος μέ τήν Ὅριστ.Παρατατικοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τόν ἑλληνικό τύπο θά + Ὅριστ.Παρατατικοῦ μόνο πού στήν Ἑλλην. ἔχει καί τήν ἀξία τῆς Ὑποθ. Ἐνεστῶτος, ἐνῶ στήν Ἀρωμ. ἔχει μόνο τήν ἀξία Ὑποθετικῆς παρελθόντος. Ἐμεῖς διαπιστώσαμε πὺς ὁ τύπος αὐτός λειτουργεῖ σπανιώτερα καί στό παρόν καί μέλλον. Ἀποκλειστικά στό παρελθόν δηλώνει τήν ἀξία τῆς Ὑποθετικῆς ὁ τύπος μέ τήν Ὅριστ.Ὑπερουντελίκου. Ὁ τύπος μέ τήν Ὑποθ./Ὑποτ. Ἐνεστῶτος δέν μᾶς εἶναι γνωστός παρά μόνον ἀπό τούς Καλαρρύτες, ὅπου λειτουργεῖ στό 1έν. πρόσωπο : v̄rea tí ak̄ít̄arim =θά σ'ἔπιανα. Ἔτσι παραθέσαμε δύο παραδείγματά του, παρμένα ἀπό τόν Caridan⁽⁴¹⁾, ἀπ'ὅπου καί καταγράψαμε τήν δομή αὐτή.

Οἱ τύποι αὐτοί χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀπόδοσι ὑποθέσεως (Ὑποθετική). Δηλώνουν ἀκόμη τό δυνατόν νά γίνη(Δυνητική). Τά ὄρια ὅμως τῆς διακρίσεως αὐτῆς(δυνατότητας καί ὑποθέσεως)δέν εἶναι πάντα τόσο σαφῆ⁽⁴²⁾.

β. Πιθανολογική

va + *Οριστ. παντός χρόνου-(πλήν Παρακ.)
va + *Υποτ. Παρακ.

Va veádi tiliórasea di nu ti ándi = θά "βλέπει" (=πιθανώς νά βλέ-
πη.) τήν τηλεόρασι καί δέ σέ άκούει.

Va trádi ml̄lti maráltu di eásti f̄im̄ikát^u = θά "τραβάει" (= πι-
θανώς τραβάη) πολλά ό δόλιος καί εἶναι πικραμένος.

Va trít̄eá l̄am̄i x̄eán̄i di al̄itrá n̄óart̄eá tút̄i k̄ín̄ili = θά περνού-
σε(=πιθανώς περνούσε) ξένος κόσμος καί ναύγιζε όλη νύχτα ό σκύλος.

Va dúsir̄i akás̄i = θά πήγαν (=πιθανώς πήγαν) σπίτι.

V-áib̄i anát̄i ml̄lt̄i parád̄ = θά έχη μαζέψει(=πιθανώς έχη μαζέ-
ψει) πολλά λεφτά.

Vaí aveá mkát̄i n̄iíndi di nu bígá t̄iná ngúr̄i = θά εἶχε φάει(=πι-
θανώς εἶχε φάει) νωρίτερα καί δέν έβαλε τίποτε στό στόμα.

Στήν *Αρωμ. ή Πιθανολογική έγκλισι, πού έμφανίζει τό ση-
μαινόμενο από τό ρήμα ώς κάτι τό πιθανό κι ένδεχόμενο, εἶναι δυνατό
στήν *Οριστ. Παρατατικοῦ καί *Υπερσυντελικού νά εκφέρεται καί μέ τό
μόριο vrea(σπανιώτερα). *Η έννοια τής πιθανότητας άποδίδεται συνηθέ-
στερα μέ τήν περίφρασι va híb̄i k̄Ā(="θά εἶναι(=*Υποτ.)ότι", φαίνεται
ότι)+ *Οριστ. παντός χρόνου. *Ο τύπος αυτός άποδίδει σαφέστερα τήν πι-
θανότητα, ένώ ό τύπος μέ τό va/vrea δέν ξεχωρίζει πάντοτε μέ τήν έδια
σαφήνεια τήν άξία τής Πιθανολογικής από τής Δυνητ./*Υποθ.:

Va híb̄i k̄i ti k̄iftá la graf̄iμ =φαίνεται ότι σέ ζητούσαν(=πιθα-
νώς σέ ζητούσαν) στό γραφεῖο.

Va/vrea ti k̄iftá la graf̄iμ = θά/"ήθελα" σέ ζητούσαν(=πιθανώς σέ
ζητούσαν/μπορεῖ νά σέ ζητούσαν)στό γραφεῖο.

Va híb̄i k̄i ti k̄áft̄i la graf̄iμ = φαίνεται ότι σέ ζητοῦν (=πιθα-
νώς σέ ζητοῦν) στό γραφεῖο.

Va ti káfti la γραφή = θά σέ ζητοῦν (= πιθανῶς σέ ζητοῦν) στό γραφεῖο/θά σέ ζητήσουν (= Μέλλ.) στό γραφεῖο.

Σέ ἰδιώματα τῆς Β ομάδας⁽⁴³⁾ ἀπαντᾷ καί ὁ συντετηγμένος τύπος vahⁱ (= ἔσως, μπορεῖ) χωρίς τό μόρφημα kī (= ὄτι) : Vahⁱ dǝármī = ἔσως κοιμᾶται, Vahⁱ fúđi = ἔσως φεύγει (Γραμμουστάνοι Ἑσθβάλλτας Πέλλης).

Ἐπιθετική / Ἐπιτακτική

si/va + Ἐπιθ. Ἐπιτακ.

ka s-ti akīđárim^u di urǝákl'i , va veđ kum va staj frónima = ἄν σέ τσακῶσω ἀπ'τ'ἀφτί, θά ὀῆς πῶς θά καθήσης φρόνιμα (ὑπόθεσι).

S-lǝárim^u vīr^u škǝr^u ! = ἄμα πάρω κανένα ξύλο ! (ἀπειλή).

Nu va ti bīđárim^u tu mīnī ! = ὁ θά σέ βάλω στό χέρι! (ἀπειλή).

Ὁ τύπος αὐτός εἶναι ὁ μόνος πού μορφολογικά ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη ὀῆλωσι τῆς Ἐπιθετικῆς. Ἄν καί σημασιολογικά δηλώνη τήν ἀξία τῆς Ἐπιτακτικῆς, ἐν τούτοις ὅλοι σχεδόν οἱ ἐρευνηταί τήν χαρακτηρίζουν Ἐπιθετική. Μέ τό μόριο va ἐξομοιώνεται σημασιολογικά μέ τόν Μέλλοντα, ἐνῶ μέ τό si ἔχει ἰπιθετική σημασία. Ὁ Caridan⁽⁴⁴⁾ διαπιστώνει πῶς ὁ τύπος εἶναι συνήθης στά ἰδιώματα τοῦ Ν, ἐνῶ σπανίζει στό Β. Ἡ δική μας διαπίστωση εἶναι πῶς καί στήν Ν ομάδα ἡ δομή αὐτή βρῆσκει σέ πλήρη ὑποχώρησι καί περιορίζεται συνήθως στήν ὀῆλωσι ἀπειλῆς.

α. Διὰ γ ρ α μ μ α συνδυασμῶν τοῦ μορίου va στόν ἰπιθετικό λόγο :

va { hībī kī fúđi, ka s-l'i da áđiī = "θά εἶναι ὅτι φεύγει" (= ἔσως "φεύγει"-φεύγη), ἄν τοῦ δίνουν ἄδεια.
(s-)fúđi, ka s-l'i da áđiī = θά (νά) φεύγη (= φύγη), ἄν τοῦ δίνουν (= δώσουν) ἄδεια
(s-)fúđi káđi dǝá, ka s-l'i da áđiī = θά φεύγη κάθε μέρα, ἄν τοῦ δίνουν ἄδεια.

va	{	<u>v'dɛa</u> , ka s-l'i dīdɛá áðii = θά ξφευγε, αν τοῦ ἔδιναν ἄδεια.
		<u>avɛá v'dítī</u> , ka s-l'i dīdɛá áðii = θά εἶχε φύγει, αν τοῦ ἔδιναν ἄδεια.
		<u>v'di</u> , ka s-l'i dɛádirī áðii = θά ξφευγε, αν τοῦ ἔδωσαν ἄδεια.
		<u>áibī v'dítī</u> , ka s-l'i dɛádirī áðii = θά ἔχη φύγει, αν τοῦ ἔδωσαν ἄδεια.
		<u>áibī v'dítī</u> , ka s-l'i da áðii = θά ἔχη φύγει, αν τοῦ δίνουν (=δώσουν) ἄδεια

β. Δ ι á γ ρ α μ μ α συνδυασμῶν τοῦ μορίου vɛa:

vɛa	{	(s)	{	{	<u>avīpsɛári</u> = "ἤθελα" (νά)τόν ἀγαπᾶ (=ἀγαποῦσε)
					<u>avīpsɛáskī</u> = "ἤθελα" (νά)τόν ἀγαπᾶ (=ἀγαποῦσε)
					<u>avīpsɛá</u> = "ἤθελα" (νά)τόν ἀγαποῦσε
					<u>avɛá avīpsítī</u> = "ἤθελα" (νά)τόν εἶχε ἀγαπήσει

Τά μόρια va(=θέλει) καί vɛa(= ἤθελε) ἔχουν ἐνλίτε τήν ἴδια ἀξία καί γι αὐτό ἐναλλάσσονται ἐλευθέρως στήν Ὅριστ.Παρατατικοῦ καί Ὑπερσυντελικού, ὅπου δηλώνουν κάτι πού εἶναι δυνατό νά γίνη(Δυν./Ὑποθ.), ἀλλά καί τό πιθανό(Πιθανολογική). Ἐνλίτε ἀποτελοῦν καί τό μοναδικό ὑποθετικό μόριο. Ἔτσι μέ τόν τύπο Ὅριστ. Ἐνεστῶτος καί Ἀορίστου, καθώς καί τήν Ὑποτ.Παρακειμένου συνδυάζεται μόνο τό va καί δηλώνει πιθανότητα πραγματοποιήσεως στό παρόν(Ὅριστ. Ἐνεστ.) ἢ στό παρελθόν(Ὅριστ. Ἀορ. , Ὑποτ.Παρακ.), ἐνῶ μέ τόν τύπο Ὑποθ./Ὑποτ. συνδυάζεται τό vɛa καί δηλώνει δυνατότητα πραγματοποιήσεως(Δυν./Ὑποθ.). Ἡ σημασιολογική τους διαφοροποίησι γίνεται στόν τύπο μέ τήν Ὑποτ. Ἐνεστῶτος, ὅπου ὁ συνδυασμός μέ τό va σχηματίζει τόν ἀπλό Μέλλ., ἐνῶ μέ τό vɛa ἔχουμε τήν Δυν./Ὑποθ. Στήν περίπτωσι αὐτή διαχωρίζεται ἡ σημασιολογική σύμπτωσι τῶν δύο τύπων καί φαίνεται ἡ παρελθοντική ἀξία τοῦ vɛa καί ἡ ἀρχικά μελλοντική τοῦ va. Στόν τύπο μέ τήν Ὑποτ.Παρακειμένου τό va δηλώνει, ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντος, ἄλλοτε τόν Τετελεσμένο Μέλλ. καί ἄλλοτε τήν Πιθανολογική.

Ἄν στήν μορφολογία τῶν K τό ρῆμα τῆς Ἀρωμ. ἀκολούθησε δική του ἐσωτερική ἐξέλιξι, στήν σημασιολογική του λειτουργία δέχτη-

κε ισχυρές επιδράσεις από τό ρήμα τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἑλληνικές επιδράσεις παρατηροῦνται καί στόν σχηματισμό τῶν τύπων πού δηλώνουν τό μέλλον, καθώς καί στούς ὑποθετικούς καί δυνητικούς τύπους τοῦ παρελθόντος.

Οἱ ἀντιστοιχίες μέ τό ἑλληνικό ρήμα φαίνονται καί ἀπό μία ἀπλή παράθεσι τῆς κατά λέξιν μεταφράσεως τῶν ἀρωμιονικῶν τύπων στήν Ἑλλην., ὅπως ἔγινε ἀνωτέρω.

Τήν ισχυρή ἐπίδρασι τοῦ ρήματος τῆς Ἑλλην. ἐπί τῶν ἀνωτέρω τύπων δέχεται καί ὁ Caridan⁽⁴⁵⁾, καθώς καί ὁ Geagea⁽⁴⁶⁾, ὁ δέ Λαζάρου⁽⁴⁷⁾ τεκμηριώνει εὐρύτερα τήν διαπίστωσι αὐτή.

B. Μορφολογία

Ἑ Υποθετική / Ἑ Υποτακτική

α' Τ ὀ π ο ς

Ἡ προέλευσι τοῦ τύπου αὐτοῦ ἀπησχόλησε ἀρκετούς ἐρευνητάς⁽⁴⁸⁾. Ἔτσι ἄλλοι ἀνάγουν τόνμορφολογικό της πρότυπο στήν Ἑποτ. Παρατ., ἙΑορ. ἢ καί Μέλλ. τῆς Λατινικῆς.

Ἀναλυτικά ἡ δομή αὐτή σχηματίζεται ὡς ἀκολούθως:

$$si(=\delta\nu, \delta\varsigma, \nu\acute{\alpha}) + \theta_1(=\theta \text{ Ἑνεστ.}) + E_1(=\text{Παρατ.}) + E_2(=rE) + K \text{ Ἑποθ. Ἑνεστ.}$$

I. Τό μόρφημα τῆς K.

Ἡ K ἐδῶ εἶναι κοινή στά ρήματα ὄλων τῶν συζυγιῶν κι ἐμφανίζεται ὡς ἐξῆς:

		θ_1	E_1	E_2	K	
1έν.	$-m^u$	si	afl	-á	-rE	$-m^u$ (= ἄν βρῖσκω/ βρῶ)
2έν.	$-(\zeta^i)$	"	afl	-á	-rE	$-(\zeta^i)$
3έν.	$-\emptyset$	"	afl	-á	-rE	$-\emptyset$
1πλ.	$-m^u$	"	afl	-á	-rE	$-m^u$
2πλ.	$-t^u/t^i$	"	afl	-á	-rE	$-t^u/t^i$
3πλ.	$-\emptyset$	"	afl	-á	-rE	$-\emptyset$

Στήν δομή αὐτή παρατηροῦμε δύο μορφολογικές συμπτώσεις: μία μεταξύ τοῦ 3έν. καί 3πλ. καί τοῦ 2έν. προσώπου ἐνλίτε, καθώς καί μία ἄλλη μεταξύ τοῦ 1έν. καί 1πλ. :

2έν. = 3έν. = 3πλ.

si aflárE(ζ^i) (= ἄν βρῖσκης/βρῆς)
 si aflárE $\emptyset$ (= ἄν βρῖσκη/βρῆ)
 si aflárE $\emptyset$ (= ἄν βρῖσκουν/βροῦν)

1έν = 1πλ.

si aflárEm^u (= ἄν βρῖσκω/βρῶ)
 si aflárEm^u (= ἄν βρῖσκουμε/βροῦμε)

II. Τό μόρφημα τοῦ E.

Ἡ δομή αὐτή ἐμφανίζει ἕνα E , τό E_2 , κοινό σέ ὅλες τίς κατηγορίες ρημάτων ὑπό τόν τύπο /rE/ ([re] στήν B καί [ri] στήν N ὁμάδα) κι ἕνα ἄλλο E, τό E_1 πού συμπλῖπει μορφολογικά μ' ἐκεῖνο τοῦ Παρατατικοῦ (σ. 74)

A' συζ.	si	afl	-á	-rE	$-m^u$ (= ἄν βρῖσκω/βρῶ)
B' συζ.	s-	tǎṭ	-eá	-rE	$-m^u$ (= ἄν σπαίνω/σπαίω)
Γ' συζ.	si	asrun	-eá	-rE	$-m^u$ (= ἄν δεῖχνω/δείξω)
Δ_{1-3} συζ.	si	apir	-eá	-rE	$-m^u$ (= ἄν ξημερώνω/ξημερώω)
Δ_{4-5} συζ.	s-	pǎṭ	-á	-rE	$-m^u$ (= ἄν παθαίνω/πάθω)

Στόν Parahagi⁽⁴⁹⁾ βρῖσκουμε καί παραλλήλους τύπους τῶν ρημάτων τῆς Δ' συζυγίας, ὅπου ἀντί si apir-eá-rE- m^u καί s-pǎṭ-á-rE- m^u ἔχουμε si apir-t-ri- m^u καί s-pǎṭ-t-ri- m^u .

β' Τύπος

Καί ή δομή αύτή είναι σπανίας χρήσεως, περιοριζομένη μόνο στά ρήματα τής Β' συζυγίας καί στά βοηθητικά. Σημαιολογικά έχει συμπέσει μ'έκείνη τοῦ 'Ενεστῶτος⁽⁵⁰⁾.

'Η δομή αύτή σχηματίζεται ὡς ἀκολούθως :

$$si + \theta_2 (= \theta \text{ 'Αορ.}) + E_1 (= \text{'Αόρ.}) + E_2 (= rE) + K \text{ 'Υποθ. 'Ενεστ.}$$

'Η μορφολογική διαφορά μεταξύ τοῦ τύπου α' καί β' ἔγκειται στό θ , πού στόν α' τύπο είναι τό θ 'Ενεστῶτος καί στόν β' τύπο τό θ 'Αορίστου, καθώς καί στό E₁ , πού στόν α' τύπο είναι ὁμοιο μέ τοῦ Παρατατικοῦ, ἐνῶ στόν β' τύπο είναι ὁμοιο μέ τό E 'Αορίστου:

s-tăk-ă-rE-m^u , -ă-rE-(șⁱ), -ă-rE-∅ , -ă-rE-m^u , -ă-rE-t^u , -ă-rE-∅ (= ἄν σπαίνω/σπάσω, ἄν σπαίνης/σπάσης κ.λπ.).

z-viđ-ă-rE-m^u , -ă-rE-(șⁱ), -ă-rE-∅ κ.λπ. (= ἄν βλέπω/ᾶω, ἄν βλέπεις/ᾶς κ.λπ.)

si av-ă-rE-m^u , -ă-rE-(șⁱ), -ă-rE-∅ κ.λπ. (= ἄν ἔχω, ἄν ἔχης κ.λπ.)

'Η 'Υποθετική στοῦς παρελθοντικούς χρόνους

α. Δυνητική/ 'Υποθετική

'Αν καί οἱ 4 κατωτέρω τύποι ἐμφανίζουν διαφορετική μεταξύ τους μορφολογία, τοῦς ἐντάσσουμε, λόγω σηματολογικῆς ὁμοιότητας, στήν Δυν./'Υποθ.

I. Va(i)/vr̥ea(i) (si) + 'Οριστ.Παρατατικοῦ

va	tăṭeām ^u (=θά σάπαινα)	vr̥ea (si)	aflām ^u ("ἤθελα"(νά) εὔ-
"	tăṭeāi	" "	aflāi ρισκα,θά εὔρι-
"	tăṭeā	" "	aflā σκα)
"	tăṭeām ^u	" "	aflām ^u
"	tăṭeātI	" "	aflātI
"	tăṭeā	" "	aflā

II. Va(j)/vr̥a(j) (si) + 'Οριστ 'Υπερσυντελικού

vaj aveām^u tākútǎ (= θά ειχα σωπάσει, θά σώπαινα).

" aveāj
 " aveā
 " aveām^u
 " aveātI
 " aveā

vr̥a(j) (si) aveām^u aflātǎ ("ήθελα"(νά)ειχα βρεϊ,

" " aveāj " θά εϋρισκα)
 " " aveā
 " " aveām^u
 " " aveātI
 " " aveā

III. Vr̥a(j) (si) + 'Υποτ.'Ενεστῶτος.

'Ο τύπος αὐτός είναι συνηθέστερος στά Ν ιδιώματα, όπου τῆς περισσότερες φορές τό τελικό si παραλείπεται.

vr̥a(j) (si) áflU ("ήθελα"(νά)βρισκω ,θά εϋρισκα)

" " áfl'I
 " " áflǎ
 " " aflám^u
 " " aflātI
 " " áflǎ

IV. Vr̥a + 'Υποθ./'Υποτ.'Ενεστ.

vr̥a si aflārEm^u ("ήθελα"(νά)βρισκω, θά εϋρισκα)

" " aflārE(ςⁱ)
 " " aflārE
 " " aflārEm^u
 " " aflārEt^u/tⁱ
 " " aflārE

β. Πιθανολογική

I. va(j) + 'Οριστ. 'Αορίστου

- va_j af_lá_j (= θά βρῆκα)
- " af_lá_sⁱ
- " af_lá[̂]
- " af_lám^u
- " af_lát^u
- " af_lár[̂]

II. va(j) + 'Υποτ. Παρακειμένου

'Ο τύπος αυτός (σ.83) δηλώνει καί τήν ἀξία τοῦ Τετελεσμέ-
νου Μέλλοντος.

- va_j am^u af_lát[̂]Á (= θά ἔχω βρεῖ, θά βρῆκα)
- " a_j "
- " á_jb[̂]Á "
- " avém^u "
- " avé_t̂I "
- " á_jb[̂]Á "

4. ΕΥΚΤΙΚΗ

'Η χρῆσι ἑνός τέτοιου ρηματικοῦ τύπου ἐπισημαίνεται γιά
πρώτη φορά ἀπό τόν Λαζάρου⁽⁵¹⁾.

'Η δομή αὐτή ἔχει ἀπόλυτη ἀναλογία πρός ἐκεῖνη τῆς Εὐκτι-
κῆς τῆς ΚΝΕ⁽⁵²⁾. 'Ο σχηματισμός της ἐπίσης διαμορφώνεται ἀντίστοιχα
πρός τόν τύπο τῆς ΚΝΕ.

Μορφολογικά ἔχουμε δύο τύπους τῆς ἐγκλίσεως αὐτῆς :

α' Τύπος

I. Πραγματική εὐχή

makárⁱ + 'Υποτ.

Μέ αυτήν εκφράζεται μία εὐχή για τὸ παρὸν καὶ μέλλον.

Makárⁱ z-yinī ! = μακάρι νά ἔρθη!
Makárⁱ s-dībī vn'itī ! = μακάρι νά ἔχη ἔρθη!

Γιά τὸ παρελθόν :

Makárⁱ z- vln'i ! = μακάρι νά ἦρθε !

II. Πιθανή εὐχή

makár ⁱ + Ὑποτ. παρελθ. χρόνων

Ἐκφράζει εὐχή για τὸ παρὸν, μέλλον καὶ παρελθόν

Makárⁱ z-yineá ! = μακάρι νά ἐρχόταν !

Γιά τὸ παρελθόν :

Makárⁱ s-aveá vn'itf ! = μακάρι νά εἶχε ἔρθει !

β' Ἦ Ὑ π ο ς

I. Πραγματική εὐχή

ἀπλή Ὑποτ.

Z-bīneádī isusisl'i ! = νά ζήσουν οἱ ἀρραβωνιασμένοι !

Stīmīria s-ti prukupseáskī! = ἡ Παναγία νά σέ προκόψη (= εἶθε νά σοῦ δώση κάθε προκοπή).

II. Πιθανή εὐχή

si + Παρατ. ἢ Ὑπερσ.

S-aveáī s tīni tīheá alūi! = νά εἶχες κι ἐσύ τήν τύχη του (= μακάρι νά εἶχες.....)

S-t-aveá dátī s atía Dumniđálu úhf kahtári sīnītāti! = νά σοῦ εἶχε δώσει κι ἐσένα ὁ θεός μιὰ τέτοια ὑγεία! (=μακάρι νά σοῦ εἶχε δώσει).

5. Π Ρ Ο Σ Τ Α Κ Τ Ι Κ Η

A. Σημαιοσυντακτικές λειτουργίες

Μέ τήν ἔγκλισι αὐτή ὁ ὁμιλῶν ἐκφράζει προσταγή, ἀξίωσι, προτροπή ἢ ἀποτροπή, συμβουλή, παράκλησι, εὐχή ἢ κατάρα, παραχώρησι, ἀδιαφορία, ἀποδοκιμασία, συγκατάθεσι κ.λπ., δηλαδή ποικίλα στάσεων ἔναντι τῶν λεγομένων μ' ἔντονη τήν παρουσία τοῦ συναισθηματικοῦ παράγοντος:

Fudⁱ di aμá! = φύγε ἀπό δῶ ! (προσταγή)

Fudⁱ, kī t-voí bŭna = φύγε, γιατί θέλω τό καλό σου(συμβουλή)

Adárī-n' aéstī hári = κάνε μου αὐτή τήν χάρι(παράκλησι)

Tál'i-t gŭsa, nu mi meálī = κόψε τόν λαιμό σου, δέν μέ μέλλει (= ἀδιαφορία).

Kəári -ti díru sŭári = χάσου πίσω ἀπό τόν ἥλιο(= κατάρα)

Mákī vrét, kīntát = ἄν θέλετε, τραγουδήστε (=προτροπή).

Τό ΠΕ στήν Προστακτική ἐκφράζεται μέ μόνο τόν ρηματικό τύπο ὡς πρὸς τό ἀλλομόρφημα {+τέλ.} καί μέ τήν βοήθεια τοῦ συντακτικοῦ του περιβάλλοντος ὡς πρὸς τό {-τέλ.}

Mútī tiléfunlu = σήκωσε τό τηλέφωνο ({+τέλ.})

Kítī orⁱ asŭnī asīndī tiléfunlu, mútī -l^u tīnī = ὄσες φορές χτυπήση σήμερα τό τηλέφωνο, σήκωνέ το ἐσύ ({-τέλ.}).

B. Μορφολογία

Τό 2έν. καί 2πλ. πρόσωπο σχηματίζουν μονολεκτικούς τύπους, ἐνώ τό 3έν. καί 3πλ. περιφραστικούς, δανεισμένους ἀπό τήν Ὑποτακτική.

Οἱ μονολεκτικοί(κύριοι) τύποι τῆς δομῆς αὐτῆς σχηματίζονται ἀναλυτικά ὡς ἀκολουθῶς:

θ₁ + E + K Προστ. Ένεστ.

I. Τό μόρφημα τῆς Κ.

Τό 2πλ. πρόσωπο τῆς Προστακτικῆς εἶναι μορφολογικά σέ ὅλες τῖς κατηγορίες ρημάτων τό αὐτό μέ τό 2πλ. τῆς Ὀριστ. Ένεστῶτος.

- (voi) afláτI / afláτI ! (voi)=(έσεῖς)βρῖσκετε/βρῆτε !(έσεῖς)
- táτétI / táτétI ! (=σπαλνετε/σπαάστε!)
- asprúniτI / asprúniτI ! (=δειχνετε/δειξτε !)
- kindisiτI/kindisiτI! (=κεντάτε/κεντήστε!)
- páτíτI / páτíτI ! (=παθαλνετε/πάθετε!)

Ἡ μορφολογική σύμπτωσι, πού ἐμφανίζει τό 2έν. πρόσωπο, ἄλλοτε μέ τό 3έν. καί ἄλλοτε μέ τό 2έν. τῆς Ὀριστ. Ένεστῶτος, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς διαθέσεως τοῦ ρήματος ⁽⁵³⁾:

I. Τῶν μετὰ β α τ ι κ ῶ ν ρημάτων τό 2έν. συμπίπτει μέ τό 3έν. τῆς Ὀριστικῆς, ἔχουμε δηλαδή :

2 έν. Προστ. = 3 έν. Ὀριστ. Ένεστ.

- (eI^u)áfIǺ / áfIǺ !(tin E)= (αὐτός)βρῖσκει/βρέσ(έσú)!
- kráτE / kráτE! (= ψήνει/ψησε !)
- tráτE / tráτE! (=τραβάει/τράβα!)
- ándE / ándE ! (=ἀκούει/ἄκου !)

Τά ρήματα μέ Ε στήν Ὀριστ. Ένεστῶτος [-ésk-] καί [-ásk-] ἐξαιροῦνται τοῦ κανόνος, γιατί παρουσιάζουν μιὰ συντετημένη μορφή ⁽⁵⁴⁾.

- (eI^u)kindiseáστE/kindiseá!(tinE)=(αὐτός)κεντάει/κέντα !(έσú)
- nkǺlđáστE /nkǺlđá ! (=ζεσταίνει/ζέστανε!)

Στήν ἐξάλρεσι τοῦ κανόνος τῆς μορφολογικῆς συμπτώσεως τοῦ 2έν. τῆς Προστακτικῆς μέ τό 3έν. τῆς Ὀριστ. Ένεστῶτος ἀνήκει καί ὁ σχηματισμός τῆς Προστακτικῆς τῶν ρημάτων da_u(=δίνω) καί la_u(=πλύνω)πού

άντι da(=δίνει), la(=πλύνει) έχουν τόν τύπο : dǎ!(δῶσε!),lǎ!(πλύνε!).

II. Τά ά μ ε τ ά β α τ α ρήματα καί ὄσα χρησιμοποιοῦνται σάν τέτοια παρουσιάζουn τήν μορφολογική σύμπτωση:

2 ἔν.Προστ. = 2 ἔν.΄Οριστ.	iēs ^ī ! /iēs ^ī (=βγές!/ βγαίνεις)
----------------------------	--

Ἡ K/-I/ σημειώνει τις ἀκόλουθες πραγματώσεις:

- ī : iēs^ī!(=βγές!), mor^ī!(=πέθανε!), tat^ī!(=σώπα!)
- ī̄ : sed^{ī̄}!(=κάθησε!), tat^{ī̄}!(=σώπα!σέ μερικά ιδιώματα), avd^{ī̄} (=ἄ-
κου!σέ Β ιδιώματα).
- i : dōrnⁱ! (=κοιμήσου!)
- ī̄ : avd^{ī̄}! (= ἄκου! σέ N ιδιώματα)

Τό ρήμα stau(=στέκομαι) σχηματίζει τήν Προστακτική ὑπό τόν τύπο stāi!(=στάσου!) άντι staj(=στέκεσαι) κι ἀποτελεῖ μιαν ἐξαίρεσι τοῦ ἀνωτέρω κανόνος.

Τά μεταβατικά ρήματα védU καί ávdU έχουν κι ἕναν κοινό τύπο Προστακτικῆς μέ τήν K/-I/. Ἡ μορφή τούτη ἐμφανίζεται καί ὅταν τά ρήματα χρησιμοποιοῦνται ἐμφανῶς ὡς μεταβατικά.

ávdE -l^u! / ávdI -l^u! (=ἄκου-τον!)

vēádE -l^u! / vēádI-l^u! (=ἔδεξ -τον!)

Τά ρήματα fákU(=κάνω), dúkU(=φέρνω), díkU(=λέγω), da(=δί-νω) καί stau(=στέκομαι) σχηματίζουν τύπο Προστακτικῆς ὅμοιο μέ τόν ἀντίστοιχο τῆς δημῶδους Λατιν. : fǎ<δ.λατιν. fa<λατιν. fac(=κάνε!), du<du<duc(=φέρε!), dí < di < dic(=λέγε!), dǎ < da < dat(=δῶσε!)καί stǎ < sta < stat(=στάσου!).

II. Τό μόρφημα τοῦ E.

Τά E τῆς Προστακτικῆς εἶναι ὅμοια μέ τῆς ΄Οριστ. Ἐνεστῶτος, ἐκτός ἀπό τά ρήματα τῆς Δ₂ καί Δ₄ συζυγίας πού στό 2ἔν. πρόσωπο

έμφανίζουν έναν συντεταγμένον τύπον E [-εά-] καί [-ά-] αντί [-εάστ-] καί [-άστ-] :

(eɪ^u)kindis -εάστ -E/kindis -εά -θ!(tinE)(=αυτός)κεντάει /
κέντα !(έσύ)
nkälɔ -άστ -E/nkälɔ -ά -θ! (=ζεσταίνει/ζέστανε!)

Ἄ ρ ν η τ ι κ ό ς τ ύ π ο ς. Ὁ τύπος αὐτός σχηματίζεται μέ τό ἀρνητικό μόριο nu(=μή) στους μονολεκτικούς τύπους καί s-nu (= νά μή) + Ὑποτ. στό 3έν. καί 3πλ. πρόσωπο.

trétɪI (=πέρασε) / nu trétɪI (=μήν περνᾷς)
tritétɪI (=περάστε) / nu tritétɪI (=μήν περνᾶτε)
s-treákǎ (=ἄς περάση) / s-nu treákǎ (= νά μήν περάση)
s-treákǎ (=ἄς περάσουν) / s-nu treákǎ (=νά μήν περάσουν)

Ἀντίθετα ἀπό τίς ἄλλες ρωμανικές γλῶσσες, ἡ Ἄρωμ. δέν σχηματίζει τόν ἀρνητικό τύπο μέ Ἄπαρέμφατο στό 2έν. πρόσωπο.

Π ρ ο τ ρ ε π τ ι κ ᾶ μ ὄ ρ ι α : Ἡ Ἄρωμ. χρησιμοποιεῖ πρό τοῦ 2έν. καί 2πλ., κυρίως, πρόσωπου πολλές φορές καί προτρεπτικά μόρια, ὅμοια σχεδόν μέ τῆς KNE⁽⁵⁵⁾: ia(=γιά), imbros(=ἐμπρός), éla(=ἔλα) áidi καί ai(=ἄντε)(σ. 206)

Τά μόρια αὐτά πλαισιώνουν τήν ἔγκλιση καί μετριάζουν τήν ἀπότομη ἐντύπωσί της, χωρίς νά τῆς ἀφαιροῦν τήν προστακτική της ἀξία.

Ia bágɪ míndi! = γιά βάλε μυαλό !
Imbrós anát (ἢ adunát)strán'ili! = ἐμπρός μαζέψτε τά ρούχα!
Ela zburá agón'a! = ἔλα μίλα γρήγορα !
A'idi yiniɫ ngóá! = ἄντε ἐλάτε ἐδῶ !
Ai breá-tɫ (ἢ mtréá-tɫ) káleá! = ἄντε κοίτα τόν δρόμο σου !

Τά ὑπόλοιπα πρόσωπα στήν προστακτική τους ἔκφρασι ἔμφανίζονται καί μέ τόν τύπο as+Ὑποτ.: as trekU(=ἄς περάσω), as treákǎ(=ἄς περάση), as tritém^u(=ἄς περάσουμε), as treákǎ(=ἄς περάσουν). Ἐκτός ἀπό

τό άμεσο δάνειο του ās τής Ἑλλην., ἔχουμε καί τό μεταφραστικό δάνειο las(ă)⁽⁵⁶⁾ (=άφησε-ās) από τήν ἴδια γλώσσα πού συνοδεύει τό žen. καί 3πλ. πρόσωπο: las kíntĀ (=ās τραγουδήση, ās τραγουδήσουν)(σ. 207)

6. Γ Ε Ρ Ο Υ Ν Δ Ι Ο

A. Σημασιολογικές λειτουργίες

Τό Γερούνδιο στήν Ἄρωμ. ἔχει ἐπιρρηματικό χαρακτήρα. Ἡ χρῆσι του δέν εἶναι πολύ συχνή. Βασικά ἐκφράζει τρόπο καί ἀντιστοιχεῖ πρὸς τήν ἐπιρρηματική Μετοχή τής ΚΝΕ, ὅπου ὁ τύπος εἶναι πολύ συνηθέστερος⁽⁵⁷⁾.

Σέ ὀρισμένες φράσεις ὁ τύπος τοῦ Γερουνδίου ἀποδίδει ταυτόχρονα πολλές ἐπιρρηματικές σχέσεις, ἀνάλογα μέ τό ἰδιαίτερο νόημα πού τοῦ δίδουμε κάθε φορά:

Tīkīnda ānđī ma ġini = σωμαίνοντας ἀκοῦς καλύτερα:

1. ἄν σωπάσης .....(ἐπιθύησι)
2. ὅταν σωμαίνης..... (=χρόνος)
3. μέ τή σιωπή .....(=τρόπος).

Vihū imnīnda = ἤρθα βαδίζοντας(=τρόπος)

Zburīndaluĭ triká ŝ oāra= μιλώντας πέρασε καί ἡ ὥρα(=τρόπος).

B. Μορφολογία

Τό Γερούνδιο σχηματίζεται ἀναλυτικά ὡς ἀκολούθως:

$\theta_1 \text{ ἢ } \theta_2 + E (-\overset{\check{A}}{A}nda(luĭ) \text{ ἢ } -\overset{\check{i}}{i}nda(luĭ) \text{ ἢ } -\overset{\check{a}}{a}nda(luĭ))$

Τό θ ἐδῶ εἶναι ὅμοιο μέ τοῦ Ἄπαρεμφάτου, τής Ὀριστ. Ἐνεστῶτος καί Ἄορίστου.

Τό θ_2 τό παρατηροῦμε μόνο στά ρήματα τής Β' συζυγίας πλὴν τοῦ arhīnū (=μένω), πού σχηματίζεται μέ τό θ_1 :

Ἄορ. kăđ-đi - kăđ-īnda(luĭ) (=ἔπεσα - πέφτοντας(τοῦ))

Ἄδρ. nkǎp-úĭ - nkǎp-únda(ĭuĭ)(=χώρεσα-χωρώντας(τοῦ))
 Ἐνεστ. armĭn-ém^u - armĭn-ĭnda(ĭuĭ)(=μένουμε-μένοντας(τοῦ)).

Τό Ε [ĭnda] εἶναι κοινό στά ρήματα τῆς Α_{1,2}, Β', Γ' καί Δ_{4,5} συζυγίας, ἐνῶ ὁ τύπος [-nda] ἐμφανίζεται στά ρήματα τῆς Α_{3,4} καί Δ₁₋₃ συζυγίας, πού ἔχουν Ε Ὅριστ. Ἐνεστῶτος [-é-] καί [-i-] στό ἱπλ. πρό-σπο ἀντιστοίχως. Ὁ τύπος -únda χαρακτηρίζει μερικά μόνο ρήματα τῆς Β' συζυγίας.

Α ₁ συζυγ.	:	afĭ	-ĭnda (ĭuĭ)	(=βρῖσκοντας(τοῦ))
Α ₂ "	:	lǎkrǎm-	ĭnda (ĭuĭ)	(=δακρύζοντας(τοῦ))
Β' "	:	put	-ĭnda (ĭuĭ)	(=μπορώντας(τοῦ))
Γ' "	:	aspun	-ĭnda (ĭuĭ)	(=δείχνοντας (τοῦ))
Δ ₄ "	:	pǎṭ	-ĭnda (ĭuĭ)	(=παθαίνοντας(τοῦ))
Δ ₅ "	:	nkǎld	-ĭnda (ĭuĭ)	(=ζεσταίνοντας(τοῦ))
Α ₃ "	:	any	-nda (ĭuĭ)	(=ζωντανεύοντας(τοῦ))
Α ₄ "	:	apruk'	-nda (ĭuĭ)	(=πλησιάζοντας(τοῦ))
Δ ₁ "	:	fud	-nda (ĭuĭ)	(=φεύγοντας(τοῦ))
Δ ₂ "	:	gr	-nda (ĭuĭ)	(=φωνάζοντας(τοῦ))
Δ ₃ "	:	apir	-nda (ĭuĭ)	(=ξημερώνοντας(τοῦ))
Β' "	:	dur	-únda (ĭuĭ)	(=πονώντας(τοῦ))

Στά ἰδιώματα Β ομάδας τό Ε πραγματώνεται ὡς [-ánda] σέ ὅλες τίς κατηγορίες ρημάτων, πλὴν ἐκεῖνων τῆς Δ₁₋₃ συζυγίας.

Οἱ τύποι τοῦ διασυστήματος συνεπῶς εἶναι : afĭ-Ánda (ĭuĭ)
 any-Ánda(ĭuĭ) κ.λπ.(=βρῖσκοντας(τοῦ), ζωντανεύοντας(τοῦ)).

Τό ἐμφανιζόμενο -ĭuĭ εἶναι ἕνα ληκτικό τεμάχιο πού ἡ παρουσία του δέν μεταβάλλει τήν σημασία τοῦ ἀπλοῦ Γερουνδίου.

Τό μόρφημα -ĭuĭ ἐπιτάσσεται προαιρετικά τοῦ Γερουνδίου καί δέν εἶναι παρά ἡ δοτική ἢ ἡ γενική πτώσι τοῦ οὐδετέρου ἄρθρου, πού πιστεύουμε πῶς ἐμφανίστηκε ὑπό τήν ἐπίδρασι ἑλληνικοῦ προτύπου(σ.191-194).

Παραθέτουμε ορισμένους μόνο τύπους Γερουνδίου, χαρακτηριστικούς για τό ληκτικό τεμάχιο, πού έμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον (σ. 191 - 196).

Στήν Φρ. από τό 'Αργυροπούλι Τιρνάβου συναντούμε τόν τύπο: *ʒuk-ǎnduɫa*(=χορεύοντας "τά"), *zbur-ǎnduɫa*(=μιλώντας"τά").

Στήν Φρ.Αίτωλοακαρνανίας:
sǝɫ-ǎnda^u(=φωνάζοντας), *ʒuk-ǎnda^u*(=χορεύοντας), *kǝnt-ǎnda^u*(= τραγουδώντας).

Τό ληκτικό [-*u*] έχει φωνολογική προέλευσι, προέρχεται από σύλησι τοῦ /l/συνήθως σέ περιβάλλον πρό /-u/,όπως λ.χ. *ʔukrǝm* αντί *ɫukrǝm*(=δουλεύουμε), *ʔunⁱ* αντί *ɫunⁱ*(=Δευτέρα) κ.λπ.

Στήν Καλομοίρα (πρώην Γκουντουβάσδα) καί Κουτσούφλιανη Τρικάλων:

aɫɯ-ǎndarɫi(=τρέχοντας "τά"), *tǎk-ǎndarɫi*(=σπαίνοντας "τά"), *viǝ-ǎndarɫi*(=βλέποντας "τά"), *trɯǝ-ǎndarɫi*(=τραβώντας "τά"), *fuǝ-ǎndarɫi*(=φεύγοντας "τά"), *zbr-ǎndarɫi*(=μιλώντας "τά").

Στήν Καλομοίρα συναντούμε καί τόν έναλλασσόμενο τύπο : *aɫɯ-ǎndarɫe*(=τρέχοντας "τά"), *tǎk-ǎndarɫe*(=σπαίνοντας "τά"), κ.λπ.

Στό Μέτσοβο:
aɫɯ-ǎndali(=τρέχοντας "τά"), *imn-ǎndali*(=βαδίζοντας "τά").

Στήν περιοχή Σιράκου:
sɯr-ǎnda(li)(=πηδώντας(τά)), *imn-ǎnda(li)*(=βαδίζοντας(τά)).

Στόν Κορυδαλλό Καλαμπάκας :
aɫɯ-ǎndɫa (=τρέχοντας "τά").

Ἡ Κ -a τοῦ -*ǎnda* δέν εἶναι ἡ πρωταρχική τῆς Λατιν.καί οἱ ἐρμηνεῖες γιά τήν προέλευσί της εἶναι πολλές(σ. 190 - 191).

7. Μ Ε Τ Ο Χ Η

A. Σημασιοσυντακτικές λειτουργίες

Ἡ Μετοχή χρησιμοποιεῖται ὑπὸ δύο μορφές : πρῶτον ὡς μόρ-
φημα πού μαζὶ μὲ τὸ βοηθητικὸ amU σχηματίζει τοὺς περιφραστικούς χρό-
νους καὶ δεύτερον ὡς ὀνοματικὴ Μετοχή.

Τὸ πρῶτο εἶδος Μετοχῆς ἔχει στήν Ἄρωμ. τήν θέσι τῆς Μετο-
χῆς τῶν περιφραστικῶν χρόνων τῆς ΝΕ⁽⁵⁸⁾ : ἔχω γραμμένο(ν), ἔχω λυμέ-
νο(ν). Ὁ τύπος αὐτός Μετοχῆς εἶναι θηλυκοῦ γένους καὶ μένει ἄκλιτος
(σ. 203).

Am^u pitrikútī únī grámī = ἔχω "σταλμένη" (=στελεῖ/σταλμένο) ἓνα
γράμμα

Avétⁱ pitrikútī tréi grámati = ἔχετε "σταλμένη" (=στελεῖ/ σταλμέ-
να) τρία γράμματα.

Ἡ Μετοχή θηλυκοῦ γένους χρησιμοποιεῖται ἐνλίτε, ὅπως καὶ
τὸ Ἄπαρέμφατο, στήν θέσι τοῦ supinum τῆς Λατινικῆς. Στήν Ρουμ. ὁ τύπος
αὐτός ἔχει ὡς ἀντίστοιχό του τήν Μετοχή ἀρσενικοῦ γένους:

Aúsli bīnā́ ḡini ka di mtrítī = ὁ γέρος ἔζησε καλά ὡς πρὸς τήν
περιπόλησι.

Tu turnátī s-adútⁱ rǒami = στήν ἐπιστροφή νά φέρης φροῦτα.

Tu isíta aī mes^u = στό "ἔβγα" τοῦ μηνός

Ρουμ. : O cásǎ de locuít = ἓνα σπίτι γιά κατοίκησι.

Στήν Ρουμ. ἡ χρῆσι τοῦ μετοχικοῦ τύπου ὡς supinum εἶναι ἀρ-
κετά συχνή, ἐνῶ στήν Ἄρωμ. ὁ ἀντίστοιχος τύπος θηλυκοῦ γένους δηλώνει
μόνο τήν ἀναφορά ἢ χρησιμοποιεῖται ὡς οὐσιαστικό. Τόν σκοπό ἀλλά καὶ
τήν ἀναφορά δηλώνει συχνότερα τὸ Ἄπαρέμφατο(σ. 119).

Τὸ δεύτερο εἶδος, ἡ ὀνοματικὴ Μετοχή, λαμβάνεται ὡς ἐπίθετο
κι ἐνλίτε ὡς οὐσιαστικό.

Om^u trikút^u, te s-t-adárī = ἄνθρωπος περασμένος(=ἡλικιωμένος),
τί νά σοῦ κάνη.

Amáti armíni un anút^u = έδω μένει ένας "έχούμενος" (=πλούσιος).

B. Μορφολογία

Ἡ δομή αὐτή ἐμφανίζει δύο τύπους⁽⁵⁹⁾.

I. Τίς Μετοχές μέ τονισμένο Ε

$\theta_2 + E \text{ 'Aop.} + -t\check{A}$

Στόν τύπο αὐτό ἀνήκουν οἱ Μετοχές ὄλων τῶν συζυγιῶν, πλὴν τῆς Γ΄

	Ἄοριστ.		Μετοχή	
A΄	lukr- -á -j -		lukr -á -tĀ	(=δούλεψα-δουλεμένη)
B΄	šid -á -j -		šid -á -tĀ	(= κάθησα-καθησμένη)
Δ ₁₋₃	apir -j -j -		apir -j -tĀ	(=ξημέρωσα-ξημερωμένη)
Δ _{4,5}	nkāld -Ā -j -		nkāld -Ā -tĀ	(=ζέστανα-ζεσταμένη)

II. Τίς Μετοχές μέ ἄτονο Ε

$\theta_2 + E \text{ Μετοχ.} (= -\check{A} \text{ ἢ } -t\check{A})$

Ἀπό τίς μετοχές τοῦ τύπου αὐτοῦ λείπει τό Ε Ἄοριστου , πού συναντᾶμε στίς Μετοχές μέ τονισμένο Ε.

Ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἡ μορφή τῶν δύο Ε, /-Ā/ καί /-tĀ/, προσδιορίζεται ἀπό τά ληκτικά σύμφωνα τοῦ θ_2 . Οἱ Μετοχές αὐτοῦ τοῦ τύπου ἀνήκουν σέ ῥήματα τῆς Γ΄ συζυγίας.

1. Τά ῥήματα μέ θ_2 πού λήγει σέ [-s-] σχηματίζουν τήν Μετοχή τους σέ /-Ā/.

Ἄοριστος		Μετοχή	
astēs	-U	-	asteās -Ǻ (=ἐσθησα-σθησμένη)
dipūs	-U	-	dipūs -Ǻ (=κατέβασα-κατεβασμένη)
dūs	-U	-	dūs -Ǻ (=ἐφερα-φερμένη)
dişkl'is	-U	-	dişkl'is -Ǻ (=ἀνοιξα-ἀνοιγμένη)
strēs	-U	-	streās -Ǻ (=ἐσφιξα-σφιγμένη)

Ὅμοίως σχηματίζει τὴν Μετοχὴ του καὶ τὸ ρῆμα αρπῆνυ τῆς Β' συζυγίας : αρμάς-U - αρμάς-Ǻ (=ἐμεινα - "μείνασα").

2. Τὰ ρήματα μέ θ₂ πού λήγει σέ [-mş-] , [-rş-] , καθὼς καὶ τὸ ρῆμα fákU(=κάνω) σχηματίζουν τὴν Μετοχ. σέ /-tǺ/

Ἄοριστος		Μετοχή	
[-mş-] askámş	-U	-	askám -tǺ (=ἐκρυσσα-κρυμμένη)
pímş	-U	-	pím -tǺ (=ἐσπρωξα-σπρωγμένη)
ağámş	-U	-	ağám -tǺ (=ἐφθασα-φθασμένη)
plímş	-U	-	plím -tǺ (=ἐκκλαψα-κλαμένη)
támş	-U	-	tám -tǺ (=κούρεψα-κουρεμένη)

Ἡ ἄμεση αὐτὴ ἐξάρτησι τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Μετοχῆς ἀπὸ τὸ θέμα Ἄοριστου γίνεται πιὸ σαφές, ἂν λάβουμε ὑπ'ὄψιν τοὺς διπλοὺς τύπους Ἄοριστου μέ τὴν ἀντίστοιχη μορφή Μετοχῆς.

Ἄοριστος		Μετοχή	
astēs	-U	-	asteās -Ǻ (=ἐσθησα-σθησμένη)
astímş	-U	-	astím -tǺ
tēs	-U	-	teās -Ǻ (=ἀπλωσα-ἀπλωμένη)
tímş	-U	-	tím -tǺ

Ἄοριστος		Μετοχή	
[-rş-] alérş	-U	-	alēár -tǺ (=διάλεξα-διαλεγμένη)
arúrş	-U	-	arúr -tǺ (=ἐσχισα-σχισμένη)

Ἄριστος	Μετοχή
[-pɣ-] fripɣ -U - frip -tǎ̃ (=ψησα-ψημένη)	
hipɣ -U - hip -tǎ̃ (=ἔχωσα-χωμένη)	
trápɣ -U - tráp -tǎ̃ (=τράβηξα-τραβηγμένη)	
καί fáku : féč -U - fáp -tǎ̃ (=ἔκανα-καμωμένη)	

3. Τά ρήματα μέ θ₂, πού λήγουν σέ [-rɣ-], [-lɣ-], πλὴν ὀρισμένων ἐξαιρέσεων, ἔχουν τύπο Μετοχῆς ὁμοιο μ' ἐκεῖνον τῆς Μετοχῆς τῶν ρημάτων τῆς 1 ὁμάδας.

Ἄριστος	Μετοχή
[-rɣ-] astérs -U - asteárs -ǎ̃ (=σφούγγισα-σφουγγισμένη)	
tórs -U - toárs -ǎ̃ (=ἔκλωσα-κλωσμένη)	
[-lɣ-] mlís -U - mlís -ǎ̃ (=ἄρμεξα-ἄρμεγμένη)	
zmlís -U - zmlís -ǎ̃ (=μάδησα-μαδημένη)	

Τά ρήματα hérbU (=βράζω) καί aspárgU (=χαλῶ) κατ' ἐξαίρεσι σχηματίζουν τήν Μετοχή μέ E/-tǎ̃/.

Ἄριστος	Μετοχή
h'érɣ -U - h'ár -tǎ̃ (=ἔβρασα-βρασμένη)	
aspárg -U - aspár -tǎ̃ (=χάλασα-χαλασμένη)	

8. Α Π Α Ρ Ε Μ Φ Α Τ Ο

A. Σημασιοσυντακτικές λειτουργίες

Ἡ δομή αὐτή ἔχει ἀποβάλλει σχεδόν⁽⁶⁰⁾ τήν ρηματική της φύσι καί πήρε μορφή οὐσιαστικοῦ θηλυκοῦ γένους, πού, ὅταν ἐκφέρεται ἐνάρθρω, παίρνει τό ἄρθρο α(=ή) στό τέλος ὅπως καί τά οὐσιαστικά:

lǎkrǎpárE(=δακρύζειν)- lǎkrǎpárE-a(=τό δακρύζειν -τό δάκρυσμα)

Τό θηλυκό γένος τοῦ Ἀπαρεμφάτου στήν Ἀρωμ.καί Ρουμ. ἀποτελεῖ ἀναλογική ἐπέκτασι τῶν οὐσιαστικῶν πού λήγουν σέ -e καί τά ὅποια

κατά πλειονότητα είναι γένους θηλυκού.

Τά ουσιαστικοποιημένα Ἀπαρέμματα ἐκφράζουν τὴν ἔννοιά τους ὡς ἐνέργεια, ἐνῶ τὰ ὁμόριζα οὐσιαστικά δηλώνουν τὸ γενικό περιεχόμενο τῆς ἐννοίας:

zburîre -a	=	τὸ μίλημα
zbór -lu	=	ὁ λόγος
lukráre -a	=	τὸ δούλεμα
lákru -lu	=	ἡ δουλειά
kîntáre -a	=	τὸ τραγούδημα
kîntik -lu	=	τὸ τραγούδι

Ἐνίοτε τὸ Ἀπαρέμματο χρησιμοποιεῖται ὅπως καὶ τὸ supinum τῆς Λατινικῆς. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ δηλώνει σκοπὸ ἢ ἀναφορὰ καὶ ἐκφέρεται χωρὶς ἄρθρο :

Kîftám ^u tîná <u>trî beári</u>	=	ζητούσαμε κάτι γιὰ πιόσιμο
Nu-lu avém ^u <u>trî dári</u>	=	δέν τὸ ἔχουμε γιὰ δόσιμο
Eásti bun ^u <u>trî mkári</u>	=	εἶναι καλὸ γιὰ φάγμα
Astîmîţî di <u>kîntári</u>	=	σταμάτησε νὰ τραγουδάη
Eásti mşátî ka di <u>videári</u>	=	εἶναι ὠραία ὡς πρὸς τὸ "ἰδεῖν".

Σημ. Τὸ [-i] τοῦ τύπου -ari εἶναι τὸ ἀλλόφωνο τοῦ /-e/ ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἐξασθένωσι στά Ν ἰδιώματα (σ. 29)

B. Μορφολογία

Τὸ Ἀπαρέμματο ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ θ₁ καὶ ἀπὸ δύο Ε, τὸ Ε₁, εἰδικὸ γιὰ κάθε κατηγορία ρήματος, καὶ ἀπὸ τὸ Ε₂, κοινὸ σέ ὅλα τὰ ρήματα.

$$\boxed{\theta_1 + E_1 + E_2}$$

Οἱ διάφοροι τύποι Ἀπαρεμμάτου κατὰ συζυγίες ἔχουν τὴν ἀκόλουθη μορφή :

		E ₁	E ₂	
A'	afl	á	rE	(="εύρλσκειν")
B'	tãt	ẽá	rE	(="σιγεῖν")
Γ'	asrãh	E	rE	(="δεικνύναι")
Δ ₁₋₃	apir	í	rE	(="ἡμέρα ὑποφαίνειν", ξημερώνει)
Δ _{4,5}	päť	ĩ	rE	(="πάσχειν")

Τά ἀλλόμορφα τοῦ E₁ βλέπουμε πῶς εἶναι : / -á ∞ ẽá ∞ E ∞ í ∞ ĩ / . Ἐμφανίζεται ὅμως μιὰ δυναμική γενικεύσεως τοῦ μορφήματος

[-ẽá-] πού φαίνεται σέ παράλληλους τύπους τῆς Γ' καί Δ₁₋₃ συζυγίας :

asrãhErE/asrũhẽárE , apírĩrE/apírẽárE.

Ἐνάλογη τάσι ἐνοποιήσεως τοῦ μορφήματος E₁ παρατηρεῖται καί στήν ἐπέκτασι τοῦ [-a-] τῆς A' συζυγίας στήν Δ₄₋₅ : päťĩrE/rãťárE.

Ἡ δυναμική ἐνοποιήσεως τῶν τύπων στό Ἐπαρέμφοτο ἔχει μειώσει σημαντικά τόν ρόλο του στήν διαφοροποίησι τῆς συζυγίας στήν ὀποία ἀνήκει ἕνα ρῆμα (βλ. κατωτέρω).

ΣΥΖΥΓΙΕΣ

Μερικοί έρευνηταί⁽⁶¹⁾ για την ταξινόμηση των ρημάτων της 'Α-ρωμ. σε συζυγίες έλαβαν ως κριτήριο τό Ε του 'Απαρεμφάτου. 'Επειδή όμως τό Ε αυτό έμφανίζει την τάση γενικεύσεως όρισμένων άλλομορφων (βλ. άνωτέρω), όπως του [-εά-] της Β' συζ. σε ρήματα της Γ' και Δ₁₋₃ συζ. και [-ά-] της Α' συζ. στα της Δ_{4,5} συζ., τό 'Απαρέμφατο έχει καταστή έπισφαλές κριτήριο για τον καθορισμό των συζυγιών.

Αυτή ή τάση γενικεύσεως των άλλομορφων από την μία συζυγία στην άλλη δέν περιορίζεται μόνο στο 'Απαρέμφατο, την διαπιστώνουμε και στην 'Οριστ.'Ενεστ., Παρατ. και Μέλλ. στην 'Υποτ.'Ενεστ., στην 'Υποθ.'Ενεστ. και στην Προστακτική.

Στην 'Οριστ. και 'Υποτ.'Ενεστῶτος και 'Οριστ.Μέλλοντος, ή ένοποίηση των ρηματικών δομών συντελεζεται μέ την μετακίνηση του τόνου στο 1 και 2 πλ. πρόσωπο από την προπαραλήγουσα των ρημάτων της Γ' συζ. πού στην σημερινή γλωσσική πραγματικότητα αποτελούν την ίδια δομική ομάδα μέ τά ρήματα της Β' συζ., προς τά όποια και έξομοιώνονται:

Β'σyz. vid-é-m^U , vid-é-tI (=βλέπουμε, βλέπετε)
Γ'σyz. ard-é-m^U , ard-é-tI (=καίμε, καίτε)
si vid-é-m^U, si vid-é-tI(=νά δοῦμε, νά δῆτε)
si ard-é-m^U, si ard-é-tI(=νά κάψουμε, νά κάψετε)
va vid-é-m^U, va vid-é-tI(=θά δοῦμε, θά δῆτε)
vaj ard-é-m^U, vaj ard-é-tI(=θά κάψουμε, θά κάψετε).

Τά λοιπά πρόσωπα τῶν δύο αὐτῶν συζυγιῶν συμπύπτουν κανονικά κατά τήν μορφολογία τους (σ. 47).

Στήν Ὀριστ. Παρατατικῶ καί Ὑποθ. Ἐνεστῶτος ἡ ἐνοποίηση τῆς δομῆς τῶν ρημάτων τῆς Γ' καί Δ₁₋₃ συζ. πρός τά ρήματα τῆς Β' συζ. συντελεῖται μέ τήν ἐπέκτασι τοῦ μορφήματος [-εά-] τῆς Β'σyz. στά ρήματα τῶν δύο ἀνωτέρω συζυγιῶν : Β'σyz. vid-εά-m^U, si vid-εά-rE-m^U (=ἐβλεπα, ἄν δῶ), Γ'σyz. ard-εά-m^U, si ard-εά-rE-m^U (=ἐκαίγα, ἄν κάψω), Δ₁₋₃ gr-εά-m^U, si gr-εά-rE-m^U (=φώναζα, ἄν φωνάξω) κ.λπ.

Στήν Προστακτική ἡ τάσι ἐνοποιήσεως συντελεῖται στά Νιδιώματα. Ἐδῶ τό 2έν. πρόσωπο τῶν ρημάτων τῆς Γ'σyz. μέ τήν ἐξασθένωσι τῶν φωνήματος /e/ τῆς K συμπύπτει φωνητικά μέ τό ἀντίστοιχο πρόσωπο τῶν ρημάτων τῆς Β'σyz. : Β'σyz. veá-d-i(=βλέπε) - Γ'σyz. árd-i(=κάψε) , ἐνῶ τό 2πλ. πρόσωπο μέ τήν μετακίνησι τοῦ τόνου ἐμφανίζει καί αὐτό τύπο ὁμοιο μ'ἐκεῖνο τῶν ρημάτων τῆς Β'σyzυγίας.

Ἡ σαφής διαφοροποίηση τῶν ρηματικῶν δομῶν τῆς Β' καί Γ' συζ. συντελεῖται μόνο στόν Ἀόριστο καί τήν Μετοχή σέ ὅλα τά ιδιώματα. Τό Γερούνδιο πάλι δείχνει τάσι καθολοκῆς ἐνοποιήσεως, πλὴν τοῦ γερουνδιακοῦ τύπου τῶν ρημάτων τῆς Δ₁₋₃ συζυγίας.

Μιά ἄλλη ομάδα ρημάτων, τά τῆς Α' καί Δ₄₋₅ συζ., ἔχουν ἐνοποιηθῆ στόν Παρατατικό μέ τήν ἐπέκτασι τοῦ E [-ά-] τῶν ρημάτων τῆς Α' συζ.: Α'σyz. lukr-á-m^U(=δούλευα) - Δ₅ συζ. amurḫ-á-m^U(=μούδιαζα)κ.λπ.

Χαρακτηριστική τῆς τάσεως γιά ἐνοποίηση τῶν δομικῶν ομάδων εἶναι καί ἡ περὶπτωσι τῶν ρημάτων ἐκεῖνων τῆς Γ'σyz. πού ἐξομοιώθηκαν

καθ' ὅλους τούς ρηματικούς τύπους πρὸς τὰ ρήματα τῆς Β' συζ.: κόςυ(=ράβω), κρέσκυ(=μεγαλώνω), κυνόςκυ(=γνωρίζω), κ'έρδυ(=χάνω), μέσκυ(=κερνῶ), μνέσκυ(=ντύνω), πάσκυ(=γεννῶ), πάσκυ(=βόσκω), πιτρέκυ(=στέλνω), τέρυ(=ζητῶ), τρέκυ(=περνῶ), νόμυ(=ξερνῶ).

ἽΟρισμένοι ἐρευνηταί, ὅπως ὁ Ρ.Ραραχαγι⁽⁶²⁾ καί ὁ Coteanu⁽⁶³⁾, διέκριναν τὰ ρήματα σέ συζυγίες μέ βάσι τόν ἸΑόριστο ὁ πρῶτος καί μέ βάσι τόν ἸΑόριστο καί τήν Μετοχή ὁ δεύτερος.

Ἡ Caragiu⁽⁶⁴⁾ ὑποστηρίζει ὅτι μιά τυπολογική περιγραφή τοῦ ρήματος πρέπει νά λάβη ὑπ' ὄψιν ὁλόκληρο τό παράδειγμα, δηλαδή ὅλες τίς Κ καί ὅλα τὰ Ε, πού ἔχουν διαφοροποιητική ἀξία καί ἀνήκουν στήν ὁμαλή κλίσι. Ἔτσι ἀποκλείει⁽⁶⁵⁾ ἀπό τὰ κριτήρια ὅσα ΔΣ ὁμοιάζουν ἢ διαφέρουν ἐλάχιστα μεταξύ τους, ὅπως λ.χ. οἱ Κ Παρατατικοῦ, πού εἶναι κοινές σ' ὅλες τίς συζυγίες κ.ἄ. θεωρεῖ ὅμως σημαντικά στήν διάκρισι τῶν συζυγιῶν τὰ ἐξῆς μορφολογικά στοιχεῖα.

- a. Τίς Κ καί τὰ Ε ἽΟριστ. ἽΕνεστ.
- b. Τίς Κ ἽΥποτ. ἽΕνεστ.
- c. Τὰ Ε Γερουνδ.
- d. Τὰ Ε ἽΟριστ. Παρατ.
- e. Τίς Κ καί τὰ Ε ἽΑορ.
- f. Τὰ Ε₁ καί Ε₂ τῆς Μετοχ.

Ἡ Caragiu θεωρεῖ, ἐπίσης, σημαντικά κριτήρια τούς τύπους τῶν Κ τῆς ἽΟριστ. ἽΕνεστῶτος καί ἽΥποτακτικῆς, καθώς καί τῶν Ε τῆς ἽΟριστ. ἽΕνεστ., Παρατ., ἽΑορ. καί Μετοχῆς, οἱ ὁποῖοι συμπέπτουν μορφολογικά.

Ἡ ἐρευνήτρια αὐτή καταλήγει στήν κατηγοριοποίησι τῶν ρημάτων σέ πέντε συζυγίες, καί ὑποδιαιρεῖ τήν Γ' καί Δ' συζ. σέ δύο τάξεις ἀντιστοίχως. Τήν διάκρισι αὐτή σέ τάξεις, ὡς πρὸς τὰ ρήματα τῆς Γ' συζ., τήν στηρίζει στό Ε τῆς Μετοχῆς, πού στήν Γ₁ συζ. εἶναι - Ἰ:

adús-Ā(=φερμένη), ενώ στην Γ₂ συζ. είναι -tĀ:fāp-tĀ(=καμωμένη). Στην περίπτωση πάλι των ρημάτων της Δ' συζ. κριτήριο αποτελεί η μορφολογική σύμπτωση του 3έν. με τό 3πλ. πρόσωπο της Δ₂ συζ. : eī^u akṛāpīrĀ - eī'akṛāpīrĀ(=αυτός σκεπάζει - αυτοί σκεπάζουν), ενώ στην συζυγία αυτή έχουμε κανονικά την μορφολογική σύμπτωση των τύπων :

1 έν. = 3 πλ. πρόσωπο

Επειδή οι τύποι της Γ' συζ. ένοποιούνται με τους τύπους της Β' συζ. στον Ένεστῶτα, ενώ στον Παρατατικό εμφανίζεται ευρύτερη ένοποίηση τύπων, και καθόσον τά ρήματα της Α' και Δ' συζ. εμφανίζουν διαφορετικό κατά τάξι τύπο Ε και Κ στον Ένεστῶτα, θεωρούμε προτιμότερο νά κατηγοριοποιήσουμε τό ρήμα της Άρωμ. σέ τέσσερεις συζυγίες λαμβάνοντας ως βάση τό στοιχείο του Ε Άορίστου :

Α' [-á-] : Τό άλλόμορφο αυτό εμφανίζουν τά ρήματα όλων των τάξεων της Α' συζ. στό Ε Άορίστου : afī-á-ī(=βρήκα), lā-krāp-á-ī(=δάκρυσσα), aṅy-á-ī(=ζωντάνεψα), apuk'-á-ī(=πλησίασα).

Β' [-á-] tāk-á-ī(=σώπασα), kāḍ-á-ī(=έπεσα), kunusk-á-ī(= γνώρισα).

Γ' /-E/ Στά Ν ιδιώματα και στά περισσότερα Β έχουμε [-i-] , ενώ σ' όδρισμένα Β έχουμε [-e-] (σ.78). Τό /E/ χαρακτηρίζει όλα τά πρόσωπα του Άορίστου, πλὴν του 1έν. πού έχει μηδενισμένη μορφή Ε (trāps-∅-u = τράβηξα) : trāps-i-šⁱ(=τράβηξες), aspūs-i-šⁱ(=έδειξες), trāps-e-šⁱ, aspūs-e-šⁱ, έχουμε δηλαδή τόν τύπο του διασυστήματος trāps-E-šⁱ, aspūs-E-šⁱ κ.λπ.

Δ₁₋₃ [-í-] fuḍ-í-ī(=έφωνα), kindis-í-ī(=κέντησα), apīr-í-ī(= ξημέρωσα).

Δ_{4,5} /-Ā/ 'Ο τύπος Ε/-Ā/ προκύπτει από κεντρικοποίηση του [-í-] πού στην Ν και Β ομάδα πραγματώνεται ως [-ī-],

ένω σέ μερικά Β ιδιώματα ώς [-ǎ-] : rǐt₁-ǐ-ǐ (=Ξπαθα) ,
 rǧf1d₁-ǐ-ǐ (=ζέστανα), nkǎ1d₁-ǎ-ǐ, pǎt₁-ǎ-ǐ, εχουμε δηλαδή
 τόν τύπο του διασυστήματος : pǎt₁-ǎ-ǐ , nkǎ1d₁-ǎ-ǐ .

Δεύτερο σέ άξια, προσδιοριστική τών συζυγιών, έρχεται τό
 Ε τής Μετοχής. Ή διαφοροποιητική του άξια δέν είναι άρχική αλλά
 παράγωγη. Ό τύπος Ε τής Μετοχής κατά συζυγία διαμορφώνεται μέ βάσι
 τό Ε Ήορίστου : afl-ǎ-ǐ - afl-ǎ-tǎ (=βρήκα - βριμένη), trik-ǎ-ǐ -
 trik-ǎ-tǎ (=πέρασα - περασμένη) κ.λπ. Τό Ε τής Μετοχής πού παράγεται
 άπό τό αντίστοιχο του Ήορίστου (σ.116) είναι κοινό στίς Μετοχές ,
 πλήν εκείνων τής Γ΄ συζυγίας.

Σ΄ όρισμένα ρήματα αυτής τής συζυγίας εμφανίζεται τό
 δεύτερο καί κοινό στίς Μετοχές όλων τών άλλων συζυγιών Ε/-tǎ/ ,έ-
 νω στά λοιπά ρήματα άπαντά Ε υπό τήν μορφή /-ǎ/ : trǎp -tǎ (= τρα-
 βηγμένη), árs-ǎ (=καμένη).

Ή διάκρισι τών ρημάτων σέ τάξεις έγινε στίς συζυγίες Α΄
 καί Δ΄. Κριτήριο στήν διάκρισι αυτή είχαμε τόν τύπο Ε πού εμφανίζε-
 ται στήν Ήοριστ. Ήνεστῶτος όλων τών ρημάτων πού υποδιαιρούνται σέ
 τάξεις, πλήν τών όλιγαριθμωv ρημάτων τής Δ₃ συζ., όπου ή διαφορο-
 ποίησι άπό τά άλλα ρήματα τής ίδιας συζυγίας γίνεται μέ τήν Κ του 3
 έν. καί 3πλ. προσώπου. Έτσι στήν Α΄ συζ. εχουμε 4 τάξεις ρημάτων:

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄
kǎft -θ -U	lukr -éd -U	isk'-éd -U	mól'-θ -U
kǎft -ǎ -m ^U	lukr -ǎ -m ^U	isk'-é -m ^U	mul'-é -m ^U
(=ζητ-ῶ, -άμε)	(=δουλεύ-ω, -ουμε)	(=ισάζ-ω, -ουμε)	(=μαλακών-ω, -ουμε)

Τό μόρφημα [-éd-] διαφοροποιεί τά ρήματα τής A_{2,3} συζ. άπό
 τά τής Α₁ συζ. μόνο στήν Ήοριστ. Ήνεστῶτος (1,2,3έν, καί 3πλ. πρόσω-
 πο), ένω τά ρήματα τής Α₃ καί Α₄ συζ., λόγω του φωνολογικού περιβάλ-
 λοντος (σ. 66), εμφανίζουv τό άλλόμορφο [-é-] , πού στον Παρατατικό
 καί Ήοριστο λειτουργεί ώς ήμίφωνο, όταν δέν τονίζεται.

Στήν Δ' συζ. έχουμε 5 τάξεις ρημάτων:

Δ ₁	Δ ₂	Δ ₃	Δ ₄	Δ ₅
dórn -Ø -U	gr-ésk -U	akrápir -Ø -U	mpárt -Ø -U	mut -ásk -U
durn'-í -m ^U	gr-i -m ^U	akrápir -Ø -Ǻ	mpárt -Ǻ -m ^U	mut -Ǻ -m ^U
(=κοιμ-ᾶμαι/ -οῦνται)	(=φωνάζ-ω/-ουν)	(=σκεπάζω)	(=μοιράζ-ω /-ουν)	(=βουβαίν-ω /-ουν)=(=βου- βαίνουμε)
(=κοιμόμαστε)	(=φωνάζουμε)	(σκεπάζ-ει/ -ουν)	(=μοιράζουμε)	

Τό συχνότατο στήν Ἄρωμ. Ε [-ésk-] διαφοροποιεῖται στά ἴδια πρόσωπα καί στόν ἴδιο χρόνο μέ τό Ε [-éǧ-] τῆς Δ₂ συζ.. Ἡ Δ₃ συζ. ἐμφανίζει διαφορετική Κ, ὅπως ἤδη γράψαμε, ἐνῶ ἡ Δ_{4,5} συζ. χαρακτηρίζεται ἀπό τό ἀλλόμορφο /-Ǻ-/.

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

Τά ρήματα πού μαζί μέ άλλους ρηματικούς τύπους (Μέτοχ., Ύποτ.) σχηματίζουν ιδιαίτερες δομές ρημάτων(Παρακ., Ύπερσ., Μέλλ. κ.λπ.) είναι τρία : am^U (=έχω), $hi\mu$ (=είμαι) καί $no\iota\mu$ (=θέλω).

Γιά τήν χρῆσι τους γίνεται λόγος στό κεφάλαιο περί συνθέτων χρόνων(σ. 78).

Ύπό τά ρήματα αὐτά τό am^U καί τό $hi\mu$ ἐμφανίζουν διαφόρους τύπους ἐλευθέρας ἐναλλαγῆς ἢ κατά τόπους παραλλάσσοντες τύπους. Ἐτσι στό am^U μέ σίγησι τοῦ ἐνδοφωνηεντικοῦ ν ἔχουμε τό aem^U < $anem^U$ (= ἔχουμε), $aeti$ < $aneti$ (=ἔχετε), Παρατατικός $aeam^U$ < $aneam^U$ (=εἶχα/εἶμαμε), $aeai$ < $aneai$ (=εἶχεσ) κ.λπ. Ὁ τύπος αὐτός ἀπαντᾷ στά Ν ἰδιώματα. Ὁ Μέλλων πάλι σχηματίζεται μέ τόν ἀπλοποιημένο τύπο $va(i)am^U$ (=θά ἔχω) , $va\ hi\mu$ (=θά εἶμαι), στά Ν ἰδιώματα, ἐνῶ στά Β μέ τόν ἀρχαϊκό τύπο $va\ s-am^U$ (="θέ νά ἔχω"), $va\ s-esku$ (="θέ νά ἔμαι")(σ. 29). Μέ ἀναλογική ἐπέκτασι τῆς $k-b\check{A}$ τοῦ 3έν. προσώπου τῆς Ὑποτακτικῆς ἔχουμε τούς τύπους : $i\ ai\ b^U$, $i\ ai\ gi$, $i\ ai\ b\hat{i}$, $i\ anem^U$, $i\ aneti$, $i\ ai\ b\hat{i}$ (=νά ἔχω, νά ἔχης κ.λπ) Τόν τύπο αὐτό τόν ἐντοπίσαμε στήν περιοχή Σιράκου.

Στό ρῆμα $hi\mu$ < λατιν. $fi\o$ (=γίνομαι) ἐμφανίζεται ὁ ἐναλλασσόμενος τύπος him^U μέ Κ πού ὀφείλεται σέ ἀναλογία πρός τό am^U < λατιν. $habeo$. Οἱ τύποι $hi\mu/him^U$ ἀνήκουν στά Ν ἰδιώματα - ὁ τύπος him^U εἶναι συνηθέστερος-, ἐνῶ ὁ τύπος $esku$ ἀνήκει στά Β. Τόν τύπο αὐτόν ἀνάγουν ἄλλοι στόν ἀρχαϊκό λατινικό $esco$ κι ἄλλοι τόν θεωροῦν ἀναλογικό

σχηματισμό⁽⁶⁶⁾ τῆς συνήθους K-éskU . Τό 2έν.πρόσωπο τοῦ éskU εἶναι éštI , ἐνῶ τά ἄλλα πρόσωπα σχηματίζονται κατά τό hiu . Τό 3έν.πρόσωπο, όταν συνεκφέρεται, ἐμφανίζεται ὑπό τόν τύπο $[-i]$: Omlu-i ahárist^u = ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀχάριστος, Nu-i gíni = δέν εἶναι καλά. Οἱ τύποι 3πληθυντικοῦ suntu/sun εἶναι οἱ ἐπικρατέστεροι κι ἐναλλάσσονται ἐλευθέρως, ἐνῶ στόν βορειο-ηπειρωτικό χῶρο ἔχουμε τούς κατά τόπους παραλλάσσοντες τύπους shintu καί $\text{sánto}^{(67)}$. Στόν Παρατατικό ἔχουμε τούς ἀρκετά διαδεδομένους τύπους στά Ν ἰδιώματα irám^u καί erám^u (= ἤμουν), ἐνῶ στήν Β. Ἡπειρο ἔχουμε arám καί arám . Στήν Ὑποτακτική ἔχουμε τούς τύπους: s-iu , s-ii , s-ibǎ , s-im , s-it , s-ibǎ (= νά εἶμαι, νά εἶσαι, κ.λπ) Ὁ τύπος αὐτός σχηματίζεται μέ τήν σύγρησι τοῦ h σ' ὀρισμένα Β ἰδιώματα. Ἀξιοσημείωτος εἶναι καί ὁ τύπος i-l hie (= νά"τόν" εἶναι, πβ. διαλ. "νά τούν εἶνι"), πού σημειώσαμε εἰς τήν περιοχὴ Σιράκου. Ὁ τύπος αὐτός παραμένει ἀρχαϊκός καί δέν ἀκολουθεῖ τόν κοινό τύπο s-hibǎ (= νά εἶναι), πού σχηματίζεται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τό s-áibǎ (= νά ἔχη). Ὁ τύπος fútǎ τῆς Μετοχῆς Παρακειμένου τοῦ hiu δέν χρησιμοποιεῖται πιά σήμερα⁽⁶⁸⁾ γιά λόγους προφυλάξεως, γιὰτί πλησιάζει ἀκουστικά τό ρῆμα fútU (= συνουσιάζομαι), κι ἀντ' αὐτοῦ ἔχουμε τόν τύπο $\text{fártǎ} < \text{fáku}$ (= κάνω): $\text{am}^u \text{ fártǎ}$ (= ἔχω ὑπάρξει / ἔχω κάνει).

Στό ρῆμα voiu δέν παρατηροῦμε παρά τόν τοπικὰ ἀλλομορφο τύπο ver^i (= θέλεις) (Παλιοχώρα περιοχῆς Σιράκου).

Ο Ρ Ι Σ Τ Ι Κ Η

Ἐ ν ε σ τ ῶ ς

am^u	$\text{him}^u/\text{hiu}/\text{éskU}$	voiu
ai	$\text{hij}/\text{éštI}$	vrej
árE	$\text{eástE}/\text{i}$	va
$\text{avém}^u/\text{aém}^u$	him^u	vrem^u
$\text{avéti}/\text{aéti}$	hitI	vreti
au	sun/suntu	vor^u
(= ἔχω)	(=εἶμαι)	(=θέλω)

Π α ρ α τ α τ ι κ ό ς

aveám ^U / aeám ^U	earám ^U / irám ^U
aveáĭ / aeáĭ	earáĭ / iráĭ
aveá / aeá	eará / irá
aveám ^U / aeám ^U	earám ^U / irám ^U
aveátI / aeátI	earátI / irátI
aveá / aeá	eará / irá
(=εἶχα)	(= ἤμουν)

Μ έ λ λ ω ν

vream ^U	va (j) am ^U / va s-am ^U	va (s) him ^U / va s-éskU
vreaĭ	" " aĭ / " s-aĭ	" " hiĭ / va s-éštI
vrea	" " áĭbĭ / " s-áĭbǎ	" " hĭbǎ
vream ^U	" " avém ^U / " s-avém ^U	" " him ^U
vreatI	" " avétI / " a-avétI	" " hiĭI
vrea	" " áĭbĭ / " s-áĭbǎ	" " hĭbǎ
(=ἤθελα)	(=θά ἔχω/"θέ νά 'χω")	(=θά εἶμαι/"θέ νά'μαι")

Ἄ ό ρ ι σ τ ο ς

va (z) vđi _x	avđi	fuĭ	vruĭ
" " vreiĭ	avđš ⁱ	fuš ⁱ	vruš ⁱ
" " va	avđ	fu	vru
" " vrem ^U	avđm ^U	fum ^U	vrum ^U
" " vretI	avđt ^U	fut ^U	vrut ^U
" " vor ^U	avđrǎ	fúrǎ	vúrǎ
(=θά θελήσω/"θέ νά θελήσω").	(="ἔσχον")	(=ὑπῆρξα)	(=θέλησα)

Π α ρ α κ ε ί μ ε ν ο ς

am ^U	:	ανότǺ	fútǺ/fáptǺ	vrútǺ
aj	:	"	"	"
árE	:	"	"	"
avém ^U	:	"	"	"
avétI	:	"	"	"
au	:	"	"	"
(=έχω	:	λάβει	υπάρξει	θελήσει)

Ύ π ε ρ σ υ ν τ έ λ ι κ ο ς

aveám ^U	:	ανότǺ	fútǺ/fáptǺ	vrútǺ
aveáj	:	"	"	"
aveá	:	"	"	"
aveám ^U	:	"	"	"
aveátI	:	"	"	"
aveá	:	"	"	"
(=είχα	:	λάβει	υπάρξει	θελήσει)

Υ Π Ο Τ Α Κ Τ Ι Κ Η

Έ ν ε σ τ ώ ς

s(i) am ^U	s-hi _u	z-vo _{iu}
" aj	" hi _i	" vre _i
" ájbǺ	" h ib Ǻ	" va
" avém ^U	" hi m ^U	" v re m ^U
" avétI	" hi t I	" vr é tI
" ájbǺ	" h ib Ǻ	" vo r ^U
(=νά έχω)	(= νά ειμαι)	(= νά θέλω)

Π α ρ α κ ε λ ί μ ε ν ο ς

s(i) am ^U	: ανύτΆ	fútΆ/fáptΆ	vrútΆ
" aĭ	: "	"	"
" díbΆ	: "	"	"
" avém ^U	: "	"	"
" avéτI	: "	"	"
" díbΆ	: "	"	"
(=νά έχω	: λάβει	υπάρξει	θελήσει)

*Άλλοι σχηματισμοί της Ύποτακτικής στο παρελθόν είναι οι

έξης :

si aveám ^U	s- eardm ^U	z- vream ^U
" aveáĭ	" eardĭ	" vreadĭ
" aveá	" eardá	" vrea
" aveám ^U	" eardm ^U	" vream ^U
" aveáτI	" eardτI	" vreadτI
" aveá	" eardá	" vrea
(=νά είχα)	(=νά ήμουν)	(= νά ήθελα)

si avúĭ	s- fuĭ	z- vruĭ
" avús ⁱ	" fus ⁱ	" vrus ⁱ
" avú	" fu	" vru
" avúm ^U	" fum ^U	" vrum ^U
" avút ^U	" fut ^U	" vrut ^U
" avúrΆ	" fúrΆ	" vrúrΆ
(=νά "έσχον")	(= νά υπήρξα)	(=νά θέλησα)

si aveám ^U	: ανύτΆ	fútΆ/fáptΆ	vrútΆ
" aveáĭ	: "	"	"
" aveá	: "	"	"
" aveám ^U	: "	"	"
" aveáτI	: "	"	"
" aveá	: "	"	"
(=νά είχα	: λάβει	υπάρξει	θελήσει)

ΥΠΟΘΕΤΙΚΗ / ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ

Έ ν ε σ τ ώ ς

s(i)	aveárEm ^U	s- hēárEm ^U	z- vṛēárEm ^U
"	aveárE(ς ^í)	" hēárE(ς ^í)	" vṛēárE(ς ^í)
"	aveárE	" hēárE	" vṛēárE
"	aveárEm ^U	" hēárEm ^U	" vṛēárEm ^U
"	aveárEt ^U	" hēárEt ^U	" vṛēárEt ^U
"	aveárE	" hēárE	" vṛēárE
(=άν έχω)		(=άν είμαι)	(=άν θέλω)

Παρατατικός (Παρακε(μενος)(im) parfait

s(i)	avárEm ^U	s- fúrEm ^U	z- vṛárEm ^U
"	avárE(ς ^í)	" fúrE(ς ^í)	" vṛárE(ς ^í)
"	avárE	" fúrE	" vṛárE
"	avárEm ^U	" fúrEm ^U	" vṛárEm ^U
"	avárEt ^U	" fúrEt ^U	" vṛárEt ^U
"	avárE	" fúrE	" vṛárE
(=άν έχω)		(=άν είμαι)	(=άν θέλω)

Σημ. Ὁ τύπος s-hēárEm^U σήμερα έχει περιέλθει σέ πλήρη ἀχρηστία.

Μέ τά va(=θά) καί vṛea(="ἤθελε", θά) σχηματίζονται, ὅπως καί στήν Ἑλλην., οἱ ἐξῆς ἐγκλίσεις.

I. Δυνητική / Ὑποθετική

va(j)	:	aveám ^U	earám ^U	vṛeam ^U
"	:	aveáj	earáj	vṛeáj
"	:	aveá	eará	vṛea
"	:	aveám ^U	earám ^U	vṛeam ^U
"	:	aveátI	earátI	vṛeátI
"	:	aveá	eará	vṛea
(=θά	:	είχα	ἤμουν	ἤθελα)

va(i) aveám ^u :	avútǺ	fútǺ/fáptǺ	vrútǺ
" aveái :	"	"	"
" aveá :	"	"	"
" aveám ^u :	"	"	"
" aveátI :	"	"	"
" aveá :	"	"	"
(=θά ειχα :	λάβει	υπάρξει	θελήσει)

II Πιθανολογική

va(i) :	avú _i	fu _i	vru _i
" :	avú _s ⁱ	fu _s ⁱ	vru _s ⁱ
" :	avú	fu	vru
" :	avúm ^u	fum ^u	vrum ^u
" :	avút ^u	fut ^u	vrut ^u
" :	avúrǺ	fúrǺ	vrúrǺ
(=θά :	"εσχον"	υπήρξα	θέλησα)

Π α ρ α τ α τ ι κ ό ς

vreá(i) :	aveám ^u	εarám ^u	vreám ^u
" :	aveái	εarái	vreái
" :	aveá	εará	vreá
" :	aveám ^u	εarám ^u	vreám ^u
" :	aveátI	εarátI	vreátI
" :	aveá	εará	vreá
(="ήθελα",θά :	ειχα	ήμουν	ήθελα)

*Υπερσυντέλικος

vreá(i) aveám ^u :	avútǺ	fútǺ/fáptǺ	vrútǺ
" aveái :	"	"	"
" aveá :	"	"	"
" aveám ^u :	"	"	"
" aveátI :	"	"	"
" aveá :	"	"	"
(="ήθελα",θά ειχα :	λάβει	υπάρξει	θελήσει)

Π Ρ Ο Σ Τ Α Κ Τ Ι Κ Η

-	-	-
s(i) a _i	s-hi _i	z-vre _i
" a _i b _Ā	" h1b _Ā	" va
-	-	-
" avé _i I	" h1 _i I	" vré _i I
" a _i b _Ā	" h1b _Ā	" vor ^u
(=νά ε _χ ης, ε _χ ε)	(=νά ε _ἴ σαι)	(=νά θέ _λ ης, θέ _λ ε)

Γ Ε Ρ Ο Υ Ν Δ Ι Ο

avfnda(lu _i)	hínda(lu _i)	vrínda(lu _i)
(=έ _χ οντας(τοῦ))	(=δ _ν τας(τοῦ))	(=θέ _λ οντας(τοῦ))

Μ Ε Τ Ο Χ Η Π Α Ρ Α Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Υ

avú _t Ā	fát _Ā /fápt _Ā	vrú _t Ā
(="σ _χ οῦσα", "λαβοῦσα")	(="ὑ _π άρ _ξ ασα")	(="θε _λ ήσασα")

Α Π Α Ρ Ε Μ Φ Α Τ Ο

avé _r E	h1 _r E	vré _r E
(="έ _χ ειν")	(="ε _ἴ ναι")	(="έ _θ έ _λ ειν")

ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ

Τά άπρόσωπα ρήματα κλίνονται όπως καί τά προσωπικά. Τά ρήματα αυτά άπαντοῦν μόνο στό 3έν. πρόσωπο.

Τό μεγαλύτερο μέρος τών ρημάτων του είδους αυτού άποτελοῦν τά ρήματα πού δηλώνουν φυσικά φαινόμενα, τά όποια άποδίδονται καί μέ άπρόσωπες έκφράσεις, όπως στις περισσότερες γλώσσες.

Τά ρήματα αυτά στην πλειονότητά τους χαρακτηρίζονται άπό τό E -έqU αντί -έskU, πού χαρακτηρίζει ρήματα δηλωτικά άλλων έννοιών. Κάτι ανάλογο παρατηρεῖ κανείς καί στά αντίστοιχα έλληνικά ρήματα : συννεφιάζει, αίθριάζει, φθινοπωριάζει κ.λπ.

ápirĀ	= ξημερώνει	murqáštE	= σκοτεινιάζει, σουρου-
aruqáqĀ	= πέφτει δροσιά	niguruqáqĀ	= συννεφιάζει πώνει
askápirĀ	= άστράφτει	niuruqáqĀ	= συννεφιάζει
buburuqáqĀ	= "μπουμπουνίζει"	nsiruqáqĀ	= βραδυάζει
grindiruqáqĀ	= ρίχνει χαλάζι	ntumuruqáqĀ	= "φθινοπωριάζει"
Da ruqáq	= χιονίζει	nturuqárikĀ	= βραδυάζει
Da grindinā	= ρίχνει χαλάζι	nturínā/ntu-	= επικρατεῖ χιονο-
Da ruqáje	= βρέχει	ruqáqĀ	θύελλα
ÉástE káldurā	= κάνει ζέστη	nuruqáqĀ	= νυχτώνει
ÉástE arqáre	= κάνει κρύο	nuruqáqĀ	= καλοκαιριάζει
FáštE káldurā	= κάνει ζέστη	ruqáqĀ	= βρέχει

FátE arkǫ̀are =	κάνει κρύο	nsirineǫ̀ǫ̀ǫ̀ =	αίθριάζει
gǫ̀lǫ̀ǫ̀ǫ̀E =	αίθριάζει	sfǫ̀lǫ̀ǫ̀ǫ̀ =	άστράφτει, πέφτουν κεραυνοί
ǫ̀rE =	έχει, ύπάρχει		
dǫ̀kU =	λέγουν	pripsǫ̀ǫ̀ǫ̀E =	πρέπει
kǫ̀rtǫ̀ǫ̀ǫ̀E =	πειράζει	z-dǫ̀ǫ̀ǫ̀E =	λέγεται
lipǫ̀ǫ̀ǫ̀E =	χρειάζεται	si ǫ̀stiE =	γνωρίζει κανείς
pǫ̀rE =	φαίνεται	z-veǫ̀ǫ̀E =	φαίνεται
pǫ̀ǫ̀ǫ̀E =	ΐσως, μπορεί	s-ǫ̀vdE =	άκούγεται
prǫ̀ndE =	πρέπει	va =	θέλει, χρειάζεται
		undǫ̀ǫ̀ǫ̀E =	άρμόζει, ταιριάζει

Ari ǫ̀ǫ̀ǫ̀ ' ǫ̀e nu tǫ̀ vor^U dip = "έχει"(=ύπάρχουν) άνθρωπους πού
δέν σέ θέλουν καθόλου.

Dik^U kǫ̀ va s-fǫ̀kǫ̀ ipistrǫ̀ǫ̀ǫ̀ = λένε πώς θά γλνη έπιστράτευσι.

Nu kǫ̀rtǫ̀ǫ̀ǫ̀ti, stǫ̀m ǫ̀ nafǫ̀ǫ̀ǫ̀ = δέν πειράζει, στεκόμαστε κι έ-
ξω.

Nu nǫ̀ lipǫ̀ǫ̀ǫ̀ti s-ǫ̀ǫ̀^U ku kahtǫ̀ri kirǫ̀ urǫ̀ǫ̀^U = δέν μǫ̀ς χρειά-
ζεται νά βγοϋμε μέ τέτοιοι άσχημο καιρό.

Tǫ̀-pǫ̀ri kǫ̀ va hiǫ̀ dǫ̀ǫ̀ma tǫ̀nir^U? = σοϋ φαίνεται (=νομίζεις) πώς θά
είσαι πάντα νέος;

Pǫ̀ǫ̀ti s-fudⁱ mǫ̀ni = ΐσως(=μπορεί) νά φύγης αύριο.

P(u)ǫ̀ǫ̀ s-kǫ̀rǫ̀ǫ̀^U kǫ̀lǫ̀a fǫ̀rǫ̀ di tǫ̀ni = ΐσως(=μπορούσε) νά χάναμε
τόν δρόμο χωρίς έσένα.

Tǫ̀ra prǫ̀ndi s-lukrǫ̀ǫ̀^U = τώρα πρέπει νά δουλέψω

Akǫ̀ǫ̀ z-dǫ̀ǫ̀ti = έτσι λέγεται(λέγουν)

Nu si ǫ̀sti karⁱ va mǫ̀ǫ̀ǫ̀ prǫ̀t^U = δέν ξέρει κανείς ποιός θά πεθά-
νη πρώτος.

Kum z-veǫ̀ǫ̀ti, va gǫ̀lǫ̀ǫ̀kǫ̀ = καθώς φαίνεται, θά αίθριάση.

Έσαν^u s-ávdí ka trī mári skumbéati = φέτος ακούγεται για μεγάλη ακρίβεια.

Va s-mí duk^u = πρέπει νά πάω / θά πάω

Va doj an' di díli = θέλει(=χρειάζονται)δύο χρόνια.

Aundéaste pri dόxa-L'i a luí di tin'fe s-nǎ nkli'iná^{u(69)} = ταιριάζει "τιμής Ένεκεν" στό μεγαλειό Του νά ύποκλιθοῦμε.

ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

Τά σύνθετα ρήματα τῆς Ἑλληνικῆς ἴσως μποροῦν νά χωριστοῦν σέ δύο βασικές ομάδες : α. σύνθετα μέ λατινικῆς προελεύσεως τό πρώτο συνθετικό τους στοιχεῖο καί β. σύνθετα μ' ἑλληνικῆς προελεύσεως τό πρώτο συνθετικό τους στοιχεῖο.

α. Λατινογενῆ προρρηματικά.

Τά προρρηματικά αὐτά εἶναι τά : *in/an/n* < *in* (=έν), *dis-* < *dis*(=ἀπό, ξέ), *a* < *ad*(=πρός), *as-* < *ex*(=ἀπό, ἐκ), *di* < *de*(=ἀπό, ἐκ) *sum* < *sub*(=ὑπό).

Ἐπίσης τά ἀνωτέρω προρρηματικά τά : *in*, *a*, *di* καί *sum* εἶναι ἐλεύθερα μορφήματα: *ἴη κάρ^υ*(=στό κεφάλι), *Αυθηράστι a τέτι -sa* (= μοιάζει πρὸς τήν θεά της), *Φυγ^ι di ακλό*(=φύγε ἀπό ἐκεῖ), *sun ρομ^υ* (= ὑπό τό δέντρο), ἐνῶ τά ὑπόλοιπα δύο εἶναι ἐξηρημένα μορφήματα. Τά *a*, *di* καί *as-* ἀποτελοῦν ἱστορικά στοιχεῖα καί δέν τά συναντᾶμε παρά σέ ρήματα πού προέρχονται ἀπό ἀρχικῶς σύνθετα ρήματα τῆς Λατιν.: *a-* < *ad-ducere*(=προσάγω, φέρνω), *ad-* < *ad-aquare*(=ποτίζω), *ad-* < *ad-augere*(=προσαυξάνω), *di-* < *de-ponere*(=ἀποθέτω, κατεβάζω) *de-* < *de-pilare*(=ξεμαλλιάζω, δδύρομαι), *as-* < *ex-tergere*(=σφουγγίζω), *as-* < *ex-ponere*(=ἐκθέτω), *as-* < *ex-stinguere*(=σβήνω), κ.λπ.

Ἐντίθετα τὰ *in* καὶ *dis-* λειτουργοῦν καὶ ὡς συγχρονικά παραγωγικά στοιχεῖα. Τὸ *in* ἰδιαιτέρως ἔχει τὴν μεγαλύτερη συμμετοχὴ στὸν σχηματισμὸ συνθέτων ρημάτων, στὰ ὁποῖα λειτουργεῖ μόνον ἐπιτακτικῶς.

grōs-U(=χοντρος) > *n-grus-ēdU*(=χοντραίνω), *frīk-Ā*(=φρίκη, φόβος) > *n-frīk-ēdU*(=φρίττω, φοβοῦμαι), ἀλλὰ καὶ χωρὶς *in*: *frīku - ēskU*(=φοβοῦμαι), *fumēal'-E*(=οἰκογένεια) > *n-fumil'-ēdU*(=ἀποκτῶ παιδιὰ) κ.λπ.

Ὅρισμένα ρήματα, σύνθετα μὲ τὸ *in*, ἐμφανίζουν καὶ ἀπλοῦς ἐναλλασσομένους τύπους:

n-vēsku/m-vēsku/vēsku (=ντύνω)

n-škrumēdU/škrumēdU (=καψαλίζω ἐπὶ μαλλίνων εἰδῶν, ἔχω τὴν ὄσφρησι τοῦ καιομένου μαλλιοῦ).

Τὰ δύο αὐτὰ προρρηματικά ἔχουν τόσο μεγάλη ἐπίδοσι, ὥστε καὶ ὀρισμένα ρηματικά δάνεια ἀπὸ τὴν Ἑλλην. νὰ προσλαμβάνουν τὸ ἀντίστοιχο προρρηματικό :

κινῶ -κίνησ-α > *n-kis-ēskU* (=ξεκινῶ)

καρφώνω -κάρφωσ-α > *n-kārfus-ēskU* (=καρφώνω)

ἀλλάζω -ἀλλαξ-α > *dis-lǎx-ēskU* (=ξεντύνω)

ἀποσταίνω-ἀπόστασ-α > *dis-pustus-ēskU* (=ξαποσταίνω).

Οἱ τύποι *in/an/n* βρῖσκονται σὲ σχέσι ἐλευθέρας ἐναλλαγῆς:

in-kálitU/an-kálitU/n-kálitU (=καλιγώνω)

Ἐνλίτε ἔχουμε τὴν μεταβολή : *n* → *m/-v,p*, πού δὲν ἔχει ὑποχρεωτικά καθολικὴ ἰσχύ :

an-vētU/am-vētU (=μαθαίνω), *n-pártU/m-pártU*(=μοιράζω).

Ἐντίθετα πρὸς τὸ *in*, πού ἔχει μόνον ἐπιτακτικὴ λειτουργία, τὸ *dis-* εἶναι φορέας σημασίας.

fákU(=κάνω) ἐνῶ *dis-fákU*(=ἀνοίγω)

légU(=δένω) ἐνῶ *diz-légU*(=λύνω)

amurṭǎskU (=μουδιάζω) ἐνῶ diz-murṭǎskU(=ξεμουδιάζω)
brfn^U (=ζωνάρι) ἐνῶ diz-brfn-édU(=λύνω τό ζωνάρι).

Τά προρρηματικά ἴn καί dis ἀποτελοῦν ἐπιβίωσι, ὅπως μαρ-
τυροῦν καί τά παραδείγματα:

ἴn-kl'ídU < λατιν. in-cludere(=κλείνω), ἴn-kárkU < λατιν.in-car-
ricare(=φορτώνω), an-yédU < λατιν. in-vivere(=ζωντανεύω).

dis-pártU < λατιν. dis-partire(=ξεχωρίζω), diṣ-kl'ídU < λατιν.dis-
-cludere(=ἀνοίγω), dis-kúltU < λατιν. dis-culciare(=βγάζω τά ὑποδήματα)

Τό ἐλεύθερο μόρφημα sum/sun/su λειτουργεῖ ὡς παραγωγικό
στοιχεῖο σέ μικρόν ἀριθμό ρημάτων κι ἔχει σημασιολογική λειτουργία:

sum-ulǎésku(=μισομαυρίζω, καθίσταμαι ὑπομέλας) < lǎésku(=μαυρί-
ζω), sum-ar'ídU(=ὑπομειδῶ, χαμογελῶ). Τά δύο αὐτά σύνθετα ρήματα σχημα-
τίσθηκαν προφανῶς κατ'ἀναλογίαν πρὸς ἑλληνικά πρότυπα⁽⁷⁰⁾.

sú-flu < λατιν. suf-flare(=φυσῶ), su-gl'ítU < λατιν. sub-glutia-
re(=ἔχω λόξυγγα).

β. Ἑλληνογενῆ προρρηματικά

Τά σύνθετα ρήματα μέ ἑλληνογενῆ προρρηματικά εἶναι πολλά κι
εὔχρηστα. Τά προρρηματικά αὐτά αὐξάνουν τήν ἐκφραστική ἱκανότητα τῶν
ρημάτων τῆς Ἀραμουνικῆς. Τέτοια σύνθετα ρήματα τά ἀκοῦμε συχνότερα σέ
διαλέκτους τοῦ νοτίου χώρου.

Μποροῦμε νά τά διακρίνουμε περαιτέρω σέ δύο ὑποκατηγορίες :
I. σέ ρήματα σύνθετα μέ προθέσεις καί II. σύνθετα μέ ἄλλα, πλήν τῶν
προθέσεων, στοιχεῖα.

I. Σύνθεσι μέ προθέσεις

Τά προθήματα αὐτά λειτουργοῦν στήν σύνθεσι τῶν ρημάτων τῆς
Ἀραμ., ὅπως καί στήν Ἑλληνική. Ὅρισμένες ἀπό τίς προθέσεις αὐτές εἶ-
ναι τά ἀποκλειστικά προθήματα, καθόσον τά ἀντίστοιχα λατινικά δέν χρη-
σιμοποιοῦνται. Τέτοια προθήματα εἶναι τά :

χανα-, mata-, aru-, andi-, para-, kata-, apre-, ενώ τό χί- έχει
καί τό αντίστοιχο λατινογενές dis-,πού μεταξύ τους δέν έχουν καμμία
σημασιολογική διαφορά, έκτός από τήν περίπτωσι τοῦ fákU(=κάνω): dis-
fákU(=ἀνοίγω)-χι-fákU(=ξεκάνω). Πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι τό dis-εἶναι
κατά πολύ συνηθέστερο τοῦ χί-.

andi<άντι. Τό συναντοῦμε στό μοναδικό παράδειγμα τῶν νοτιῶν ἰδιω-
μάτων: a ndi-stáμ(=ἀντιστέκομαι)

apre<α προθεματικό + περί. Τό συναντοῦμε μόνον σέ δύο παραδείγ-
ματα:

apre-adúhU(=περιμαζώνω), apre-avégl'U(=φυλάγω μέ προσοχή).

aru- < ἀπό

aru-fúgU(=ἀποφεύγω), aró-adúku(=καταφέρνω), aruk'érU(=χάνω παν-
τελῶς), aró-arúku(=ἀπορρίχνω).

kata < κατά

kata-míku(=κατατρώνω), kata-k'érU(=καταχάνω), kata-vátámU(= κατα-
σκητώνω,σκατεύω), kat-arušnédU(=καταντροπιάζω).

mata-< ματα-

mata-védU(="ματαβλέπω"), mata-fákU(="ματακάνω"), mata-trékU(="μα-
ταπερνῶ").

para- < παρά

para-zburǎskU(=παραμιλῶ), para-beám(=παραπίνω), para-nkárku(= πα-
φορτώνω).

xana-< ξανά.

xana-védU(=ξαναβλέπω), xana-díku(=ξαναλέω), xana-trékU(= ξαναπερ-
νῶ).

chi-< ξε-

chi-fákU(=ξεκάνω), chi-fúgU(=ξεφεύγω), chi-mítU(=ξεσηκώνω), chi-spu-
médU(=ξαφρίζω).

II. Σύνθεσι μέ ἄλλα, πλήν τῶν προθέσεων, στοιχεῖα.

Ἡ ἀπαράμιλλη συνθετική ἱκανότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου καί

κυρίως τῆς δημώδους μορφῆς του⁽⁷¹⁾, πέρα ἀπό τήν σύνθεσι μέ τίς προθέσεις, ἀποτελεῖ γιά τήν Ἄρωμ. πρότυπο συνθετικῆς δομῆς, πού οὔτε ἡ Λατιν. μπορούσε νά τῆς τό προσφέρῃ οὔτε ἡ Ἴδια νά παραγάγῃ μέ δικά της μέσα. Ἔτσι μ' ἑλληνικά μόνον στοιχεῖα ἡ Ἄρωμ. ἔχει τήν εὐχέρεια νά σχηματίζῃ, πλὴν τῶν ρηματικῶν, καί ὀνοματικά σύνθετα (ἐπιθ.+οὐσ., ἐπίθ.+ἐπίθ.): ftuhu-bānǎ (=φτωχοζωή), aγru-óm^U (=ἀγριάνθρωπος), hazu - lǐzór^U (=χαζοελαφρός), pa l' u- kírú t^U (=παλιοχαμένος).

Τά προθηματικά αὐτά στοιχεῖα εἶναι ὄλα ἐπίθετα, πλὴν τοῦ προθετικοῦ α. Στήν σύνθεσί του ὅμως μέ τό ρῆμα τό ἐπίθετο λειτουργεῖ ὡς ἐπίρρημα, ὅπως συμβαίνει καί μέ τήν Ἑλλην.⁽⁷²⁾, τῆς ὁποίας τό ρῆμα τό βρίσκουμε σύνθετο ἀκόμη καί μέ οὐσιαστικά, ἐπίρρηματα καί ρήματα.

Στήν συνθετική αὐτή δομή τό πρῶτο στοιχεῖο εἶναι προσδιοριστικό τοῦ δευτέρου: Lu kalu-hǐrneaṣti (=τόν καλοτρέφει), ἐνῶ στήν ἀπλή μορφή θά λέγαμε: Lu hǐrneaṣti ḡini (=τόν θρέφει καλά).

Τά προθήματα αὐτά εἶναι τά ἑξῆς:

a-< a- προθετικό, πού ἀποτελεῖ ἀπλή ἀνάπτυξι. Εἶναι χαρακτηριστικό ὀρισμένων ἰδιωμάτων τῆς NE⁽⁷³⁾ κί ἐμφανίζεται συνηθέστερα στά Ν ἰδιώματα τῆς Ἄρωμουνικῆς.

a-rmǐnU < λατιν. remanere (=μένω), a-lǐngU < λατιν. lingere (= γλεῖφω), a-gǎrṣésku < παλ.σλαβ. gresiti (=ξεχνῶ).

aγru- < ἀγριο-

aγru-mtrésku (=ἀγριοκοιτάζω), aγru-zburǎsku (=ἀγριομιλῶ).

γlikU- < γλυκο-

γliku-mtrésku (=γλυκοκοιτάζω), γliku-zburǎsku (=γλυκομιλῶ).

ftuhu < φτωχο-

ftuhu-bǎnǎqU (=φτωχοζῶ)

kaku- < κακο-

kaku-bǎnǎqU (=κακοζῶ), kakó-adǎrU (=κακοφτειάχνω), kaku - zburǎsku (=κακομιλῶ).

kaļu- < καλο-

kaļu-bāņēdU(=καλοζῶ), kaļu-mīkU(=καλοτρῶγω), kaļu-vēdU(=καλοβλέπω).

mīsu- < μισο-

mīsu-h'ērBU(=μισοβράζω), mīso-aġūngU(=μισοσωριμάζω), mīso-adārU(=μισοκάνω).

musku- < μοσχο-

musku-mīkU(=μοσχοτρῶγω), musku-vīndU(=μοσχοπουλῶ), musku - bāņēdU(=μοσχοζῶ).

psiftu- < ψευτο-

psiftu-dōmU(=ψευτοκοιμάμαι), psiftu-bāņēdU(=ψευτοζῶ), psiftu- lūkkrēdU(=ψευτοδουλεύω).

xīnu- < ξενο-

xīnu-lūkkrēdU(=ξενοδουλεύω), xīnu-zburāskU(=παραμιλῶ), xīnu- māřftU(=ξενοπαντρεύω).

Γραμματικοποίηση ρηματικῶν ἐκφράσεων

Ὅρισμένες ρηματικές ἐκφράσεις ἔχουν παγιωθῆ τόσο πολύ, ὥστε νά λειτουργοῦν μέσα στό συντακτικό τους περιβάλλον ὡς ὑποκείμενο ἢ ἀντικείμενο, ὡς κατηγορούμενο ἢ ἐπιθετικός προσδιορισμός, ὡς ἐπιρρηματικός προσδιορισμός ἢ νά λειτουργοῦν ὡς καθαρῶς στερεότυπες ρηματικές ἐκφράσεις:

Aklō l-biġā s-l'i křeāřī nūma(=ἐκεῖ τόν ἔβαλε-τόν παρέσυρε ὁ "πού νά τοῦ σκάση τό ὄνομα"(=διάβολος)-ὑποκείμενο.

Noī nu hi^u rāmin' kum-prīndi? (=ἔμεῖς δέν εἴμαστε καθώς πρέπει ἄνθρωποι;) -κατηγορούμενο.

Trīkū^u ti l'a harāra(=περάσαμε "σέ παίρνει ἡ χαρά", δηλ.πολύ ὠραῖα)-ἐπιρρ. προσδιορισμός.

Lāla Nika - Dum, l'ārtī-l^u -xarā om^u lūkru^utōr^u (=ὁ μπάμπας Νίκας-θέε, συγχώρα τον- ἦταν ἐργατικός ἄνθρωπος)-ρηματική ἐκφρασι- κλητική προσφώνησι.

ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

Ἡ ἀνωμαλία τῶν περισσοτέρων ρημάτων τῆς κατηγορίας αὐτῆς συνίσταται στήν ἐμφάνισι διαφόρων θεματικῶν ἀλλομόρφων, ἐνῶ σέ ὀλιγάριθμα ρήματα τήν συνιστᾷ ἡ μηδενισμένη μορφή Κ τοῦ ζέν. καί 3πλ. προσώπου Ἑνεστῶτος. Μέ κριτήριο τήν αἰτία πού προκαλεῖ τήν ἀνωμαλία τους, χωρίζουμε τά ρήματα αὐτά σέ δύο κατηγορίες:

Ἡ πρώτη κατηγορία ἀποτελεῖται ἀπό τά ρήματα: fákU(=κάνω), fríngU(=σπάζω), daḡ(=δίνω) καί stau(=στέκομαι). Στό θ τῶν ρημάτων αὐτῶν ἐμφανίζονται ἀλλομορφοί, πού συνίστανται σέ συμπληρωματικές μεταπτώσεις καί σέ ἀναδιπλασιασμό, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖται στά δύο τελευταῖα ρήματα. Οἱ λόγοι τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς εἶναι ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς:

fákU- Ἄορ. féĀU < λατιν. facio-feci
fákU, fátI, fátE, fátim^U, fátitI, fakU Παρατ. fǎtǎm^U κ.λπ. Ἄορ. féĀU, fǎtǎiⁱ, fǎtǎE, fǎtǎim^U, fǎtǎit^U, fǎtǎirǎ.

fríngU- Ἄορ. fréġU < λατιν. frango-fregi
fríngU, fríndI, fríndE, fríndim^U, frínditI, fríngU. Παρατ. fríndǎm^U
κ.λπ. Ἄορ. fréġU, frǎdǎiⁱ, frǎdǎE, frǎdǎim^U, frǎdǎit^U, frǎdǎirǎ.

daḡ- Ἄορ. dédu < λατιν. do-dedi
daḡ, daġ, da, dǎm^U/dǎdǎm^U, dǎtI/dǎdǎtI, da. Παρατ. dam^U/dǎdǎm^U/
dǎdǎm^U, daġ/dǎdǎġ/dǎdǎġ κ.λπ. Ἄορ. dédu, dǎdǎiⁱ/didǎiⁱ, dǎdǎE, dǎdǎ-
dim^U, dǎdǎit^U, dǎdǎirǎ. Ἄπαρέμφ. darE/dǎdǎrE. Μετοχ. dátǎ.

sta_u- 'Αόρ. stătŭj < λατιν. sto-steti

sta_u, stai, sta, stă^u/stătē^u, stă_ɪ/stătēt_ɪ, sta. Παρατ. stă^u/stă-
tḗ^u/stītḗ^u, stai/stătē_ɪ/stītē_ɪ κ.λπ. 'Αόρ. stătŭj, stătŭs^ɪ, stăt-
tŭ, stătŭ^u, stătŭt^u, stătŭrĂ. 'Απαρέμφ. starE/stătḗdrE. Μετοχ. stătĂ/
stătŭtĂ.

Στούς άνωτέρω τύπους παρατηρούμε ότι ό εμφανιζόμενος ά-
ναδιπλασιασμός στά ρήματα da_u και sta_u δέν περιορίζεται μόνο στον
'Αόριστο, αλλά επεκτείνεται αναλογικά και σε όλα τά πρόσωπα του Παρα-
τατικού, στό 1 και 2πλ. 'Ενεστώτος, στό 'Απαρέμφατο, καθώς και στην Με-
τοχή του sta_u, και σχηματίζει τύπους, οι όποιοι έναλλάσσονται έλευθε-
ρα μέ τούς άρχικούς.

Στήν δεύτερη κατηγορία ανήκουν τά ρήματα, πού μέ τήν σίγη-
σι φωνήεντος ή συμφώνου εμφανίζουν θεματικά άλλόμορφα. Οι συντετημέ-
νοι τύποι πού προκύπτουν μέ τήν σίγησι αυτή παρατηρούνται περισσότερο
στά Ν ιδιώματα. 'Ετσι έχουμε τύπους έλευθέρας έναλλαγής, όπως λ.χ.
mitrḗ_á/mitrḗ_a/brḗ_á!(=κόλτα) (πβ. έλλην. μωρέ > μρέ >brḗ).

Τά πιό χαρακτηριστικά παραδειγματα κατά συζυγία είναι τά
εξής⁽⁷⁴⁾:

A' adŭn-U(=μαζεύω): adŭnU, adŭn'I, adŭnĂ, adună^u/ană^u/ a_ɪ-
nă^u, adună_ɪ/ană_ɪ/a_ɪnă_ɪ, adŭnĂ. Παρατ. adună^u/ană^u/a_ɪnă^u, adună_ɪ/
ană_ɪ/a_ɪnă_ɪ, adună/ană/a_ɪnă. Οι λοιποί τύποι κλίνονται κατά τήν ζδια
έλευθέρα έναλλαγή του άκραίου μέ τόν συντετημένο τύπο χωρίς άλλη ά-
νωμαλία.

(mi) aḡókU(=ένεργ. χορεύω, παθ.παίζω): (mi)aḡókU, (ti)aḡót_ɪ, (si)
aḡókĂ, aḡukă^u/nĂ aḡkă^u, aḡukă_ɪ/nă aḡkă_ɪ, (si)aḡókĂ. Παρατ. aḡu-
kă^u/mi aḡkă^u κ.λπ. 'Αόρ. aḡukă_ɪ/mi aḡkă_ɪ κ.λπ. 'Η σύντημησι έδω όφεί-
λεται στον έκτεταμένο τύπο πού σχηματίζεται μέ τήν συνεκφωνουμένη άν-
τωνυμία.

mí_ɪkU(=τρώνω): mí_ɪkU/mí_ɪn_ɪkU/mă_ɪkU/mă_ɪn_ɪkU, mí_ɪt_ɪ/mí_ɪn_ɪt_ɪ/mă_ɪt_ɪ/mă_ɪn_ɪt_ɪ, mí_ɪkĂ /
mí_ɪn_ɪkĂ/mă_ɪn_ɪkĂ, mí_ɪkă^u/m_ɪkă^u/ngă^u/mí_ɪn_ɪkă^u/mă_ɪkă^u, mí_ɪkĂ/mí_ɪn_ɪkĂ/mă_ɪkĂ/mă_ɪn_ɪkĂ.
Παρατ. mí_ɪkă^u/m_ɪkă^u/ngă^u/mí_ɪn_ɪkă^u/mă_ɪkă^u/mă_ɪn_ɪkă^u κ.λπ. 'Αόρ. mí_ɪkă_ɪ/

mkáĭ/ngáĭ/mĭnkáĭ/mărkáĭ κ.λπ.

Β' pótU(=μπορώ): pótU, pótI, pŏátE/pŏá, putém^U/ptém^U, putétI / ptétI, pótU. Παρατ. putĕám^U/pteám^U κ.λπ.

Γ' n'érġU(=πηγαίνω): n'érġU/n'égU/négU, n'erđI / n'édI, n'árđE/ n'áđE/nĕáđE, n'árđim^U/n'áđim^U/nĕáđim^U, n'árđitI/n'áđitI/nĕáđitI, n'érġU/n'égU/négU. Παρατ. n'irđĕám^U/n'ideám^U/niđĕám^U κ.λπ. Ἄορ. n'ĕrsU/ n'ĕsu/nĕsU κ.λπ.

Μιά υποκατηγορία ρημάτων τῆς δεύτερης ομάδας εἶναι αὐτά πού μέ τήν σίγησι τοῦ ἐνδοφωνηεντικοῦ ν ἢ b ἐμφανίζουσι μηδενισμένη μορφή K στό 3έν. καί 3πλ. πρόσωπο Ἐνεστῶτος. Τά ρήματα αὐτά εἶναι τά: lau(=πλύνω), l'au(=παίρω) καί beaυ(= πίνω).

lau < λατιν. lavo : lau, lai, laθ, lăm^U, lătI, laθ, Παρατ. lam^U lai, laθ, lam^U, lătI, laθ, Ἄορ. lai, lasⁱ, lă, lăm^U, lat^U, lărĂ.

l'au < λατιν. levo : l'au, l'ai, l'aθ, lom^U, loătI, l'aθ. Παρατ. loam^U, loai, loaθ, loam^U, loătI, loaθ. Ἄορ. loai, loasⁱ, loθ, lom^U, loat^U, loărĂ. Ἀπαρέμφ. loárE, Μετοχ. loătĂ.

beaυ < λατιν.: bibo: beaυ, beai, beaθ, bem^U, betI, beaθ. Παρατ. beam^U, beai, beaθ, beam^U, beătI, beaθ. Ἄορ. biųj/bij(< λατιν. bibi), biųsⁱ, bių, biųm^U, biųt^U, biųrĂ. Ἀπαρέμφ. beárE. Μετοχ. biųtĂ.

Ἡ μηδενισμένη μορφή K στό 3έν. καί 3πλ. Παρατ. καί 3έν. Ἄορ. εἶναι κἀνονική, ὅπως καί στά ὁμαλά ρήματα.

Σέ θεματικούς τύπους τοῦ ρήματος l'au παρατηρεῖται τό φώνημα /o/, πού πρέπει νά εἶναι συμπληρωματική μετάπτωσι τοῦ /e/ τοῦ λατινικοῦ θ leν-.

Χαρακτηριστική εἶναι καί ἡ περίπτωσι τοῦ ρήματος τῆς Β' συζυγίας aspăru(=φοβίζω) πού ἐμφανίζει τύπους ὅπως: Ἐνεστ. 2πλ. aspăreătI(=φοβίζετε) ἀντί *aspăreătI. Ἄορ. aspăreăĭ, aspăreăsⁱ(=φόβισα, φόβισες) κ.λπ. ἀντί *aspăruĭ, *aspărușⁱ κ.λπ. Μετοχ. aspăreătĂ(=φοβισμέ-

νη) αντί *aspǎrúťǎ. Σέ Β ιδιώματα έχουμε τύπο τής Α'συζυγίας: aspǎrU:
'Αόρ. aspǎráj Μετοχ. aspǎrátǎ. 'Απαρέμφ. aspǎráre⁽⁷⁵⁾.

Παρομοίως προς τό aspǎrU τό ρήμα astǎrnU < λατιν. asternere (=στρώνω), πού αρχικά ήταν τής Γ'συζυγίας, σχηματίζει στά Β ιδιώματα τύπους κατά τήν Α'συζυγία, πλήν τής Μετοχής, πού εμφανίζει καί στίς δύο διαλεκτικές ομάδες τύπο τής Β'συζυγίας. 'Αντίθετα στά Ν ιδιώματα τό ρήμα τοῦτο εμφανίζει ανάμειξι τύπων. "Ετσι ὁ Παρατατικός καί ὁ 'Αόριστος σχηματίζονται κατά τήν Β'συζυγία, ἐνώ στόν 'Ενεστώτα τό 3έν. καί 3πλ. πρόσωπο εμφανίζει τύπο τής Α'συζυγίας καί τό 1 καί 2πλ. πρόσωπο εμφανίζει τύπο τής Β'συζυγίας:

'Απαρέμφ.: astǎrnirE(Γ'συζ.)/astirneǎrE(B'συζ.)/astirnáre(A'συζ.) (= "στρωννύειν"), 'Ενεστ.: astǎrn-u,-i,-ǎ,-em^U/^{-ǎm^U}, -ét/^{-ǎt,-ǎ} (= στρώνω,-εις κ.λπ.), Παρατ. astirne-ǎm^U/^{-ǎm^U}(=ἔστρωνα) κ.λπ., 'Αόρ. astirne-uj/^{-ǎj}(=ἔστρωσα) κ.λπ., Μετοχ. astirnúťǎ(=στρωμένη).

ΦΩΝΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΡΗΜΑΤΩΝ

Φ ω ν έ ς

Τό ρήμα τής Ἄρωμ. ἀπό μορφολογική ἄποψι ἐμφανίζεται μέ δύο τύπους φωνῶν : τήν Ἐνεργητική (akáʒU=πιάνω) καί τήν Παθητική (mí aká-ʒU=πιάνομαι) (σ.33). Ὁ τύπος τής Παθητικῆς φωνῆς μέ τό βοηθητικό ρήμα hiu + Μετοχ., ὅπως λ.χ. στήν Ρουμ. (sînt iubît=ἀγαπιέμαι), Ἰταλ. (sono amato=ἀγαπιέμαι) κ.λπ., εἶναι σπανιώτατος στήν Ἄρωμ. καί ὑποκαθίσταται ἀπό τόν τύπο ρήματος μέ τήν αὐτοπαθῆ ἀντωνυμία (mí, tí, sí, nǎ, vǎ, sí) ἢ συνηθέστερα ἀπό ρήματα μ' ἐνεργητική διάθεσι.

Ēásti vrát^u di tút (=εἶναι ἀγαπημένος ἀπ' ὄλους, ἀγαπιέται ἀπ' ὄλους)

Z-va di tút (= ἀγαπιέται ἀπ' ὄλους)

Tút 1-vor^u (=ὄλοι τόν ἀγαποῦν)

Σέ ὀρισμένα ἰδιώματα χρησιμοποιεῖται ὁ ἐλεύθερα ἐναλλασσόμενος τύπος μέ τό hiu ἢ earám^u (=ἤμουν)+ Μετοχή, προκειμένου νά δηλωθῆ ἀντιστοίχως ὁ Παρακείμενος καί ὁ Ὑπερσυντέλικος ὀλιγαρίθμων ρημάτων. Οἱ τύποι αὐτοί θυμίζουν ἀναλόγους νεοελληνικούς τύπους τῶν βορείων ἰδιωμάτων: Hiu mkat^u = "εἶμι φαγουμένουρ (=ἔχω φάει), Eará vgar^u = "ἦταν φιβγᾶτους" (= εἶχε φύγει), Hi ǐ bíútf = εἶσαι πιωμένη, Nu sun vn'it = ὅεν ἔχουν ἔρθει κ.λπ.

Ἡ Παθητική φωνή στήν Ἄρωμ., ὅπως ἡ Μέση στήν Ἑλλην. ⁽⁷⁶⁾, ὅεν

είναι παρά αποτέλεσμα μετασχηματισμοῦ ὀρισμένων ἐνεργητικῶν συντακτικῶν σχημάτων, πού τὰ χαρακτηρίζει ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἢ σχέσι "ταυτότητος ἀναφορᾶς" ἀνάμεσα στό ὑποκείμενο καί τό ἀντικείμενο.

Ἐνεργητική	Παθητική
Ráftul <u>krási</u> kustámlu (=ὁ ράφτης ράβει τό κοστούμι)	> Kustámlu s- <u>krási</u> di ráftul (=τό κοστούμι ράβεται ἀπό τόν ράφτη).
Afámlu <u>líjásti</u> uḡáklu (= ὁ καπνός μαυρίζει τό τζάκι)	> Uḡáklu s- <u>líjásti</u> di afám ^U (=τό τζάκι μαυρίζεται ἀπό τόν καπνό).

Στ'ἀνωτέρω παραδείγματα τό λογικό-συντακτικό ἀντικείμενο τῆς Ἐνεργητικῆς, δηλ. τῆς βαθείας δομῆς, καθίσταται ὑποκείμενο στήν ἐπιφανειακή δομή, δηλ. στήν Παθητική Φωνή.

Ὅπως γράψαμε καί ἀνωτέρω, ὁ μετασχηματισμός ἐνεργητικοῦ ρήματος σέ παθητικό δέν εἶναι καί τόσο συχνός, καθόσον ἡ Ἄρωμ. προτιμᾷ τήν Ἐνεργητική φωνή ἀπό τήν Παθητική.

Τά ρήματα στήν Παθητική φωνή κλίνονται ὅπως καί στήν Ἐνεργητική. Οἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες προτάσσονται τοῦ ρήματος, ἐκτός τῆς Προστακτικῆς στήν θετική της μορφή, ὅπως συμβαίνει καί στίς ἄλλες ρωμανικές γλώσσες, ὅπου ἡ ἀντωνυμία ἐπιτάσσεται τοῦ ρήματος.

Ο Ρ Ι Σ Τ Ι Κ Η

Ἐνεστώς	Παρατατικός	Ἄοριστος	Μέλλων Α'
mi védU	mi vidəám ^U	mi vidúĵ	va mi védU
ti védI	ti vidəáĵ	ti vidúš ^ĵ	va ti védI
si veədE			
nǎ vidém ^U			
vǎ vidétI	κ.λπ.	κ.λπ.	κ.λπ.
si védU			
(=φαίνομαι)	(=φαινόμεον)	(= φάνηκα)	(= θά φανῶ)

Μέλλων Β'	Παρακείμενος	'Υπερσυντέλικος
va s-mi védU	mi am ^U vidútĀ	mi aveám ^U vidútĀ
va s-ti védI	ti ai vidútĀ	ti aveáĭ vidútĀ
κ.λπ.	κ.λπ.	κ.λπ.
(="θέ νά φανῶ")	(=έχω φανῆ)	(= εἶχα φανῆ)

'Υποτακτική	'Υποθετική	Προστακτική
'Ενεστώς	'Ενεστώς	
s-mi védU	s-mi videárEm ^U	vεάdi-ti (= "φανοῦ ")
s-ti védI	s-ti videárE(š ⁱ)	vidétI-vĀ (=φανῆτε)
sĀ si veádĀ		Nu ti veádi (=μή φαίνεσαι)
s-nĀ vidém ^U	κ.λπ.	Nu vĀ vidétI(=μή φανῆτε)
s-vĀ vidétI		
sĀ si veádĀ		
(=νά φανῶ)	(= ἄν φαίνωμαι/φανῶ)	

Παρατήρησι : Σ'Ένα μικρό ἄριθμό ρημάτων στά Ν ἰδιώματα παρατηροῦμε ἐνίοτε τό φαινόμενο ρηματικῶν τύπων χωρίς τήν αὐτοπαθῆ ἀντωνυμία.

s-dúsi/ dúsirĭ (=πῆγαν) , s-dúsi/dúsi (=πῆγε)
s-kirúri/ kirúrĭ (=χάθηκαν) , s-kirú/ kirú (=χάθηκε)

Dúti/s-dúti di áflĭ úša ngi'isĭ = πηγαίνει καί βρῖσκει τήν πόρτα κλειστή,

Fĭrĭ ploáj ĭarba kĭári/s-k'ári =χωρίς βροχή τό χόρτο χάνει/χάνεται.

Δ ι α θ έ σ ε ι ς

'Από σημασιολογική ἄποψι, δηλ. ὡς πρός τήν διαθεσί τους, τά ρήματα τῆς 'Ενεργητικῆς φωνῆς διακρίνονται σέ μεταβατικά (adárU = κάνω, γrǎrsésKU=γράφω) καί σέ ἀμετάβαστα (alágU=τρέχω, dórmU= κοιμᾶμαι). 'Αντίθετα τά ρήματα τῆς Παθητικῆς φωνῆς ἐμφανίζουσι μεγαλύτερη ποικιλία διαθέσεων. Ἔτσι διακρίνονται σέ παθητικά καί μέσα. Τά μέσα ὑποδιαιροῦνται σέ ἀλληλοπαθῆ, αὐτοπαθῆ, διάμεσα, δυναμικά καί ἀμετά-

βατα. Ἡ διάκρισι τῶν μέσων ἀπό τὰ παθητικά εἶναι σχετικά εὐκολή, καθόσον τὰ τελευταῖα συνοδεύονται συχνά ἀπό τό ποιητικό τους αἴτιο, πού τό συνιστᾶ πάντοτε ἡ πρόθεσι δι (= ἀπό, ὑπό) καί τό "ἐνεργοῦν" πρόσωπο . Ὅσο γιά τίς ὑποκατηγορίες τῶν μέσων ρημάτων, τίς διακρίνουμε μέ βάσι τό συντακτικό τους περιβάλλον.

<u>Šifitátæa s-káftf di tuʒ</u>	(=ἡ ὑγεία ζητιέται ἀπ'ὄλους)-παθητικό
<u>Nu ti vrei di vfr^U</u>	(=δέν ἀγαπιέσαι ἀπό κανένα) -παθητικό
<u>Z-vor^U ml̥tu</u>	(=ἀγαπιοῦνται πολύ) - ἀλληλοπαθές
<u>Ni aflám^U tu káli</u>	(=συναντηθήκαμε στό δρόμο)-ἀλληλοπαθές
<u>Mi lau</u>	(= πλένομαι) - αὐτοπαθές
<u>Ti k'xáptin'</u>	(= χτενίζεσαι) - αὐτοπαθές
<u>S-túndi</u>	(= κουρεύεται) - διάμεσο
<u>Mi b'igáj s-lu aǵúngu</u>	(=βάλθηκα νά τόν φτάσω) - δυναμικό
<u>Ni strindém^U s-nu arfidém^U</u>	(=σφιγγόμαστε γιά νά μή γελάσουμε)- δυναμικό
<u>Mi dúk^U</u>	(="ἐμαυτόν ἄγω", πηγαίνω) - ἀμετάβατο
<u>Mi áflu</u>	(= βρῖσκομαι) - ἀμετάβατο

Σύνταξι μέ δοτική ἠθική

Τό ρῆμα τῆς Ἄρωμ. συντάσσεται ἐνίοτε καί μέ δοτική προσωπική ἠθική. Τέτοια σύνταξι χρησιμοποιεῖται σέ περιπτώσεις πού τό ὑποκείμενο τοῦ ρήματος ἢ ὁ λέγων θέλει νά ἐκφράση συναισθηματική συμμετοχή πρός ὅ,τι δηλώνει τό ρῆμα(οἶκτο, ἀγάπη, ἐνδιαφέρον, λύπη, κατάρρα κ.λπ.). Ἡ σύνταξι αὕτη εἶναι συνηθέστερη στήν γλώσσα τῶν γυναικῶν , προφανῶς λόγῳ τῆς συναισθηματικώτερης ἰδιοσυγκρασίας τους.

Kum va n' b'ined^U émfí pri aéstf lúmi ? (=πῶς θά "μοῦ" ζήσω ἔρμη σ'αυτόν τόν κόσμῳ;)-παράπονο.

Aéstu n'ik^U n' lu vóju ml̥tu (=αυτόν τόν μικρό "μοῦ" τόν ἀγαπῶ πολύ)-ἀγάπη.

S-nu t morⁱ ngásf ! (=νά μήν "σοῦ" πεθάνης σπ(τι)!)-κατάρρα.

Mkí-t próta s aróia zburásti (=φάγε "σου" πρώτα καί ἔπειτα μιλάς)-ἐνδιαφέρον- συμβουλή.

Nu ḡ-đsti ḡini parátlu (=δέν "του" είναι καλά ό δυστυχής)-οϊκτος.

ḡ-u đri aésti hárizmī (= "του"/"της" τό έχει αυτό τό χάρισμα) -συμ-πάθεια-έκτίμησι.

Him^U xen' di nu nī ḡtim^U súflit^U aḡáti (=είμαστε ξένοι καί δέ "μάς" γνωρίζουμε ψυχή έδῶ πέρα) - παράπονο.

Z-vī ḡidét frónima (=νά "σας" καθήσετε φρόνιμα)- ένδιαφέρον - συμ-βουλή.

Nu vī yiniḡ nañndru, s-nu vī udát ? (=δέν "σας" έρχεστε μέσα νά μή βραχῆτε;)- ένδιαφέρον-συμβουλή.

ḡ-armásiri ftoh¹ trí dájma (= "τούς" έμειναν φτωχοί για πάντα)- οϊκτος.

Nu ḡ-au hībári (=δέν "τούς" έχουν γνῶσι του πράγματος)- συμπάθεια - οϊκτος.

Πρέπει νά διευκρινίσουμε πώς ή σύνταξι μέ δοτική ήθικη έχει δύο τύπους: 'Η μία μορφή, παραδείγματα της όποιας δώσαμε άνωτέρω, έμφανίζει άπόλυτη συμφωνία ώς πρός τό πρόσωπο της άντωνυμίας καί του ρήματος : va n' mor^U, fráte (=θά "μου" πεθάνω, άδελφέ), ένῶ ή άλλη έμφανίζει διαφορετικά πρόσωπα :

Va t' mor^U, frate (=θά "σου" πεθάνω, άδελφέ)

Kit^U n' đsti mḡeát^U : (= πόσο "μου" είναι ώραϊος!)

Αυτή ή δεύτερη μορφή άντιστοιχει πρός τήν σύνταξι μέ δοτική ήθικη της άρχαίας 'Ελλην. καί μέ γενική προσωπικῆς άντωνυμίας της νέας 'Ελλην.: ώς καλός μοι ό πάππος ! (= τί ώραϊος πού μου είναι ό παπούς!) , Τί κόσμος σου είναι μερικοί!

'Ο Parahagi⁽⁷⁷⁾ άνάγει τόν τύπο στήν Λατιν. καί διαπιστώνει τήν σπάνια χρῆσι του στήν Ρουμ., ένῶ τήν θεωρεϊ συχνή στήν 'Αρωμουνική. Τό φαινόμενο αυτό συνιστά, κατά τόν ίδιο συγγραφέα, ένα διακριτικό γνώρισμα της 'Αρωμ. σέ σχέση μέ τήν Ρουμανική.

III. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

α. Σχέσεις με τήν Λατινική καί τίς Ρωμανικές γλώσσες.

Ἡ Ἄρωμ. καί ἡ Ρουμ., ὅπως ἤδη ἀναφέραμε(σ. 30), ἀνήκουν στήν ἀνατολική ομάδα τῶν Ρωμαν. γλωσσῶν. Στήν ομάδα αὐτή κατά τόν ΑΙ. Rosetti⁽⁷⁸⁾ περιλαμβάνοντο μέχρι τό δεύτερο ἡμισυ τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνα καί οἱ ἰταλικές διάλεκτοι τῆς Κεντρικῆς καί Ν. Ἰταλίας. Αὐτή ἡ "ἀπεν-νινο-βαλκανική" γλωσσική ομάδα, ὅπως τήν χαρακτηρίζει, ἐμφανίζει κοινά γνωρίσματα στήν γραμματική της δομή. Στήν δυτική πάλι ομάδα ἀνήκουν σήμερα ἡ Ἰταλική, ἡ Γαλλική, ἡ Ἰσπανική καί ἡ Πορτογαλική.

Οἱ Ρωμαν. γλώσσες κατάγονται ἀπό τήν "δημῶδη Λατινική", πού ὀνομάζεται ἐπί πλέον καί "ὀμιλουμένη Λατινική", "ὄψιμη ἢ ὕστερη Λατινική".

Στόν χώρο τῆς μορφολογίας τῶν οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων κ.λπ. τῆς ὄψιμης Λατιν. ἐπέρχονται ὀρισμένες μεταβολές μέ τάσι ἀπλοποιήσεως τῶν τύπων. Στό σύστημα τοῦ ρήματος οἱ ἀνώμαλοι τύποι, ὅπως λ.χ. *posse* > *rote*(="δύνασθαι"), *velle* > *volere* ("βούλεσθαι"), ἀπλοποιοῦνται. Τύποι πού μορφολογικά συμπίπτουν μέ ἄλλους, λόγω φωνητικῶν μεταβολῶν, περιέρχονται σέ ἀχρηστία καί σχηματίζονται νέοι. Ἡ παθητική φωνή ἀποδίδεται τώρα περιφραστικά: *audior*(="ἀκούγομαι") > *auditus sum*(="εἶμαι ἀκουσμένος", ἀκούγομαι), ἐνῶ ὁ Παρακ. *auditus sum*(="εἶμαι ἀκουσμένος", ἔχω ἀκουσθῆ) > *auditus fui*(="ὑπῆρξα ἀκουσμένος", ἔχω ἀκουσθῆ). Ἡ περίφρα-

σι έπεκτείνεται καί στόν σχηματισμό τοῦ Μέλλ.: amabo(=θά αγαπήσω) > amare habeo(="άγαπᾶν ἔχω", θά αγαπήσω). Οἱ ρηματικοί τύποι μέ ἀναδιπλασιασμό στόν Ἄδριστο ἐξαφανίζονται πιά καί περιορίζονται στά ρήματα do (=δίνω)- dedi(=έδωσα) καί sto(=στέκομαι)- steti(=στάθηκα).

Ἡ Β' καί ἡ Γ' συζυγία ἀποκτοῦν κοινή μορφολογία ἐνῶ ἡ Α' καί ἡ Δ' ἐμφανίζονται πιό σταθερές. Ἡ K-issare >-izare χρησιμοποιεῖται σ'εὐρεία κλίμακα.

Ἰγὸ τήν ἐπίδρασι αὐτῶν τῶν φωνητικῶν καί μορφολογικῶν μεταβολῶν ἐπέρχονται καί ἀλλαγές στό ἐπίπεδο τῆς συντάξεως, πού περνοῦν κι ἐπιβάλλονται πιά καί στίς Ρωμαν. γλώσσες⁽⁷⁹⁾.

Στό κεφάλαιο αὐτό θά μᾶς ἀπασχολήσῃ σέ γενικές μόνο γραμμές ἡ μορφολογία τῶν διαφόρων ρηματικῶν τύπων τῆς Ἄρωμ. καί τῶν ἄλλων Ρωμαν.γλωσσῶν σέ σύγκρισι μέ τήν μητέρα γλώσσα, τήν Λατινική. Ἡ λεπτομερής, ἄλλωστε, διαχρονική θεώρησι τῆς ἐξελιξέως τῶν ἐπί μέρους ρηματικῶν τύπων ἄλλων τῶν Ρωμαν.γλωσσῶν θ'ἀπαιτοῦσε τόσον ἐκτεταμένο χῶρο, πού θά ἐξέτρεπε τήν παροῦσα ἐργασία ἀπό τόν ἀρχικό της σκοπό.

Σ υ ζ υ γ ί ε ς - Ἄ π α ρ ἔ μ φ α τ ο. Τόσο ἡ Ἄρωμ. ὅσο καί ἡ Ρουμ. διατηροῦν πιστά σέ ἀντιστοιχία πρός τήν Λατιν. τήν διάκρισι τῶν ρημάτων σέ τέσσερις συζυγίες, ἐνῶ οἱ ἄλλες Ρωμαν. γλώσσες τίς ἔχουν συμπτύξει σέ τρεῖς, πλὴν τῆς Γαλλ. πού διατηρεῖ τέσσερις καί ἡ ὅποια ὅμως, ἐκτός τῆς Α' συζυγίας, δέν ἐμφανίζει παρά ἐλαχίστους ρηματικούς τύπους μέ μερικά κοινά γνωρίσματα πρός τοὺς τύπους τῶν ἀντιστοίχων συζυγιῶν τῆς Λατινικῆς.

Στήν περίπτωσι τῆς Ἄρωμ. διακρίναμε τά ρήματα σέ τέσσερις συζυγίες ἀλλά μέ διαφορετικά ἀπό τό Ἄπαρέμφατο κριτήρια (σ.124). Μέ κριτήριο τό Ἄπαρέμφατο -χωρίς νά λάβουμε ὑπ'ὄψιν τήν τάσι γιά ἀνάμιξι τῶν ἀπαρεμφατικῶν τύπων ἀπό τήν μιά συζυγία στήν ἄλλη- τό ἀρωμουνικό ρῆμα μπορεῖ νά διακριθῇ σέ τέσσερις καί πάλι συζυγίες.

Λατιν.	Ἄρωμ.	Ρουμ.
A' cant-are (="ᾄδειν")	A' k̄int-árE (="ᾄδειν")	A' c̄int-áre (="ᾄδειν")
B' vid-ere (="ὄρᾶν")	B' vid-éarE (="ὄρᾶν")	B' ved-ére (="ὄρᾶν")
Γ' string-ere (="σφιγγεῖν")	Γ' str̄ind̄-írE (="σφιγγεῖν")	Γ' str̄fng-ere (="σφιγγεῖν")
Δ' aud-ire (="ἀκούειν")	Δ' fud̄-írE/avd̄írE (="φεύγειν/ ἀκούειν")	Δ' auz-ire (="ἀκούειν")
Ἰταλ.	Γαλλ.	Ἰσπ.
A' cant-áre (="ᾄδειν")	A' Chanter (="ᾄδειν")	A' cant-ár (="ᾄδειν")
B' ved-ére (="ὄρᾶν")	B' fin-ír (="περαίνειν")	B' aprend-ér (="μανθάνειν")
string-ere (="σφιγγεῖν")	Γ' recev-oír (="λαμβάνειν")	Γ' viv-ír (="ζῆν")
Γ' sent-íre (="αἰσθάνεσθαι)	Δ' perd-re (="ἀπολύειν")	Δ' —
	Πορτ.	
	A' cant-ár (="ᾄδειν")	
	B' vend-ér (="πωλεῖν")	
	Γ' un-ír (="ἐνοῦν")	
	Δ' —	

Τό Ἄπαρέμφατο τῆς Ἄρωμ. ἔχει οὐσιαστικοποιηθῆ (σ. 118) , φαινόμενο πού παρατηρεῖται καί στήν Ρουμ., ἡ ὁποία ὑποκατέστησε τόν μακρό αὐτό, οὐσιαστικοποιημένο ἤδη, τύπο Ἄπαρεμφάτου μέ τόν ρηματικό

βραχύ τύπο, πού είναι μεταγενέστερος καί λαμβάνει τό προτασσόμενο μό-
ριο a : Α' συζ. a cīnta(=" ἄδειν ") Β' a vedea(=" ὄρᾶν"), Γ' a strīn-
ge(=" σφίγγειν") καί Δ' a auzi(=" ἀκούειν").

Στήν Ἱταλ. τά Ἀπαρέμφατα τῆς Β' συζυγίας διατηροῦν τόν
τόνο πού ἔχει τό λατινικό τους πρότυπο, πού ἀνήκει στήν Β' ἢ στήν Γ'
συζυγία.

Ὁ ρ ι σ τ. Ἐ ν ε σ τ ῶ τ ο ς. Ἡ ἐγκλιση αὐτή στήν
Ἄρωμ. καί Ρουμ. ἐμφανίζει ρηματικούς τύπους πού μορφολογικά συμπί-
πτουν (σ. 67). Αὐτό ὀφείλεται στήν σίγησι τῶν ληκτικῶν συμφῶνων τῆς
Λατινικῆς. Ἡ σίγησι αὐτή παρατηρεῖται καί στίς ἄλλες Ρωμαν. γλώσσες,
ἐν μέρει ἢ ἐξ ὀλοκλήρου, στίς ὁποῖες καί προκύπτει διαφορετικὴ μορ-
φή Καταλήξεως.

Λατιν.	Ἄρωμ.
A' cant-o, -as, -at, -amus -atis, -ant (=τραγουδ-ῶ, -ᾶς κ.λπ.)	A' kīnt-U, -I, -Ā, -ām ^U , -ătI, -Ă (=τραγουδ-ῶ, -ᾶς κ.λπ.)
B' del-eo, -es, -et, -emus, -etis, -ent (=καταστρέφ-ω, -εις κ.λπ.)	B' kád-U, -I, -E, -ēm ^U , -êtI, -U (=πέφτ-ω, -εις, κ.λπ.)
Γ' string-o, -is, -it, -imus, -itis, -unt (=σφίγγ-ω, -εις κ.λπ.)	Γ' strīng-U, -I, -E, -Em ^U -EtI, -U (=σφίγγ-ω, -εις κ.λπ.)
Δ' aud-io, -is, -it, -imus -itis, -iunt (=ἀκού-ω, -εις κ.λπ.)	Δ' ávd-U, -I, -E, -Ām ^U -ĂtI, -U / fág-U, -I, -E, -im ^U -ítI, -U (=ἀκού-ω, -εις κ.λπ./ φεύγ-ω, -εις κ.λπ.)

Ρουμ.

- A' cant- $\emptyset$, -i, -ă, -ăm, -ăți, -ă
(=τραγουδ-ῶ, -ᾶς κ.λπ.)
- B' cad- $\emptyset$, -i, -e, -em, -eți, $\emptyset$
(=πέφτ-ω-εις κ.λπ.)
- Γ' string- $\emptyset$, -i, -e, -em, -eți, $\emptyset$
(=σφίγγ-ω, -εις κ.λπ.)
- Δ' aud- $\emptyset$, -i, -e, im, -iți, - $\emptyset$
(=ἀκού-ω-εις κ.λπ.)

Γαλλ.

- A' Je chant-e, -es, -e, -ons, -ez, -ent
(=τραγουδ-ῶ, -ᾶς κ.λπ.)
- B' Je fin-is, -is, -it, -issons, issez, B'
-issent(=τελειών-ω, -εις, κ.λπ.)
- Γ' je re $\check{c}$ -ois, -ois-oit, revons,
-ez, -event
(=λαμβάν-ω, -εις κ.λπ.)
- Δ' je perd-s, -s, - $\emptyset$, -ons, -ez, -ent
(=χάν-ω, -εις κ.λπ.)

Ἰταλ.

- A' cant-o, -i, -a, -iamo, -ate, -ano
(τραγουδ-ῶ, -ᾶς κ.λπ.)
- B' cred-o, -i, -e, -iamo, -ete, -ono
(πιστεύ-ω, -εις κ.λπ.)
- Γ' sent-o, -i, -e, -iamo, -ite, -ono
(αἰσθάν-ομαι, -εσαι κ.λπ.)
- Δ' _____

Ἰσπ.

- A' cant-o, -as, -a, -amos, -áis, -an
(=τραγουδ-ῶ, -ᾶς κ.λπ.)
- B' aprend-o, -es, -e, -emos, -éis, -en
(=μαθαίν-ω, -εις κ.λπ.)
- Γ' viv-o, -es, -e, -imos, -is, -en
(=ζῶ, ζεῖς κ.λπ.)
- Δ' _____

Πορτ.

- A' cant-o, -as, a, -amos, -áis, -am
(=τραγουδ-ῶ, -ᾶς κ.λπ.)
- B' vend-o, -es, -e, -emos, -éis, -em
(=πουλ-ῶ, ᾶς κ.λπ.)
- Γ' un-o, -es, -e, -imos, -is, -em
(=ἐνών-ω, -εις κ.λπ.)
- Δ' _____

Ἡ K-ο τοῦ 1έν. προσώπου τῆς Λατιν. διατηρεῖται στήν Ἰταλ., Ἰσπ. καί Πορτ. . Στήν Ἀρωμ. ἐμφανίζεται μ'ἐξασθένωσι (σ. 64), ἐνῶ λείπει ἀπό τήν Ρουμ., στήν ὁποία ἐμφανίζεται ὡς -u μόνον κατόπιν "ἀφώνου καί ὑγροῦ συμφώνου" (muta cum liquida), λ.χ. afiu(=βρῖσκω), in-tru(=μπαίνω).

Τό T -as,-es,-is τοῦ 2έν. προσώπου τῆς Λατιν. διατηρεῖται στίς δύο Ρωμαν. γλώσσες τῆς Ἰβηρίας, πλήν τῆς Γ'συζυγίας πού σχηματίζεται ἀναλογικά πρός τό T τῆς Β'συζυγίας, ἐνῶ ἡ Ἀρωμ., ἡ Ρούμ. καί ἡ Ἰταλ. ἐμφανίζουν τό μόρφημα -i.

Τό T τοῦ 3 έν. προσώπου τῆς Λατιν. δέν διατηρεῖται ἀκέραιο σέ καμμιά Ρωμαν. γλώσσα καί πραγματώνεται, πλήν τῆς Γαλλ., μέ φωνήεντα πού κατά συζυγία θυμίζουσι τά ἀντίστοιχα τῆς Λατιν., ἐκτός τοῦ -e τῆς Γ'συζυγίας τῆς Ἰταλ., Ἰσπ. καί Πορτ. πού σχηματίζουν τήν συζυγία αὐτή κατά τήν Β'συζυγία τῆς Λατιν., πού ἔχει E -e(t). Τό -e τῆς Δ' συζυγίας τῆς Ἀρωμ. καί Ρουμ. δέν ἀκολουθεῖ ἐπίσης τήν ἀντιστοιχία πρός τό -i(t) τῆς Λατινικῆς. Στίς δύο τελευταῖες αὐτές γλώσσες τό -a(t) τῆς Λατιν. ἐμφανίζεται μέ κεντρικοποίησι [-ă].

Οἱ τύποι T τοῦ 1πλ. προσώπου τῆς Λατιν. διατηροῦν τά περισσότερα κοινά γνωρίσματα στήν Ἰσπ. καί Πορτ. κατά τήν ἀντίστοιχη συζυγία, ἐνῶ ἡ Ἰταλ. καί ἡ Γαλλ. ἐμφανίζουν κοινό τύπο γιά ὅλες τίς συζυγίες. Ἡ Ἀρωμ. καί ἡ Ρουμ. πάλι διατηροῦν τήν ὁμοιότητα τῶν E , πλήν τοῦ -e- ἀντί -i- τῆς Γ'συζυγίας, ὅπου ὁμοῦ διατηρεῖται ἡ θέσι τοῦ τόνου τῆς Λατιν. : string-imus > strîng-Em^U(=σφίγγουμε).

Τό T τοῦ 2πλ. προσώπου τῆς Λατιν. διατηρεῖ τό E στίς ἀντίστοιχες συζυγίες τῶν Ρωμαν. γλωσσῶν, πλήν τῆς Γαλλ. . Οἱ Ρωμαν. γλώσσες τῆς Βαλκανικῆς ἐμφανίζουν τό E -e- ἀντί -i- στήν Γ'συζυγία, ἀλλά διατηροῦν κι ἐδῶ τήν θέσι τοῦ τόνου : string-itis > strîng-Etî(=σφίγγετε).

Τό T τοῦ 3πλ. προσώπου τῶν Ρωμαν. γλωσσῶν σχηματίζεται μέ περισσότερη αὐτοτέλεια ἀπό τό T τῶν ἄλλων προσώπων σέ σχέσι μέ τό ἀν-

τίστοιχο τῆς Λατινικῆς. Ἔτσι ὁ τύπος K τοῦ προσώπου αὐτοῦ στήν Ἄρωμ. καί Ρουμ. συμπύπτει μορφολογικά μέ τό ζέν. γιά τά ρήματα τῆς Α' συζυγίας καί μέ τό ίέν. γιά τά ρήματα τῶν ὑπολοίπων συζυγιῶν. Ἡ Γάλλ. ἐμφανίζει κοινό τύπο (-ent) γιά ὅλες τίς συζυγίες καί εἶναι ἡ μόνη Ρωμαν.γλῶσσα ἡ ὁποία διατηρεῖ στήν ἱστορική της γραφή τά καταληκτικά σύμφωνα (-nt) τῆς Λατινικῆς. Ἀπό τά φωνήεντα τῶν T τῆς Λατιν. μόνον τό -a- τῆς Α' συζυγίας διατηρεῖται στήν ἀντίστοιχη συζυγία σέ ὅλες τίς Ρωμαν.γλῶσσες, πλὴν τῆς Γαλλικῆς.

Ὁ ρ ι σ τ. Π α ρ α τ α τ ι κ ο ὺ. Οἱ K εἶναι κοινές γιά τά ρήματα ὄλων τῶν συζυγιῶν στήν κάθε μία γλῶσσα χωριστά, ἐνῶ τό E διαμορφώνεται ἀνάλογα μέ τήν συζυγία τοῦ ρήματος.

	Λατιν.		Ἄρωμ.
A'	cant-a-ba-m, -a-ba-s, -a-ba-t, -a-ba-mus, -a-ba-tis, -a-ba-nt (=τραγουδοῦσ-α, -εσ κ.λπ.)	A'	kínt-á-m ^U , -á-ǰ, -á-θ -á-m ^U , -á-ǰI, -á-θ
B'	del-e-ba-m (=κατέστρεφα)	B'	kǎd-ǰá-m ^U (=ἔπεφτα)
Γ'	string-e-ba-m (=ἔσφιγγα)	Γ'	stringǰ-ǰá-m ^U (=ἔσφιγγα)
Δ'	aud-íe-ba-m (=ἄκουγα)	Δ'	avǰ-ám ^U / fudǰ-ǰá-m ^U (=ἄκουγα/ =ἔφευγα)
	Ρουμ.		Ἴταλ.
A'	cínt-a-m, -a-i, -a-θ, -a-m, -a-ǰí, -a-u (=τραγουδοῦσ-α, -εσ κ.λπ.)	A'	cant-a-vo, -a-vi, -a-va, -a-va-mo, -a-va-te, -a-va-no (=τραγουδοῦσ-α, -εσ κ.λπ.)
B'	cǎd-ea-m (=ἔπεφτα)	B'	cred-e-vo (=πίστευα)
Γ'	string-ea-m (=ἔσφιγγα)	Γ'	sent-i-vo (=αἰσθανόμουν)
Δ'	auz-ea-m (=ἄκουγα)	Δ'	_____

Γαλλ.	Ίσπ.
A' je chant-ais, -ais, -ait, -ions, -iez, -aient (=τραγουδοῦσ-α, -εσ κ.λπ.)	A' cant-a-ba, -a-ba-s, -a-ba, -á-ba-mos, -á-ba-is, -a-ba-n (=τραγουδοῦσ-α, -εσ κ.λπ.)
B' je fini-iss-ais (=τελείωνα)	B' apren-e-ba (=μάθαινα)
Γ' je rec-ev-ais (=λάβαινα)	Γ' viv-e-va (= ζοῦσα)
Δ' je perd-ais (=ἔχανα)	Δ' _____

Πορτ.

A' cant-a-va, -a-va-s, -a-va, -á-va-mos, -á-ve-is, -a-va-m (τραγουδοῦσ-α, -εσ κ.λπ.)
B' vend-e-va (=πουλοῦσα)
Γ' un-i-va (=ἔνωνα)
Δ' _____

Τό b τῆς Λατιν. ἔχει σιγηθῆ στίς δύο βαλκανικές Ρωμαν. γλώσσες, καθώς καί στήν Γαλλ., ἐνώ στήν Ίταλ. καί Πορτ. ἔχει μεταβληθῆ σέ v καί διατηρήθηκε μόνο στήν Ίσπ.. Τά ληκτικά σύμφωνα τοῦ Παρατατικοῦ τῆς Λατιν. ἔχουν σιγηθῆ στήν Ἀρωμ., Ρουμ. καί Ίταλ. καί διατηρήθηκαν ἐν μέρει μόνον στήν Γαλλ., Ίσπ. καί Πορτογαλική.

Τό -u στήν Κ τοῦ 3πλ. προσώπου τῆς Ρουμ. εἶναι μεταγενέστερο⁽⁸⁰⁾ καί ἀνεπτύχθη ἀργότερα ἀναλογικά μέ τήν Κ ὀρισμένων ρημάτων πού σχηματίζουν τήν Κ Ὀριστ. Ἐνεστῶτος σέ -u : stau(=στέκομαι) , dau(=δίνω), iau(=παίρνω).

Ὀ ρ ι σ τ. Ἀ ο ρ ί σ τ ο υ. Ὁ Ἀόριστος τῆς Ἀρωμ. καί Μογλενιτικῆς, ὑπό τήν ἐπίδρασι τῆς ΝΕ (σ. 75), βρίσκεται σέ συχνή

χρήσι, ἐνῶ στίς ἄλλες Ρωμαν. γλώσσες ἡ χρήσι του ἔχει περιορισθῆ ἀπό τόν Παρακείμενο.

Στόν Ἄοριστο ἔχουμε σίγησι τοῦ ν τῆς Λατιν. σέ ὅλες τίς Ρωμαν.γλώσσες.

Λατιν.	Ἄρωμ.
A' cant-a-vi, -a-v-isti, -a-v-it -a-v-imus -a-v-istis -a-v-erunt/ -a-v-ere (=τραγουῶδησ-α, -εσ κ.λπ.)	A' kɪnt-á-i, -á-s ⁱ , -á-θ, -á-m ^u , -át ^u , -á-rÁ (=τραγουῶδησ-α, -εσ κ.λπ.)
B' del-e-v-i (=κατέστρεψ α)	B' kǎd-ú-i (=ἔπεσα)
Γ' strinx-i (=ἔσφιξα)	Γ' strims-u (=ἔσφιξα)
Δ' aud-i-v-i (=ἄκουσ α)	Δ' avd-í-i/fud-í-i (=ἄκουσα/ἔφυγα)

Ρουμ.	Ἰταλ.
A' cɪnt-a-i -a-și, -ă-θ -a-rǎ-m, -a-rǎ-ți -a-rǎ (=τραγουῶδησ-α, -εσ κ.λπ.)	A' cant-a-i, -a-sti, -ó, -a-mmo -a-ste, -a-rono (=τραγουῶδησ-α, -εσ κ.λπ.)
B' cǎz-u-i (=ἔπεσα)	B' cred-e-i (=πίστεψα)
Γ' strɪns-e-i (=ἔσφιξα)	Γ' sent-í-i (=αἰσθάνθηκα)
Δ' auz-i-i (=ἄκουσα)	Δ' —

Γαλλ.	Ίσπ.
A' je chant-ai, -as,-a, -a-mes, -a-tes, -e-rent (=τραγουόδησ-α,-εσ κ.λπ.)	A' cant-e, -a-ste, -o, -a-mos, -a-steis, -a-ron (=τραγουόδησ-α,-εσ κ.λπ.)
B' je fin-i-s (=τέλεωσα)	B' aprend-i (=έμαθα)
Γ' je rec-u-s (=έλαβα)	Γ' viv-i (=έζησα)
Δ' je perd-i-s (=έχασα)	Δ' _____

Πορτ.
A' cant-e-i, -aste, -o-u, -a-mos, -a-stes, -a-ram (=τραγουόδησ-α,-εσ κ.λπ.)
B' vend-i (=πούλησα)
Γ' un-i (=ένωσα)
Δ' _____

Ή σίγησι τοῦ ν μαρτυρεΐται καί στήν διμλουμένη Λατιν. :
probaní non probai(=έπιδοκ(μασα), calcavi non calcai⁽⁸¹⁾(=πάτησα).

Τό Τ -u -i τῆς Ἀρωμ. καί Ρουμ. τῆς Β' συζυγίας ἀνάγεται σέ
τύπους τῆς διψιμης Λατιν., καθώσ μαρτυρεΐται σ' έπιγραφές⁽⁸²⁾: bibui(= η-

πλα), *cadui*(=ἔπεσα), *stetui*(=στάθηκα) > Ἄρωμ. *biđi*, *kăđūi*, *stăđūi*, Ρουμ. *băui*, *căzui*, *stătui*.

Μεγάλη ἑτυμολογική σχέσηι πρός τόν Ἄοριστο τῆς Γ' συζυγίας τῆς Λατιν. παρατηρεῖται στόν σχηματισμό τοῦ χρόνου αὐτοῦ στήν Ἄρωμ. , Ρουμ. καί Ἱταλ.: *facio*(=κάνω)-*fecí*(=ἔκανα) > Ἄρωμ. *fěđu*, Ρουμ. *fă-cui*, Ἱταλ. *fecí*, *adduco*(=φέρνω)-*adduxi*(=ἔφερα) > Ἄρωμ. *adđu*, Ρουμ. *adusei*, Ἱταλ. *addussi*, *ardeo*(=καίω) -*arsí*(=ἔκαψα) > Ἄρωμ. *ărđu* Ρουμ. *arsei*, Ἱταλ. *arsi* κ.λπ.

Ὁ τύπος -ră-πού ἐμφανίζεται στό 1 καί 2πλ. πρόσωπο τῆς Ρουμ. δέν εἶναι παρά ἡ ἀναλογική ἐπέκτασι τῆς K-ră τοῦ 3πλ.. Τοῦτο ἐπέβαλε ἡ ὁμοιότητα τῶν ἀρχαϊκῶν τύπων τοῦ Ἄορίστου στό 1 καί 2πλ. πρόσωπο μέ τά ἀντίστοιχα πρόσωπα τῆς Ὀριστ. Ἐνεστῶτος⁽⁸³⁾.

Στήν Ἱσπ. ὁ Ἄοριστος τῆς Β' συζυγίας συμπίπτει μορφολογικά μέ τόν τύπο τοῦ ἰδίου χρόνου τῆς Γ' συζυγίας.

Ὁ ρ ι σ τ. Μ έ λ λ ο ν τ ο ς. Ἡ δομή τοῦ Μέλλοντος τῆς Λατιν. δέν διατήρησε τήν μορφολογία τῆς σέ καμμιά Ρωμαν. γλῶσσα. Ὁ Μέλλον στήν ἀπλή του μορφή ἔτεινε νά ἐξαφανισθῆ ἤδη κατά τήν περίοδο τῆς δψιμῆς Λατινικῆς. Ἡ τάσι αὐτή ἐνισχύθηκε ἀπό τό ὅτι ἡ μορφή τοῦ Μέλλοντος συνέπιπτε μέ ἄλλους ρηματικούς τύπους(Παρατ., Ὑποτ.) καί γιά τήν ἀποφυγή συμπτώσεως τῶν τύπων δημιουργήθηκε νέος τύπος Μέλλοντος. Ἔτσι ἀντί τοῦ *cantabo*(=θά τραγουδήσω) ἔχουμε *cantare habeo* (= " ὄδειν ἔχω"), πού ἀργότερα καθιερώθηκε ὡς Μέλλον στίς Ρωμαν. γλῶσσες. Ὁ νέος τύπος πού προκύπτει ἀπό τό Ἄπαρέμφ.+ *habeo*(=ἔχω)κατά τήν γραμματικοποίησί του προχώρησε στήν συγχώνευσι τῶν δύο αὐτῶν ἀσυνεχῶν μορφμάτων σ' ἓνα ἀπλό καί πάλι τῆς, τοῦ ὁποίου οἱ κείμενοι τό ρῆμα *habeo*, ὅπως αὐτό διαμορφώθηκε χωριστά σέ κάθε Ρωμαν. γλῶσσα: Ἱταλ. *canter-ó*, -*ai*, -*á* (=θά τραγουδήσω -ης) κ.λπ. (*ho*=ἔχω, *hai*=ἔχεις), Γαλλ. *chanter-ai*, -*as* (=θά τραγουδήσω-ης)κ.λπ. (*j'ai*=ἔχω, *tu as*=ἔχεις), Ἱσπ. *canter-é*, -*ás* (=θά τραγουδήσω-ης)κ.λπ. (*he*=ἔχω, *has*=ἔχεις) καί Πορτ. *canter-ei*, -*ás* (=θά τραγουδήσω-ης)κ.λπ. (*hei*=ἔχω, *has*=ἔχεις).

Στόνχωρο όμως τών Ρωμαν.γλωσσών τής Βαλκανικῆς ὑπό τήν ἐπίδρασι τῆς Ἑλλην. ἔχουμε περιφραστικούς τύπους Μέλλοντος(σ. 186-190) μέ τό νοί(=θέλω) καί am(=ἔχω): Ἄρωμ. να κίητι(=θά τραγουδήσω), να κίητι(=θά τραγουδήσης)κ.λπ., Ρουμ. νοί cînta(="θέλω ἄδειν"), νεί cînta(="θέλεις ἄδειν") κ.λπ. Ἄρωμ. am^u s-κίητι(="ἔχω νά τραγουδήσω", θά τραγουδήσω)κ.λπ. Ρουμ. am să κίητι(="ἔχω νά τραγουδήσω", θά τραγουδήσω)κ.λπ.

Ὁ ρ ι σ τ. Π α ρ α κ ε ι μ ἔ ν ο υ. Ὁ ἀπλός τύπος τοῦ perfectum, ἑνός χρόνου πού στήν Λατιν.ἐκφράζει τήν σημασιολογική ἀξία τόσο τοῦ Ἄορίστου ὅσο καί τοῦ Παρακειμένου, στίς Ρωμαν. γλώσσες ὑποκαθίσταται ἀπό τόν περιφραστικό τύπο τοῦ Παρακειμένου πού ἀποδίδει τήν ἀποτελεσματικότητα τῆς ἐνεργείας τοῦ ρήματος καί πού ἐπεκτείνει ὀλοένα καί περισσότερο τόν ρόλο του καί στήν περιοχή τοῦ Ἄορίστου, πού μορφολογικά συνεχίζει τό perfectum τῆς Λατινικῆς. Ἀντίθετα στήν Ἄρωμ. καί Μογλενιτική ἡ χρῆσι τοῦ Παρακειμένου εἶναι περιορισμένη(σ. 84).

Στόν σχηματισμό τοῦ Παρακειμένου χρησιμοποιεῖται τό βοηθητικό ρῆμα habeo.

Ἄρωμ. am ^u κίητάτἈ aj κίητάτἈ κ.λπ. (=ἔχω τραγουδήσει, ἔχεις τραγουδήσει κ.λπ.)	Ρουμ. am cîntat ai cîntat κ.λπ. (=ἔχω τραγουδήσει, ἔχεις τραγουδήσει κ.λπ.)	Ἱταλ. ho cantato ai cantato κ.λπ. (=ἔχω τραγουδήσει, ἔχεις τραγουδήσει κ.λπ.)
Γαλλ. j'ai chanté tu as chanté κ.λπ. (=ἔχω τραγουδήσει, ἔχεις τραγουδήσει κ.λπ.)	Ἰσπ. he cantado has cantado κ.λπ. (=ἔχω τραγουδήσει, ἔχεις τραγουδήσει κ.λπ.)	Πορτ. hei cantado has cantado κ.λπ. (=ἔχω τραγουδήσει, ἔχεις τραγουδήσει κ.λπ.)

Ὁ ρ ι σ τ. Ὑ π ε ρ σ υ ν τ ε λ ῖ κ ο υ. Ἡ Ροῦμ. καὶ ἡ Πορτ. εἶναι οἱ μόνες Ρωμαν. γλώσσες πού διατηροῦν τὸν ἀπλό τύπο τῆς Ὁ-ριστ. Ὑπερσυντελίκου τῆς Λατιν., ἐνῶ οἱ ἄλλες γλώσσες ἀποδίδουν τὸν χρόνο αὐτὸ περιφραστικά. Ἡ περίφρασι αὐτὴ εἶχε ἐμφανισθῆ ἤδη στὴν ὀψιμη Λατιν. μὲ τὸ habebam(=εἶχα)+Μετοχ. Ἄορίστου πού ἀργότερα γραμματικοποιήθηκε στὶς Ρωμαν. γλώσσες.

Τὴν ἀξία τοῦ Ὑπερσυντελίκου ἢ Ροῦμ. καὶ ἡ Πορτ. ἀποδίδουν καὶ μὲ περιφραστικό τύπο.⁽⁸⁴⁾

Λατιν.	Ἄρωμ.	Ροῦμ.
cant-a-veram	aveam ^u kɪntátǎ	I. cɪnt-a-se-m,
-a-veras,	aveáɪ kɪntátǎ	-a-se-sɪ,
-a-verat,	κ.λπ.	-a-se,
-a-veramus,		-á-se-rǎ-m,
-a-veratis,		-á-se-rǎ-tɪ,
-a-verant		-á-se-rǎ
(=εἶχα τραγουδήσει,	(=εἶχα τραγουδήσει,	II. aveam cɪntat
εἶχες τραγουδήσει	εἶχες τραγουδήσει	aveaɪ cɪntat κ.λπ.
κ.λπ.)	κ.λπ.)	(=εἶχα τραγουδήσει,
		εἶχες τραγουδήσει
		κ.λπ.)
Ἴταλ.	Γαλλ.	Ἴσπ.
avevo cantato	j'avais chanté	había cantado
aveví cantato	tu avais chanté	habías cantado
κ.λπ.	κ.λπ.	κ.λπ.
(=εἶχα τραγουδήσει,	(=εἶχα τραγουδήσει,	(= εἶχα τραγουδήσει,
εἶχες τραγουδήσει	εἶχες τραγουδήσει.	εἶχες τραγουδήσει
κ.λπ.)	κ.λπ.)	κ.λπ.)

Πορτ.

I. cant-ara,

-aras,

-ara,

-áramos,

-áreis,

-aram

II. havia cantado

havia cantado κ.λπ.

(=είχα τραγουδήσει,

είχες τραγουδήσει κ.λπ.)

Ἰ πο τ. Ἐ ν ε σ τ ῶ τ ο ς. Ἡ ἔγκλισι αὐτὴ ἀνήκει κατ' ἐξοχὴν στὸν ὑποτεταγμένο λόγο καὶ συνοδευόταν πολλές φορές ἀπὸ συνδέσμοις⁽⁸⁵⁾ πού καθιστοῦσαν πολὺ σαφῆ τὴν σημασία τῆς ἐγκλίσεως. Ἔτσι ὁ ρηματικὸς αὐτὸς τύπος ἄρχισε νὰ χάνη μέρος ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ του λειτουργικὴ ἀξία, πού μετατοπιζόταν καὶ στοὺς συνδέσμοις. Ἰπ' αὐτέες τίς συνθήκες οἱ μεταβολές, τόσο στὸ ἐπίπεδο τῆς μορφῆς ὅσο καὶ τοῦ περιεχομένου, κατέστησαν ἀναπόφευκτες στίς Ῥωμαν. γλώσσες. Ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν μεταβολῶν εἶναι ἡ δημιουργία ἐνός νέου τύπου ἐγκλίσεως, τῆς Ἰποθετικῆς, στὴν Ἄρωμ. πού προέκυψε ἀπὸ τὴν Ἰποτ. Παρατ. καὶ Ἄορ. τῆς Λατινικῆς (σ.102).

Ἄπὸ τούς πέντε χρόνους τῆς Ἰποτακτικῆς στὴν Λατιν. μόνον ὁ Ἰνεστώς διατήρησε τὴν ἔγκλισι αὐτὴ στὸ ἐπίπεδο ὄλων τῶν Ῥωμαν. γλωσσῶν.

Λατιν.	Ἄρωμ.
A' cant-em, -es,-et, -emus, -etis, -ent (=νά τραγουδ-ῶ,ᾶς,κ.λπ.)	A s-kínt-U, -I,-Ā, -ā ^u m -ā ^u tI,-Ā (=νά τραγουδ-ῶ,-ᾶς κ.λπ.)
B' dele-am, -as,-at, -amus, -atis,-ant (=νά καταστρέφ-ω,-ης κ.λπ.)	B' s-kád-U, -I,-Ā -ē ^u m -ē ^u tI,-Ā (=νά πέφτ-ω,-ης κ.λπ.)
Γ' string-am -as,-at κ.λπ. (=νά σφίγγ-ω,-ης κ.λπ.)	Γ' sĀ string-U -I,-Ā κ.λπ. (=νά σφίγγ-ω,-ης κ.λπ.)
Δ' audi-am, -as,-at κ.λπ. (=νά άκού-ω,-ης κ.λπ.)	Δ' s-ávd-U, -I,-Ā κ.λπ. (=νά άκού-ω,-ης κ.λπ.)

Ρουμ.	Ἰταλ.
A' să cînt, -i,-e, -ăm, -a ^u tî,-e (=νά τραγουδ-ῶ,-ᾶς κ.λπ.)	A' che cant-i, -i,-i, -iamo, -iate,-ino (=νά τραγουδ-ῶ,-ᾶς κ.λπ.)
B' să cad, -i,-ă, -em, -e ^u tî,-ă (=νά πέφτ-ω,-ης κ.λπ.)	B' che cred-a, -a,-a, -iamo, -iate,-ano (=νά πιστεύ-ω,-ης κ.λπ.)
Γ' să strîng, -i,-ă κ.λπ. (=νά σφίγγ-ω,-ης κ.λπ.)	Γ' che sent-a, -a,-a κ.λπ.) (=νά αίσθάν-ωμαι-εσαι κ.λπ.)
Δ' să aud, -i,-ă κ.λπ. (=νά άκού-ω,-ης κ.λπ.)	Δ' _____

Γαλλ.	Ίσπ.
A' que je chant-e -es,-e , -ions, -iez,-ent (=νά τραγουδ-ῶ,-ᾶς κ.λπ.)	A' (que)cant-e, -es,-e, -emos -eis,-en (=νά τραγουδ-ῶ,-ας κ.λπ.)
B' que je finiss-e, -es,-e, -ions, -iez,-ent (=νά τελειών-ω,-ης κ.λπ.)	B' (que)aprend-a, -as,-a, -amos, -ais,-an (=νά μαθαίν-ω,-ης κ.λπ.)
Γ' que je reçoiv-e, -es,-e, κ.λπ. (=νά λαμβάν-ω,-ης κ.λπ.)	Γ' (que) viv-a, -as,-a κ.λπ. (=νά ζῶ, νά ζῆς κ.λπ.)
Δ' que je perd-e, -es,-e κ.λπ. (=νά χάν-ω,-ης κ.λπ.)	Δ' _____

Πορτ.

A' (que) cant-e,- -es,-e, -emos, -eis,-em (=νά τραγουδ-ῶ, -ᾶς κ.λπ.)
B' (que) vend-a, -as,-a, -amos, -ais,-am (=νά πουλ-ῶ,ᾶς κ.λπ.)
Γ' (que) un-a, -as,-a κ.λπ. (=νά ἐνών-ω,-ης κ.λπ.)
Δ' _____

Ἡ Ἀρωμ. καί ἡ Ρουμ. ἐμφανίζουν μεγάλη ὁμοιότητα τύπων μεταξύ Ὄριστικῆς καί Ὑποτακτικῆς Ἐνεστῶτος. Ἡ διαφοροποίησι τῶν αὐτῶν δομῶν γίνεται μέ τόν τελικό σύνδεσμο *si* καί μέ τήν *K* τοῦ *3*έν. καί *3*πλ. προσώπου *s'* ὅλες τίς συζυγίες, πλὴν τῆς *A'*, πού στήν Ἀρωμ. διατηρεῖ τόν τύπο τῆς Ὄριστικῆς.

Στήν Ἰταλ. παρατηροῦμε τήν ἐπέκτασι τοῦ ληκτικοῦ φωνηέντος τοῦ *3*έν. προσώπου στά δύο ὑπόλοιπα πρόσωπα τοῦ ἰδίου ἀριθμοῦ, πράγμα πού ἀποδεικνύει τήν ἀξία τοῦ προσώπου αὐτοῦ στόν σχηματισμό τῆς Ὑποτακτικῆς. Στήν ἴδια γλῶσσα τό ληκτικό φωνῆεν τῆς Λατιν. διατηρεῖται μόνον στήν *B'* καί *Γ'* συζυγία.

Οἱ δύο Ρωμαν. γλῶσσες τῆς Ἰβηρικῆς διατηροῦν πιστά τό ληκτικό φωνῆεν τῆς Λατιν. *s'* ὅλες τίς συζυγίες.

Οἱ δύο βαλκανικές Ρωμαν. γλῶσσες χρησιμοποιοῦν ὡς τελικό σύνδεσμο τό *si* πού ἀρχικά εἶχε ὑποθετικό χαρακτήρα, ἐνῶ οἱ ἄλλες χρησιμοποιοῦν τόν τελικό σύνδεσμο *que*.

Ἡ Ὑποτ. Ὑπερσυντελικῆς τῆς Λατιν. ἔχει διατηρηθῆ στόν τύπο Ὑποτ. Παρατατικοῦ τῶν Ρωμαν. γλωσσῶν τῆς Δύσεως :

cant-avissem (=νά εἶχα τραγουδήσει), *cantavisses* (=νά εἶχες τραγουδήσει) κ.λπ. (Λατιν.) / *che io cant-assi* (=νά τραγουδοῦσα), *che tu cant-assi* (=νά τραγουδοῦσες) κ.λπ. (Ἰταλ.) / *que je chant-asse* (=νά τραγουδοῦσα), *que tu chant-asses* (=νά τραγουδοῦσες) κ.λπ. (Γαλλ.) / *que cant-ase* (=νά τραγουδοῦσα), *que cant-ases* (=νά τραγουδοῦσες) κ.λπ. (Ἰσπ.) / *que cant-asse* (=νά τραγουδοῦσα), *que cant-asses* (=νά τραγουδοῦσες) κ.λπ. (Πορτ.).

Ἡ Ἰσπ. διατηρεῖ καί δεύτερο τύπο Ὑποτ. Παρατατικοῦ πού ἀνάγεται στόν ἀντίστοιχο λατινικό : *cant-arem* (=νά τραγουδοῦσα), *cant-ares* (=νά τραγουδοῦσες), κ.λπ. (Λατιν.) > *cant-ara* (=νά τραγουδοῦσα), *cant-aras* (=νά τραγουδοῦσες) κ.λπ. (Ἰσπ.)

Ὑποθ. Ἐνεστῶτος. Ἡ Ὑποθετικῆ ἔγκλισι ἦταν ἀγνωστη στήν Λατιν., πού ἀπέδιδε τήν ὑπόθεσι μέ τήν Ὑποτ. Παρατατικοῦ ἢ

Υπερσυντελικού. Οι τύποι όμως αυτοί άρχισαν νά υποκαθίστανται από τό 'Απαρέμφατο τοῦ κλινομένου ρήματος κι ενός βοηθητικοῦ, συνηθέστερα τοῦ habere, πού μέ τήν γραμματικοποίησί του ή Γαλλ., 'Ισπ. καί Πορτ. τό χρησιμοποίησαν στόν Παρατατικό, ή 'Ιταλ. στόν 'Αόριστο καί ή Ρούμ. στόν 'Ενεστῶτα, πλὴν τοῦ 1έν. προσώπου πού τόν σχημάτισε ἀπό τόν τύπο 'Υπερσυντελικού habuíssem > as⁽⁸⁶⁾.

Λατιν.	Γαλλ.	'Ισπ.
cantare habebam	je chanter-ais	cantar-ia
cantare habebas κ.λπ.	(j'avaís=εἶχα)	(hab-ia=εἶχα)
(= " ἄδειν" εἶχον, εἶχες κ.λπ.)	tu chanter-ais (tu avais=εἶχες)κ.λπ. (=θά τραγουδοῦσ-α, -ες, κ.λπ.)	cantar-ias (hab-ias=εἶχες)κ.λπ. (=θά τραγουδοῦσ-α, -ες, κ.λπ.)
Πορτ.	'Ιταλ.	Ρουμ.
cantar-ia	canter-ei	as cînta
(hav-ia=εἶχα)	(e(bb)i ="ἔσχον")	(habuíssem(= "νά εἶχον λάβει" > as(="ἤθελα")
cantar-ias	canter-esti	ai cînta
(hab-ias =εἶχες)κ.λπ. (=θά τραγουδοῦσ-α, -ες κ.λπ.)	(av-esti="ἔσχες") canter-ebbe (ebbe="ἔσχε")κ.λπ. (=θά τραγουδοῦσ-α, -ες κ.λπ.)	(ai=ἔχεις) ar cînta (ar(e)=ἔχει)κ.λπ. (=θά τραγουδοῦσ-α, -ες κ.λπ.)

'Η 'Αρωμ. καί ή 'Ιστρορουμανική ἐμφανίζουν ἕναν δικό τους τύπο 'Υποθετικῆς πού σχηματίζεται ἀπό τήν 'Υποτ.Παρατ. καί 'Αορ., καθώς καί τήν 'Οριστ. τοῦ Τετελ.Μέλλ., πού μέσα στό κλίμα συγχύσεως τῶν τύπων δίνει κι αὐτή τό πρότυπό της στόν σχηματισμό τῆς 'Υποθ.'Ενεστῶτος στήν 'Αρωμ.(σ. 102 - 103) καί τήν 'Ιστρορουμανική.⁽⁸⁷⁾

'Αρωμ. kînt-â-rE-m^u, -â-rE-(sⁱ), -â -rE, -â-rE-m^u, -â-rE-t^u,
-â-rE(=θά/ἄν τραγουδοῦσ-α,-ες,-ε,αμε,-ατε,-αν).

Ίστοροουμ. rug-ā-r, -ā,-rī, -ā-re, ā-r-no, -ā-re-ŕ, -a-ru (=θά παρακαλοῦσ-α,-ες,-ε,-αμε,-ατε,-αν).

Σημειώνεται ἐδῶ πῶς ἡ Ἄρωμ.ἐμφανίζει καί μία σειρά ἀπό συνθέτους τύπους Ὑποθετικῆς πού ἔχουν μορφολογική σχέση με τούς ἀντίστοιχους τύπους τῆς ΝΕ καί ἰδίως τῶν ἰδιωμάτων της (σ. 104-105).

Π ρ ο σ τ α κ τ ι κ ῆ : Ἡ Λατιν. διαθέτει δύο τύπους Προστακτικῆς (Ἐνεστ.καί Μέλλ.). Ἀπό αὐτούς, μ'ἐξαίρεσι τήν Πρόστ. Μέλλοντος τῆς Ἱταλ., διατηρήθηκε στίς Ρωμαν. γλώσσες μόνον ἡ Προστ. Ἐνεστῶτος.

Τά δύο πρόσωπα τῆς Λατιν. (2ἔν. καί 2πλ.) διατηρήθηκαν στίς Ρωμαν.γλώσσες τῆς Βαλκανικῆς καί Ἰβηρικῆς, ἐνῶ ἡ Ἱταλ. προσέθεσε τό 3ἔν., τό 1 καί 3πλ. πρόσωπο σάν ἰδιαίτερους τύπους τῆς Προστ. καί ἡ Γαλλ. τό 1πλ. πρόσωπο. Ἡ Ἄρωμ. καί Ρουμ. ἀναπληρώνουν τά πρόσωπα αὐτά τῆς Προστακτικῆς μέ τύπους ἀπό τήν Ὑποτακτική(σ. 108).

Ἀπό τά δύο πρόσωπα τῆς Προστακτικῆς τῆς Λατιν. τό 2 ἔν. σ'ὄλες τίς Ρωμαν.γλώσσες, πλήν τῆς Γαλλ., διατήρησε μέ μικρές μεταβολές τόν τύπο του, ὅπως αὐτός διαμορφώνεται κατά συζυγία, ἐνῶ ὁ τύπος τοῦ 2πλ. ἐμφανίζεται ἀλώβητος μόνον στήν Ἱταλ. καί συγγενεῦει μορφολογικά μέ τό μόρφωμα -ŕi⁽⁸⁸⁾ τῆς Ἄρωμ. καί Ρουμανικῆς.

Λατιν.	Ἄρωμ.	Ρουμ.
A' cant-a cant-ate (=τραγοῦδ-α,ατε)	A' kʷnt-ǎ kʷnt-ǎŕI (=τραγοῦδ-α,-ατε)	A' cʷnt-ǎ cʷnt-aŕi (=τραγοῦδ-α,ατε)
B' del-e del-ete (=κατάστρεφ-ε,-τε)	B' kǎd -i kǎd-éŕI (=πέφτ-ε,-ετε)	B' cad-i cǎd-eŕi (=πέφτ-ε,-ετε)
Γ' string-e string-ite (=σφιγγ-ε,-ετε)	Γ' strɪndʒ-E strɪndʒ-E ŕI (=σφιγγ-ε,-ετε)	Γ' string-e string-eŕi (=σφιγγ-ε,-ετε)
Δ' aud-i aud-ite (=ἀκουε,-ετε)	Δ' ávd-i/fáŕd-i avd-íŕI/fud-íŕI (=ἀκουε/φεύγε, ἀκούγετε/φεύγετε)	Δ' fug-i fug-iŕi (=φεύγε,φεύγετε)

Ίταλ.	Γαλλ.
A' cant-a,í, -iamo,-ate,-ino (=τραγουδά,ας τραγουδάη, ας τραγουδοῦμε,τραγουδάτε, ας τραγουδοῦν)	A' chant-e -ons,-ez (=τραγουδά,ας τραγουδοῦμε, τραγουδάτε)
B' cred-i,-a, -iamo,-ete,-ano (=πίστευε,ας πιστεύη κ.λπ.)	B' fin-is, -issons,-issez (=τελειώνε,ας τελειώνουμε,-ετε)
Γ' sent-i,-a, -iamo,-ite,-ano (=αισθάνου, ας αισθάνεται κ.λπ.)	Γ' rec-ois, -evons,-avez (λάμβανε,ας λαμβάνουμε,-ετε)
Δ' _____	Δ' _____
Ίσπ.	Πορτ.
A' cant-a, cant-ad (=τραγουδ-α,-άτε)	A' cant-a cant-ai (=τραγουδ-α,-άτε)
B' aprend-e aprend-ed (=μάθαινε,-ετε)	B' vend-e vend-ei (=πούλ-α,-άτε)
Γ' viv-e viv-id (=ζήσε,-τε)	Γ' un-e un-i (=ένωσ-ε,-ετε)
Δ' _____	Δ' _____

Σημειώνουμε ότι ο τύπος^[-i] του 2έν. προσώπου στην Ἄρωμ. και Ρουμ. χαρακτηρίζει τά ἀμετάβατα ρήματα(σ. 110).

Γ ε ρ ο ῦ ν δ ι ο : Στίς Ρωμαν. γλώσσες, πλὴν τῆς Γαλλ. , διατηρεῖται ὁ τύπος Γερουνδίου τῆς ὀσμης Λατινικῆς. Τό Γερούνδιο αὐτό δέν εἶναι παρά ὁ τύπος Γερουνδίου στήν ἀφαιρετική του πτώσι,πού μέ τόν καιρό ὑποκατέστησε τίς ἄλλες μορφές Γερουνδίου, καθώς καί τήν Μετοχ. Ἐ-νεστώτος.

Λατιν.	Ἄρωμ.	Ρουμ.
A' cant-ando (=τραγουδώντας)	A' kʰnt-ʌnda (=τραγουδώντας)	A' cʰnt-ʌnd (=τραγουδώντας)
B' del-endo (=καταστρέφοντας)	B' kʰd-ʌnda (=πέφτοντας)	B' cʰz-ʌnd (=πέφτοντας)
Γ' string-endo (=σφιγγοντας)	Γ' string-ʌnda (=σφιγγοντας)	Γ' string-ʌnd (=σφιγγοντας)
Δ' aud-iendo (=ακούοντας)	Δ' avd-ʌnda/fud-ʌnda (=ακούοντας/φεύγοντας)	Δ' auz-ʌnd (=ακούοντας)
Ἰταλ.	Ἰσπ.	Πορτ.
A' cant-ando (=τραγουδώντας)	A' cant-ando (=τραγουδώντας)	A' cant-ando (=τραγουδώντας)
B' cred-endo (=πιστεύοντας)	B' aprend-iendo (=μαθαίνοντας)	B' vend-endo (=πουλώντας)
Γ' sent-endo (=αίσθανόμενος)	Γ' viv-iendo (=ζώντας)	Γ' un-indo (=ένωνοντας)
Δ' _____	Δ' _____	Δ' _____

Στήν Ἄρωμ. τό ληκτικό φωνῆεν -a, καθώς καί ὁ προαιρετικός τύπος -luʃ:kʰnt-ʌnda(luʃ)(=τραγουδώντας(τοῦ)), tʰk-ʌnda(luʃ)(=σπαίνοντας(του)), ἔχουν ἐπίδρασι ἀπό τήν Ἑλλην. (σ. 112 - 114).

Ἡ Γαλλ. δηλώνει τήν ἔννοια τοῦ Γερουνδίου μέ τήν Μετοχ. Ἐνεστώτος καί τήν πρόθεσι en : en parlant(=μιλώντας), en ayant(=ἔχοντας).

Μ ε τ ο χ ῆ : Ὁ τύπος Μετοχ. Ἐνεστώτος τῆς Λατιν. διατηρήθηκε μόνο στήν Ἰταλ. καί Γαλλ. : cantans-ntis (= ᾄδων - οντος), delens-ntis(=καταστρέφων-οντος)/ cantante(= " ᾄδων ") credente(="πιστεύων")/ chantant(=" ᾄδων "), finissant(="τελειῶν"). Ἀντίθετα ὁ τύπος Μετοχῆς τοῦ Παθητικοῦ Ἄορ. διατηρήθηκε σ' ὅλες τίς Ρωμαν. γλώσσες μέ ἀρκετή μορφολογική συγγένεια, πλὴν τῆς Γαλλικῆς.

Λατιν.	Ἄρωμ.	Ρουμ.
A' cant-atus (=τραγουδισμένος)	A' kãnt-ãt ^u (=τραγουδισμένος)	A' cãnt-at (=τραγουδισμένος)
B/ del-etus (=κατεστραμμένος)	B' kãd-ãt ^u (=πεσμένος)	B' cãz-ut (=πεσμένος)
Γ' stri-ctus (=σφιγμένος)	Γ' stres ^u /strim-tu (=σφιγμένος)	Γ' strîns (=σφιγμένος)
Δ' aud-itus (=ἀκουσμένος)	Δ' avd-ît ^u /fud-ît ^u (=ἀκουσμένος/"φευγᾶτος")	Δ' auz-it (=ἀκουσμένος)
Ἰταλ.	Γαλλ.	Ἰσπ.
A' cant-ato (=τραγουδισμένος)	A' chant-é (=τραγουδισμένος)	A' cant-ado (=τραγουδισμένος)
B' cred-uto (="πιστευτός")	B' fin-i (=τελειωμένος)	B' aprend-ido (=μαθημένος)
Γ' sent-ito (="ῥησθημένος")	Γ' reç-u (=παρμένος)	Γ' viv-ido (="βιωμένος")
Δ' —	Δ' perd-u (=χαμένος)	Δ' —
	Πορτ.	
	A' cant-ado (=τραγουδισμένος)	
	B' vend-ido (=πουλημένος)	
	Γ' un-ido (=ένωμένος)	
	Δ' —	

Ὁ τύπος -ut πού ἐμφανίζεται στήν Μετοχή τῶν ρημάτων τῆς Β' συζυγίας τῆς Ἄρωμ., Ρουμ. καί Ἰταλ. δέν εἶναι ἀγνωστος στήν ὀψιμη Λατιν., στήν ὁποία μερικά ρήματα τῆς Γ' συζυγίας ὑπό τήν ἀναλογική ἐπί-

δρασι⁽⁸⁹⁾ τύπων όπως habui(="έσχον")-habuitus/habutus(="σχών"), placui(=άρεσα)-placuitus/placutus(=άρεστός)κ.λπ. σχηματίζουν τήν Μετοχή τους μέ τόν τύπο -utus :credutus(=πιστευτός), perditus(=χαμένος), vendutus(=πουλημένος)κ.λπ.

Ἡ Ἄρωμ. καί ἡ Ρουμ. ἐμφανίζουν τύπους Μετοχῆς τῆς Γ' συζυγίας καί ἡ Ἰταλ. τῆς Β' μ' ἐτυμολογική σχέσι⁽⁹⁰⁾ πρὸς τούς ἀντίστοιχους τύπους τῆς Λατιν.: ardeo(=καίω)-arsus(=καμένος) > Ἄρωμ. arsu, Ρουμ. ars, Ἰταλ. arso, traho(=τραβῶ)-tractus(=τραβηγμένος) > Ἄρωμ. tráptu, Ρουμ. tras, Ἰταλ. tratto, frango(=στάζω)-fractus(=σπασμένος) > Ἄρωμ. frímptu, Ρουμ. frínt, Ἰταλ. fratto.

Στήν Ρουμ. ὁ ἀριθμός τῶν Μετοχῶν σέ -s αὐξήθηκε, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Rosetti⁽⁹¹⁾, μέ τήν δημιουργία μερικῶν νέων τύπων, οἱ ὅποιοι προέρχονται ἀπό τύπους Ἄορίστου τῆς Λατιν. σέ -si :adaos(=ἐπαυξημένος)(Ἄρωμ. adáptu), ascuns(=κρυμμένος)(Ἄρωμ. askámptu), tras(=τραβηγμένος)(Ἄρωμ. tráptu), stríns(=σφιγμένος)(Ἄρωμ. strímptu) κ.λπ.

Τό ληκτικό -c τοῦ θ τῶν Μετοχῶν τῆς Λατιν. μεταβάλλεται σέ χειλικό -p στήν Ἄρωμ. : factus > faptu(=καμωμένος), fictus > híptu(=μπηγμένος), adauctus > adáptu(=ἐπαυξημένος)κ.λπ.

Στήν Ἄρωμ. ὁ τύπος Μετοχῆς πού λαμβάνεται γιά τόν σχηματισμό τοῦ Παρακειμένου καί τοῦ Ὑπερσυντελικού εἶναι θηλυκοῦ γένους⁽⁹²⁾: am^u tráptǎ(=έχω "τραβηγμένη" δηλ.τραβήξει).

Οἱ τύποι Μετοχῆς τῆς Β' συζυγίας στήν Ἰσπ.καί στήν Πορτ. συμπύπτουν μορφολογικά μέ τούς τύπους τῆς Γ' συζυγίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τό άρωμουνικό ρήμα δέχτηκε έντονη τήν επίδρασι τοῦ έλληνικοῦ ρήματος σέ πολλά μορφολογικά του στοιχεΐα, καθώς είδαμε στό β' μέρος. Ἡ πιό Ισχυρή, όμως, επίδρασι παρατηρεΐται στό σημασιουσυντακτικό επίπεδο τοῦ ρήματος. Αυτό δέν άποτελεΐ παρά μιάν εϋγλωττη μαρτυρία ότι ὁ Ἄρωμουνος διαποτίστηκε βαθειά άπό τόν έλληνικό τρόπο σκέψεως. Ἐστι οί σημασιουσυντακτικές λειτουργίες όλων τών χρόνων θυμίζουσι αντίστοιχες χρήσεις τοῦ έλληνικοῦ ρήματος. Ὁ Ἄόριστος λ.χ. χρησιμοποιεΐται τόσο συχνά πού υποκαθιστᾶ πολλάκις καί τόν Παρακεΐμενο. Αυτό θυμίζεϊ τήν αντίστοιχη χρῆσι του στήν Ἑλλην. (σ.75), ένῶ αντίθετα ἡ Ρουμ. καί οί άλλες Ρωμαν. γλώσσες χρησιμοποιουσι συχνότερα τόν Παρακεΐμενο. Ἡ δήλωσι, άλλωστε, τῆς μελλοντικῆς πράξεως άπό τόν Ἑνεστῶτα (σ.62) αντί τοῦ Μέλλοντος εΐναι πολύ πιό σπάνια στήν Ἄρωμ., ὅπως καί στήν Ἑλλην., αντίθετα άπό τίς άλλες Ρωμαν.γλώσσες.

Οί έγκλιτικές άξιες τοῦ άρωμουνικοῦ ρήματος φέρουσι άκόμη πιό έντονη τήν σφραγιδα τῆς Έλληνικῆς επιδράσεως. Ἡ συχνή χρῆσι τῆς Ὑποτακτικῆς λ.χ., πού υποκατέστησε τό Ἄπαρέμφατο, εΐναι άποτέλεσμα επιδράσεως τοῦ έλληνικοῦ ρήματος (σ.85). Ἄντίθετα οί άλλες Ρωμαν. γλώσσες, καθώς καί ἡ Ρουμ. έν μέρει, διατηροῦσι τήν χρῆσι τοῦ Ἄπαρέμφατου. Ἡ δήλωσι τῆς πιθανότητος καί δυνατότητος άκόμη καί μέ Ὅριστική αντί τῆς συνήθους Ὑποτακτικῆς (σ.86-87) εΐναι κι αὐτή άποτέλεσμα επιδράσεως τῆς Ἑλληνικῆς.

Έτσι οι τρεις τύποι της Ύποτακτικής (σ.96) και οι έξι της Ύποθετικής (σ.105) θυμίζουν την δομή των αντίστοιχων ελληνικών τύπων με τ' ανάλογα διακοπτόμενα μορφήματα. Η Ρουμ., αντίθετα, δέν διαθέτει παρά από έναν τύπο Ύποτακτικής και Ύποθετικής στό παρελθόν : *să fi adunat* (= νά "είναι" μαζεμένος, δηλ. νά έχω μάσει, νά έχης μάσει κ.λπ.), *aş fi adunat*, *ai fi adunat* (= έχω "είναι"μαζεμένο, δηλ. θά μάζεσα, έχεις "είναι" μαζεμένο, δηλ.θά μάζευσες).

Η Εύκτική της Άρωμ., άλλωστε, είναι καθαρό μεταφραστικό δάνειο από την Έλλην. (σ.106), ένω η έγκλιση αυτή λείπει από την Ρουμανική.

Η Προστακτική είναι έγκλιση μέ πολλά διακοπτόμενα μορφήματα, δάνεια από την Έλληνική (σ. 111 - 112).

Τά σύνθετα ρήματα της Άρωμ. έχουν μεγάλη έκφραστική ικανότητα, πού δέν την συναντάμε στις άλλες Ρωμαν.γλώσσες. Αυτό η Άρωμ. τό οφείλει στην Έλλην., πού μέ την άπαράμιλλη συνθετική της ικανότητα προσέφερε στην λατινογενή αυτή γλώσσα τά προρορηματικά της στοιχεία (σ. 140-143).

Στό β' κεφάλαιο του γ' μέρους εξετάζονται αναλυτικώτερα οι σχέσεις ορισμένων ρηματικών τύπων της Άρωμ. μέ αντίστοιχες δομές της Έλληνικής. Έτσι, στην περίπτωση λ.χ. της μορφολογίας του Μέλλοντος (σ.186), βλέπουμε ότι και ό τύπος Μέλλοντος των άλλων βαλκανικών γλωσσών έχει δεχθῆ επίδράσεις από τόν Μέλλοντα της Έλλην., ό Μέλλον όμως της Άρωμ. ακολουθεῖ την τελική διαμόρφωση του Μέλλοντος της Νέας Έλληνικής. Έμφανίζει δηλ. η Άρωμ. στά Β' ιδιώματά της έναν αρχαϊκό τύπο, αντίστοιχο πρός τόν ιδιωματικό και αρχαϊκό τύπο της Έλληνικής : να *s-fúgu* ("θέ νά φύγω"), κι έναν άπλούστερο στά Ν. ιδιώματα, αντίστοιχο πρός εκείνο της ΚΝΕ και όρισμένων ιδιωμάτων της : να *fúgu* (= θά φύγω).

Τό Γερούνδιο του άρωμονικού ρήματος έχει δεχθῆ ίσχυρή επίδραση στά ληκτικά του στοιχεία από ελληνικά πρότυπα (σ. 190-194),

ώστε νά διαφοροποιήται από τόν αντίστοιχο τής Ρουμανικής.

Ἡ ἐπίδοσι τῶν μορφημάτων/-esk-U/ καί/-éd-U/, ἑλληνικῆς ἀρχικῆς προελεύσεως (σ. 196 - 202), στά νέα ρηματικά δάνεια εἶναι ἀντίθετη μεταξύ τῆς Ἄρωμ., πού χρησιμοποιεῖ τό/-esk-U/καί τῆς Ρούμ. πού προτιμᾷ τό[-éd]: tiliigrăfsésku (Ἄρωμ.) - telegrafiez (Ρούμ.) (= τηλεγραφοῦ).

Ἡ Μετοχή τῶν περιφραστικῶν χρόνων εἶναι θηλυκοῦ γένους καί ἀμετάβλητη, κατ'ἀναλογίαν πρός ἰδιωματικούς ἑλληνικούς τύπους (σ. 203). Διάφορος στήν περίπτωσι αὐτή εἶναι ὁ σχηματισμός τοῦ ἀντιστοίχου ρουμανικοῦ τύπου.

Ἡ σύνταξι τοῦ βοηθητικοῦ hiu(= εἶμαι) μέ τήν δεικτική ἀνωτονυμία, ἀπό ἐπίδρασι ἑλληνικοῦ προτύπου (σ. 204), ἀποτελεῖ ἕνα ἐπί πλέον ἰδιαίτερο γνώρισμα τοῦ ἀρωμουνοικοῦ ρήματος.

Στό ἀ'κεφάλαιο τοῦ γ'μέρους παρατηροῦμε τά ἔξῃς : ἡ Ἄρωμ. διατηρεῖ τό φώνημα /u/ στό 1 ἑν.πρόσωπο, ἐνῶ στήν Ρουμ. περιορίσθηκε σέ λίγες μόνον περιπτώσεις (σ.158). Στό 1 πλ.πρόσωπο τοῦ ἀρωμουνοικοῦ ρήματος διατηρεῖται τό φώνημα /u/ ὑπό μορφήν ἡμιφωνικῆς παραλλαγῆς, ἐνῶ λείπει ἀπό τήν Ρουμ. : aflăm^u - aflăm (= βρισκομε).

Στό 1 καί 2πλ. πρόσωπο τοῦ ρήματος τῆς Ἄρωμ. ἐμφανίζεται ἡ τάσι ἐνοποιήσεως τῶν ρημάτων τῆς Γ'συζ. πρός τά ρήματα τῆς Β' συζ. (σ.70) .

Στήν Ὀριστ. Παρατατικοῦ ἡ Ρουμ. ἐμφανίζει τό φώνημα [ɥ] στό 3 πλ. πρόσωπο .

Οἱ τύποι -ră- πού ἐμφανίζονται στό 1 καί 2πλ.πρόσωπο Ἄοριστου τοῦ ρουμανικοῦ ρήματος ἀποτελοῦν ἰδιομορφία τῆς γλώσσας αὐτῆς.

Ἄν καί ὁ Μέλλον τῶν Ρωμαν. γλωσσῶν τῆς Βαλκανικῆς ἐμφανίζει δομή διαφορετική ἀπό τίς ἄλλες Ρωμαν.γλώσσες, ἐντούτοις καί μεταξὺ Μέλλοντος τῆς Ρουμ. καί Ἄρωμ. ὑφίστανται διαφορές στήν μορφολογία, ὅπως ἤδη σημειώσαμε.

Στόν Παρακείμενο ή Ἄρωμ. προσαρμόζει τήν Μετοχή τοῦ περιφραστικοῦ αὐτοῦ χρόνου πρός ἑλληνικά πρότυπα, καθώς γράψαμε ἀνωτέρω, ἐνώ τó βοηθητικό am^u (= ἔχω) ἐμφανίζει ἀκέραιους τύπους στήν Ἄρωμ. καί ὀρισμένους συντετημένους τύπους στήν Ρουμ. : a, am, aṣi, ἀντί are, a-ven, aveṣi (ἔχει, ἔχουμε, ἔχετε).

Στόν Ὑπερσυντέλικό ή διαφοροποιήσι εἶναι ἀκόμη πιά χαρακτηριστική : ή Ἄρωμ. σχηματίζει τύπον ὅμοιο δομικά πρός τόν ἀντίστοιχο περιφραστικό τύπο τῆς ΝΕ, ἐνώ ή Ρουμ. διατηρεῖ τόν ἀπλό τύπο τῆς Λατινικῆς. Ἡ Ἄρωμ., ἀντίθετα, διατηρεῖ τόν ἀπλό τύπο τῆς Ὑποθετικῆς στόν Ἐνεστώτα μέ βάσι πρότυπα τῆς Λατιν., ἐνώ ή Ρουμ. δηλώνει τήν ἔγκλισι αὐτή μέ περιφραστικό τύπο.

Ὁ σχηματισμός τῆς Μετοχῆς ἐμφανίζει κοινά μορφολογικά γνωρίσματα μεταξύ Ἰταλ. Ρουμ. καί Ἄρωμ., ἀλλά διαφοροποιεῖται αἰσθητά στήν περίπτωσι τῶν Μετοχῶν τῆς Γ' συζυγίας.

Πέραν ὅμως τῶν ἀνωτέρω διαφορῶν μεταξύ τῶν δύο Ρωμαν. γλωσσῶν τῆς Βαλκανικῆς, οἱ ὅποιες προκύπτουν ἀπό τήν παρούσα ἀνάλυσι, ή σύγκρισι τοῦ ἄρωμονικοῦ ρήματος μέ τό ρῆμα τῶν ἄλλων Ρωμαν. γλωσσῶν καθιστᾶ φανερή τήν στενώτερη σχέσηι μεταξύ Ἄρωμ. καί Ρουμανικῆς.

Ἡ σχέσηι αὐτή ἀνάγεται στήν κοινή καταγωγή τῶν δύο αὐτῶν γλωσσῶν ἀπό τήν δημῶδη Λατιν. τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Ἡ γενετική αὐτή συγγένεια τῶν δύο γλωσσῶν δέν σημαίνει κατ' ἀνάγκη καί τήν ταυτόχρονη κοινή καταγωγή τῶν φορέων τους. Ἡ δημῶδης Λατιν. ἀποτελοῦσε τό μέσον γλωσσικῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἑτεροκλήτων πληθυσμῶν τῆς Βαλκανικῆς (Ἑλλήνων, Ἰλλυριῶν, Θρακῶν καί Κελτῶν), πού ὑπηρετοῦσαν τήν ρωμαϊκή διοίκησι. Ἱστορική μαρτυρία ὅτι αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς Βαλκανικῆς πού ὑπηρετοῦσαν τό ρωμαϊκό δημόσιο μιλοῦσαν τήν δημῶδη Λατιν. ἔχουμε ἀπό τόν Ἰωάννη Λυδῶ⁽⁹³⁾. Ὁ ἱστορικός αὐτός τοῦ 6ου αἰῶνα μᾶς πληροφορεῖ πώς οἱ κάτοικοι τῆς Βαλκανικῆς "καίπερ Ἑλληνας ἐκ τοῦ πλείονος ὄντας, τῆ τῶν Ἰταλῶν φθέγγεσθαι φωνῆ". Ἀμέσως μετά ὁ συγγραφέας ὑπογραμμίζει ὅτι ἀπό τούς κατοίκους τῆς Βαλκανικῆς μιλοῦν περισσότερο τήν Λατιν. οἱ "δημοσιεύοντες", πού σημαίνει, νομίζουμε, πώς ἤδη εἶχε καταστή ή οἰκογενειακή γλῶσσα τῶν ἐπαγγελματικά σχετιζομένων μέ τό ρωμαϊκό δημόσιο κατοίκων.

Έτσι θεωρούμε πώς η αρχική κοιτίδα της γενέσεως της βαλκανικής ρωμανικής δεν είναι σωστό ν' αναζητηται σέ στενά περιορισμένο γεωγραφικό χώρο, ούτε πάλι νά εκληφθῆ ὡς ἀπαράβατη ἢ διαχωριστική γραμμή Jireček⁽⁹⁴⁾.

Οἱ φορεῖς ὅμως αὐτῆς τῆς δημόδους Λατιν. γιά τόν βαλκανικό χώρο πρέπει ν' αναζητηθοῦν κατά ἱστορική καί γεωγραφική ἀναγκαιότητα στήν Ν. Ἰταλία καί ἀκολούθως στήν ἀπέναντί της βαλκανική ἀκτῆ⁽⁹⁵⁾. Σέ τοῦτο μᾶς βοηθάει καί ἡ γλωσσική συνάφεια⁽⁹⁶⁾ τῶν ἰδιωμάτων τῆς Ν. Ἰταλίας μέ τά ρωμανικά ἰδιώματα τῆς Βαλκανικῆς(σ. 198).

Ἡ δημόδης Λατιν. ἀπλώθηκε στήν Βαλκανική σ' ἕνα χώρο, ὅπου τό γλωσσικό ὑπόστρωμα τό ἀποτελοῦσαν ἡ Ἰλλυρική, ἡ θρακική, ἡ ἑλληνική διάλεκτος τῶν Μακεδόνων καί ἡ Ἑλληνική. Πάνω σ' αὐτό τό ὑπόστρωμα ἡ δημόδης Λατιν. πῆρε τήν μορφή τῆς Βαλκανικῆς Ρωμανικῆς.

Πέραν ὅμως τῆς Ἑλλην. τῶν ἄλλων προρωμανικῶν γλωσσῶν ἡ φωνητική καί ἡ μορφολογία μᾶς εἶναι ὄγνωστες, γι αὐτό καί κάθε συμπέρασμα ὡς πρός τήν ἀποφασιστικώτερη ἢ μή συμβολή τῆς ἀλφα ἢ βῆτα γλώσσας-ὑποστρώματος στήν διαμόρφωσι τῆς Ρωμανικῆς τῶν Βαλκανίων θά ἦταν παρακινδυνευμένη.

Οἱ ὁμοιότητες μεταξύ Ἀρωμ. καί Ρουμ. μποροῦν νά παραβληθοῦν πρός τήν ἀντίστοιχη περίπτωσι τῆς Ἰσπαν. καί Πορτ. πού ἀποτελοῦν δύο ξεχωριστές γλώσσες, ἄν καί ἐμφανίζουν ἰδιαίτερες μεταξύ τους σχέσεις.

Περαιτέρω κρίνουμε σκόπιμο νά παραθέσουμε ἐπί φωνολογικοῦ ἐπιπέδου μερικά μόνο διαφοροποιητικά φαινόμενα, καθὼς καί ὀρισμένες γενικές διαπιστώσεις ἐπί λεξιλογικοῦ ἐπιπέδου.

Οἱ βασικές φωνολογικές διαφορές μεταξύ Ἀρωμ. καί Ρουμ. εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

1. Ἡ οὐράνωσι τῶν χειλικῶν στήν Ἀρωμ.:

K'értu Ἀρωμ. - ríert Ρουμ. < λατιν. *rectus* (=στῆθος),

yín^u Ἀρωμ. - vín Ρουμ. < λατιν. *vinum* (=κρασί),

hikát^u Ἀρωμ. - ficat Ρουμ. < λατιν. *ficatum* (=σικώτι) κ.λπ.

2. Ἡ μεταβολή τοῦ *d* → *ɟ* (=dz) στήν Ἀρωμ. καί *d* → *z* στήν

Ρουμ.:

ɟik^u Ἀρωμ. - zic Ρουμ. < λατιν. *dico* (=λέγω). Ἡ μεταβολή *d* → *z* παρουσιάζεται γιά πρώτη φορά σ' ἐπιγραφές τῆς Μικρῆς Σκυθίας⁽⁹⁷⁾ (=Δοβρουτσᾶς). Ὁ Krepínsky⁽⁹⁸⁾ τὴν ἀνάγει στὸν 3ο αἰώνα.

3. Ἡ μεταβολή τοῦ *c* → *ɟ* (=ts) στήν Ἀρωμ. καί *c* → *c* (οὐρανικό παχύ) στήν Ρουμ.: fáɟⁱ Ἀρωμ. - faci Ρουμ. < λατ. *facis* (=κάνεις), *ter^u* Ἀρωμ. - cer Ρουμ. < λατιν. *caelum* (=οὐρανός). Ἡ μεταβολή ἐπίσης τοῦ *g* → *ɟ* στήν Ἀρωμ. καί *g* → *g* (οὐρανικό παχύ) στήν Ρουμ.: ɟínirE Ἀρωμ. - ginere Ρουμ. < λατιν. *gener* (=γαμπρός), ɟínɟiE Ἀρωμ. - ginǵie Ρουμ. < λατιν. *gingiva* (=οὔλο).

Ἡ προφορά αὐτή ὡς οὐρανικῶν τῶν *ts* (< λατιν. *c*) καί *dz* (< λατιν. *d*, *g*) τῆς Ἀρωμ., κατὰ τὸν Μ.Χριστοδοῦλου⁽⁹⁹⁾, συμπίπτει μέ τὴν φωνητική τῆς Ἑλλην.: τσίρκο < ἰταλ. *circo*, τζίρος < ἰταλ. *giro* κ.λπ.

4. Ἡ μεταβολή τῶν ὑπερωικῶν *k* καί *g* σέ οὐρανικά *k'* καί *g'* πού ὁ Octave Nandris⁽¹⁰⁰⁾ τοποθετεῖ χρονολογικά στὸν 2ο καί 3ο αἰώνα. Ὁ ἴδιος ἐρευνητής θεωρεῖ πῶς ἡ μεταβολή τῶν *k*l → *k*l' καί *g*l → *g*l' ἔγινε στήν δημόδη Λατιν. καί πιστεύει πῶς τὰ ρωμανικά ἰδιώματα νοτίως τοῦ Δουνάβεως ἔχουν σταματήσει στό στάδιο *k*l', *g*l': *akl'ém^u* Ἀρωμ. - chem Ρουμ. - *chiampo* Ἰταλ. < λατιν. *clamo* (=καλῶ), *g*l' *é^u* Ἀρωμ. - *gheatǎ* Ρουμ. - *ghiaccia* Ἰταλ. < δημῶδ. λατιν. *glacia* < λατιν. *glacies* (=πάγος).

Στό ἐπίπεδο πάλι τοῦ κοινοῦ προρωμανικοῦ βαλκανικοῦ λεξιλογικοῦ ὑποστρώματος (ἰλλυρικοῦ καί θρακικοῦ) οἱ τελευταῖες ἐρευνες⁽¹⁰¹⁾ ἀποδεικνύουν ὅτι ἀπὸ τὸν ἀρχικό πίνακα τῶν 200 λέξεων, πού θεωρήθηκαν κοινές ἀλβανορωμανικές, ἡ Ἀρωμ. ἐμφανίζει 28 λέξεις κοινές μέ τὴν Ἑλλην. καί 13 μόνο μέ τὴν Ρουμανική. Στήν Ρουμ., ὡς σημειωθῆ, ὁ Rosetti⁽¹⁰²⁾ περιορίζει τὸν ἀριθμὸ αὐτῶν τῶν λέξεων στίς 81.

Τά λατινικά στοιχεῖα τῆς Ἄρωμ. σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τόν γεωργικό καί ποιμενικό βίον⁽¹⁰³⁾, τά ὁποῖα δέν ἀπαντοῦν στήν Ρουμ., συνιστοῦν μιάν ἐπιπλέον ἔνδειξι τῆς παράλληλης καί ἀνεξάρτητης γεωγραφικά διαμορφώσεως τῆς Ἄρωμ. ἀπό τήν Ρουμανική.

Ὁ Κατσάνης⁽¹⁰⁴⁾ διαπιστώνει ἀκόμη ἀντιστοιχίες τῆς Ἄρωμ, καί Τσακωνικῆς πού "εἶναι φωνητικές, μορφολογικές καί λεξιλογικές. Οἱ πρῶτες εἶναι οἱ περισσότερες, ἐνῶ οἱ μορφολογικές καί λεξιλογικές λιγότερες". Ὁ ἴδιος ἐρευνητής ὑποθέτει ὅτι "Αὐτά τά γλωσσικά ἰδιώματα πρέπει νά συνεχίζου καί νά διατηροῦν παλιότερα γλωσσικά στοιχεία, κοινά κάποτε στόν ἑλληνικό χῶρο".

Ὅλα τά ἀνωτέρω μαζί μέ τά ἀρχαιοπινῆ λεξιλογικά δάνεια τῆς Ἄρωμ. ἀπό τήν Ἑλλην.⁽¹⁰⁵⁾ συγκλίνουν στήν διαπίστωσι ὅτι ἡ Ἄρωμ. ἀποτελεῖ α ὕ τ ο τ ε λ ῆ κ λ ά δ ο τῆς Ρωμανικῆς τῶν Βαλκανίων.

Β. Σχέσεις με τήν Ἑλληνική

Ἡ σημασιολογική εξέλιξι τοῦ ρήματος τῆς Ἑλλην. καί ἰ-
δίως τῶν ἰδιωμάτων της, ἐπηρέασε ἔντονα τό ἀρωμονικό ρῆμα, ὅπως φαίνε-
ται καί στά οἰκεῖα κεφάλαια. Ἡ ἐπίδρασι αὐτή εἶναι ἐκδηλη σέ ὅλους
τούς ρηματικούς τύπους. Στούς περιφραστικούς μάλιστα τύπους οἱ ἐπίδρα-
σεις τοῦ ἑλληνικοῦ ρήματος δέν εἶναι μόνο σημασιολογικαί, ἀλλά ἐπε-
κτείνονται καί στήν μορφολογία τῶν τύπων (Μέλλ., Ὑποθ. στό παρελ-
θόν κ.λπ.).

Ὅμοίως, σύνθετα ρήματα τῆς Ἀρωμ. σχηματίσθησαν, ὅπως εἴ-
δαμε (σ. 140 - 143), κατά τό πρότυπο τῶν ἑλληνικῶν ρημάτων, αὐξάνοντας
ἔτσι τήν ἐκφραστικότητά τους.

Ἀντιθέτως δέν φαίνεται νά ὑπάρχη ἀνάλογη ἐπίδρασι στά κλιτικά
μορφήματα. Αὐτό νομίζουμε ὅτι ὀφείλεται στήν σταθερότητα τοῦ ἀρωμονι-
κοῦ ρήματος ὡς πρός τίς Κ του. Μετά τήν σύγρησι ὀρισμένων ληκτικῶν φωνη-
μάτων τῆς Λατιν. (σ. 156), τό ἀρωμονικό ρῆμα δέν σημείωσε παρά λίγες
μόνο μεταβολές.

Στό παρόν κεφάλαιο θά δειχθῇ λ.χ. ὅτι τά E-ésku καί -édU, ἑλληνικῆς ἀρχικῆς προελεύσεως, ἀποτελοῦν τά πιό χαρακτηριστικά γνωρί-
σματα τοῦ ρήματος τῆς Ἀρωμονικῆς.

Στόν λεξιλογικό πάλι χῶρο ἡ ἐπίδρασι τῆς Ἑλλην. δέν εἶναι

μικρή. Έτσι στο λεξιλόγιο της Ἀρωμ. πέρασαν περίπου 514 ελληνικά ρήματα(σ. 196).

Οι κυριώτερες από τις επιδράσεις που έπισημάναμε είναι:

1. Ὁ σχηματισμός τοῦ Μέλλοντος.

Ἀναλογικές επιδράσεις από τήν Ἑλλην. παρουσιάζονται καί στον Μέλλοντα τῆς Ἀρωμουλικῆς. Τοῦτο ἀποδέχεται καί ὁ Carida⁽¹⁰⁶⁾, ὁ ὁποῖος ἀνάγει σ' ἑλληνικά πρότυπα ὄλους τούς τύπους πού σχηματίζονται μέ τό να(=θά) καί νγα(="ἤθελε") (Μέλλ. Ἀπλός καί Τετελ., δυνατικές ἐγκλίσεις κ.λπ.). Ὁ Sandfeld⁽¹⁰⁷⁾ βλέπει τήν ἀμεση ἐπίδρασι τῆς Ἑλληνικῆς στον σχηματισμό τοῦ Μέλλοντος σ' ὄλες τίς βαλκανικές γλώσσες.

Στά κείμενα τῆς ὕστερης Ἀρχαιότητος καί τοῦ Μεσαίωνα ἐμφανίζονται περιφραστικοί τύποι μέ τό θέλω, ἔχω κ.ἄ., πού ἀποτελοῦν μελλοντικές ἐκφράσεις κι ἐκτοπίζουν τόν μονολεκτικό τύπο Μέλλοντος τῆς ΑΕ. Ἔτσι οἱ τύποι μέ τό θέλω, ἔχω+Ἀπαρέμφ. καί ἀργότερα μέ τήν Ὑποτακτική συμπληρώνονται καί ἀπό μία σειρά ἄλλων μελλοντικῶν ἐκφράσεων, πού στό "Λειμωνάριον" τοῦ Μόσχου(6ος μ.Χ. αἰ.) λ.χ. ἀνέρχονται σέ 55 καθαρούς τύπους Μέλλοντος⁽¹⁰⁸⁾.

Κατά τόν ὕστερο Μεσαίωνα, ὅπως γράφει ὁ Browning⁽¹⁰⁹⁾, "Ἡ μελλοντική περίφρασι θά + ὑποτ., ... παραμερίζει σχεδόν ὀλότελα ὄλες τίς ἄλλες περιφράσεις στήν κοινή προφορική γλώσσα, παρ' ὄλο πού συναντοῦμε καί ἄλλους περιφραστικούς τύπους στά ἰδιώματα".

Οἱ διάφοροι τύποι τοῦ Μέλλοντος τῶν βαλκανικῶν γλωσσῶν ἐμφανίζουν μορφολογική ἀντιστοιχία πρὸς τούς τύπους τῆς Ἑλλην., Μεσαιωνικῆς καί Νέας :

Ρουμανική :

τύπος Α' : νοί (=θέλω, κλιτόν) + Ἀπαρέμφ. : νοί αυζι(=θέλω ἀκούσει),
νει αυζι(=θέλεις ἀκούσει)κ.λπ. ἢ αυζι-νοί, αυζι-νει κ.λπ.

- τύπος β': ο sǎ(="θέ νά", ἄκλιτον) + 'Υποτ.: ο sǎ aud(="θέ νά ἀκούσω"), ο sǎ auzi(="θέ νά ἀκούσης")κ.λπ.
- τύπος γ': am sǎ (=ἔχω νά, κλιτόν) + 'Υποτ.: am sǎ aud (=ἔχω νά ἀκούσω), ai sǎ auzi(=ἔχεις νά ἀκούσης) κ.λπ.
- τύπος δ': va, vor sǎ (=θέλει, θέλουν νά, κλιτόν)⁽¹¹⁰⁾ + 'Υποτ.: va sǎ facǎ(="θέ νά κάμη), vor sǎ facǎ(="θέλουν νά κάμουν)κ.λπ
- τύπος ε': οί,ǎi/ei/i/fi, ο/ǎ, om, ǎti/eṭi/fṭi/oṭi,or(="θέλ-ω, -εις, -ει,-ουμε,-ετε,-ουν)+ 'Απαρέμφ. Δέν ἔχουμε παρά ἕναν λαϊκό τύπο Μέλλοντος πού προέκυψε ἀπό τό νοί: om auzi(="θέλομεν ἀκούσει").

Ἄρμονικὴ :

- τύπος α': va(="θά, ἄκλιτον) + 'Υποτ. : va ǎndU(="θά ἀκούσω), va ǎndI(="θά ἀκούσης)κ.λπ.
- τύπος β': va s-(="θέ νά", ἄκλιτον) + 'Υποτ.: va s-ǎndU(="θέ νά ἀκούσω"), va s-ǎndI(="θέ νά ἀκούσης") κ.λπ.
- τύπος γ': u s-(="θέ νά", ἄκλιτον) + 'Υποτ. : u s- ǎnd^U(="θέ νά ἀκούσω"), u s-ǎnd^I(="θέ νά ἀκούσης") κ.λπ.
- τύπος δ': am s-(=ἔχω νά, κλιτόν) + 'Υποτ.: am s-ǎndU(=ἔχω νά ἀκούσω), ai s- ǎndI(=ἔχεις νά ἀκούσης) κ.λπ.
- τύπος ε': ǎrE s-(=ἔχει νά, ἄκλιτον) + 'Υποτ.: ǎrE s-ǎndU(=ἔχει νά ἀκούσω, θά ἀκούσω), arE s-ǎndI(=ἔχει νά ἀκούσης)κ.λπ.
- τύπος ζ': va(i)am^U(= θά ἔχω) + Μετοχ.(=Τετελ.Μέλλ.): vaǐ am^U ǎndǐ-tǎ(="θά ἔχω ἀκούσει), va ai ǎndǐtǎ(="θά ἔχης ἀκούσει)κ.λπ.

Ἐπὶ τίς ἴδιες ἐπιδράσεις μπορούμε νά ποῦμε πὼς σχηματίσθηκαν οἱ τύποι Μέλλοντος καί στίς ἄλλες λατινογενεῖς διαλέκτους τῆς Βαλκανικῆς :

Ἰστρορουμανικὴ :

(v) oí, ver, va, rem, (v)eṭ, (v)or(="θέλ-ω, -εις, -ει,-ουμε,-ετε,-ουν)+ 'Απαρέμφ.⁽¹¹¹⁾: νοί ruga(="θέλω παρακαλέσει"), rem ruga(="θέλομε παρακαλέσει") κ.λπ. »

Μογλενίτικη :

sǎ + 'Υποτ. : sǎ ved(="νά δῶ", θά δῶ), sǎ vez(="νά δῆς", θά δῆς) ,
sǎ vǎdǎ(="νά δῆ", θά δῆ)κ.λπ.

Ὁ Atanasov⁽¹¹²⁾ παρατηρεῖ ὅτι ὁ σπάνιος τύπος στήν Μογλενί-
τικη : ǎ si cǎpt ἢ ǎs cǎpt (=θέ) νά τραγουδήσω), ǎ si cǎptom ἢ ǎs
cǎptom (=θέ) νά τραγουδήσουμε), δέν εἶναι παρά μιὰ μορφή τοῦ na+ si ,
πού μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἔχασε τήν σημαντική του ἀξία ὡς βοηθητικοῦ
καί παρεχώρησε τήν θέσι του στήν Ὑποτακτική, πού λειτουργεῖ ὡς Μέλλων.
Στήν ἴδια διάλεκτο ὑπάρχει καί τύπος na + Ἀπαρέμφ., μέ τόν ὁποῖο ἐπι-
ζητεῖται ἡ μή ἐκπλήρωσι τῆς κατάρας, στό τέλος τῆς ὁποίας καί μόνον ἐμ-
φανίζεται σάν ἀπολίθωμα χρήσεων τοῦ παρελθόντος, ὅποτε ἔπρεπε νά εἶχε
μιάν εὐρύτερη παρουσία : s-ti ardǎ focu di nu vǎ ti ardiri(=νά σέ κάψη
ἢ φωτιά, πού δέν θά σέ κάψη), s-ti neacǎ luru di nu vǎ ti nicǎri (= νά
σέ πνίξη ὁ λύκος, πού δέν θά σέ πνίξη). Παρόμοια περίπου ἔκφρασι κατά-
ρας ἔχουμε καί στό νεοελληνικό ἰδίωμα τῶν Χασίων Πίνδου: Νά σι φά¹ οὐ
λύκου, ὄχ', Νά σᾶς κάψ' ἡ ἀστραπή, ὄχ'.

Βουλγ. : šte prǎnia (=θά κάνω), šte prǎniš(=θά κάνης)κ.λπ.

Ἄλβαν.:do të bej(="θέ" νά κάνω), do të bësh(="θέ" νά κάνης)κ.λπ.

Σερβ. : ja ću raditi(=ἐγώ θέλω "ποιεῖν"), raditi(≠ποιεῖν" θέλω) ,
ja ću da radim(=ἐγώ θέλω νά κάμνω), ti ćeš da radiš(= ἐσύ
θέλεις νά κάμνης).

Ἡ Ἑλλην. ἐμφανίζει μεγάλη ποικιλία τόσο στήν μορφολογία
ὅσο καί στήν χρῆσι τοῦ θέλω καί ἔχω, εἴτε ἐκφράζουν μελλοντικές ἢ ἐνδε-
χόμενες πράξεις στό παρελθόν εἴτε στό μέλλον. Ἐνδεικτικά σταχυολογήσα-
με ὀρισμένα παραδείγματα ἀπό τίς ΝΕ διαλέκτους, παρμένα ἀπό τό ἀρχεῖο
τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, στά λήμματα "θέλω" καί
"ἔχω" :

Στό μέλλον :

Πάλι νά βρέξη θέλει (=θά βρέξη)(Θεσπρωτία)

Νά τρέξη θέλει ἢ βρύση(=θά τρέξη) (Κρήτη)

Θά σί ρουτήσου, χάρι μου, πότι θέλει πιθάνου (Χαλκιδική)

Α χρίσω θέλει (=θά άσβεστώσω)(΄Αν.Κρήτη)
Διόχνεις μέ, μάννα, διόχνεις μέ καί νά μισεύσω θέλω (Κορσική,μολόγι).

Μάννα, πολλά μαλώνεις κι έγώ μισέψει θέλω (Δ.Κρήτη)
Κι άστραπές ν΄ακούσης θεΐς καί βροντές ν΄ακούσεις θεΐς(=θά άκούσης), μά στ΄αυγά σου κάθου(Χίλος, έπωδός σέ κλώσσα).

θέλουν πάρει(Βόνα Ν.΄Ιταλίας)

θέλει σαρώσω. θέλει ταΐσης(Βούρβουρα Κυνουρίας)

θέλων καοῦν (=θά καοῦν)(Κορσική)

*Έχει νά παιδεύεται (=θά παιδεύεται)(Μύκονος, Έτος 1771).

*Έχεις νά πάθης πολλά (=θά πάθης)(ΚΝΕ)

Στέκεις στή σέλλα δυνατός κι έχει νά παραδείρης (Γ.Χατζιδάκις ΄Ακαδ.΄Ανωγ. Γ΄2, 333).

Στό παρελθόν:

Στό ροδιισμό τῆς μέρας ἤθελε νά σηκωθῆ(=σηκωνόταν)(Νάξος)

*Έν οΐς θέλει ἦτο(=θά ἦταν) καί ό ΐδιος Κιουταχῆς (Βλαχογιάννη ΄Αθων.΄Αρχ.)

*Η μάννα μου τ΄ἤθελα μοῦ βάνει(=τί θά μοῦ έβαζε) (Λακωνία)

*Ηθιλάμι νά φύγουμι(=θά φεύγαμε)(Ριζώματα ΄Ημαθίας)

*Ηθελα μοῦ τρυπήσει(=θά μοῦ τρυποῦσε)(Σίφνος)

*Αμα ἤθελε δοῦνε κανένα γαΐκι(=δταν έβλεπαν)(΄Αμοργός)

θαλά κάτω, θαλά κάτω κ.λπ.(Κρήτη καί άλλοῦ)

Νά΄θελε μή τό συλλογιστώ, ἤθελε φύγουν οὔλοι(Κρήτη)

*Ηθες έρθει,ἤθελε νά σοῦ δώση μῆλα(=άν έρχόσουν, θά σοῦ έδινε...)
(Μύκονος)

*Έσεΐς έρθετε κι έμεΐς έχ΄κι έτρώγαμε(=έσεΐς ἤρθατε κι έμεΐς αὐτή τήν στιγμή έπρόκειτο νά φάμε)(Πόντος)

Γιατί,μικρή,τό έπιστεψες πώς είχα νά σέ πάρω; (=πώς έπρόκειτο νά σέ πάρω)(δίστιχο)

Τό παιδί πού είχε νά γεννησῆ(=πού έμελλε νά γεννηθῆ)(Καλημέρα Ν.΄Ιταλίας).

Πού΄χε νά γένη παπαδιά,παντρεύθη μ΄αναγνώστη(=πού έπρόκειτο νά γίνη.....)(΄Ηπειρος).

*Αν σί πιτύχλινα, εἶχλις νά φᾶς ξύλου(=θά σέ ξδερνα)(Μακεδονία)

2. Οἱ ληκτικοὶ τύποι Γερουνδίου.

Τό Γερούνδιο τῆς Ἄρωμ. εἶναι ἕνας ἀπρόσωπος τύπος, πού, ὄχι μόνο στήν σημασιολογία του λειτουργεῖ (σ. 112) ἀλλά καί στήν μορφολογία, ἔχει κοινά σημεῖα μέ τήν ἐπιρρηματική Μετοχή τῆς ΝΕ. Εἶναι ἄκλιτο, ὅπως καί στήν ΝΕ, κι ἔχει τό ληκτικό του φωνῆεν -a ὅμοιο μέ ἐκεῖνο τῆς ΝΕ : Βράζονται τ'ν οὔρδα, θά κόψ' (Νερόμυλοι Θεσσαλίας), θέλοντα μή θέλοντα (Βούρβουρα Κυνουρίας), πίνοντα, τρώγοντα, παίρνοντα (Ν. Ἰταλία), θωρώντα, στρέφοντα, πηγαίνοντα (Παλιά Κυπριακά), τρέχοντα, παίζονται (Σαρακατσάνοι) Ἄρωμ. zburǫnda (=μιλώντας), fuǫǫnda (=φεύγοντας).

*Ὁμοιος σχηματισμός σημειώνεται καί στά Ρωμανικά τῆς Ἰστρίας⁽¹¹³⁾: rugǫnda (=παρακαλώντας), fuǫǫnda (=φεύγοντας), ǫirǫnda (=κρατώντας), tragǫnda (=τραβώντας).

Στήν Ρουμ. ἔχουμε τόν τύπο -ǫnd : avǫnd (=έχοντας), ἀλλά ὑπάρχουν καί διαλεκτικοὶ τύποι σέ -ǫndǫ, avǫndǫ (=έχοντας), tǫǫndǫ (=κόβοντας). Ὁ τύπος -ǫ θεωροῦν⁽¹¹⁴⁾ ὅτι προκύπτει ἀπό τό u ἢ i > ǫ.

Τό Γερούνδιο τῆς Ἄρωμ. δημιουργεῖ ζήτημα σχέσεων κατά τόν Λαζάρου⁽¹¹⁵⁾ "διότι ἀντί τῶν καταλήξεων -ndo, -ndum τοῦ λατινικοῦ Γερουνδίου καί Γερουνδιακοῦ ἔχει a καί (a) ǫiǫ".

Μερικοὶ ἐρευνηταὶ ἀπέδωσαν τήν ἀρχή τῆς ἰδιομορφίας αὐτῆς στήν σλαβική⁽¹¹⁶⁾ καί παλαιοσλαβική⁽¹¹⁷⁾ ἢ ἄλβανική⁽¹¹⁸⁾ ἐπίδρασι.

*Ἡ μορφή [-nda] στήν Ἑλλην. ἀνάγεται στόν πρῶτιμο Μεσαιῶνα:⁽¹¹⁹⁾ *Ἡ ψυχὴ βοᾷ λέγοντα (Πράξεις Θωμᾶ), ἡμεῖς βλέποντα (γραπτό κείμενο ἀπό Ν. Ἰταλία, 999 μ.Χ.), ἐάν φανῶμεν καταζητοῦντα καί ἐνοχλοῦντα (ἔγγραφο τοῦ 1034).

*Ἡ προέλευσι τοῦ ληκτικοῦ -a εἶναι πρόδηλη. Τό ἐπίρρημα καί

ή επιρρηματική Μετοχή της Ἑλλην. πρέπει νά ὑπῆρξαν καί στήν περίπτω-
σι αὐτή τό πρότυπό του. Γιά τήν επικράτησι τοῦ -α ὡς κ τῶν ἐπιρρη-
μάτων τῆς Ἑλλην. ὁ Γ.Χατζιδάκις⁽¹²⁰⁾ γράφει : "Τό δέ α ἐν τῷ τέλει
τοῦ ἐπιρρήματος ὅπως καί ἐν τῷ ἔτσι-ἔτσά, σήμερο(ν)-σήμερα, τίποτε -
τίποτα, ἀπόψε-ἀπόψα παρά βέλθ. καί Χρυσ. Μαυροφρ. 674, ἔξω-ἔξα ἐν
Passow δίστιχ. 522 κ.λπ., διότι τό α εἶναι ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλην. ἡ
κατ' ἐξοχήν κατάληξις τῶν ἐπιρρημάτων, ὅπως φαίνεται σαφῶς ἐν τῷ ἄνευα
ἐν Πόντῳ Οἰκονομ.25, ὥσποτα καί γούσποτα αὐτ.29, δῆ-δᾶ, ἐδᾶ κ.λπ. ἡ-
συχα βουλεύου καί περιτρόχαλα, Πρίσκου τοῦ Ρήτορος 190". Ὁμοίως ὁ
Ἄνθ.Παπαδόπουλος⁽¹²¹⁾ γράφει "... τά εἰς -α ἐπιρρήματα εἶχαν καταστῆ
εἰς τόν προφορικόν λόγον κοινότερα(ἐνν. κατά τήν Ἀρχαιότητα καί τόν
Μεσαίωνα), οἱ δέ ποιηταί μετεχειρίζοντο τόν δημωδέστερον λόγον, ὁ ὀ-
ποῖας βέβαια δέν ἦτο ὁ ἐντεχνος λόγος τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἰσοκράτους
καί τοῦ Λυσίου.

Καί τελευταῖον ὅτι ταῦτα ὑπῆρχαν εἰς τήν γλῶσσαν ἤδη ἀπό
τῶν Ὀμηρικῶν καί προομηρικῶν χρόνων, ἀφοῦ δέ μέ τήν πάροδον τῶν χι-
λιετηρίδων ὑπερίσχυσαν, ἐκτός ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ὄλων τῶν ἄλλων τάξεων,
ἀπέβησαν τά μόνα εὐχρηστα εἰς τήν νέαν ὀμιλουμένην γλῶσσαν.

"Ὡστε ὡς πρός τήν χρῆσιν τούτων ἡ νέα δημοτική μας ἀνάγε-
ται εἰς τούς προϊστορικούς χρόνους".

Ἡ Caragiu⁽¹²²⁾ ἀποδίδει τό ληκτικό -a στό νόμο τῶν ἀ-
νοικτῶν συλλαβῶν. Τό ἀποσυνδέει ἀπό ἐπιδράσεις τῶν νοτιοσλαβικῶν
γλωσσῶν καί δέν ἀναφέρει τίποτε σχετικά μέ τήν ὕπαρξι ἐλληνικοῦ προ-
τύπου.

Τό ἐπιτασσόμενο -luj εἶναι ὁ συνηθέστερος τύπος ληκτικοῦ
τεμαχίου καί θεωρεῖται ἄρθρο δοτικῆς πτώσεως ἐνικοῦ ἀριθμοῦ⁽¹²³⁾. Ὁ-
πωσδήποτε δέν εἶναι ἡ μόνη μορφή ἐπιτασσομένου ἄρθρου.

Κατά τήν ἐπιτόπια ἔρευνά μας καταγράψαμε καί τούς ἐξῆς ἀ-
θησαύριστους τύπους (σ. 114): iɲnɲndu-li (=βαδίζοντας -"τά") - di-
vɲɲlɲga-li (=γύρω -"τά")(Καλλιθέα, πρῶην Μπάλτινο), iɲnɲnda-ɲe(= βαδί-

ζοντας-"τά")-varlīga-le(=γύρω-"τά")(Μηλιά), imnīnda-li(=βαδίζοντας - "τά")-at āmšea-li(=τότε-"τά")(Μέτσοβο καί Σιράκο), imnīnda-la(Κορυδαλλός, πρώην Τζινιράτζι), imnīnda-la-divīrlīga-la(Πεύκη, πρώην Στρούζα), imnīndī-laj - divarligf-la(Τρυγόνα, πρώην Χλιτζάδες), imnīnda-la-vīrlīga-la(Ώρθοβούνι, πρώην Τσουραναίτοι), imnīnda-la(i)(Γαρδίκι), imnīnda/imnīnda-luī/imnīndu-lēa(i)(Βέροια), ŗukāndu-la (χορεύοντας-"τά"), Ἀργυρούπολι, πρώην Καρατζόλι Τιρνάβου), imnīnda-rīi (Κουτσούφλιανη καί Καλομοίρα, πρώην Γκουντουβάσδα).

Ἀπό τά ἀνωτέρω παραδείγματα φαίνεται καθαρά πώς οἱ καταληκτικοί αὐτοί τύποι χρησιμοποιοῦνται προαιρετικά καί στήν περιοχῇ τοῦ ἐπιρρήματος , ἀπ'οῦ περάσαν καί στό Γερουνδίο, λόγω τῆς ἐπιρρηματικῆς του φύσεως. Ἔτσι στίς κατά τόπους μορφές ἐπιρρημάτων συναντᾶμε καί τοὺς ἀντίστοιχους τύπους Γερουνδίου :

amvīrlīg-a (=γύρω) - imnīnd-a (=βαδίζοντας)
amvīrlīg-a-luī(=γύρω"τοῦ") - imnīnd-a-luī(=βαδίζοντας"τοῦ")
divīrlīg-a-la (=γύρω "τά") - imnīnd-a-la (=βαδίζοντας"τά ")
vīrlīg -a-li (=γύρω "τά") - imnīnd-a-li (=βαδίζοντας"τά")

Οἱ ἐπιτασσόμενοι αὐτοί τύποι ἄρθρων -ἡ ἀρχή τοῦ νά ἐπιτάσσεται τό ἄρθρο τοῦ Γερουνδίου ἀνάγεται στήν θέσι πού παίρνει στό οὐσιαστικό : luṛ-lu(=ὁ λύκος)-ἀποτελοῦν, πιθανῶς, μεταφραστικό δάνειο ἀπό τήν Ἑλλην., πού ἀπό τήν Ἀρχαιότητα, ἤδη, χρησιμοποιεῖ τό οὐδέτερο ἄρθρο σ' ὀρισμένα ἐπιρρήματα: τό πάρος, τό πρίν, τό τέταρτον, τό πρῶτον, τά πρῶτα("Ὀμηρος), τά βέλτιστα, τά μέγιστα κ.λπ. Ἀλλά καί σήμερα ἡ ΝΕ καί τά ἰδιώματά της χρησιμοποιοῦν τό οὐδέτερο ἄρθρο στόν πληθυντικό ἀριθμό σ' ἐπιρρήματα κι ἐπιρρηματικές Μετοχές :

- Τόν ἔδειρε γιά τά καλά.
- Τραβήξαμε τά ἔσια (Σκόπελος)
- Ἔπесе τά μπρούμυτα, τά πῖστομα, τά νάσκελα.
- Ἦρθι τά πλαλόντα(Δεσκάτη Γρεβενῶν)
- Ἦρθι τά πλιζαλόντας(Κακοπλεύρι Καλαμπάκας)

- Vín'i a1fɣɪnda-li (= "ἤρθι τὰ πλαλούντα")
- Vín'i imɪɪnda-li (= ἤρθε βαδίζοντας "τά")

Ἐπίτοπια διερευνήσι τοῦ φαινομένου διαπιστώσαμε ὅτι ἀπό τοὺς Ἄρωμόνους χρησιμοποιοῦν τὸν τύπο -li(=τά) στὰ ἐπιρρήματα καί τὸ Γερούνδιο, ὅσοι κατοικοῦν τὴν ὄρεινὴν περιοχὴ τῶν Χασίων (Μέτσοβο, Καλλιθέα, Κουτσούφλιανη κ.λπ.). Ἐδῶ ἀκριβῶς οἱ ντόπιοι ἑλληνόφωνοι, οἱ γνωστοὶ ὡς Χασιωῖτες, σχηματίζουν κατὰ τὸν ἴδιον τύπον τὰ ἐπιρρήματα καί τίς ἐπιρρηματικές Μετοχές. Ἀντίθετα πρὸς τοὺς Χασιωῖτες, οἱ ἑλληνόφωνοι γείτονές τους, Καραγκούνηδες καί Κοπατσαραῖοι, χρησιμοποιοῦν τὸ ἄρθρο, ὅπως καί ἡ ΚΝΕ. Τὸ ἴδιωμα τῶν Χασίων, καθὼς κι ἐκεῖνο τῆς Ἐράτουρας Κοζάνης εἶναι τὰ μόνα, ἀπ'ὅ,τι γνωρίζουμε, πού ἐμφανίζονται συνεκφορὰ τοῦ ἄρθρου μ'ἐπιρρηματικὴ Μετοχή, ἂν καί ὁ Α.Παπαδόπουλος⁽¹²⁴⁾ ἀναφέρῃ τὸ φαινόμενο ὡς θεσσαλικὸ γενικὰ, χωρὶς ἰδιαίτερο τοπικὸ προσδιορισμό.

Μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὸ ἴδιωμα τῶν Χασίων :

- Ἔλα τὰ πάν'. - Τράβα τὰ κάτ'.
- θά βγῶ φουτουγραφία τὰ κάθονται
- Σήμερα τ'ν ἔβγαλάμι τὰ παίζονται.
- Μὲ πῆρις τὰ χαρτιά τὰ πλαλούντα(=μοῦ πῆρες τὰ χαρτιά τῆς χαρτοποιξίας τροχάδην, γρήγορα).
- Τώρα ἢ νιουλαῖα χουρεύ^{εἰ} τὰ κουλλ'τά (=κολλητά, " εὐρωπαϊκά", ἀνταμωτὸ χορὸ).
- Ἔρχονται τὰ τρου'ύρου(=γύρω).
- Παρομοίως στὸ Μέτσοβο λένε: atɪmsɛa-li(="τὰ τότε"), dɪvarli-ga-li(="τὰ τρου'ύρου"), a1fɣɪnda-li(="τὰ πλαλούντα") κ.λπ.

Ὁ ληκτικὸς τύπος -li(N) < -le(B) παράγεται ἀπὸ τὴν δεικτικὴ ἀντωνυμία ille τῆς Λατιν.,⁽¹²⁵⁾ καί εἶναι ἄρθρο πληθυντικῶν ἀριθμοῦ πού δηλώνει τὸ θηλυκὸ καί τὸ οὐδέτερο γένος : mɔʒɪ-li(οἱ γριές), trɛnur-li(=τὰ τραῖνα). Τὸ ληκτικὸ -la πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς συνηρημένος

τύπος του -lɛa. Τό -lɛa (< -lɛ+a) εμφανίζει τό εύφωνικό /a/καί χρησι-
μοποιείται καί στά τακτικά ἀριθμητικά : an-tɾɛj-lɛa(= στά τρία, στά
τρ(ί)τα), an-pátru-lɛa(= στά τέσσερα, στά τέταρτα)κ.λπ. Ὁ Παραha-
gi⁽¹²⁶⁾ θεωρεῖ θηλυκοῦ γένους τόν τύπο -lɛa. Στήν Ἄρωμ. ὅμως τό οὐ-
δέτερο γένος συμπίπτει μορφολογικά μέ τόν τύπο τοῦ ἀρσενικοῦ στόν ἐ-
νικό καί μέ τόν τύπο τοῦ θηλυκοῦ στόν πληθυντικό. Ἔτσι στήν περιπτω-
σι συνεκφορᾶς τοῦ ἄρθρου μ' ἐπιρρήματα κι ἐπιρρηματικές Μετοχές ἔχει
ἀξία οὐδετέρου γένους.

Περαιτέρω ἐπιρρηματικές χρήσεις τῶν πλαγίων πτώσεων τῆς
Ἑλλην., Ἄρχαίας⁽¹²⁷⁾ καί Νέας⁽¹²⁸⁾, ὅπως λ.χ. τῆς καθαρᾶς γενικῆς καί
τῆς δοτικῆς, τοπικῆς καί ὀργανικῆς : Ἔρχονται πεδίλιο(=διά τῆς πε-
διόδο) μαησόμενοι ("Ὀμηρος, 2(B)801), πβ. καί νεοελληνικό "Ὁ Κων-
σταντῖνος ἔρχεται τοῦ κάμπου καβαλλάρης"; Ἰστρος Ἰσος ἀεὶ ῥέει καί
θέρεος καί χειμῶνος (= καί κατά τό θέρος ... Ἡρόδοτος, IV.48),
Δρόμω (= τρέχοντας) ἔντο ἐς τοὺς βαρβάρους (Ἡρόδοτος, VI. 112), ταύ-
τη(= αὐτοῦ, ἔτσι), τῆδε τῆ νυκτί, κύκλω, κραυγῆ, σιγῆ, τοῦ θανατᾶ, τοῦ
ψόφου, τ' ἀψήλου(σέ πολλά ἰδιώματα), τ' ἀνασκέλου(Κεφαλλονιά), ἀπό μοναχοῦ
του(Ξεχώρι Μάνης), τοῦ ἀνηφόρου, τοῦ κατηφόρου, τοῦ βάθου(=πρός τήν ἀνη-
φόρα, πρὸς τήν κατηφόρα, βαθιά, Τσακωνιά), ἀποσκεροῦ(=ἀποβραδίζ, Γεράκι
Πελοπον.), τοῦ κινήγου(=κυνηγώντας, Φινγάλεια), τ' ἐς γύρας(=γύρω, Δασοχώρι,
Γρεβενῶν), δελχνουν σαφῶς τήν ἀπόλυτη ἀντιστοιχία τῶν τύπων μεταξύ Ἑλ-
λην. καί Ἄρωμ. καί στηρίζουν ἐπιδράσεις τῆς πρώτης ἐπὶ τῆς δευτέρας: a
ku tótta-luḯ(=ἐξ ὀλοκλήρου), di atúpsɛa-luḯ(=ἀπό τότε, "ἐξ ἐκείνου"), a
káɫɛa-luḯ(= εὐθέως, "τοῦ δρόμου"), askumtɪʒa-luḯ(=κρυφά), varlɪʒa-luḯ
(=γύρω, "τοῦ γύρου" πβ. καί "τοῦ γύρου" τ' ἀρχοντόπουλα κι ὁ βασιλεὺς
ἐν μέσῳ" Χρον. Μορ. P4205 (Schmitt), di-a lúngu-luḯ(="τοῦ μακρους" ,
μακριά), a pórɫu-luḯ(=τοῦ θανατᾶ, θανάσιμα), a prɪ́ɫɫu-luḯ(= τό μεση-
μέρι, ἐπίρρ.), dɛalɪθɪʒa-luḯ(= "τῆ ἀληθείᾳ"), alagɪ́ɫɫa-luḯ(= τρέχον-
τας), zburɪ́ɫɫa-luḯ(=μιλώντας).

Ἄξιοσημείωτος εἶναι καί ὁ σχηματισμός τοῦ Γερουνδίου στά
ἰδιώματα τῆς Καλομοίρας καί Κουτσούφλιανης Τρικάλων, στά ὅποια ἔχουμε
τόν τύπο -ndarɫi καί -ndarɫe , aligɪ́ɫɫandarɫi(=τρέχοντας "τά") imɪ́ɫɫdar-
ɫe(=βαδίζοντας "τά", Καλομοίρα).

Στόν χῶρο τῶν NE διαλέκτων παραπλήσιο ληκτικό τύπο Μετο-
χῆς εμφανίζει μόνον ἡ Τσακωνική, ὅταν ἡ Μετοχή τοῦ κυρίου ρήματος
προηγῆται τοῦ βοηθητικοῦ⁽¹²⁹⁾ : ἔχουνταρ ἔμι(=ἔχον εἰμί, ἔχω), ἔχου

εμι(=έχων είμι, έχω), έχαρ έμι(=έχουσα είμι, έχω), όρουνταρ έμι(= όρών είμι, βλέπω)κ.λπ.

Στήν Τσακωνική ή επίδοσι τοῦ /r/στήν Μετοχή αὐτοῦ τοῦ τύπου έρμηνεύεται μέ τήν αναλογική επέκτασι⁽¹³⁰⁾ καί ανάγεται στόν ρωτακισμό τοῦ /s/ τῆς Τσακωνικῆς, πού τόν κληρονόμησε ἀπό τήν ἀρχαία Λακωνική. Ἡ όμοιότητα εἶναι συμπτωματική· οἱ τύποι τῆς ἀρωμουλικῆς Μετοχῆς ἀναπτύχθηκαν ἀνεξάρτητα καί παράλληλα πρός αὐτούς τῆς Τσακωνικῆς.

Οἱ τύποι -ara,-ura καί -ur|εα εἶναι ληκτικά στοιχεῖα τοῦ Γερουνδίου τῆς Μογλενίτικης διαλέκτου πού τούς χρησιμοποιεῖ προαιρετικά : r|ǎhǒnd-(ǎra)(=κλαίγοντας), lǎhǒnd-ur(lε)a(=τρέχοντας("τά"). Παρομοίους τύπους, διαλεκτικούς, συναντᾶμε καί στήν Ρουμ.: vǎz|nd-urea(=βλέποντας)κ.λπ. Οἱ τύποι αὐτοί θεωροῦνται ὅτι εἶναι μεταγενέστεροι καί ὅτι πέρασαν αναλογικά ἀπό ὀρισμένα ἐπιρρήματα στό Γερούνδιο⁽¹³¹⁾.

Ἡ Parahagi⁽¹³²⁾ θεωρεῖ τόν τύπο -ura, πού ὑπάρχει σέ μερικά ἐπιρρήματα τῶν ἰδιωμάτων τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ χώρου, ὅπως λ.χ. nhǐos-ura(=κάτω), ahǐm-ura(=κάτω), ὅτι προέρχεται ἀπό τό ἀλβανικό E-urë. Πράγματι τό -urë, πού λειτουργεῖ καί ὡς ληκτικός τύπος τῆς Μετοχῆς τῆς Τσακωνικῆς, πρέπει νά συνέβαλε ἀναλογικά στόν σχηματισμό ὄχι μόνο τῶν ἀνωτέρω ἐπιρρηματικῶν τύπων ἀλλά καί τῶν γερουνδιακῶν τύπων πού ἐξετάζουμε.

Ἡ Μετοχή τῆς Ἑλβαν., ὅταν συνεκφέρεται μέ τό μόρφημα duke, μάς δίνει τύπο ἀντίστοιχο πρός τήν ἐπιρρηματική Μετοχή τῆς ΝΕ καί τό Γερούνδιο τῆς Ἀρωμουλικῆς. Ἡ σημασιολογική αὐτή ἀντιστοιχία θά ἐπέτρεψε τό πέρασμα τοῦ ληκτικοῦ -(u)rë στό Γερούνδιο τοῦ τύπου τῆς Κουτσούφλιανης-Καλομοίρας καί πιθανόν τῆς Μογλενίτικης: duke fol-ur(ë)(=μιλώντας), duke dasch-ur(ë)(=θέλοντας). Πλήν ὅμως τοῦ -ur(e), ἔχουμε καί τύπο -ar(ë) χάριν εὐφωνίας, ὅταν ὑπάρχη -u θεματικό : duke shkru-ar(ë)(γράφοντας), duke ruvu-ar(ë)(=δουλεύοντας)κ.λπ.

Τό ληκτικό E-urë/-arë, καθώς εἶδαμε, ὑπάρχει ἀκόμα καί στήν Ρουμ. καί στήν Μογλενίτικη, πού θεωρεῖται ὅτι προέρχεται ἀπό τόν κορμό

τῆς Ρουμανικῆς⁽¹³³⁾. Ὅσο γιὰ τὴν ἐμφάνισι τοῦ τύπου αὐτοῦ στά ἄρω-
μουνικά ἰδιώματα τῆς Κουτσούφλιανης καί τῆς Καλομοίρας, ἡ ἔρμηνεῖα
του θά πρέπει, πιθανῶς, νά ἀναζητηθῆ στήν τοπική παράδοσι πού ἀναφέρει
ὅτι ἓνα μέρος τῶν Ἀρωμούων κατοίκων τους προέρχεται ἀπό ἀλβανόφωνη
περιοχή τῆς Β. Ἡπέλου.

3. Ὁ σχηματισμός τῶν Ε(πιθημάτων)

/-ésk-U/ καί /-éd-U/.

Τό Ε /-ésk-U/ (<-esco?) καί /-éd-U/ (<-izo <ίζω) εἶναι
τύποι Ε πού παρουσιάζουν τὴν μεγαλύτερη συχνότητα στό Τέρμα τῶν ρημά-
των πού ἡ Ἀρωμ. δανείστηκε ἀπό τὴν Ἑλλην., τὴν Σλάβ., τὴν Ἀλβ. κι
ἄλλες γλώσσες. Ἔτσι ἀπό τὰ 514 περίπου δάνεια ρήματα τῆς Ἑλλην. 480
ρήματα πέρασαν στήν Ἀρωμ. μέ τό Ε [-ésk-], 24 μέ τό Ε [-éd-] καί 10
μόνο χωρίς τὰ ἀνωτέρω Ἐπιθήματα.

Στήν ΑΕ καί τὴν κλασσική Λατιν. ἀπαντοῦν οἱ τύποι -ίσκω-έ-
σκω- καί -esco-isco⁽¹³⁴⁾ : εὐρίσκω, ἀρέσκω, quiesco (=ἡσυχάζω), fatisco
(=χάσκω, κουράζομαι) κ.λπ., ἀλλά ἡ χρῆσι τους εἶναι κάπως περιορισμένη.
Στούς μεταγενέστερους ὅμως χρόνους φαίνεται πῶς ἐπέδωσε ἡ χρῆσι του
σὴν Ἑλληνική.

Τά Ε /-éskU/ στήν Ἀρωμ., [-ésc] στήν Ρουμ. καί [-isco]
σὴν Ἰταλ. λειτουργοῦν μόνο στόν Ἐνεστῶτα(1,2,3 ἐν. καί 3πλ. πρόσω-
πο). Ἐνῶ πολλά ἀπό τὰ ρήματα τῆς Λατιν. σέ -sco στίς τρεῖς αὐτές ρω-
μανικές γλώσσες διατηροῦν ἐνωματωμένο τό -sc- στό θέμα τους: Ἀρωμ.
kupósk-U < cognosco :kupusk-áj (=γνώρισα), Ἀρωμ. mésk-U < misco :míst
-éám^U (=κερνοῦσα), Ρουμ. cresc-θ < cresco , am cresc-ut (=ἔχω μεγαλώ-
σει, αὐξήσει), Ἰταλ. nasc-o < nascō , nasc-ena (=γεννοῦσε) κ.λπ. Στήν
Ἀρωμ. τό nflur-éskU < infloresco :nflur-íj (=ἀνθισα) εἶναι τό μόνο,
ἀπ' ὅ,τι ἐξακριβώσαμε, λατινογενές ρῆμα πού δὲν ἐνωμάτωσε τό Ε-sc -
στό θ του.

Ἡ ἐνσωμάτωσι αὐτῆ τοῦ -sc- στό θ τοῦ ρήματος δέν παρατηρεῖται στήν περίπτωσι κανενός ἄλλου δανείου ρήματος : gr-ésku < παλ. σλαβ. grajati :gr-1j(=φώναξα)κ.λπ. Ἀπό τά ἀνωτέρω προκύπτει πώς τό E-ésk- λειτουργεῖ ὡς μορφοσυντακτικό στοιχεῖο καί ὄχι ὡς λεξικό.

Τό -σκ- ὅμως ἐνσωματώνεται στό θ τοῦ Ἑνεστώτος τῆς Ἑλληνικῆς. Τό θ Ἑνεστώτος ἀποτελεῖ καί θ Παρατατικοῦ καί τήν μορφολογική του ἀξία διαπιστώνει ὁ Χατζιδάκις⁽¹³⁵⁾ "...διὰ τῆς καταλήξεως δέ ταύτης ἐχαρακτηρίζετο σαφέστερον τό θέμα τοῦ ἐνεστώτος καί οὕτως ἀντί-διαστέλλετο ἀπό τοῦ τῶν ἄλλων χρόνων". Ὁ ἴδιος πάλι θεωρεῖ τό στοιχεῖο αὐτό ἰωνικό καί ὄχι ἰταλικό καί τό ἐντοπίζει σ' ὅλη τήν ἔκτασι τοῦ ἑλληνόφωνου χώρου.

Ἡ ἀμεση ἀναγωγή ὄχι μόνο τοῦ /-ésku/ ἀλλά καί τοῦ /-éflu/ στά ἑλληνικά -ίσκω, -έσκω, καί -ίζω, -έζω εἶναι κάπως παρακινδυνευμένη, καθότι ἀντίστοιχοι τύποι ὑπάρχουν καί στίς ἄλλες ρωμανικές γλώσσες: Ἰταλ -isco καί -eggio < λατιν. -izo, Γαλλ. -is καί -oyer < λατιν. -izare.

Ἡ κοινή ὅμως παρουσία τῶν ἀνωτέρω τύπων μᾶς ὀδηγεῖ στήν παραδοχή ὅτι ἡ διὰδοσί τους συνετελέσθη στούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες⁽¹³⁶⁾ καί μέσω τῆς δημόδους Λατινικῆς. Ὅπωςδῆποτε ἡ ἐπίδοσί τους κατά τήν μεταγενέστερη φάσι τῆς Ἑλλην., ὅπως δείχνουν καί οἱ συντηρητικώτερες ἀπό τίς διαλέκτους τῆς, ὑπῆρξε βασική αἰτία στήν ἐξάπλωσί τους στόν τότε λατινόφωνο κόσμο. Ἡ διατήρησί τους ὅμως στήν Ἀρωμ. καί Ρουμ. ὡς τῶν πλεό "ἐνεργῶν" ρηματικῶν Ε ὀφείλεται στήν παράλληλη παρουσία καί στήν Ἑλλην., ἀπό τήν ὁποία οἱ λατινόφωνοι τῆς Βαλκανικῆς ποτέ δέν ἀπομονώθηκαν.

Ἐπειδή τά σημεῖα γλωσσικῆς ἐπαφῆς ἑλληνοφώνων καί λατινοφώνων λαϊκῶν στρωμάτων ἦταν ἡ Ν. Ἰταλία, καθώς καί τό δυτικό κυρίως τμήμα τῆς Βαλκανικῆς⁽¹³⁷⁾, δέν ἀποκλείεται ἡ ἀμεση παραλαβή καί περαιτέρω διὰδοσι τῶν τύπων -ίσκω καί -ίζω τῆς Ἑλλην. νά συνετελέσθη στόν χώρο αὐτό ἀπό τούς τότε φορεῖς τῆς δημόδους Λατινικῆς.

Στις αρχαικώτερες άλλωστε διαλέκτους τῆς ΝΕ, ὅπως τοῦ Πόντου, Καππαδοκίας, Κύπρου, Ν. Ἰταλίας, Τσακωνιάς καί Μάνης, μαρτυροῦνται τύποι ὅπως : ἀρνίσκουμαι, ἀποθαρρύσκουμαι, χολιάσκουμαι(Πόντ.) ἀποστανίσκω, ψαλλίσκω/ψαλνίσκω, ἔχισκε(=ἔιχε), δίνισκαν(=ἔδιναν) (Καππαδ.), βαθυνίσκω, ἐλαφρυνίσκω, κοντυνίσκω(Κύπρ.). Στὴν Τσακωνική ὁμοίως ἀπαντοῦν πολλά ρήματα πού λήγουν σέ -έου < -(ι)σκω. Ἀπό τὰ ρήματα αὐτά περίπου ἑκατό⁽¹³⁸⁾ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ ἀρχαιοελληνικά ρήματα σέ -ώω καί τὰ νεοελληνικά σέ -ώνω : ἐρίέου < εὐρίσκω, πλερούέου < πληρώω, ζηνιούέου < ζημιώω, ζαρούέου < ζαρώνω. Στὴν Μάνη παρατηρεῖται ὁ τύπος Ε-έσκου⁽¹³⁹⁾ : βαθυνέσκου, βγαλυνέσκου, παχυνέσκου. Ἀξιοσημειώτοι εἶναι καί οἱ τύποι : ἀπομεινέσκω(Πελοπον.θράκ.), βαρέσκω (Καλημέρα Ἀπουλίας), βρέσκω(Εὐβ., Ἦπ., Πελοπον., Ἰκαρ., Ζάκ.) Τύπος σέ -έσκω, ἀλλά στὸν Παρατατικό, ἐμφανίζεται καί στὸ ἰδιώμα τῶν Σερρῶν⁽¹⁴⁰⁾ : ἐραφτέσκα, ἐπλυνέσκα, μαγειρεύεσκαν. Στὴν Μακεδονία⁽¹⁴¹⁾ καί τὸν ὑπόλοιπο βορειοελλαδικό χῶρο τὸ στοιχεῖο -σκ- ἐμφανίζεται περισσότερο στὸν Παρατατικό : μαθ'νίσκου-μάθνισκα, φιβγινίσκου-φιβγίνισκα, , ἔμνισκα, πάθνισκα κ.λπ.

Ἀξιοπρόσεκτο στοιχεῖο στὸ Ε /-έσκυ/ ἀποτελεῖ τὸ φώνημα /e/ πού στὴν Ἰταλ. καί Γαλλ. τὸ ἀντίστοιχό του εἶναι /i/ : fin-isco (=τελειώνω)(Ἰταλ., je fin- is(=τελειώνω)(Γαλλ.). Σέ ὀρισμένες ὁμως ἰταλικές διαλέκτους, παράλληλα πρὸς τὸν ἐπικρατέστερο τύπο -isco, συναντᾶμε καί τὸν τύπο -esco⁽¹⁴²⁾ : esardesce(=ἀναλαμβάνει, ἀνακαλεῖ), obedesca(=νά ὑπακούση), offeresca(=νά προσφέρει)(παλιὰ Σιενέζικα), peresce(=πεθαίνει, χάνεται), develesce(=ἀποκαλύπτει)(παλιὰ Ναπολιτάνικα), galdesca(="θερμαίνειν")(Μπάρρι), mbracsdescs(=σήπασθαι)(Τάρας), fenesco(=τελειώνω)(σύγχρονα Ναπολιτάνικα)κ.λπ. Ἔτσι ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀναπτύξεως τοῦ /e/ πιθανόν νά βρίσκεται στὴν ἀναλογική ἐπέκτασι τύπων σέ -esco τῆς Λατινικῆς. Ὁ τύπος αὐτός στὴν ΑΕ ἀπαντᾷ σέ λίγα ρήματα : ἀρέσκω, κορέσκω, φορέσκω, κ.λπ., εἶχε, ὅμως, ἐπίδοσι στὸν Παρατατικό τῆς Ἰωνικῆς κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα⁽¹⁴³⁾. Στὴν ΝΕ περιορίζεται, ὅπως ἤδη ἔχουμε ἀναφέρει, στὰ ἰδιώματα Μάνης, Σερρῶν καί σέ λίγα κατὰ τόπους μεμονωμένα παραδείγματα.

Ὁ Schwyzer⁽¹⁴⁴⁾ δέχεται ἀναλογική ἐπέκτασι τοῦ ἑλληνικοῦ -σκ- στήν Ἀλβανική, Ἀρμενική καί στίς ρωμανικές γλώσσες.

Πόσο οἱ ρηματικοί τύποι σέ -esk- τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν τῆς Βαλκανικῆς συνδέονται μέ τούς ἀντίστοιχους τύπους τῆς Ἑλληνικῆς ἀποδεικνύεται καί ἀπό τόν σχηματισμό τους. Στήν ΝΕ ἡ πλειονότητα τῶν ρημάτων σέ -σκ- σχηματίζεται ἀπό τό θ Ἀορίστου⁽¹⁴⁵⁾: μειν-έσκω < ἔ-μειν-α, γιαν-έσκω < ἔ-γιαν-α, ἀβγατυν-έσκου < ἀβγάτυν-α, βαθυν-έσκου (Μάν.), βαθυν-έσκω(Κύπρ.) < βάθυν-α, μιλω-μιλυν-έσκου(Μάν.), μυρίζω-μυρυν-έσκου(Μάν.) κ.λπ. Οἱ δύο τελευταῖοι τύποι ὀφείλουν τόν σχηματισμό τους στήν ἀναλογία τοῦ μορφήματος -υνέσκου, πού παράγεται ἀπό τόν Ἀόριστο ρημάτων σέ -αίνω-υνα: παχαίνω-πάχ-υνα - παχ-υνέσκου κ.λπ. Ἡ ἀναλογική ἐπέκτασι τοῦ τύπου -υνέσκω/-υνέσκου εἶναι συχνή⁽¹⁴⁶⁾.

Δέν γνωρίζουμε πῶς ἀκριβῶς παρήχθη τό φώνημα /e/ σέ τύπους ρημάτων μέ -έσκ- ὀρισμένων ἰδιωμάτων τῆς ΝΕ. Κατά τόν Χατζιδάκι⁽¹⁴⁷⁾ τό θ Ἀορίστου καί ἡ ἀναλογία ἐπηρέασαν καί πάλι τόν σχηματισμό αὐτό μέ ρήματα τοῦ τύπου βαρῶ - βάρε-σα > βαρέ-σκω, βρέ-σκω < εὐ-ρέ-θην / βρέ-θηκα, πέ-φτω < ἔπε-σα, θέ-τω < ἔθε-σα κ.λπ.

Σχηματισμό Ε μέ τό φώνημα /e/ παραγόμενο ἀπό ἄοριστικό τύπο ἔχουμε καί στήν περίπτωσι τῶν ρημάτων σέ -ζω⁽¹⁴⁸⁾: ἀμφι - ἐζω < ἀμφί-εσα, πι-ἐζω < ἐ-πί-εσα, πον-ἐζω < ἐ-πόν-εσα, φορ-ἐζω < ἐ-φόρ -εσα, εὐκαιρ-ἐζω < εὐκαίρ-εσα, ἀρ-ἐζω < ἀρ-εσα, καλ-ἐζω < ἐ-κάλ-εσα, Στό ἰδίωμα τῆς θράκης⁽¹⁴⁹⁾ ἔχουμε τούς τύπους: ἀρ-ἐζου < ἀρ-εσα, διαλ-ἐζου < διάλ-εξα καί ἀναλογικά τό παγ-ἐζου(=πηγαίνω).

Στήν Ἑλληνική τά ἀνωτέρω Ε δέν εἶναι τά μόνα πού παράγουν νέους τύπους ρημάτων σέ σύνθεσι μέ τό θ Ἀορίστου. Ὑπάρχει μιὰ ὀλόκληρη σειρά ρημάτων πού μέ θ Ἀορίστου⁽¹⁵⁰⁾ συντίθενται μέ Ε ὅπως :-ι-άζω, -άζω, -αίνω κ.λπ.

Τά ἀνωτέρω δείχνουν πῶς τό θ Ἀορίστου ἀποτέλεσε τό βασικό λεξιλογικό μόρφημα στόν σχηματισμό νέων τύπων ρημάτων. Τόν σχηματι-

σμό μέ βάσι τό θ Ἄορίστου ἀκολουθοῦν καί τά δάνεια ἀπό τήν Ἑλλην. ρήματα πού παίρνουν τό Ε [-ésk-] στήν Ἀρωμ. καί Ρουμουνική. Αὐτό καθίστά πολύ πιθανή τήν ἀναλογική ἐπίδρασι τῆς Ἑλλην. στήν περίπτωσι τῶν δύο ρωμανικῶν γλωσσῶν τῆς Βαλκανικῆς καί τήν περαιτέρω ἀναλογική ἐπέκτασι τοῦ φωνήματος /e/ καί στό Ε /-édj/ καί [-éz-]. Τό φώνημα /e/ θά μπορούσε νά ἀναχθῆ, ἐντούτοις, καί στήν δημόδη Λατιν.⁽¹⁵¹⁾ πού χρησιμοποιεῖ τόν τύπο -ejo < -id-jo < -ίζω.

Ἡ τάσι νά σχηματίζονται τά δάνεια ἀπό τήν Ἑλλην. ρήματα ἀπό τό ἀοριστικό θ παρατηρεῖται καί στήν Ἀλβανική, τήν Βουλγαρική καί Σερβοκροατική⁽¹⁵²⁾: λείπω - ἐλειψ-α > Ἀλβ. lipsem, Βουλγ. lipsvam, Ρουμ. lipsi, Σερβ. lipsati, παιδεύω - παιδευσ-α > Ἀλβ. pedeps, Βουλγ. pedépsvam, Ρουμ. pedepsi, Σερβ. pedepsati. Ἡ Σλαβική ὅμως τῆς Μακεδονίας⁽¹⁵³⁾ χρησιμοποιεῖ ἀντιστοίχως τόν τύπο Μέλλοντος ὑπό τήν μορφή πού ἐμφανίζεται στήν Βορειοελληνική: (θά) βάψου > vapsu-vam(=βάψω), (θά) ζηλέψου > zipersu-vam(=ζηλεύω) κ.λπ.

Ἔτσι ἀπό τά 480 ρήματα, πού πέρασαν ἀπό τήν Ἑλλην. στήν Ἀρωμ. μέ τό Ε /-éskU/, μόνον 28 σχηματίζονται μέ θ Ἐνεστ.: arǎj-éskU < ἀραιώνω, lǎnu-éskU < λαβώνω, til-éskU < τελῶ κ.λπ. Ὅλα τά ὑπόλοιπα σχηματίστηκαν μέ βάσι τό θ Ἄορίστου. Στό θ αὐτό τοῦ Ἄορίστου τῆς Ἑλλην. προστίθεται τό /-éskU/ μέ τούς τύπους: -éskU: Ὄταν τό θ Ἄορίστου εἶναι ὄσιγμο: καταπράυν-α > kǎtǎprǎ-éskU, ἔ-λαχ-α > alǎhǎ-éskU.

Στούς τύπους πού προκύπτουν ἀπό σιγματικό θ Ἄορ. ἔχουμε τίς ἀκόλουθες ἐπιθηματικές ἐπαυξήσεις:

-s# éskU : Ὄταν στό θ Ἄορ. ὑπάρχη φωνῆεν πρό τοῦ /s/: ἀντάμωσ-α > andǎmu-s-éskU, ἀνάστησ-α > anǎstǎ-s-éskU, χρύσωσ-α > hrǐsu-s-éskU κ.λπ

-ps # éskU: Ὄταν καί στό θ Ἄορ. ὑπάρχη /ps/: ἀπόκοψ-α > aruku-ps-éskU, ἔ-βαψ-α > vǎ-ps-éskU, μάντεψ-α > mǎndi-ps-éskU κ.λπ.

-x# éskU : Ὄταν στό περιβάλλον τοῦ σιγματικοῦ θ σιγηθῆ τό /i/ πού μεσολαβεῖ μεταξύ οὐρανικοῦ συμφώνου καί /s/, β. Ὄταν τό θ λήγη σέ/x/:

- α. τουφέκ(ι)σ-α > tufi-x-ěskU, τρόχ(ι)σ-α > stru-x-ěskU, κ.λπ.
β. κήρυξ-α > kīri-x-ěskU, μάλαξ-α > mālā-x-ěskU, ξ-πραξ-α > prā-x-ěskU κ.λπ.

ʒ # ěskU : 'Ο τύπος αυτός, όπως διαπιστώνει και ο Κατσάνης⁽¹⁵⁴⁾, έχει προέλευσι διαλεκτική. Έτσι με την σίγησι του ἄτονου /i/ τῆς Κ-ισα προκύπτει διαλεκτικά με την συνάντησι του /s/ και τῶν προηγουμένων του /i/ συμφώνων τ, δ, θ τό φώνημα /ts/: ἄβγάτ(ι)σ-α > avgǎ-ʒ-ěskU, κούρδ(ι)σ-α > kur-ʒ-ěskU, σταμάτ(η)σ-α > astǎmǎ-ʒ-ěskU, νότ(ι)σ-α > nu-ʒ-ěskU κ.λπ.

Ἡ κατηγορία τῶν ρημάτων με σιγματικό Ἄοριστο ἐπηρέασε ἀναλογικά και ἄλλες ομάδες ρημάτων πού πέρασαν ἀπό τήν Ἑλλην. στήν Ἄρωμ.: ἀνέφερ-α > anǎfir-s-ěskU, ἀποκρί-θηκα > arukri-s-ěskU, ἐρωτεύ-τηκα > (mi)iruti-ps-ěskU, ἐχθρεύ-τηκα > ihtri-ps-ěskU κ.λπ.

Ἐνίστε, ἐνῶ τό θ Ἄορίστου ἐμφανίζει ληκτικό φώνημα /s/, ἔχουμε ἐπιθεματική αὔξησι -ps # ěskU : βασάνισ-α > vǎsǎni-ps-ěskU, συμφώνησ-α > sinfuni-ps-ěskU κ.λπ. Ἄλλοτε πάλι, ἀντιθέτως, σέ θ με ληκτικό φώνημα /ps/ ἔχουμε -s # ěskU : παίνεψ-α > ri n'i-s-ěskU, χάζεψ-α > hǎzu-s-ěskU κ.λπ.

Τά ρήματα μέσης φωνῆς περνοῦν στήν Ἄρωμ. με τό θ Ἄορίστου, ἀφοῦ ἀπό τόν παθητικό Ἄοριστο ἀφαιρεθοῦν τά μορφήματα : -θηκα, -(σ)τηκα και -φτηκα : ἀρνή-θηκα > arni-sěskU, παραπονέ-θηκα > pararuni-sěskU, ὑποσχέ-θηκα > ipushi-sesku κ.λπ.

Τό /-ěʒU/ , λιγώτερο διαδεδομένο ἀπό τό /-ěskU/⁽¹⁵⁵⁾, εἶναι ὁ τύπος Ε πού προστίθεται στό θ Ἐνεστῶτος ρημάτων πού ἡ Ἄρωμ. δανείστηκε ἀπό τήν Ἑλλην.: bǎlsǎm-ěʒU < βαλσαμ-ώνω, skiz-ěʒU < σκίζω κ.λπ.

Τό Ε αὐτό εἶναι ἀγνωστο ἀν προέρχεται ἀμεσα ἀπό τό -ίζω τῆς Ἑλλην. ἢ ἀπό τό -izo(<-ίζω) τῆς Λατινικῆς. Ἐμφανίζεται και σέ ρήματα μή ἑλληνικῆς προελεύσεως, όπως και τό /-ěskU/ ,Ε τοῦ ὁποῦ ἀποτελεῖ

τύπο ἐλευθέρας ἐναλλαγῆς (σ. 69): tuʒédʒU/tuʒésku(=βήχω), víkl'édʒU / víkl'ésku(=γηράζω, παλιώνω), ngǎrdédʒU/ngǎrdésku(=περιφοράζω) κ.λπ. Ἡ σημασία ὅμως τοῦ ρήματος δέν μεταβάλλεται μέ τήν ἐναλλαγή τῶν τύπων, καθότι τά δύο αὐτά μορφήματα δέν εἶναι σημασιολογικοί πλέον φορεῖς⁽¹⁵⁶⁾, ἀλλ'ἀπλές παραγωγικές καταλήξεις.

Σέ νέα ρηματικά δάνεια ἡ Ἄρωμ. χρησιμοποιεῖ τό E /-ésku / : tufixésku(=τουφεκίζω), tiliŋrǎfisésku(=τηλεγραφῶ), írúkiprésku(= ὑποκύπτω) κ.λπ. Ἀντίθετα στήν Ρουμ. εἶναι ἐντυπωσιακή ἡ συχνή χρῆσι τοῦ τύπου [-ez], ἀντίστοιχο τοῦ /-édʒU/ τῆς Ἄρωμ., σέ ρηματικούς νεολογισμούς: formez(=σχηματίζω), socializez(=κοινωνικοποιῶ), radiografiez (= κάνω ραδιογραφία), microfilmez(=ἀναπαράγω γραπτά κείμενα ὑπό μορφή μικροδιαφανιῶν) κ.λπ.

Ἡ προφορά τοῦ φωνήματος /d/ (= dz) ἀντί /z/ ἀνάγεται πιθανώτατα σέ παλιότερα πρότυπα ἐντοπίας προελεύσεως. Τό /z/ τῆς ΑΕ προφερόταν ὡς /zd/ καί ἀποτελοῦσε ἀλλοφωνική παραλλαγή τοῦ φωνήματος /s/⁽¹⁵⁷⁾. Στήν ὄψιμη Λατιν. ἔχουμε τόν τύπο -idiare > Ἴταλ. -eggiare, πού ὁ Battisti⁽¹⁵⁸⁾ τόν παράγει ἀπό τό ἑλληνικό Ε *-id-jō, τό ὁποῖο προκύπτει ἀπό θ ὀδοντικόληκτα : amareggio(=πικρρίζω), lampeggio(=λαμπύρω) κ.λπ.

Σέ διαλέκτους τῆς ΝΕ ἔχουμε τά ἐξῆς ἀλλόφωνα τοῦ /z/ : στά Δωδεκάνησα⁽¹⁵⁹⁾ : ἀγκαλιάτζω, παίτζω, στάτζω, παίτζει, στάτζει, βυτζάνω, βυντζάνω, ξενουστάντζω. Στήν Βονα καί τό Οτραντο τῆς Ν. Ἰταλίας⁽¹⁶⁰⁾ : μοιράτζω, σκάτζω, μυρίτζω.

Γιά τήν προφορά τοῦ ἑλληνικοῦ -ζ καί λατινικοῦ -d κατά τόν Μεσαίωνα ἔχουμε τόν ρηματικό τύπο "κράτζει" τοῦ Γ. Λισίδου⁽¹⁶¹⁾ καί τήν λέξι πετζιμέντον (< (im)pedimentum(= ἐμπόδιο) τοῦ Πορφυρογεννήτου , γιά τήν ὁποία ὁ R. Browning⁽¹⁶²⁾ γράφει: " Ἡ λ. πε(ν)τζιμέντον δείχνει τήν ἀντικατάσταση τοῦ ὀδοντικοῦ στιγμαίου ἀπό τό διπλοδοντικό, ὅταν τό πρῶτο βρίσκεται μπροστά ἀπό οὐρανικό φωνῆεν. Τό φαινόμενο αὐτό εἶναι χαρακτηριστικό τῆς λατινικῆς πού μιλιόταν στά Βαλκάνια".

Τά λίγα παραδείγματα ρημάτων, πού μπήκαν από τήν Ἑλλην. στήν Ἄρωμ. χωρίς νά πάρουν τό χαρακτηριστικό E-ésku καί -éřu, ὁ Κατσά- νης⁽¹⁶³⁾ ἔχει τήν γνώμη ὅτι πέρασαν σέ μιὰ ἐποχή παλιότερη, πρίν ἀπό τήν μεγάλη διάδοσι τοῦ -ίζω(-éřu) καί -ίσκω (-ésku). Ἄπό τόν πίνακα ρημάτων τοῦ εἴδους αὐτοῦ πού παραθέτει θεωρεῖ πώς μόνο τό αγλίστου (=γλιστρῶ), hásku(=χάσκω) καί λίγα ἄλλα δέν παρουσιάζουν προβλήματα : ἀ- ναθεματίζω, ἀναθιμῶ > anáθimU, καπυρῶ > askáripU, κορμῶ > kúrmU, ρουπῶ > arúpu, σκαλνῶ > askálnu, σκαπετῶ > askáritU, συρρίζω > řáru, φαρμακῶ > fármákU, φρικῶ > friku, χάσκω > kásku, hásku.

4. Ἡ Μετοχή τῶν περιφραστικῶν χρόνων.

Ἡ Μετοχή Παρακειμένου πού μαζί μέ τό βοηθητικό am^U (=έχω) σχηματίζει τούς περιφραστικούς χρόνους (Παρακ., Ἰπερσ., Τετελ. Μέλλ.) εἶ- ναι ἀποκλειστικά θηλυκοῦ γένους (σ. 115). Τοῦτο ἀποτελεῖ ἰδιορρυθμία τῆς Ἄρωμ., ἐνῶ οἱ ἄλλες ρωμανικές γλώσσες ἐμφανίζουν Μετοχή ἀρσενικοῦ γένους στήν ἀντίστοιχη λειτουργία τῆς Μετοχῆς τοῦ ἀρμουνικοῦ ρήματος. Τήν ἰδιορρυθμία αὐτή παρατηροῦμε καί στήν Τσοκική διάλεκτο τῆς Ἄλβαν., ἐνῶ ἡ Γκέγκικη τήν χρησιμοποιεῖ σπανιώτερα, ὅπως πολύ σπάνια τήν χρησι- μοποιεῖ καί ἡ δημῶδες Ρουμανική. Τήν ἀρχική ἐπίδρασι τῆς Ἄλβαν. ἐπὶ τῆς Ἄρωμ. στόν σχηματισμό τοῦ ἰδιορρυθμοῦ αὐτοῦ τύπου Μετοχῆς ὑποστήριξε ὁ Sandfeld⁽¹⁶⁴⁾. Ἄλλοι ὅμως θεωροῦν ὡς πιθανώτερη τήν ἐπίδρασι τῆς Ἑλ- λην.⁽¹⁶⁵⁾, πού σέ ὀρισμένα ἰδιώματα χρησιμοποιεῖ περιφράσεις μέ τό ἔ- χω + παθητική Μετοχή σέ -μένος ἢ ρηματικό ἐπίθετο σέ -τός⁽¹⁶⁶⁾. Τούς τύπους αὐτούς τά ἑλληνικά ἰδιώματα χρησιμοποιοῦν συχνά στό οὐδέτερο γέ- νος καί μάλιστα στόν πληθυντικό ἀριθμό⁽¹⁶⁷⁾, ἐνῶτε ὡς ἐναλλασσομένους τύπους, γιά νά δηλωθῇ ἡ συντελεσμένη πράξι⁽¹⁶⁸⁾, καί ἄλλοτε ὡς αὐτοτελεῖς τύπους⁽¹⁶⁹⁾.

Οἱ ἑλληνικές λέξεις οὐδετέρου γένους σέ -μα, ὅταν περάσουν στήν Ἄρωμ., Ρουμ. καί Ἄλβαν.⁽¹⁷⁰⁾, ἐνσωματώνονται στό λεξιλόγιό τους ὡς θηλυκοῦ γένους : ἓνα τηλεγράφημα - ἡνᾶ tiliγράφimᾶ (Ἄρωμ.), ὁ te- legramă (Ρουμ.), ἓνα θέμα - ἡνᾶ θέmᾶ (Ἄρωμ.), ὁ temă (Ρουμ.), ἓνα γράμ-

μα -'gramé('Αλβαν.), Ένα σύρμα - 'sirmë('Αλβαν.)κ.λπ. Στην 'Αρωμ. ακό-
μα και τὰ οὐδέτερα τῆς Ἑλλην. πού λήγουν σέ -ο και -ι, πληθ. -α και
-ια, ἐμφανίζονται ὡς θηλυκοῦ γένους : δῶρο-α - δῶραῤ, τοῦβλο-α - τὴ-
νῖῤ, δρεπάνι-α - δῖρπάνε, κανόνι-α-κανόνη κ.λπ. Ἔτσι στήν 'Αρωμ., Το-
σκική και δημῶδη Ρουμ. πέρασαν οἱ Μετοχές σέ -μένο, πληθ.μένα,καθώς και
τὰ ρηματικά ἐπίθετα σέ -τό, πληθ.-τα, ὡς θηλυκοῦ γένους και ἀποτέλεσαν
τόν μοναδικό τύπο Μετοχῆς στούς περιφραστικούς χρόνους τοῦ παρελθόντος:

Τόν ἔχω λυμένο(=τόν ἔχω λύσει,ΚΝΕ), Δέν ἔχω ἀκουσμένο πᾶ-
μα(=δέν ἔχω ἀκούσει τίποτα, Κρήτη⁽¹⁷¹⁾), Τόν ἔχω βριμμένα(=τόν ἔχω βρεῖ
Ν. Ἰταλία⁽¹⁷²⁾), Εἶσε ν-δου μιλημένα(= τοῦ εἶχε μιλήσει , 'Αστυπά-
λαια⁽¹⁷³⁾), am^u zburítĚ(=ἔχω "μιλημένη", μιλήσει, 'Αρωμ.), L'avĚá vi-
đĚtĚ(=τούς εἶχε "ἰδωμένη", δεῖ, 'Αρωμ.), am vorbit(=ἔχω μιλήσει,Ρουμ.)
am vorbită(=ἔχω "μιλημένη", μιλήσει,δημῶδης Ρουμ.), I kam gjeturĚ
(=τούς ἔχω "βριμμένη", βρεῖ, Τοσκική), ka folurĚ(=ἔχει "μιλημένη", μι-
λήσει, Τοσκική).

'Ιδιαίτερα ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ὁ τύπος τῆς Μετοχῆς περι-
φραστικῶν χρόνων πού ἐντοπίσαμε σέ ἰδιώματα τῆς Δ.Πελοποννήσου⁽¹⁷⁴⁾ :
Τοῦ τὰ ἔχα δοσμένο, Τούς ἔχω εἰπωμένο. Ἡ ἰδιομορφία αὐτή,δηλ. νά μένη
ἡ Μετοχή ἀμετάβλητη, θυμίζει τόν ἀντίστοιχο σχηματισμό τῆς Μετοχῆς
στήν 'Αρωμ.: L'i li aveam^u dátĚ (=τοῦ/τῆς τὰ εἶχα "δοσμένη",δῶσει).

5. Ἡ σύνταξι τοῦ hiu μέ ἀντωνυμία.

Τό βοηθητικό hiu(=εἶμαι) στό 3ἐν. και 3πλ. πρόσωπο ἐμφανί-
ζει τήν ἀκόλουθη κατά γεωγραφικό χῶρο σύνταξι μέ τήν προσωπική ἀντωνυ-
μία στήν αἰτιατική της πτῶσι : Στά ἰδιώματα τῶν χωριῶν πού βρίσκονται
ὑπό τήν ἐπίδρασι τῶν ΝΕ ἰδιωμάτων τῆς ΝΑ Ἠπειροῦ, ὅπως τό Μέτσοβο, ἡ
Κουτσούφλιανη, τό Γαρδίκι κ.ἄ., ἡ ἀντωνυμία προτάσσεται τοῦ ρήματος, ἐνῶ
ἀντίθετα ὅσα χωριά, ὅπως ἡ Σαμαρίνα, ἡ Ἀβδέλλα, ἡ Μηλιά κ.ἄ., ἔχουν
δεχθῆ ἐπίδρασι ἀπό τήν ΝΕ τῆς Μακεδονίας, στά ἰδιώματά τους ἐπιτάσ-
σουν τήν ἀντωνυμία.

α. Όμάδα Ήπειρου

Ποῦ τούν εἶνι ; Ἰά 1-εάστ ι ?
Ποῦ τήν εἶνι ; Ἰά υ εάστ ι ?
Ποῦ τούς εἶνι ; Ἰά 1^ι sun(t)?
Ποῦ τίς εἶνι ; Ἰά 1ι sun(t) ?

β. Όμάδα Μακεδονίας

Ποῦ εἶν'τους ; Ἰά εάστ ι - 1^υ ?
Ποῦ εἶν'την ; Ἰά εάστ ι - υ ?
Ποῦ εἶν'τ'ς ; Ἰά σάντυ - 1^ι?
Ποῦ εἶν'τις ; Ἰά σάντυ - 1ι ?

Ὁ τύπος αὐτός συντάξεως ἐπεκτείνεται καί στόν Παρατατικό:
Ξαρά-1^υ ηἰρτάτ^υ ("ἦταν-τος" ἄρρωστος). Ξαρά-1ι adunάτι("ἦταν-τις"μα-
ζεμένες). Στήν Ἑλλην., ἀντιθέτως, λείπει ἀπό τήν κοινή, ἐνῶ τόν συναν-
τάμε μόνο σέ ἰδιώματα, ὅπως αὐτά τῆς ΝΑ Ἁπείρου: Ποῦ τούν ἦταν; (= ποῦ
ἦταν αὐτός; Πέτα Ἄρτης), Ποῦ τούς ἦταν; (=ποῦ ἦταν αὐτός; Λοῦρος θε-
σπρωτίας), Ποῦ τ'ς ἦταν(=ποῦ ἦταν αὐτοί-αὐτές;).

6. Ὁ ἀρνητικός τύπος τῆς Προστακτικῆς καί τό
προτρεπτικό μόριο ajde.

Στήν Ἄρωμ. τό 2 ἐν. πρόσωπο τῆς Προστακτικῆς στήν ἀρνητι-
κή του μορφή σχηματίζεται ὅπως καί ὁ θετικός του τύπος, ἐνῶ σέ ἄλλες
ρωμανικές γλῶσσες ἐκφέρεται μέ Ἄπαρέμφατο : Ρουμ. cînta'!(=τραγουῦδα')
-nu cînta'!(=μή "ἄδειν" , τραγουῦδᾶς !) Ἰταλ. cantare!(τραγουῦδα) -non
cantare(=μή "ἄδειν" ; τραγουῦδᾶς !).

Ὁ σχηματισμός αὐτός τοῦ τύπου ὀφείλεται στήν ἐξαφάνισι
τοῦ Ἄπαρεμφάτου ἀπό τήν Ἄρωμ., πού συνετελέσθη ὑπό τήν ἐπίδρασι τῆς
Ἑλληνικῆς(σ. 118). Στήν Ἑλλην. ὅμως ὁ ἀρνητικός τύπος δέν εἶναι
πλέον ἡ μορφή τῆς Προστακτικῆς ἀλλά τῆς Ὑποτακτικῆς, ἐνῶ στήν Ἄρωμ.
παραμένει ὁ τύπος τῆς Προστακτικῆς: fuđ^ι ! (=φύγε!) - nu fuđ^ι ! (=μήν
"φύγε", φεύγης).

Έκτός από τὰ πολλά προτρεπτικά μόρια πού πέρασαν από τήν Προστακτική τῆς Ἑλλην. στήν ἀντίστοιχη ἔγκλισι τῆς Ἀρωμ. (σ. 111), στό ἰδίωμα τῶν Φρασαριωτῶν Αἰτωλοακαρνανίας τό προτρεπτικό μόριο *aide* < ἄιντε ἔχει γραμματικοποιηθεῖ καί ἀποδίδει τό 2ῆν. καί 3πλ. πρόσωπο : *aí kyḗá* ! (=ἔλα ἐδῶ !), *aídít¹ kyḗá* (=ἔλατε ἐδῶ !).

Στήν ΝΕ ἔχουμε τύπους Προστακτικῆς τοῦ ἄιντε (< ἄγε) ⁽¹⁷⁵⁾ μέ τήν σημασία τοῦ ἐμπρός, πῆγαινε, πάτε : *áιδου* (Μάνη), *ἀντέστε* (Κρήτη), *ἀτῆτε* (Θράκ.), *χαῖτέστε* (Πόντ.), *ἄιστε* (Ἦπ. Κρήτ. Πελοπονν.) καί *ἀιδέστε* (σέ πολλά μέρη).

Στήν Ἀρωμ. ἡ σημασία τοῦ ἔλα-ἐλάτε προέκυψε ἀπό τήν χρῆσι τοῦ *aide* ὡς προτρεπτικοῦ τοῦ *yíny* ! (=ἔλα !), τό ὁποῖο καί ὑποκατέστησε κατόπιν παίρνοντας καί τήν σημασία του ⁽¹⁷⁶⁾.

7. Ὁ σχηματισμός τῆς Προστακτικῆς μέ τό *as* καί *las* (= ἄς).

Ἡ Προστακτική τοῦ ρήματος τῆς Ἀρωμ. ἐμφανίζει πολλά κοινά μορφολογικά γνωρίσματα μέ τήν ἀντίστοιχη ἔγκλισι τῆς Ἑλληνικῆς. Ἔτσι ὁ σχηματισμός τοῦ ἀρνητικοῦ τῆς τύπου, τὰ προτρεπτικά τῆς μόρια καί τὰ διακεκομμένα μορφήματα *as* καί *las* εἶναι σαφεῖς ἐπιδράσεις ἀπό τήν Ἑλληνική (σ. 111 - 112).

Ἐδῶ θά μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐκτενέστερα ὁ σχηματισμός μέ τό *as* καί *las*.

Οἱ μονολεκτικοί τύποι τῆς Προστακτικῆς περιορίζονται μόνο στό 2 ἔν. καί 3πλ. πρόσωπο. Στά ὑπόλοιπα πρόσωπα ἡ ἔννοια τῆς Προστακτικῆς ἐκφέρεται μέ τήν Ὑποτακτική τοῦ τύπου *si* (=νά)+ Ὑποτ. ἢ *as* (<ἄς) + Ὑποτ. Ἐνίοτε καί οἱ δύο τύποι Ὑποτακτικῆς λειτουργοῦν σ' ὅλα τὰ πρόσωπα. Ἀντιθέτως ὁ *Carídan* ⁽¹⁷⁷⁾ σημειώνει τήν χρῆσι τοῦ τύπου *as* + Ὑποτ. μόνο στό 1 ἔν. καί 1πλ. πρόσωπο.

Ὁ προτρεπτικός αὐτός τύπος Προστακτικῆς, ἰδίως μέ τό *as*, δηλώνει προσταγή ὑπό μορφήν προτροπῆς καί ὄχι ἐπιταγῆς, ὅπως ὁ μονολεκτικός τύπος.

Τήν ἴδια μορφολογία ἀλλά καί σημασιολογική λειτουργία τοῦ περιφραστικοῦ αὐτοῦ τύπου Προστακτικῆς ἔχουμε καί στήν ΝΕ⁽¹⁷⁸⁾.

Τό as σέ περιβάλλον πρό ἤχηροῦ προφέρεται az (as → az / ἤχηρό).

as fúgU (=ᾶς φύγω)	az bágu (=ᾶς βάλω)
as fúgǺ (=ᾶς φύγη)	az bágǺ (=ᾶς βάλῃ)
as fuđím ^U (=ᾶς φύγουμε)	az bǧǧám ^U (=ᾶς βάλουμε)
as fúgǺ (=ᾶς φύγουν)	az bágǺ (=ᾶςβάλουν)

Τό μόρφωμα las(Ǻ) (=ᾶσ(ε), ᾶς), ὅπως ἤδη γράψαμε (σ.112), εἶναι μεταφραστικό δάνειο ἀπό τήν Ἑλλην., πού λειτουργεῖ κατά τόν Μάξιμο⁽¹⁷⁹⁾ στό 2 ἐν., 1 καί 3πλ. πρόσωπο, ἐνῶ ὁ Caridan βλέπει τήν παρουσία του μόνο στό 3 ἐν. καί 3πλ. πρόσωπο. Ἀπό προσωπική μας ἔρευνα δέν διαπιστώσαμε τήν χρῆσι τέτοιων τύπων.

Στόν Caridan⁽¹⁸⁰⁾ ἔχουμε παραδείγματα μέ τό las καί s- ἢ χωρίς αὐτό, ἐνῶ στόν Μάξιμο⁽¹⁸¹⁾ τό las συνοδεύεται καί ἀπό τό τελικό se/si :

KǧlkǺ	(=πάτα)
las (se) kǧlkǺ	(=ᾶς (νά) πατήση)
las (se) Kǧlkǧm ^U	(=ᾶς (νά)πατήσουμε)
KǧlkǧtI	(=πατᾶτε)
las (se) KǧlkǺ	(=ᾶς (νά)πατήσουν)

8. Ὁ τύπος Προστακτικῆς γίνυ!

Στήν Ἄρωμ. ὁ τύπος Προστακτικῆς στά ρήματα γίνυ(= ἔρχομαι)καί adǧkU(=φέρνω) παρουσιάζει τήν ἰδιομορφία τοῦ -u ἀντί -i καί -E ἀντιστοίχως στήν K τοῦ 2 ἐν. προσώπου : γίνυ!(=ἐλα!) καί adu!(=φέρε!).

Ἄν καί ὁ τύπος adu! προέρχεται ἀπό τόν μονοσύλλαβο τύπο du!(=φέρε) < δημῶδη Λατιν. du! < κλασσική Λατιν. duc!, πιστεύουμε ὅτι,

έφάσον δέν έχουμε αναλογική επίδρασί του επί του τύπου γίνυ!, ο τύπος αυτός πρέπει νά σχηματίστηκε αναλογικά πρὸς τούς τύπους Προστακτικῆς τῆς Ἑλλην., ὅπως : σήκω ! , μάζω(τα!), πού στίς διαλέκτους τοῦ βορείου φωνηεντισμοῦ⁽¹⁸²⁾ μέ τήν ἐξασθένωσι έχουμε "σήκου!" ὅπως καί στήν Ἀρωμ. γίνυ <γίνο !

Τύπους παρομοίους, κατ'ἐξαίρεσι πρὸς τούς κανονικούς καί κατ'ἀναλογία πρὸς τήν κοινή, σχηματίζει καί ἡ Τσακωνική⁽¹⁸³⁾ : βοῦλο!, πότσο!(=φόρτωσε!), μάζο!(=μάζωνε!).

Δύο τέτοιους τύπους ἀπό τό ἴδιωμα τῶν Ἀρωμ. τοῦ Ὀλύμπου μᾶς παραδίδει ὁ Weigand⁽¹⁸⁴⁾ : βάγο! (=βάλε!) καί λάσο! (=ἄσε!) ; πού ὁ Carida n⁽¹⁸⁵⁾ ἐρμηνεύει ὡς αναλογικό σχηματισμό πρὸς τό γίνο : Ὁ τύπος αἰάσου! ἀντί αἰάσᾶ!(=ἄσε!) χρησιμοποιεῖται ἀπό τούς Φρασσαριῶτες τῆς Κρύας Βρύσης Πέλλης, ἐνῶ ὁ τύπος γίνα!(=ἔλα!)ἀπό τούς Γραμμουστάνους Ἐσθβάτας Πέλλης. Ἡ ἀναγωγή ὁμοῦ τῶν τύπων νίνο!(=ἔλα) καί ἀδο!(=φέρει) τῆς Ρουμ. στήν αναλογική επίδρασι τῆς κλητικῆς σορο (=ἀδελεφή) πού κάνει ὁ Ροατεῖνγι⁽¹⁸⁶⁾ δέν φαίνεται πιθανή : σορο γίνο ! (=ἀδελεφή ἔλα!), σορο ἀδο ! (=ἀδελεφή φέρε!).

Ἡ Προστακτικὴ ἄλλωστε μιᾶς γλώσσας μέ ὑψηλότερο γόητρο ἀποτελεῖ τύπο συχνῆς χρήσεως στό στόμα ἀλλόγλωσσου πληθυσμοῦ, ὅπως βλέπουμε καί στήν περίπτωσι τῶν Βουλγάρων καί Ἀρωμούνων, πού συχνότατα χρησιμοποιοῦν στήν γλώσσα τους τό ἐλληνικό "ἔλα-ἔλατε!" ὡς τύπους ἐλευθέρας ἐναλλαγῆς : Ε'λα /γίνο ηγοᾶ ! (=ἔλα ἐδῶ!), Πλάτ/ γίνητ ηγοᾶ ! (=ἔλατε ἐδῶ!) - Ἀρωμ. Εἰα τυκα! (=ἔλα ἐδῶ!), Εἰατε πο γοστί! (=ἔλατε ἀπό τό σπίτι!) - Βουλγαρικῆ.

9. Ἰδιόμορφη παθητικὴ σύνταξι.

Σέ νεοελληνικά ἰδιώματα τῆς Κεντρικῆς καί Δυτικῆς Μακεδονίας ἐμφανίζεται ἡ τάσι μετασχηματισμοῦ τῆς ἐνεργητικῆς συντάξεως σέ παθητικὴ, πού, ὅταν τό ρῆμα εἶναι μεταβατικό, ἐκφέρεται ἐνίοτε μέ ὀποκείμενο, ἐνῶ, ὅταν εἶναι ἀμετάβατο, εἶναι ἀπρόσωπο. Ὁ μετασχηματι-

σμός αυτός γίνεται σ'ένεργητικά συντακτικά σχήματα πού τό ρήμα τῆς κυρίας προτάσεώς τους δηλώνει θέλησι, ἐπιθυμία. Ἡ μετασχηματιστική αὐτή τάσι εἶναι τόσο ἰσχυρή, ὥστε καί ἀμετάβατα ἀκόμη ρήματα, πού κανονικά δέν ἀπαντοῦν παρά μόνο στήν ἐνεργητική φωνή, νά "ρυθμίζονται" ἀναλογικά πρός τήν παθητική φωνή : Μί τρώγῃτι(=θέλω νά φάω, Δρυμός Θεσσαλονίκης, Αἰλ Χ.934, σ.54), Μί τρώγῃτι μιά μπριτζόλα(=ἐπιθυμῶ νά φάω., Ριζώματα Ἡμαθίας Αἰλ Χ.920, σ.17), Εἶδῃς; ὄντας εἶνι χαῖρλουθ'κου δέ σί κάθῃτι(=δέν σοῦ κάνει διάθεσι νά καθήσης, Ρουμλούκι Ἡμαθίας, Αἰλ Χ.1068,σ.58), Δέ μί φεύγῃτι(=δέν μοῦ κάνει καρδιά νά φύγω), Τούν εἶπα νά πάη, μά δέν τούν πα'αίνῃτι(=δέν θέλει νά πάη), Δέ σᾶς δίνουονταν(= δέν θέλατε νά δώσετε)τού χρέους.

Τό ρήμα στήν ἰδιόμορφη αὐτή σύνταξι ἐκφέρεται στό 3εν.πρόσωπο τῆς μέσης φωνῆς, ἐνῶ ἡ προσωπική ἀντωνυμία τίθεται στήν αἰτιατική πτῶσι, ἡ ὁποία ἐν προκειμένῳ ὑποκαθιστᾶ τήν γενική, πού λείπει ἀπό τά ἰδιώματα τοῦ βορειοελλαδικοῦ τύπου: μί φαίνῃτι ἀντί μοῦ φαίνεται κ.λπ. Στήν ἀντίστοιχη ἀκριβῶς σύνταξι ἡ Ἄρωμ. χρησιμοποιεῖ προσωπική ἀντωνυμία σέ γενική-δοτική πτῶσι. Στήν Ἄρωμ.,σημειώνουμε, ἡ γενική πτῶσι συμπλῖπει μορφοσημασιολογικά μέ τήν δοτική : Asinđi n' si m'ikf ἀή ρίtf = σήμερα "μοῦ τρώγεται"(=ἐπιθυμῶ νά φάω)μιά πίττα, Nu l' i si f'đđi =δέν "τοῦ φεύγεται"(=δέν τοῦ κάνει καρδιά νά φύγη), Nf si biđ un kafé ="μᾶς πινόταν"(=θέλαμε νά πιοῦμε)ἕνας καφές.

Τήν ἀπρόσωπη αὐτή σύνταξι ἐντοπίσαμε στό ἰδίωμα τῶν Ἄρωμόνων τῆς Ἡμαθίας, καθώς καί στό Νυμφατο Φλωρίνης, ἐνῶ, ἀπ' ὅ,τι διαπιστώσαμε, ἡ χρῆσι της ἀγνοεῖται σέ ἄλλες περιοχές .

Ἡ ἀναγωγή τοῦ συντακτικοῦ αὐτοῦ τύπου στόν ἀντίστοιχο τῆς Σλαβικῆς, ὅπου σημειώνει ἐκτεταμένη ἐπίδοσι, λύνει, πιστεύουμε,τό πρόβλημα ἐμφανίσεώς του στά ἀνωτέρω ἰδιώματα τῆς ΝΕ, ἀπ'ὅπου θά πέρασε κατόπιν καί στήν Ἄρωμ. τῆς Ἡμαθίας: Βουλγ. Ne mi se siđada = δέν μοῦ κάθεται(=δέν θέλω νά καθήσω), Ne ni se siđada =δέν μᾶς κάθεται (= δέν θέλουμε νά καθήσουμε), Ne ti se iadé =δέν σοῦ τρώγεται(=δέν θέλεις νά φᾶς) Ρωσσ.: Mne ne saditsa=δέν μοῦ κάθεται(=δέν θέλω νά κάτσω), Tebe ne

saditsa =δέν σοῦ κάθεται(=δέν θέλεις νά κάτσης), Mne ne spitsa=δέν μοῦ κοιμάται(=δέν ἐπιθυμῶ νά κοιμηθῶ)κ.λπ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ - ΠΙΝΑΚΕΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 129, όπου χαρακτηριστικά παρατηρεί "... αλλά τό περιβάλλον έντός τοῦ ὁποῦ ἐγεννήθη(ένν. ἡ Ἄρωμ.) δέν ἐπέτρεψε τήν διαμόρφωσιν εἰς ἀνεξάρτητον γλώσσαν. Διότι οἱ Ἄρωμοῦνοι ὁμιλοῦντες καί τήν Ἑλληνικήν δέν ἠσθάνθησαν τήν ἀνάγκην νά καλλιεργήσουν τήν δημῶδη Λατινικήν"· πβ. καί LEAKE 1814, 374.
- (2) Ἡ CARAGIU 1968, 19,105, τονίζει τήν ἀνάγκη ἀναγωγῆς τῶν ποικίλων ἰδιωματικῶν τύπων στό ἀρωμονικό διασύστημα,τό ὁποῖο καί ἐπιχειρεῖ ν'ἀνασυνθέσῃ.
- (3) CAPIDAN 1932, 194.
- (4) Ὁ ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 147-148, δίνει ἱστορικές πληροφορίες γιά τήν ὄρασι τῶν Ἄρωμόνων λογίων πρός ἐξελληνισμό τῶν βαλκανικῶν ἔθνοτήτων ἐπί Τουρκοκρατίας. Μέ τήν πολιτιστική της, ἄλλωστε, ἀνάπτυξι ἡ Μοσχόπολι ἀξιῶθηκε τοῦ τίτλου τῶν "Ἀθηνῶν τῆς Τουρκοκρατίας", πού τῆς ἀπένευμε ὁ Φ.Μιχαλόπουλος μέ τό ὁμώνυμο ἔργο του.
- (5) Ἡ περιοχή αὐτή κεῖται μεταξύ Ἀπολλωνίας καί Δυρραχίου. Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας αὐτῆς, καθῶς καί τῆς Δαλματίας, ὀνόμαζαν τούς ἑαυτούς τῶν Ρωμαίους κατά τόν 10ον αἰῶνα, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κ. Πορφυρογέννητος "Περί θεμάτων" Κεφ. λβ.152.

- (6) CAPIDAN 1932, 17-19.
- (7) CAPIDAN 1932, 193.
- (8) ΛΙΑΚΟΥ 1965, 134.
- (9) CAPIDAN 1932, 193.
- (10) 'Ο COTEANU, Recueil, 48-49, διακρίνει τήν 'Ανατολική Λατινική στην Δαλματική καί τήν Βαλκανική, στίς όποιες έντάσσει τήν 'Αρωμ., τήν Ρουμ., καί τήν 'Ιστρορουμανική.
- (11) Γιά τήν σχέση 'Αρωμ. καί Ρουμ. ό ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 129, παρατηρεΐ: "καθ'ήμας ή γένεσις τής 'Αρωμουνικής προηγείται τών άλλων τριών τής βαλκανικής Λατινικής... 'Οθεν ούδόλωσ δικαιολογεΐται ό χαρακτηρισμός τής 'Αρωμουνικής ώσ διαλέκτου τής Ρουμανικής. 'Απλούστατα είναι ρωμανικόν ίδίωμα". Πβ. καί ΤΣΟΠΑΝΑΚΗ 1970, 351, όπου κατά τόν συγγραφέα ή νεολατινική τής Βλακανικής έπεβλήθη σέ πληθυσμούς πού μιλουσαν διαφορετικές μεταξύ τους γλώσσες.
- (12) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ 1972, 26-27.
- (13) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ 1972, 58.
- (14) Οί χρησιμοποιούμενοι όροι στην διάκρισι τών προτάσεων είναι συμβατικοί. Με τούς όρους "κύριες" καί "δευτερεύουσες" επιτυγχάνεται άπλώς διάκρισι από πλευράς έκτάσεως χρήσεως.
- (15) ROSETTI 1968, 100-106.
- (16) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ 1976, 30.
- (17) ΒΟΥΡΣΙΕΖ 1967, 159' πβ. ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 213 καί ΚΑΤΣΑΝΗ 1977, 34.
- (18) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ 1972, 42.
- (19) CARAGIU 1975, 109.
- (20) Στην παρούσα εξέτασι δέν είναι δυνατόν νά αντιμετωπισθοΐν τά γενικώτερα θεωρητικά ζητήματα τής σημασιολογικής λειτουργίας τών χρόνων του ρήματος. Με καθαρώσ σημασιολογικά κριτήρια περιγράφομε άπλώς τίς "χρήσεις" τών έκάστοτε ρηματικών τύπων (τήν ύπαρξι λ.χ. "δυ-

νητικής" ή "έναρκτηκής" χρήσεως-σημασίας του Ένεστῶτος), χωρίς, όπως είπαμε, νά προχωρούμε σέ γενικώτερα θέματα, όπως λ.χ. σέ τί συνίσταται ή "έναρκτηκή" ή ή "δυνατική" σημασία του Ένεστῶτος κ.ο.κ. Η σύγχρονη γλωσσολογική ανάλυση τέτοιες χρήσεις τίς ανάγει σέ βαθύτες δομές μέ άφηρημένης γενικῶς σημασίας ρήματα, τά όποια κανονικῶς δέν εμφανίζονται στην επιφανειακή δομή. Έτσι λ.χ. μιὰ "βουλευτική" χρήση θά άναχθῆ σέ μιὰ άρχική(ύποκειμενική) δομή "ΘΕΛΩ(ΝΑ)" κ.ο.κ.

- (21) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967, 161.
- (22) CARIDAN 1932, 440-441 πβ. καί CARAGIU 1968, 137.
- (23) ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ 1977, II, 436.
- (24) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967, 163.
- (25) CARIDAN 1932, 467.
- (26) CARIDAN 1932, 468.
- (27) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967, 163.
- (28) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967, 175.
- (29) ROHLFS 1958, 733 πβ. CARIDAN 1932, 548 καί ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 269 κ.έξ.
- (30) ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ 1949, 146.
- (31) CARIDAN 1932, 464.
- (32) CARAGIU 1968, 120.
- (33) CARIDAN 1932, 465.
- (34) CARAGIU 1968, 112.
- (35) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974, 73.
- (36) CARAGIU 1968, 111.
- (37) CARIDAN 1932, 465.
- (38) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 263.
- (39) Πβ. CARAGIU 1968, 121.

- (40) CARIDAN 1932,477.
- (41) CARIDAN 1932, 471.
- (42) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967, 215.
- (43) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974, 1251-1252.
- (44) CARIDAN 1932, 471.
- (45) CARIDAN 1932, 476-477.
- (46) ΓΕΑΓΕΑ 1931, 121, 125.
- (47) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 264-266.
- (48) CARIDAN 1932, 473.
- (49) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974,82.
- (50) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974, 61, 72' πβ καί CARAGIU 1968, 126, όπου ο τύπος θεωρείται έλλιπής καί δέν αναλύεται.
- (51) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 259.
- (52) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967, 217.
- (53) CARAGIU 1968, 119-120.
- (54) CARAGIU 1968,119, όπου σημειώνει ότι τό φαινόμενο θυμίζει λαϊκό τύπο τής Ρουμ. : răzea!(=φύλαξε!)άντι răzește! καί ferea! (=προστάτεψε!) άντι ferește!
- (55) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967, 181.
- (56) CARIDAN 1932,450.
- (57) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967,219.
- (58) ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ 1949,144' πβ. καί ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1976,269.
- (59) CARIDAN 1932,478' πβ. καί CARAGIU 1968,130.
- (60) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976,269.
- (61) Βλ. CARIDAN 1932,430 καί ΜΑΞΙΜΟΥ 1862,77.
- (62) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1905, στό γλωσσάριο τών ρημάτων.

- (63) COTEANU 1961,130.
- (64) CARAGIU 1968, 107-108.
- (65) CARAGIU 1968,134.
- (66) CAPIDAN 1932, 488.
- (67) CAPIDAN 1932,484.
- (68) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976,252.
- (69) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974, 1237.
- (70) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974, 1133.
- (71) ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ 1949,179 πβ. καί ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ 1969,27.
- (72) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ 1969,52.
- (73) Βλ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ 1905,Ι, 225 κ.έξ., ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΥ 1909,58 κ.έξ., ΤΣΟ-ΡΑΝΑΚΙΣ 1940,22 κ.έξ., ΛΑΖΑΡΟΥ 1976,194-196 καί ΚΑΤΣΟΥΛΕΑ 1977, 193-208.
- (74) Βλ. καί CAPIDAN 1932,482,δπου άπληή παράθεσι τύπων.
- (75) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974,228.
- (76) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967,229.
- (77) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974,32-33.
- (78) ROSETTI Schiță, 176.
- (79) VÄÄNÄNEN 1974, 343 κ.έξ.,354.
- (80) GLR, 256.
- (81) PROBUS 1864-74
- (82) CIL, III, 6010· 137.
- (83) GLR, 260.
- (84) CARAGIU 1975, 114.
- (85) MANOLIU 1971,184.

- (86) ΠΒ.ROSETTI 1968,156, όπου ή παραγωγή του habuíssem>*aes >*as ύποστηρίζεται ως ή πιό πιθανή.
- (87) ILR, II, 170-172 καί CARAGIU 1975,115-117,206.
- (88) ΠΒ. καί CARAGIU 1975,118, πού θεωρεί ότι ό τύπος σχηματίστηκε πιθανόν αναλογικά πρός τό 2πλ. πρόσωπο τής 'Υποτ.ή 'Οριστ.'Ενεστ., μιά πού οι έγκλίσεις αυτές χρησιμοποιούνται από τήν Λατιν. καί μέ προστακτική σημασία.
- (89) ROSETTI 1968, 154.
- (90) CARAGIU 1975, 119-120.
- (91) ROSETTI 1968,154.
- (92) ΠΒ.ΛΑΖΑΡΟΥ 1976,246, όπου ό σχηματισμός αυτός έρμηνεύεται μ' επιδράσεις από ΝΕ διαλέκτους.
- (93) ΛΥΔΟΥ: Περί τών άρχών, 261, 68(Bonh).
- (94) JIREČEK 1901-1903. I, 13 κ.έξ.
- (95) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 28-38' πβ. καί ΛΙΑΚΟΥ 1965, 45-60.
- (96) ΚΑΤΣΑΝΗ 1977, 177.
- (97) ΡΕΤΚΑΝΟΝ 1965, 1159.
- (98) ΚΡΕΠΙΝΣΚΥ 1958,10.
- (99) ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ 1972-73,121
- (100) ΝΑΝΔΡΙΣ 1963,230.
- (101) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976,282-288' πβ. καί RUSSU 1970.
- (102) ROSETTI 1968, 354.
- (103) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976,288-291.
- (104) ΚΑΤΣΑΝΗ 1977,186.
- (105) ΠΒ.ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 291-293, ΚΑΤΣΑΝΗ 1977, 173-191 καί ΜΠΟΥΣΜΠΟΥΚΗ 1972, 13-42.

- (106) CAPIDAN 1932,476-477.
- (107) SANDFELD GGR,I, 56.
- (108) BROWNING 1972,61.
- (109) BROWNING 1972,134.
- (110) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974, 59, όπου σημειώνεται ως τύπος Μέλλοντος, πού βρίσκεται σέ κείμενα χρονικών καί δέν μας παραδίδονται άλλα πρόσωπα, πλήν τοῦ 3έν. καί 3πλ.
- (111) CARAGIU 1975, 205.
- (112) ATANASOV 1976,147.
- (113) CARAGIU 1975,207.
- (114) GLR, 267.
- (115) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 267.
- (116) SANDFELD, στό GGR, I, 2, 531-532.
- (117) PHILIPPIDE 1927,435.
- (118) COTEANU 1961, 143.
- (119) BROWNING 1972, 97' πβ. καί ANAGNOSTOPOULOS, 1930, 220-224.
- (120) ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ 1907,100.
- (121) ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ 1940,74.
- (122) CARAGIU 1968,157.
- (123) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974,10.
- (124) ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ 1927,92.
- (125) CAPIDAN 1932, 412.
- (126) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974,732.
- (127) SCHWYZER 1934 -1971, II, 621.
- (128) ΗΑΤΖΙΔΑΚΙΣ 1892,214.

- (129) ΚΩΣΤΑΚΗ 1951, 96.
- (130) ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ 1907, II, 585.
- (131) ILR, II, 277.
- (132) ΠΑΡΑΗΑΓΙ 1974, 125.
- (133) ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ 1969, 81-82.
- (134) ΠΒ. GEAGEA 1931, 48, CAPIDAN 1932, 430 κ.έξ., PASCU 1916, 402 - 405, VÄÄNÄNEN 1974, 193 καί ILR, I, 91, 96, II, 74, 254.
- (135) ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ 1905, I, 299.
- (136) ROSETTI 1968, 149-150 .
- (137) ΠΒ. ΠΡΙΣΚΟΥ, Τά Σωζόμενα, 190, 206 (Bonn) , ΛΥΔΟΥ, Περί τῶν ἀρχῶν, 261, 68 (Bonn), ELCOCK 1975, 496, ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 41-62, ΛΙΑΚΟΥ 1965 , 23-42.
- (138) PERNOT 1934, 258 πβ. καί ΔΕΦΝΕΡ 1923, 273, ὅπου βρῖσκει γενικά 130 ρήματα σέ -κού.
- (139) ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ 1930, 91.
- (140) ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ 1905, I, 301.
- (141) ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ 1976, 240.
- (142) ROHLFS 1966, II, 244.
- (143) ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ 1907, II, 712.
- (144) SCHWYZER 1934 -71, II, 1, 1, 710-712.
- (145) ΙΛ I, 18.
- (146) ΙΛ I, 584.
- (147) ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ 1930, 91.
- (148) ΗΑΤΖΙΔΑΚΙΣ 1892, 397.
- (149) ΨΑΛΤΟΥ 1905, 101.
- (150) ΗΑΤΖΙΔΑΚΙΣ 1892, 403 κ.έξ.

- (151) ROHLFS 1966, II, 244.
- (152) SANDFELD 1930, 19.
- (153) ΑΝΔΡΙΩΤΗ 1960, 26.
- (154) ΚΑΤΣΑΝΗ 1977, 149.
- (155) ΠΒ.ΚΑΤΣΑΝΗ 1977, 146 κ.ξξ.
- (156) ROSETTI 1968, 149.
- (157) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ 1976, I, 40.
- (158) ΔΕΙ, II, 1429.
- (159) ΠΟΥΛΟΥ 1939, 146' πβ. καί ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ 1929, 41.
- (160) ΠΟΥΛΟΥ 1939, 146.
- (161) G. PISIDAS (Hex. 977, sq. Migne XCII).
- (162) BROWNING 1972, 101.
- (163) ΚΑΤΣΑΝΗ 1977, 153.
- (164) SANDFELD 1930, 115
- (165) ΛΑΖΑΡΟΥ 1976, 267' πβ. καί GALDI 1939, 112.
- (166) BROWNING 1972, 134.
- (167) ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ 1958, 132.
- (168) ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ 1927, 90.
- (169) BROWNING 1972, 134.
- (170) ΗΑΕΒΛΕΡ 1965, 118.
- (171) ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΥ 1973, 9.
- (172) ROHLFS 1964, 97.
- (173) ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ 1958, 132.
- (174) ΑΙΑ (χ. 900, σ. 104).
- (175) ΙΑ στήν λ. "άγω".

(176) Πβ.καί ROSETTI 1968,550, πού δέχεται πώς στήν Ρουμ.τό 2πλ. τῆς Προστ. haideți (=πατε) προέκυψε ἀναλογικά ἀπό τό 2έν. τοῦ haide-+ți .

(177) CAPIDAN 1932,450.

(178) ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ-ΚΟΝΤΟΥ 1967,181.

(179) ΜΑΞΙΜΟΥ 1862,82.

(180) CAPIDAN 1932,450.

(181) ΜΑΞΙΜΟΥ 1862,82.

(182) Πβ.ΑΝΔΡΙΩΤΗ 1930, 178, ὅπου τύποι τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἴμβρου : δ-πλου !κένου!(=ἀδειασε), τρύπου! , γάζου! , ξήλου! κ.λπ.

(183) ΚΩΤΑΚΗ 1951, 104.

(184) WEIGAND 1888,91.

(185) CAPIDAN 1932,451.

(186) ΡΟΑΛΕΛΥΝΓΙ 1962, I, 372.

Ι. ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

*Αλβανική	182,188,190,195,199 , 203-204
άλλομορφα.....	34, 45-46 κ.ά.
άλλόφωνα	36, 63-65
άναδιπλασιασμός	144
άνασύνθεσι	28
άντωνυμία : άυτοπαθής	33,148-150
προσωπική	151-152 , 209
*Άδριςτος	34-36,75-79,86,89-90,104,116-118,160-163
*Απαρέμφατο	85,115,118-122,154-156,186-188
*Αρβανιτοβλάχικη —————→ιδιώματα/ διάλεκτοι : Φρασσαριώτικη	
άριθμός	32-35
άρχιφώνημα	64
βαθειά δομή	149 ,215
βόρειος φωνηεντισμός	43 , 208
Βουλγαρική	188 , 200, 208
Γαλλική	153-174 , 197-198
Γερούνδιο.....	112 , 172-173 , 190-196
γραμματική κατηγορία	32
γραμματικοποίηση	143

Δαλματική	30	, 213
διαθέσεις		150
Διαφοροποιητικά Στοιχεία (ΔΣ)	34	- 44
διφθογοποίηση		40
δοτική ήθικη		151
ἐγκλιση		32-34
ἐξασθένωσι	30, 40, 43-44,	119
Ἑλληνική	26-27 ,30, 32-33, 42,61,75 ,79 ,84-87,102,106,111,	113 , 115, 140-143,148,171, 185-210
Ἑνεστώσ	28, 34 , 61-72,104,	156-159
ἐπίθημα	31-34 ,	121-126
Εὐκτική	33 ,	106-108
θέμα	31 , 37-43 ,	196-202
θεματικά ἀλλόμορφα		144-146
ἰδιόλεκτος		61
<u>ἰδιώματα/διάλεκτοι (Ἄρωμ.):</u>		
Ἄβδέλλας	204	Βεροίας ... 61 , 65 , 192
Βόρεια διαλεκτ.ὀμάδα		28-30, 64-78, 81, 100, 103 110 , 127, 147
ΒΔ Θεσσαλίας	30	Β. Ἠπείρου .....
Γαρδικίου	30, 64, 71 , 204	Γράμμουσας..... 29-30
Ἡμαθίας	209	Ἠπείρου .....
Καλαρρυτιῶν	98	Καλομοίρας . 192 , 194-196
Κουτσούφλιανης. 193-196 ,	204	Μακεδονίας .....
Μετσόβου	192 , 204	Μηλιάς .....
Νότια διαλεκτ.ὀμάδα	28-30 ,61, 64-77,81 ,100 ,110,119	122 ,127, 141-142, 147,150
Νυμφαίου(Νέβεσκας)..	29 , 209	Ὀλύμπου..... 208
Σαμαρίνας	204	Σιράκου ... 93 ,127- 128
Φοσσαριώτικη	28-30, 64-67, 70-71, 78, 81, 114, 206, 208	
Χασίων		193

Ιδιώματα /διάλεκτοι(Έλλην.):

Βονα	202	Δ.Μακεδονίας	208
Δ.Πελοποννήσου	204	Δωδεκανήσου	202
Καπαδοκίας	198	Κ.Μακεδονίας	208
Κρήτης'	71, 204	Κύπρου	198
Μακεδονίας 198 , 204-	205	Μάνης	198
ΝΑ Ήπειρου	204-205	Ν. Ίταλίας.....	198 , 204
Πόντου	198	Σερρών	198
Τσακωνική	194-198	Χασίων	188 , 193
Ισόγλωσσος			28
Ίσπανική			153-175 , 181
Ίστρορουμανική			30,170-171 , 187 , 214
Ίταλική			148,153-175,197-198, 205
κατάληξι			31-38 ,94 ,144, 185 κ.ά.
κεντρικοποίηση			40, 158
κοινή			27, 61
Λατινική			30,33, 41,44 ,78,102,114-115 ,119,144-145, 193 197-198, 202
μέθοδος ανάλυσεως :			
δομιστική			27 , 31
Ίστορική-έξελικτική			27
Μέλλων			24 , 27 ,29 , 37 , 79-83 , 186-190
μεταβολή :			
μορφολογική			37
μορφοφωνολογική			40-41
μετάπτωσι			144
μετασχηματιστικός			208-209
Μετοχή			84-85 ,112,115-118,123-125 , 173-175 ,203-204
Μογλεντική.....			30 ,160, 164 ,188,195
μόρφημα :			
άσυνεχές	33	έλεύθερο	138
έξηρητημένο	138	κλιτικό	185

μορφολογική σύμπτωση ..... 36 ,38 , 46 ,103 , 123-124 κ.ά.

Οριστική ..... 28 ,33- 37, 61-86 , 90 - 93 ,156-166
οὐράνωσι 41,182

Παρακείμενος..... 84, 89 , 91,164 , 203-204

Παρατατικός ..... 34, 72-74 , 89 , 159-160

perfectum 164

Ποιόν Ένεργε(ας) (ΠΕ) ..... 32 , 44 , 85-86

Πορτογαλική ..... 153-175, 177 , 181

προρηματικό ..... 138 - 143

Προστακτική ..... 33 , 37 , 108-112 , 171 , 205-208

πρόσωπο 32

ρήματα : άμετάβατα..... 110,150 άνώμαλα 144

άπρόσωπα ..... 135 βοηθητικά..... 37-38 , 127

μεταβατικά ..... 110 σύνθετα ..... 42 , 138

ρηματικές έκφράσεις 27

Ρουμανική ..... 23-24, 30, 43-44,115,118 ,148, 152-178

186 ,195-196 , 200 , 203 -205 ,214

ρωμανικές γλώσσες ..... 26 , 44 , 85 ,149 ,153-179 , 199 ,205

Σερβική ..... 188 , 200

σίγησι..... 28, 145-146, 156, 160-162 κ.ά.

Σλαβική ..... 190 , 209- 210

συζυγίες ..... 121-126 , 154- 156

σύστημα..... 23 , 28

τεμάχιο 31

τέρμα ..... 31-33 κ.ά.

τόνος ..... 37 , 39 - 44

* Υπερσυντέλικος	85 , 89 , 165
* Υποθετική	33 , 37 , 97-106 , 169
* Υποτακτική 33,36, 85-97, 105-108, 166-169, 171, 186-189, 205-206	
ύποτεμάχιο	31
φωνή	32 - 33 , 148 , 208 -210
χαρακτήρ θέματος	31
χρόνος	32 - 35 , 45 - 46 , 85

II. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Άνδριώτης Ν.	220,222	Παπαβασιλείου Α.	220
Δέφνερ Μ.	220	Παντελίδης Χ.	221
Καραναστάσης Α.	221	Παπαδόπουλος Άνθ.	193,219,221
Κατσάνης Ν.	25-26,183,21-203	Πισίδης Γ.	202,221
Κατσουλέας Σ.	217 [214,218,221	Πορφυρογέννητος Κ.	204,213
Κολτσιδάς Α.	25	Πούλος Ι.	221
Κωστάκης Θ.	220,222	Πρίσκοκ	220
Λαζάρου Α.	25-26, 91, 102, 106,213-221	Τζάρτζανος Α.	217
Λιάκος Σ.	214,218,220	Τριανταφυλλίδης Μ.	215-217
Λυδός Ι.	180,218,220	Τσοπανάκης Α.	214
Μάξιμος Ι.	24,207,216,222	Χριστοδούλου Μ.	182,218
Μιχαλόπουλος Φ.	213	Χατζιδάκις Γ.	189,191,197, 215,217-220
Μόσχος	186	Ψάλτης Σ.	220
Μπαμπινιώτης Γ.	26,31,214-217, 221-222	Αναγνωστοπούλοσ Γ.	219
Μποΐατζής Μ.	23-24	Αtanasescu D.	24
Μπουσμπούκης Α.	218	Αtanason P.	188,219

Battisti	C.	202	Papahagi	T.	11,25,91,103,
Bourciez	E.	214			152,194-195,
Browning	R.	186,202,219,221			215-220
Capidan	Th.	25,28,90-91,98,	Pascu	G.	220
		100,102,186,206-208,	Pernot	H.	220
		213-222	Petkanov	I.	218
Caragiu	M.	11,25-26,46, 90-91 ,	Philippide	A.	219
		123,191,213-219	Poalelungi	G.	208,222
Coteanu	I.	123,214,217,219	Probus		217
Elcock	W.	220	Rohlf s	G.	26,215,220-
					221
Galdi	L.	221	Rosetti	A.	26,153,175,
Geagea	Ch.	102,216,220			182,214,217-
					218,220-222
Hatzidakis	G.	219-220	Russu	I.	218
Haebler	C.	221	Sandfeld	K.	186,219,221
			Schwyz er	E.	199,219-220
Iliescu	T.	24	Silasi	G.	24
Jireček	C.	180,218	Tsopanakis	A.	217
Krepinsky	M.	181,218	Väänänen	V.	217,220
Leake	W.	213	Weigand	G.	25,208,222
Manoliu	M.	217	Ucuta	C.	81
Miklosich	Fr.	24			
Nandris	O.	182,218			
Papahagi	P.	123			

III. ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΟΡΦΗΜΑΤΩΝ

α	141	διαλέζου	199
άβγατυνέσκου	199	δῶρο	204
άγριο-	142		
-άζω	199	ελα	208
άιντε	206	ελειψα	200
-αίνω	199	εχω	186-190
άλλάζω	139		
άμφιέζω	199	/ζ/	202
άντι	141		
άπο-	141	θά	186-190
άπομεινέσκω	198	θέλω	186-189
άποσταίνω	139	θέτω	199
άρέζου	199		
άπλου	222	-ιάζω	199
άς	206-207	-ίζω	196
		-ίσκω	196-203
βαθυνίσκω	199		
βαρέσκω	198-199	κακο-	142
βάψου	200	καλέζω	199
βρέσκω	198-199	καλο-	143
		κατα-	141
γλυκο-	142	κένου	222

κινῶ	139	-υνέσκου	199
-ξ ου	198	-υνίσκω	199
κράτζει	202		
		φαγωμένος	148
-μα	203-204	φευγατός	148
ματα-	141	φορέζω	199
μεινέσκω	199	φτωχο-	142
-μένος	203-204		
μιλυνέσκου	199	ψευτο-	143
μισο-	143		
μοσχο-	143	-ώνω	198
μωρέ	145		
		a	138
ξανα-	141	-a	112,173,190-191
ξε-	141	-ä-	74-77,120-124,159
ξενο-	143	-ǎ	28,36,63-67,94-95,158
		-ǎ-	77-78,124-125
-ο	204	adaos	175
-οω	198	adǎptu	175
		ǎdu	207
παγέζου	199	adú rU	145
παίδευσα	200	aéstU	29
παρα-	141	aǎókU	145
παχυνέσκου	199	aylǎsturU	203
περι-	141	ayru-	142
πετζιμέντο	202	ahimura	195
πέφτω	199	ǎidi	206
πιέζω	199	aǎstU	29
πιωμένος	148	akúmpǎrU	40
πονέζω	199	amareggio	202
		am ^U	79,82-83,94,115
-τός	203-204		127-134,203-204
τύπου	222	andθim ^U	203

andi -	141	cadui	163
andistây	141	cognosco	196
apre -	141	cresco	196
apreădnU	141	ću	188
apreăvegl' u	141		
ăpirU	71,135	da	135
apu-	141	day	67,94,109-110, 144-145
-ara	195	di-	138,151
arE	136	dis-	138,141
armfnU	40,117,142	disfăku	139,141
-ar(li)	194-195	dislăxésku	139
arsus	175	dispust usésku	139
aruăăđĂ	135	dizlégU	139
as	206-207	do(λ.άλβαν.)	188
-as	158	do	154
as-	138	du	110
askálnU	203	dukë	195
askăpirĂ	135	Dum,l'artf-1 ^u	143
askăpirU	71,203	/d/	182,202
askăpitU	203	đf	110
aspărU	146-147	đfku	136
aspărtĂ	118		
aş	170	/e/	28-29,146, 198-200
aşterru	147	-E	28,36,63-67, 94-95
-at	158	-E -	77-78,120
-ăskU	71-72,95,109-111,126	-eă-	120-122
		eăst E	135
-bĂ	94,127	-eđU	35,68-69,125,135, 185,196-203
beău	67,94,146	-eggio	197,202
bibui	162		
biôt ^u	148		
bubuneăđĂ	135		
bubuneđU	69		

-ejo	200	/i/	40
éla	111,208	-i	36,63-65,158
-ert	159	-i-	77-78,120,124
-es	158	ia	111
esardesce	198	-idjo	200
esco	127	ille	193
éskU	29,71,127	imbrós	111
-éskU	35,68,70-71,95,109- 111,126,135,196-203	in	138-140
-et	158	in floresco	196
ex-	138	-is	158
facio	163,182	-it	158
fáku	110,144,163,182	-izare	154
fátE	135-136	-í	28,36,40,63-67 κ.đ.
fio	79	-índa	112-114,190
fríngU	144	-índ	173
ft uhu-	142	kaku-	142
fugat ^u	148	kalu-	143
gálęástE	136	kártęástE	136
gl'	182	kf	93
grésKU	197	kl'	182
gríndineđđĂ	135	kum-príndi	143
vliku-	142	kúrmU	203
habeo	79,127,163-165	kut edU	69
habuissem	170	-la	191-194
háskU	203	las	112,206-207
heártĂ	118	lau	67,94,109-110,146
hiu	29,79,99,127-134, 148,204-205	l'au	94,146
		lev-	146
		-li	190-194
		lipęástE	136

lipsem	200	pal'ukir ^{tt} ^u	142
-luj	173.190-194	păre	136
makâri	106-107	pătêdU	69
mata-	141	pedeps	200
misu-	143	peresce	198
mîkU	145-148	pluireădĂ	135
-m ^u	35 κ.đ.	poătE	86-92,136
murdăştE	135	posse	153
mutreă	145	prindE	136
		pripseăştE	136
		psiftu-	143
-nda	190		
n'êrgU	146	que	169
ngjósura	195		
nigureădĂ	135	-rĂ	36,76 κ.đ.
njureădĂ	135	-ră-	163
nkărfúsêskU	139		
nkisêskU	139	s-ăvdE	136
nsireădĂ	135	sfûlđirĂ	136
nsirineădĂ	136	si	34-37,93-94, 169,188
-nt	189	si stiE	136
ntumneădĂ	135	s-l'i kreăpf ndma	143
ntuneărikĂ	135	stau	67,94,110,144- 145,163
nturínĂ	135	stetui	163
nvireădĂ	135	sto	154
nupteădĂ	135	sum-	138,140
/o/	146	sumarfdU	140
-o	158	sumulăêskU	140
oă	40	supinum	115,119
obedesca	198	-ş ⁱ	36,76 κ.đ.
offeresca	198	şte	188
-oyer	197		

št iu	70,94	x i nu -	143
š ū r U	203		
		y 1 nu	206-208
-t Ā	116-118		
t i l ' a harāḡa	143	z -dīt E	136
-t ^u	35, 76 κ.ā.	z -veādE	136
t	182		
t e	29		
t i	29		
-t I	35,63,67,171		
va	29,79-81,97-106, 136,186-189		
vapsuvam	200		
velle	153		
vi n' it ^u	148		
vō i u	24,79,94,164		
voi	186-188		
volō	79		
vreā	97-105,186		
/u /	40		
-U	35-36,63-67,158		
-ū-	77-78,124-125		
-ū-i	162		
undeāst E	136-137		
-ura	195		
-ut ^u	174-175		
-ut us.	175		
xa na-	141		
xi-	141		
xifākU	141		

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ	7
ΣΥΜΒΟΛΑ	9
ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΑΛΦΑΒΗΤΟΥ	11
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	23
Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΡΩΜΟΥΝΙΚΗΣ	31-46
Άμεσα συστατικά τῆς δομῆς τοῦ ρήματος. Τεμάχια. Ὑποτεμάχια. Μορφήματα. Γραμματικές κατηγορίες	31 32
Διαφοροποιητικά Στοιχεῖα (ΔΣ)	
1. Ε(πιθήματα), χρονικά καί ἐγκλιτικά	34
2. Τό ὑποτεμάχιο τῆς Κ(αταλήξεως).....	35
3. Μεταβολή τοῦ θ(έματος).....	37
4. Ἄπλοι καί σύνθετοι τύποι	37
5. Τό ὑποκείμενο καί οἱ Κ τοῦ βοηθητικοῦ ρήματος στόν ρόλο τῶν ΔΣ	37
Θέματα ὀμαλῶν ρημάτων	38
Τόνος	42
Ἀνάλυσι τοῦ μορφήματος τοῦ Ποιοῦ Ἐνεργείας (ΠΕ).....	44
Ἀνάλυσι τοῦ μορφήματος τοῦ Χ(ρόνου).....	45

Ρηματικό παράδειγμα άπλών χρόνων του διασυστήματος τής 'Αρω- μουνικής	47-60
II. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ	61-152
1. Ο Ρ Ι Σ Τ Ι Κ Η	61-85
'Απλοί χρόνοι	61-78
α. 'Οριστική 'Ενεστώτος	61
β. 'Οριστική Παρατατικοῦ	72
γ. 'Οριστική 'Αορίστου	75
Σύνθετοι χρόνοι	79-85
δ. 'Οριστική Μέλλοντος 'Απλοῦ	79
ε. 'Οριστική Μέλλοντος Τετελεσμένου	83
στ. 'Οριστική Παρακειμένου	84
ζ. 'Οριστική 'Υπερσυντελικού	85
2. Υ Π Ο Τ Α Κ Τ Ι Κ Η	85-97
Α. Σημασιουσυντακτικές λειτουργίες	
'Υποτακτική 'Ενεστώτος	87
'Η 'Υποτακτική στό παρελθόν	89
Β. Μορφολογία	
'Υποτακτική 'Ενεστώτος	93
'Υποτακτική Παρακειμένου	96
'Η 'Υποτακτική στους παρελθοντικούς χρόνους	96
3. Υ Π Ο Θ Ε Τ Ι Κ Η	97-106
Α. Σημασιουσυντακτικές λειτουργίες	
Δυνητική / 'Υποθετική	97
Πιθανολογική	99
'Υποθετική / 'Υποτακτική	100
Β. Μορφολογία	
'Υποθετική/ 'Υποτακτική	102
'Η 'Υποθετική στους παρελθοντικούς χρόνους	104

Σελίς

4. ΕΥΚΤΙΚΗ	106
5. ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	108
6. ΓΕΡΟΥΝΔΙΟ	112
7. ΜΕΤΟΧΗ	115
8. ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ	118
Συζυγίες	121
Βοηθητικά ρήματα	127
Ἐπρόσωπα ρήματα	135
Σύνθετα ρήματα	138
Γραμματικοποίησι ρηματικῶν ἑκφράσεων	143
Ἐνώματα ρήματα	144
Φωνές καί διαθέσεις ρημάτων	148
Σύνταξι μέ δοτική ἠθική	151
III. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ἈΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ	153-210
α. Σχέσεις μέ τήν Λατινική καί τίς Ρωμανικές γλώσσες.....	153-184
β. Σχέσεις μέ τήν Ἑλληνική	185-210
1. Ὁ σχηματισμός τοῦ Μέλλοντος	186
2. Οἱ ληκτικοί τύποι Γερουνδίου	190
3. Ὁ σχηματισμός τῶν Ε /-ēsku/ καί /-ēdu/	196
4. Ἡ Μετοχή τῶν περιφραστικῶν χρόνων	203
5. Ἡ σύνταξι τοῦ hīu μέ ἄντωνυμία	204
6. Ὁ ἄρνητικός τύπος τῆς Προστακτικῆς καί τό προτρεπτικό μόριο ἄide	205
7. Ὁ σχηματισμός τῆς Προστακτικῆς μέ τό as καί las	206
8. Ὁ τύπος Προστακτικῆς yīnu !	207
9. Ἰδιόμορφη παθητική σύνταξι	208
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	213-222
ΠΙΝΑΚΕΣ	223-240

	Σελίς
I. Πίνακας πραγμάτων	223
II. Πίνακας συγγραφέων	229
III. Πίνακας μορφημάτων	231

